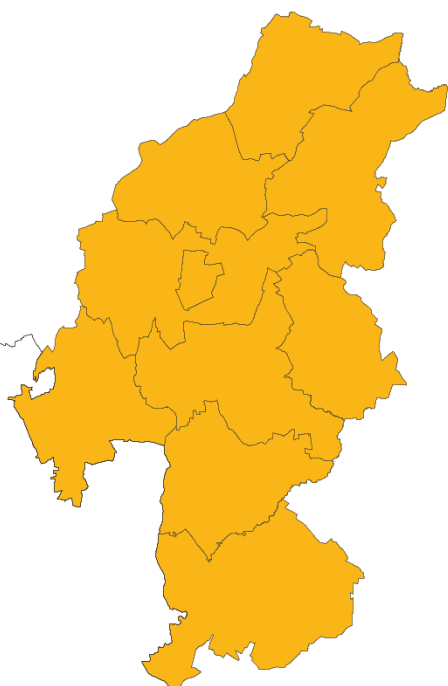

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka

POWIAT
WYSOKOMAZOWIECKI

MIASTO
WYSOKIE
MAZOWIECKIE

GMINA
CIECHANOWIEC

MIASTO I GMINA
CZYŻEW

GMINA
KLUKOWO

GMINA
KOBYLIN-BORZYM

GMINA
KULESZE KOŚCIELNE

GMINA
NOWE PIEKUTY

GMINA
SOKOŁY

MIASTO I GMINA
SZEPIETOWO

GMINA
WYSOKIE
MAZOWIECKIE

Raport diagnostyczny

**Portret partnerstwa
Ziemia wysokomazowiecka**

Raport diagnostyczny

Portret partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka

Opracowanie

Związek Miast Polskich

Zespół autorski

Krzysztof Choromański

Jerzy Żelichowski

Kierownik projektu CWD

Jarosław Komża

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” poprzez bezpośrednie doradztwo ZMP w strategicznym planowaniu rozwoju 38 partnerstw samorządowych, ma na celu popularyzowanie idei partnerstwa międzysamorządowego, wzmocnienie zdolności gmin i powiatów do podejmowania przemyślanej i celowej współpracy oraz planowania kompleksowych przedsięwzięć aktywizujących potencjał obszaru partnerstwa i budujących jego rozwój.

Dzięki współpracy Związku Miast Polskich, samorządów lokalnych i regionalnych oraz Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, dla ponad 370 partnerskich gmin i powiatów z obszarów borykających się z problemami rozwojowymi przygotowywane są diagnozy sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej, a następnie strategie terytorialne oraz pakiety przedsięwzięć podnoszące jakość życia mieszkańców.

Projekt „Pilotaż Centrum Wsparcia Doradczego” realizowany jest w okresie od września 2020 do marca 2022 roku w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2014-2020.

2021 © Związek Miast Polskich

Skład Partnerstwa

Powiat Wysokomazowiecki, Miasto Wysokie Mazowieckie, Gmina Ciechanowiec, Gmina Czyżew, Gmina Klukowo, Gmina Kobylin Borzymy, Gmina Kulesze Kościelne, Gmina Nowe Piekuty, Gmina Sokoły, Gmina Szepietowo, Gmina Wysokie Mazowieckie.

Skład Rady Partnerstwa

Przewodniczący Rady Partnerstwa: Bogdan Zieliński Starosta Wysokomazowiecki, Jarosław Siekierko Burmistrz Miasta Wysokie Mazowieckie,

Członkowie: Eugeniusz Święcki Burmistrz Ciechanowca, Anna Bogucka Burmistrz Czyżewa, Piotr Uszyński Wójt Gminy Klukowo, Dariusz Sikorski Wójt Gminy Kobylin-Borzymy, Stefan Grodzki Wójt Gminy Kulesze Kościelne, Marek Kaczyński Wójt Gminy Nowe Piekuty, Józef Zajkowski Wójt Gminy Sokoły, Robert Lucjan Wyszynski Burmistrz Szepietowa, Krzysztof Krajewski Wójt Gminy Wysokie Mazowieckie.

Skład Grupy Roboczej

Ewa Konarzewska Zastępca Burmistrza Miasta Wysokie Mazowieckie - **Koordynator Grupy Roboczej**, Władysław Biały Zastępca Kierownika Wydziału Rolnictwa, Budownictwa, Inwestycji i Ochrony Środowiska Starostwa Powiatowego, Anna Czapkowska Sekretarz Gminy Ciechanowiec, Andrzej Molenda Zastępca Burmistrza Czyżewa, Alicja Bańkowska Kierownik Referatu Organizacyjnego Urzędu Miejskiego w Czyżewie, Jerzy Leszczyński Sekretarz Gminy Klukowo, Arkadiusz Puchacz Inspektor w Urzędzie Gminy Klukowo, Michał Samełko Referent w Urzędzie Gminy Kobylin-Borzymy, Marzena Frankowska Sekretarz Gminy Kulesze Kościelne, Leszek Dąbrowski Zastępca Kierownika Referatu Inwestycyjno-Komunalnego, Ochrony Środowiska i Rolnictwa w Urzędzie Gminy Nowe Piekuty, Bożena Perkowska Kierownik Referatu Inwestycyjnego i Planowania Przestrzennego w Urzędzie Gminy Sokoły, Arkadiusz Jankowski Inspektor w Urzędzie Miejskim w Szepietowie, Henryka Szklaruk Sekretarz Gminy Wysokie Mazowieckie, Sylwia Grochowska Kierownik Referatu Infrastruktury i Rozwoju w Urzędzie Gminy Wysokie Mazowieckie.

Spis treści

Notka metodologiczna	9
1. Charakterystyka partnerstwa - informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju.....	12
1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie.....	12
1.2. Kontekst położenia i uwarunkowania zewnętrzne.	14
1.2.1. Geograficzny kontekst położenia.....	14
1.2.2. Kontekst międzywojewódzki Podlaskie - Mazowsze.	21
1.3. Charakterystyka poszczególnych uczestników partnerstwa i analiza aktualnych polityk rozwoju partnerów.....	22
1.3.1. Powiat Wysokomazowiecki	22
1.3.2. Wysokie Mazowieckie - miasto.....	23
1.3.3. Ciechanowiec - miejsko-wiejska	25
1.3.4. Czyżew - miejsko-wiejska.....	26
1.3.5. Klukowo - wiejska.....	27
1.3.6. Kobylin-Borzemy - wiejska	28
1.3.7. Kulesze Kościelne - wiejska	29
1.3.8. Nowe Piekuty - wiejska	30
1.3.9. Sokoły - wiejska	31
1.3.10. Szepietowo - miejsko-wiejska	32
1.3.11. Wysokie Mazowieckie - wiejska	34
1.4. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze	36
1.5. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi dysponującymi zasobami, które mogą powiększyć potencjał rozwojowy partnerstwa - inne obszary funkcjonalne, region 39	
1.5.1. Kluczowi partnerzy instytucjonalni	39
1.5.2. Inne obszary funkcjonalne, region.....	44
1.5.3. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów.....	47

2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa - charakterystyka wskaźnikowa (analiza podstawowa i pogłębiona).....	49
2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym.....	49
2.2. Wyniki przeprowadzonych badań – podsumowanie	60
2.2.1. Wnioski z badania młodzieży w Partnerstwie Ziemia wysokomazowiecka.....	60
2.2.2. Podsumowanie badania ankietowego Liderów Partnerstwa Ziemia Wysokomazowiecka	61
2.2.3. Podsumowanie badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców .	63
2.3. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa	65
2.3.1. Sytuacja demograficzna	65
2.3.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych.....	72
2.3.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów.....	78
2.3.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki	89
2.3.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne	96
3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa	112
3.1. Potencjał obszaru partnerstwa	112
3.2. Profil Partnerstwa	130
3.3. Czynniki wpływające na konkurencyjność obszaru partnerstwa	131
3.4. Czynniki związane z wymiarem instytucjonalnym	134
3.5. Czynniki - uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości.....	135
3.6. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa	138
4. Spis rysunków.....	154
5. Spis tabel	156
6. ZAŁĄCZNIKI.....	158
Załącznik 1. Powiązania funkcjonalne (gospodarczo-przestrzenne).....	158
Załącznik 2. Wyniki przeprowadzonych badań.	185

Notka metodologiczna

„RAPORT DIAGNOSTYCZNY - Portret partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka”

1. Prezentowane opracowanie: RAPORT DIAGNOSTYCZNY – Portret partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka jest wynikiem pracy zespołu redakcyjnego ekspertów ZMP, członków Rady Partnerstwa i Grupy Roboczej, wspomagających ich ekspertów i pracowników urzędów starostwa, miast i gmin oraz lokalnych liderów.
2. Diagnoza opracowana została w oparciu o bogaty zasób źródeł zastanych (tzw. wtórnych) i wywołanych (tzw. pierwotnych) z wykorzystaniem dedykowanych diagnozie Partnerstwa narzędzi badawczych i analitycznych. **Pełen zbiór obejmował 5 ich kategorii:**
 - A. **Ogólnodostępne lub/i dostarczone przez Partnerów zastane/istniejące dane, informacje i dokumenty o charakterze strategicznym, analitycznym, statystycznym** (*strategie, opracowania diagnostyczne, badania, raporty, sprawozdania, bilanse itd.*). Podstawowymi kryteriami ich wykorzystania były: merytoryczny związek z problematyką diagnozy, aktualność oraz wiarygodności i rzetelność źródła danych i wniosków.
 - B. **Monitor Rozwoju Lokalnego II (MRL II) - Specjalnie przygotowane i zasilone danymi na potrzeby Projektu CWD narzędzia- bazy danych.** Służyły one głównie do analizy i oceny potencjału rozwojowego gmin i całego Partnerstwa. **Na system MRL II składa się:**
 - Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju partnerstw:
www.partnerstwa.monitorrozwoju.pl.
Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju partnerstwa i gmin partnerstwa oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych bezwzględnych oraz względnych (w grupach porównawczych).
 - Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju gmin:
www.gminy.monitorrozwoju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych.
 - Serwis MRL II - ocena potencjału rozwoju gmin wg obszarów:
www.analizy.monitorrozwoju.pl. Baza umożliwia analizę potencjału rozwoju gmin oraz przegląd podstawowych wskaźników rozwojowych.
 - Kompatybilny z systemem MRL II zasób kartograficzny – analizy i prezentacje danych w formie kartogramów, map i ikonografik dedykowany partnerstwu.
 - Pozyskany na potrzeby CWD zasób najświeższych (31 XII 2019) danych społeczno-ekonomicznych, m.in. dane: POLTAX, ZUS, KRUS, dane i prognozy demograficzne, MPSiR, i inne.
 - C. **Zestaw badań społecznych dedykowanych badaniu opinii 3 kluczowych kategorii mieszkańców gmin OP:**
 - Badanie opinii oraz planów życiowych młodzieży zwane dalej „**Badaniami młodzieży**”. Badania, przeprowadzone online za pomocą dedykowanego systemu

elektronicznego ZMP, objęły uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych mieszkających na obszarze partnerstwa oraz w przypadku szkoły w Krzyżewie również uczniów niższych klas. Badanie przeprowadzono przy aktywnym udziale szkół i ich organów prowadzących.

- Badanie opinii mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, zwane dalej „**Badaniami mieszkańców**”. Badania przeprowadzono online za pomocą dedykowanego systemu elektronicznego ZMP, na niereprezentatywnej próbie aktywnych internautów-mieszkańców gmin obszaru partnerstwa, w dniach od 25.01. do 25.02.2021 r.
- Badanie opinii lokalnych liderów (VIP), zwane dalej „**Badaniami liderów**”, skierowano do 4 kategorii liderów lokalnych i przeprowadzone online na celowej próbie liderów.

D. Inne narzędzia analityczne i badawcze dedykowane pogłębieniu RD:

- „**Badaniami samorządów w zakresie bilansu usług**”, będące analizą przepływów usług pomiędzy gminami oraz lokalizacji centrów poszczególnych kategorii usług na terenie partnerstwa, przy pomocy matrycy bilansu usług na terenie OP, w formie generatora Excell, oraz wyników badań mieszkańców i liderów.
- **Badania samorządów w zakresie przedsiębiorczości** zwane dalej „**Badaniami przedsiębiorczości**”, diagnozujące warunki do rozwoju przedsiębiorczości w gminach obszaru partnerstwa, za pomocą arkusza „Podstawowe pytania dotyczące przedsiębiorczości”
- **Badania zasobów i produktów na obszarze partnerstwa**, zwane dalej „**Badaniami zasobów i produktów**”. Badania przeprowadzono wśród wszystkich samorządów. Badania polegały na inwentaryzacji posiadanych przez samorządy zasobów i produktów miejskich/ gminnych.

E. Badania jakościowe:

- **Spotkania i debaty członków Grupy Roboczej i Rady Partnerstwa.**
- **Wywiady grupowe i warsztaty.**
- **Wywiady indywidualne**

Zrealizowane, w znacznym stopniu własnymi siłami i zasobami Partnerstwa, badania dostarczyły unikatowego zasobu danych i informacji o gminach OP i jego mieszkańcach: ich opiniach, preferencjach, zachowaniach - korzystaniu z usług, planach i aspiracjach. Powtarzalność części pytań w kilku badaniach umożliwiła „agregowanie” i porównanie wyników, zaś zbiorcze ich zestawienia zobaczenie naszego Partnerstwa Ziemi wysokomazowieckiej na tle innych i średnich wskaźników z wszystkich 38 Partnerstw.

Sposób organizacji badań (z dużym zaangażowaniem Partnerów i liderów Partnerstwa) oraz formuła badania opinii publicznej, wniosła dodatkowo walor społecznej partycypacji mieszkańców w powstałym portrecie diagnostycznym OP. Zgromadzone bazy danych

pozostają do dyspozycji Partnerstwa i umożliwiają - w miarę potrzeb, dalszą pogłębioną analizę wyników.

1. Charakterystyka partnerstwa - informacje ogólne, wewnętrzne powiązania funkcjonalne, wiodące funkcje, obowiązujące polityki rozwoju.

1.1. Podstawowe informacje o partnerstwie.

Partnerstwo „Ziemia wysokomazowiecka” jest utworzone wokół miasta powiatowego Wysokie Mazowieckie przez okoliczne gminy i miasta wchodzące terytorialnie w skład całego Powiatu Wysokomazowieckiego. Miasto Wysokie Mazowieckie jest dla mieszkańców powiatu dobrze skomunikowanym ośrodkiem edukacyjnym, opieki zdrowotnej specjalistycznej i szpitalnej, administracyjnym i gospodarczym. Jest też siedzibą Sądu Rejonowego i Prokuratury Rejonowej, Komendy Powiatowej Policji, Państwowej Straży Pożarnej, Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej i Urzędu Skarbowego. Powiat wysokomazowiecki ma charakter typowo rolniczy i liczy 56 652 mieszkańców (30.06.2020.). Większość stanowi ludność wiejska, utrzymująca się z pracy we własnych gospodarstwach. Kluczowe znaczenie mają powiązania gospodarcze tworzone przez Spółdzielnię Mleczarską Mlekovita z rolnikami powiatu oraz przedsiębiorcami z dziedziny transportu i towarzyszącej infrastruktury technicznej. Istotne dla partnerstwa są też walory środowiskowe i zachowanie ich bogactwa w stanie nienaruszonym. Spośród gmin partnerstwa, dwie są zaliczone do obszarów zmarginalizowanych. Partnerstwo zawiązało się wokół wspólnej aplikacji do programu CWD, ale powiat i gminy współpracowały wcześniej w różnych obszarach. W skład Partnerstwa wchodzi:

Powiat Wysokomazowiecki

Wysokie Mazowieckie (gmina miejska)

Gmina Ciechanowiec (gmina miejsko-wiejska)

Gmina Czyżew (gmina miejsko-wiejska)

Gmina Klukowo (gmina wiejska)

Gmina Kobylin-Borzemy (gmina wiejska)

Kulesze Kościelne (gmina wiejska)

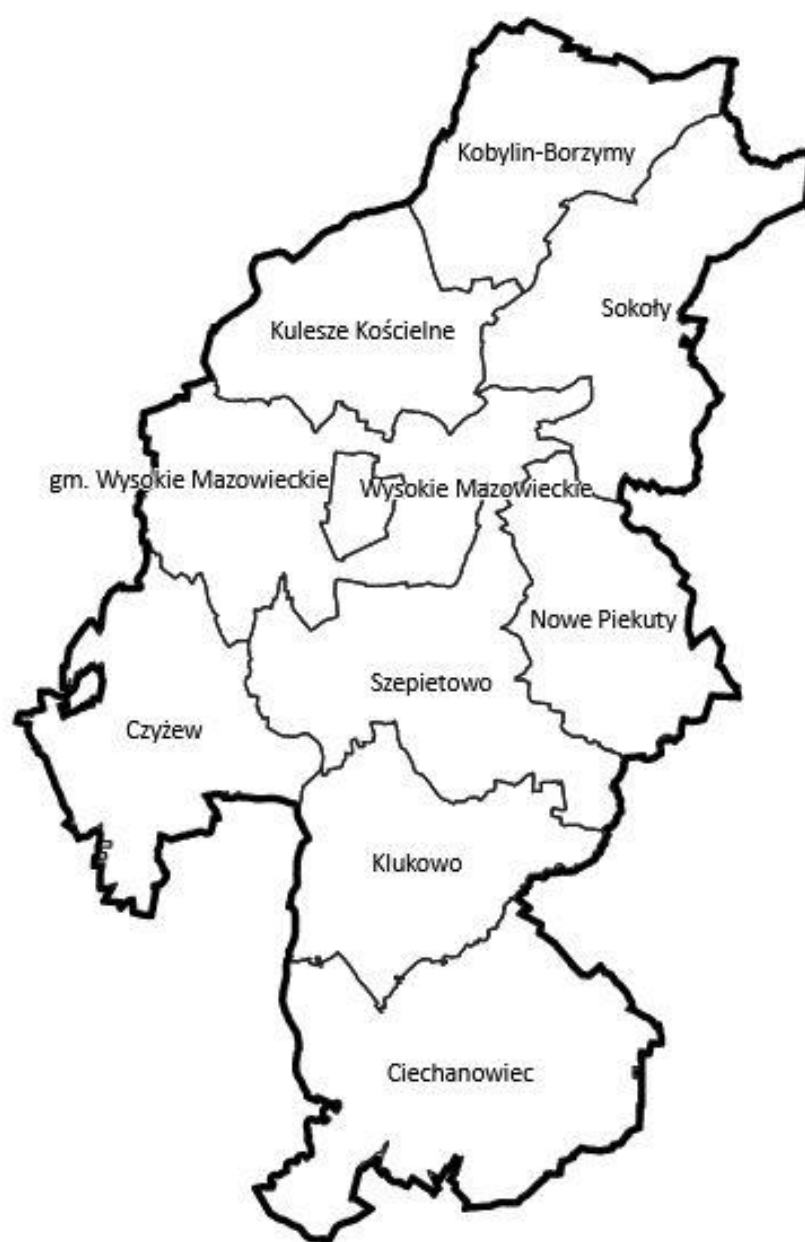
Gmina Nowe Piekuty (gmina wiejska)

Gmina Sokoły (gmina wiejska)

Gmina Szepietowo (gmina miejsko-wiejska)

Gmina Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska)

Ryc. 1. Szablon konturowy partnerstwa

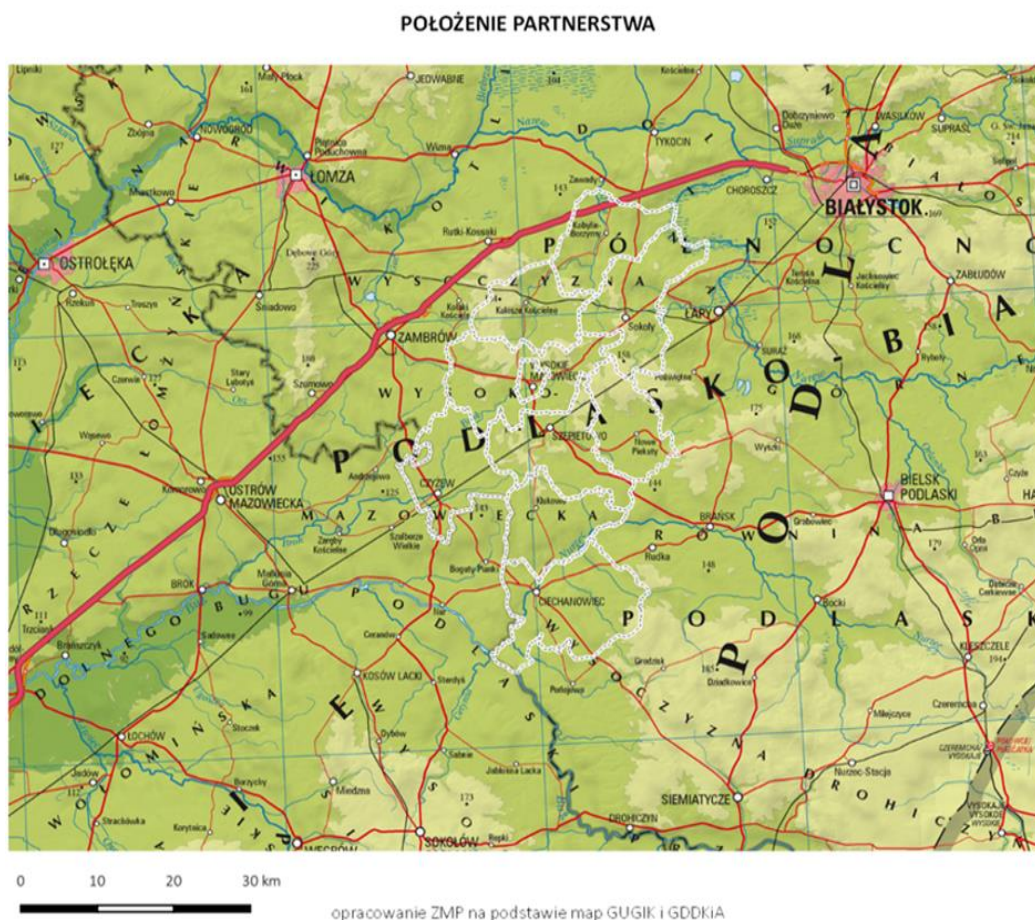
Źródło: opracowanie ZMP

1.2. Kontekst położenia i uwarunkowania zewnętrzne.

1.2.1. Geograficzny kontekst położenia.

Teren partnerstwa, równy obszarowi powiatu wysokomazowieckiego, położony jest w zachodniej części Niziny Północnopodlaskiej. Wyodrębnić tu można trzy jednostki geograficzne: Wysoczyznę Wysokomazowiecką, Dolinę Górnej Narwi oraz podlaski Przełom Bugu. Teren partnerstwa leży na Wysoczyźnie Wysokomazowieckiej, pomiędzy doliną górnego biegu Narwi a Bugiem na południu. Od zachodu granicę wyznacza Czerwony Bór, a od strony północnej i wschodniej przechodzi w pradolinę rzeki Narew. Teren partnerstwa jest obszarem nizinnym, jedynie na północno-wschodnim obszarze występują niewielkie morenowe wzgórza o wysokości do 160 m n.p.m. Faliasty krajobraz Wysoczyzny, stanowiącej dział wodny Bugu i Narwi, porozcinany jest dolinami niewielkich rzek. W okolicach Wysokiego Mazowieckiego biorą swój początek niewielkie dopływy Narwi (Jabłonka, Ślina, Rokitnica) i Bugu (Brok Mały i Duży) tworząc lokalną sieć rzeczną.

Ryc. 2. Geograficzne położenie partnerstwa

Na obszarze partnerstwa nie występują naturalne zbiorniki wód powierzchniowych większych rozmiarów. Na północno-wschodnim skraju obszaru występują naturalnie ukształtowane mokradła i niezagospodarowane większe systemy torfowo-bagienne. Liczne są oczka śródpolne i sztuczne zbiorniki, np. zalew na rzece Nurzec w Ciechanowcu i sztuczny zbiornik o charakterze rekreacyjnym w okolicach wsi Tybory-Kamianka. Południową granicę terenu partnerstwa stanowi rzeka Bug, a północno-wschodnią rzeka Narew. Są to zarazem najcenniejsze pod względem przyrodniczym fragmenty obszaru partnerstwa: Narwiański Park Narodowy i Obszar Krajobrazu Chronionego Doliny Bugu. Cechą szczególną Wysoczyzny Wysokomazowieckiej na tle Niziny Podlaskiej jest dobra jakość gleb. Występują tu gleby brunatne, czarnoziemny kompleksu pszennego dobrego, a tylko w części północnej gleby płowe i bielcowe. Powiat wysokomazowiecki charakteryzuje się bardzo dużym odsetkiem gruntów rolnych oraz małym odsetkiem lasów ze względu na żyzne gleby zajęte pod uprawy. Większe kompleksy leśne występują na północnej i zachodniej części powiatu. Są to głównie lasy mieszane gatunkowo zbliżone do grądów oraz bory sosnowe porastające najmniej korzystne grunty, mało przydatne do upraw rolnych. Warunki klimatyczne są typowe dla północno-wschodniej Polski z przeważającymi wpływami klimatu kontynentalnego, charakteryzującego się surowością warunków. Korzystną cechą klimatyczną obszaru

partnerstwa jest dość duże nasłonecznienie. Współczynnik zachmurzenia wynosi 6,4 i jest niższy od współczynnika krajowego (6,6). Najczęściej zachmurzenia dominują w listopadzie i grudniu.

Ryc. 3 Krajobraz Miasta Wysokie Mazowieckie

Źródło/fot.: Urząd Miasta Wysokie Mazowieckie, <https://wrotapodlasia.pl>

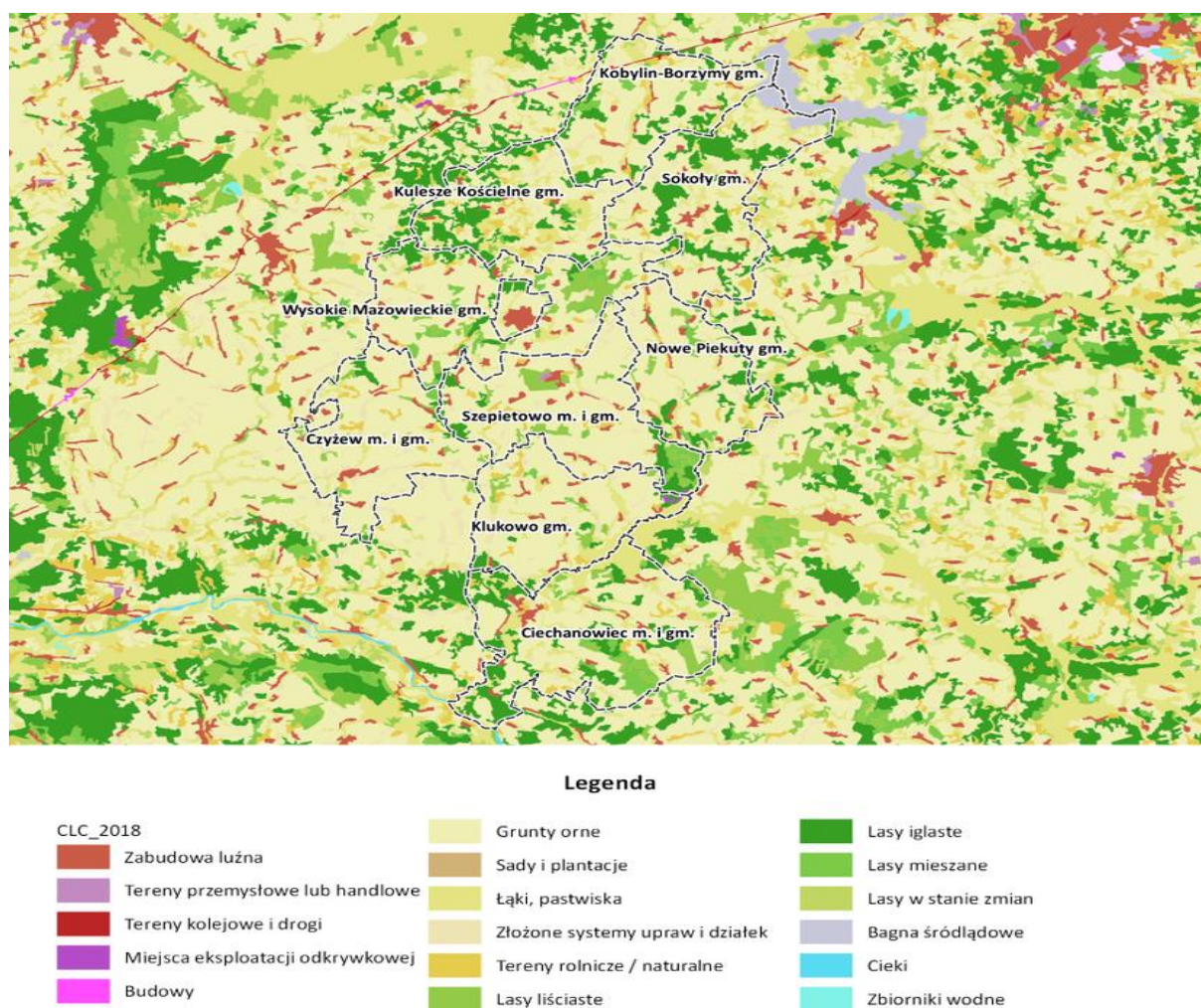
Ryc. 4. Krajobraz Powiatu Wysokomazowieckiego

Źródło/fot.: Urząd Miasta Wysokie Mazowieckie, <https://wrotapodlasia.pl>

Okres wegetacyjny jest ściśle związany z temperaturami dobowymi i wynosi 200-210 dni. Jest krótszy średnio o 1-2 tygodnie w stosunku do sąsiedniego Mazowsza i Wyżyny Lubelskiej. Zimy zazwyczaj są mroźne i relatywnie długie. Bardzo niekorzystne dla roślin są wiosenne przymrozki pojawiające się nawet w I połowie maja. Okres występowania przymrozków jest dość długi i trwa w ciągu roku średnio 130-140 dni. Bardzo ważnym elementem klimatycznym jest ilość i rozłożenie opadów. Na podstawie danych lokalnej stacji agrometeorologicznej w Szepietowie średnio w roku notuje się 560-570 mm opadów meteorologicznych, skupionych głównie w okresie od kwietnia do września (60 %). Jest to zjawisko korzystne w aspekcie agrotechnicznym gdyż zaspokaja potrzeby roślin w okresie wegetacji. Okres nasilenia opadów przypada zazwyczaj na lipiec.

Ryc. 5. Klasy pokrycia terenu

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych CLC_2018. Projekt Corine Land Cover 2018 w Polsce został zrealizowany przez Instytut Geodezji i Kartografii i sfinansowany ze środków Unii Europejskiej. Wyniki porojektu zostały pozyskane ze strony internetowej Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska clc.gios.gov.pl

Na mapie powyżej przedstawione zostało pokrycie terenu partnerstwa różnymi formami użytkowania. Dominujące są grunty orne, które z łącznie użytkami zielonymi stanowią ok. 77% powierzchni partnerstwa, co sprzyja rozwojowi rolnictwa. Około 18% powierzchni partnerstwa stanowią lasy.

Powierzchnia terenu partnerstwa wynosi 1288 km² z czego:

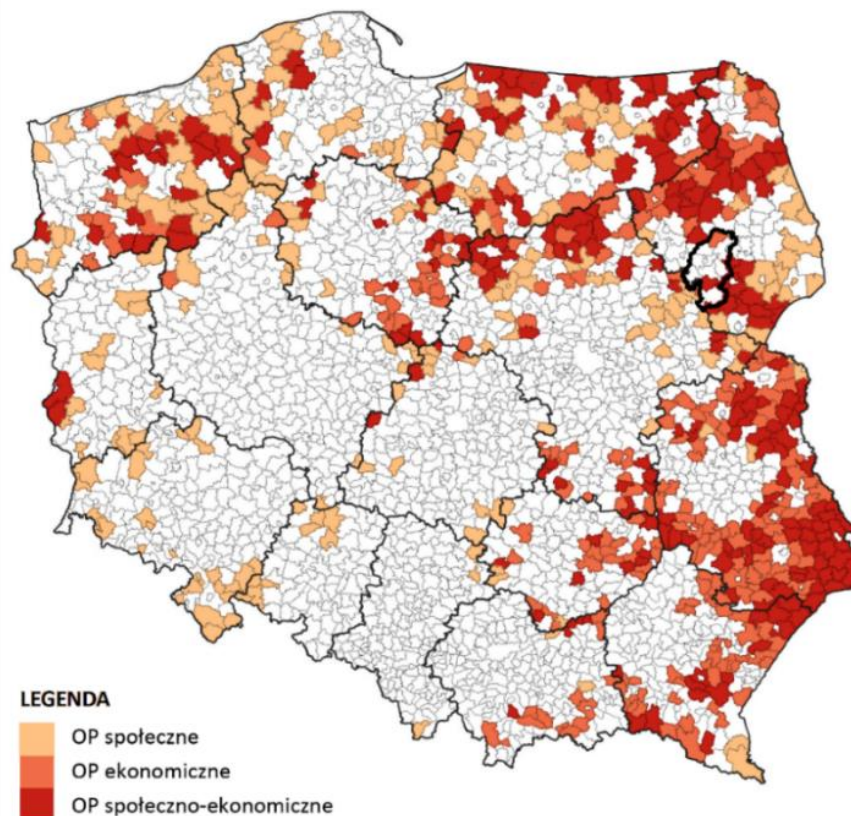
- użytki rolne 986 km²,
- tereny leśne 239 km²,
- grunty zabudowane 44 km²,

- nieużytki 15 km²,
- pozostałe 4 km².

Obszar partnerstwa pozbawiony jest surowców mineralnych, jedynie w kilkunastu eksploatowanych złożach żwirowych pozyskuje się kruszywo budowlane.

Mapy poniżej przedstawiają występowanie obszarów problemowych w gminach na terenie kraju. Według delimitacji Śleszyńskiego rozróżnia się trzy rodzaje obszarów problemowych: społeczne, ekonomiczne i społeczno-ekonomiczne. Większość obszarów problemowych zlokalizowana jest w pasie północnym i wschodnim kraju. W województwie podlaskim jest wiele gmin, które zostały zaliczone do obszarów problemowych.

Ryc. 6. Delimitacja obszarów problemowych Śleszyńskiego. Typy gmin problemowych.

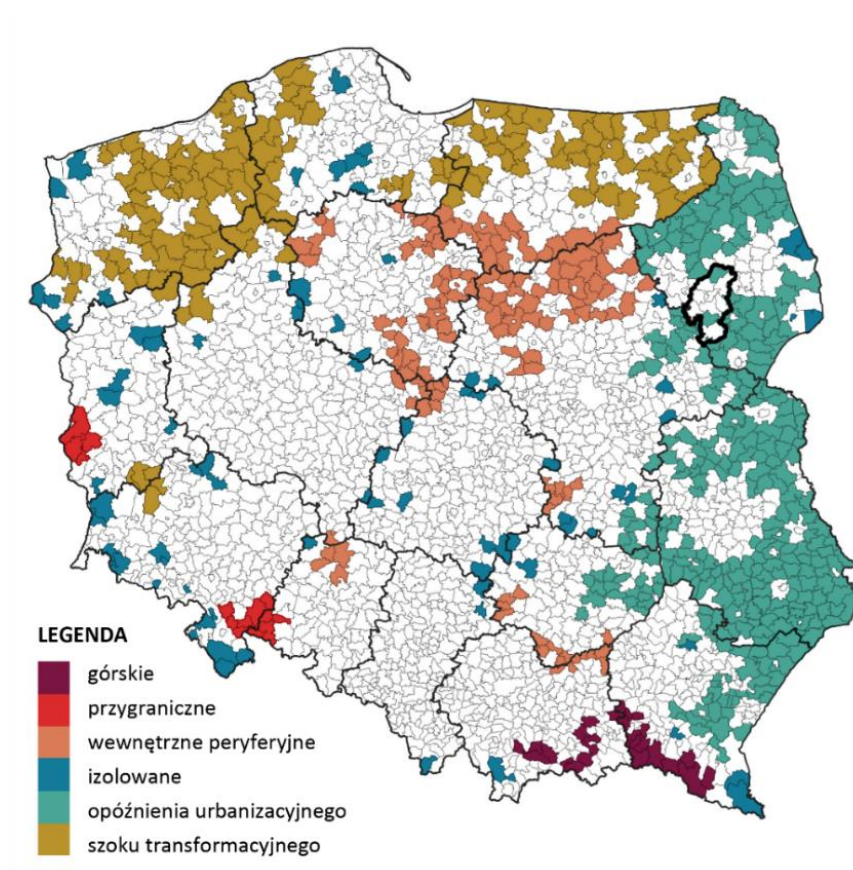

Źródło: opracowanie ZMP

Delimitacja Obszarów problemowych (OP) w Polsce dla potrzeb wynikających z polityki rozwoju została wykonana w 2016 i aktualizowana w 2018 roku, w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, przez zespół autorski pod kierunkiem Przemysława Śleszyńskiego. Dwie gminy z Partnerstwa: Klukowo i Kobylin-Borzymy wg delimitacji Śleszyńskiego zaliczono do obszarów problemowych. Gminę Kobylin-Borzymy zaliczono do ekonomicznych problemów obszarowych, natomiast Gminę Klukowo do społeczno-

ekonomicznych obszarów problemowych. W typologii obszarów problemowych obydwie gminy zaliczono do obszarów problemowych opóźnienia urbanizacyjnego.

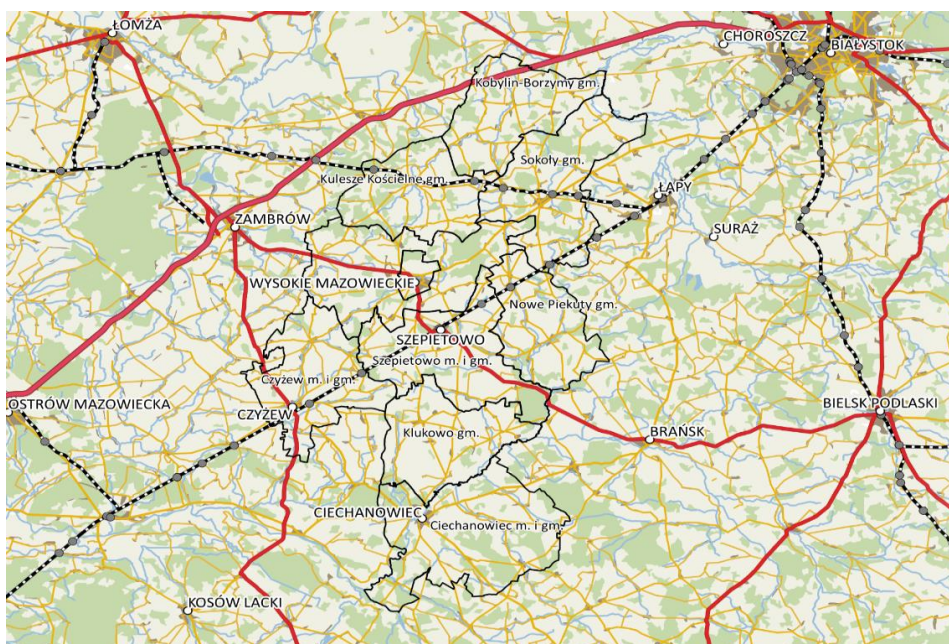
Ryc. 7. Delimitacja obszarów problemowych Śleszyńskiego. Typologia obszarów problemowych.

Źródło: opracowanie ZMP

Partnerstwo jest dobrze skomunikowane zarówno ze stolicą kraju, jak i województwa podlaskiego, poprzez drogowe S8 i kolejowe Rail Baltica. Ich przebieg przedstawia mapa poniżej. Ważnym szlakiem drogowym łączącym Wysokie Mazowieckie z Białymstokiem jest droga wojewódzka Nr 678. Przez obszar Partnerstwa (Gmina Kulesze Kościelne i Gmina Sokoły) biegnie linia kolejowa nr 36 Ostrołęka - Łapy - niezelektryfikowana, jednotorowa, wykorzystywana do przewozów towarowych. Obszar partnerstwa pokryty jest siecią komunikacyjną niemal całkowicie zapewniającą podstawowe potrzeby mieszkańców. Drogi powiatowe stanowią sieć o łącznej długości ok. 600 km oraz administrowanych przez powiat kilkudziesięciu obiektów mostowych. Lokalną sieć drogową tworzą głównie drogi gminne o długości ok. 760 km.

Ryc. 8. Szkielet układu komunikacyjnego

Źródło: opracowanie ZMP

1.2.2. Kontekst międzywojewódzki Podlaskie - Mazowsze.

Południowa granica Partnerstwa graniczy z Mazowszem i jego powiatami: ostrowskim i na niewielkim odcinku z sokołowskim przez rzekę Bug. Przez teren Partnerstwa biegną ważne szlaki drogowe i kolejowe. W bliskim sąsiedztwie partnerstwa, wzdłuż jego zachodniej granicy oraz przez północną część Gminy Kobylin-Borzyn, biegnie droga ekspresowa S8 Warszawa - Białystok. Przez Gminę Czyżew przebiega droga krajowa Nr 63 Zambrow - Czyżew - Sokołów Podlaski - Siedlce. W części centralnej partnerstwa z Zambrowa do przejścia granicznego Połowce - Pieszczałka z Białorusią, biegnie przez Wysokie Mazowieckie droga krajowa Nr 66. Ziemie po obu stronach rzeki Bug mają wspólną historię, tworzyły pomiędzy Mazowszem Wschodnim a Rusią teren buforowy zwany Podlasiem. Na przestrzeni czasu różnie kształtowały się ich przynależności terytorialne i administracyjne. W efekcie tereny Sokołowa Podlaskiego należą do Mazowsza, a Wysokiego Mazowieckiego do woj. podlaskiego. "Bramą na Podlasie" określa się Ciechanowiec - miasto położone na granicy Mazowsza i Podlasia.

Podlaskie wraz z północnymi terenami Mazowsza obejmuje atrakcyjne i unikatowe przyrodniczo parki narodowe, parki krajobrazowe i stanowi obszar „Zielone Płuca Polski”.

Źródło: Wikipedia, wolna encyklopedia

1.3. Charakterystyka poszczególnych uczestników partnerstwa i analiza aktualnych polityk rozwoju partnerów.

1.3.1. Powiat Wysokomazowiecki

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	-----
Kod TERYT:	3.20.27.13.00.0
Grupa funkcjonalna MRL:	-----
Ludność:	56 652 (30.06.2020)
Powierzchnia:	1288,91 km ²

1.3.1.1. Charakterystyka ogólna

Powiat Wysokomazowiecki jest jednym z 14 powiatów województwa podlaskiego, graniczącym od strony południowej z województwem mazowieckim. Siedziba powiatu znajduje się w Wysokim Mazowieckim. Powiat składa się z 10 gmin: 1 miejskiej, 3 miejsko-wiejskich i 6 wiejskich. Powiat wysokomazowiecki ma charakter typowo rolniczy. Większość mieszkańców stanowi ludność wiejska, utrzymująca się z pracy we własnych gospodarstwach. O wysokiej kulturze agrarnej świadczą imponujące plony, zadbane pola i łąki, estetyczne posesje i obejścia rolników. Rolnictwo gwarantuje powiatowi wysokomazowieckiemu miejsce w czołówce Podlasia.

1.3.1.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Brak aktualnej strategii rozwoju powiatu. Cele ze strategii do 2015 roku.

1. Nowoczesne rodzinne gospodarstwa rolne, zaspokajające potrzeby bytowe rodziny głównym stymulatorem dalszego wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich.

1.1. Poprawa sytuacji ekonomicznej gospodarstw rolnych.

1.2. Podniesienie kwalifikacji w zakresie zarządzania nowoczesnym gospodarstwem rolnym.

1.3. Rozwój infrastruktury wiejskiej odpowiadającej potrzebom nowoczesnych gospodarstw towarowych.

2. Rozwinięty przemysł rolno przetwórczy, wykorzystujący podstawowe walory gospodarcze i komunikacyjne Powiatu, jako podstawowe źródło nowych miejsc pracy oraz ekonomiczny katalizator rolniczego potencjału.

2.1. Wspieranie lokalnych przedsięwzięć.

2.2. Aktywizowanie miejscowego kapitału

2.3. Pozyskiwanie inwestorów z zewnątrz.

3. Usługi, drobna wytwórczość, handel i turystyka, wykorzystujące lokalną przedsiębiorczość, jako uzupełnienie podstawowych dziedzin gospodarki.

- 3.1. Aktywizacja zawodowa mieszkańców wsi.
- 3.2. Wspieranie aktywności gospodarczej w dziedzinie handlu, usług i agroturystyki.
- 4. Rozwinięta infrastruktura techniczna i społeczna, przyjazna mieszkańcom i środowisku.**
- 4.1. Poprawa właściwości komunikacyjnych.
- 4.2. Ochrona środowiska przed zanieczyszczeniami.
- 4.3. Poprawa jakości i dostępności oświaty.
- 4.4. Poprawa dostępności usług medycznych i opieki społecznej.
- 4.5. Upowszechnienie walorów kultury, sportu i lokalnej turystyki.
- 4.6. Podniesienie jakości obsługi administracyjnej mieszkańców do współcześnie przyjętych standardów.
- 5. Bezpieczeństwo mieszkańców - wolne od aktów przemocy, patologii społecznych i zagrożeń ekologicznych.**
- 5.1. Poprawa bezpieczeństwa cywilnego.
- 5.2. Rozwój środków technicznych ratownictwa medycznego, drogowego, chemicznego i przeciwpożarowego.

1.3.2. Wysokie Mazowieckie - miasto

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	miejska
Kod TERYT:	2013011
Grupa funkcjonalna MRL:	I2
Ludność:	9319 (30.06.2020)
Powierzchnia:	15,24 km ²

1.3.2.1. Charakterystyka ogólna

Wysokie Mazowieckie jest miastem powiatowym - stolicą powiatu wysokomazowieckiego. Oprócz funkcji gospodarczych, miasto spełnia również zadania administracyjne i usługowe dla kilku gmin w powiecie. Wysokie Mazowieckie ma dobrą bazę oświatową, kulturalną i sportową. W mieście ma swoją siedzibę Spółdzielnia Mleczarska „MLEKOVITA”, lider na rynku krajowym produktów mlecznych, dostarczająca produkty najwyższej jakości, bezpieczne pod względem zdrowotnym oraz produkowane z mleka pochodzącego od krów karmionych paszą wolną od genetycznie modyfikowanych organizmów.

W taksonomii grup funkcjonalnych gmin wg. prof. Przemysława Śleszyńskiego miasto **Wysokie Mazowieckie należy do grupy I2_GM: Gminy miejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej**.

1.3.2.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia rozwoju miasta do 2022 roku.

Jako główny cel uznaje się osiągnięcie harmonijnego, wszechstronnego i trwałego rozwoju struktury przestrzennej miasta, zapewniającej sukcesywny wzrost jakości zamieszkania, pracy, obsługi i wypoczynku, przy zachowaniu właściwych relacji między strategicznymi celami szczegółowymi.

Cele przyrodnicze

Cele przyrodnicze wyrażają się w ochronie i racjonalnym kształtowaniu środowiska przyrodniczego poprzez:

1. Zapewnienie normatywnych warunków sanitarnych zamieszkania mieszkańców w zakresie jakości powietrza atmosferycznego, poziomu hałasu i wibracji oraz elektrostatycznego promieniowania niejonizującego.
2. Ochrona wód rzeki Brok oraz wód gruntowych poprzez dalszą rozbudowę kanalizacji.
3. Ochrona powierzchni ziemi poprzez rozbudowę i modernizację PSZOK-u.
4. Kontynuacja rozwoju instalacji odnawialnych źródeł energii na terenie miasta.
5. Podjęcie działań w celu podniesienia świadomości ekologicznej mieszkańców gminy.

Cele ekonomiczne

Cele ekonomiczne wyrażają się w kształtowaniu mechanizmów stymulujących efektywny wielostronny rozwój gminy.

1. Zapewnienie maksymalnego wsparcia dla tworzenia małych i średnich przedsiębiorstw.

Cele społeczne

1. Powiększenie zaplecza mieszkaniowego, termomodernizacja i zastosowanie OZE w istniejących zasobach miasta.
2. Kontynuacja modernizacji i doposażenie zaplecza edukacyjnego.
3. Podjęcie działań w celu aktywizacji najbardziej zagrożonych grup społecznych
4. Podjęcie działań w celu rewitalizacji rejonów miasta najbardziej zagrożonych, także poprzez działania inwestycyjne prowadzące do próby rozwiązania problemów społecznych.
5. Modernizacja budynku OSP w Wysokiem Mazowieckiem.

Cele strukturalno - przestrzenne

Cele strukturalno - przestrzenne polegają na zachowaniu oraz przywróceniu ładu przestrzennego w zagospodarowaniu gminy.

1. Dokonywanie zmian w dokumentach planistycznych w sposób umożliwiający rozwój miasta.
2. Modernizacja fontanny w parku miejskim przy ul. Ludowej w Wysokiem Mazowieckiem.
3. Ochrona przestrzeni kulturowej i tożsamości i lokalnej.

Cele infrastrukturalne

1. Podnoszenie standardu życia mieszkańców gminy poprzez rozwój systemów infrastruktury technicznej przyjaznej środowisku min. OZE.
2. Uzbrojenie nowopowstałych osiedli przy ul. Warszawskiej i Ogrodowej.
3. Remont i przebudowa dróg w mieście min: ul. Przechodnia, Podlaska, Ogrodowa, Akacyjowa, Kwiatowa, Trakt Suraski, ulice osiedla Kardynała Wyszyńskiego i Zorza.

4. Przebudowa drogi krajowej nr 66 oraz drogi wojewódzkiej nr 678.
5. Modernizacja wnętrza Miejskiego Ośrodka Kultury w Wysokiem Mazowieckiem.

1.3.3. Ciechanowiec - miejsko-wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	miejsko-wiejska
Kod TERYT:	2013023
Grupa funkcjonalna MRL:	H3
Ludność:	gmina: 8549; miasto: 4700? (30.06.2020)
Powierzchnia:	26,01 km ²

1.3.3.1. Charakterystyka ogólna

Ciechanowiec to jedno z najstarszych miast w Polsce Wschodniej, położone nad rzeką Nurzec, na terenie Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu i Nurca”. Prawa miejskie otrzymał w 1429 roku. Ciechanowiec noszący dumne i zasłużone miano „Bramy na Podlasie” od ponad pięciuset lat trwa niezmiennie na zachodniej granicy tej niepowtarzalnej krainy. Jego liczne zabytki i pomniki przyrody, doskonałe warunki do wypoczynku i rekreacji oraz bogaty program wydarzeń kulturalnych stanowią o wielkiej wartości pod względem dziedzictwa kulturowego oraz o atrakcyjności turystycznej tego miejsca. Gmina Ciechanowiec jest gminą rolniczą, jednak jej usytuowanie geograficzne, a w szczególności położenie nad rzeką Nurzec powoduje postrzeganie gminy jako obszaru sprzyjającego rozwojowi turystyki. Szczególną atrakcją jest Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka, skansen budownictwa wiejskiego, zbiór ponad 700 maszyn i narzędzi techniki rolniczej, Muzeum Weterynarii, Muzeum Leśne i Muzeum Pisanki w Ciechanowcu.

W taksonomii grup funkcjonalnych gmin prof. Śleszyńskiego gmina **Ciechanowiec należy do grupy H3_GMiW: Gminy Miejskie i Miejsko-Wiejskie o Intensywnej funkcji rolniczej (H3).**

1.3.3.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia rozwoju gminy do 2030 roku.

Cel 1. Stwarzanie warunków do rozwoju gospodarczego

Cel 2. Podnoszenie jakości życia mieszkańców

Cel 3. Zachowanie i kształtowanie walorów środowiska naturalnego i kulturowego

Cel 4. Wspieranie zintegrowanego rozwoju Gminy

1.3.4. Czyżew - miejsko-wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	miejsko-wiejska
Kod TERYT:	2013033
Grupa funkcjonalna MRL:	H3
Ludność:	gmina: 6333; miasto: 2639? (30.06.2020)
Powierzchnia:	130,4 km ²

1.3.4.1. Charakterystyka ogólna

Gmina Czyżew zajmuje powierzchnię 13 043,5 ha. W skład gminy wchodzi miasto Czyżew i 46 sołectw. Atutem Gminy Czyżew jest doskonała sieć komunikacyjna: modernizowana międzynarodowa magistrala Rail Baltica (Berlin, Warszawa, Białystok, Helsinki), droga krajowa nr 63 łącząca się z drogą międzynarodową S8, przecina ją także gęsta sieć dróg gminnych. Dzięki temu oraz przygotowanym terenom pod inwestycje prężnie rozwijają się przedsiębiorstwa, dające zatrudnienie mieszkańcom nie tylko Gminy Czyżew. Hasło „Tradycja i nowoczesność” charakteryzuje Gminę Czyżew. Pod względem strukturalnym obszar gminy stanowi jednorodny obszar produkcji rolnej. Teren wiejski gminy Czyżew charakteryzuje się przeważającym udziałem powierzchni rolnych. Tereny zabudowane gminy zajmują ok. 135 ha, co stanowi ok 1 % jej powierzchni. Największy udział mają tereny rolne - 88% obszaru gminy - zajmując ok. 11401 ha, grunty leśne natomiast stanowią 7%.

W taksonomii grup funkcjonalnych Śleszyńskiego **Czyżew należy do grupy H3_GMiW: Miasta i gminy miejsko-wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej.**

1.3.4.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia rozwoju gminy do 2017 roku.

Cel główny: Gmina Czyżew obszarem sprzyjającym rozwojowi małej przedsiębiorczości, ciągłej poprawie warunków życia swoich mieszkańców oraz utrzymania czystości środowiska.

Cały obszar społeczno-gospodarczy podzielono na umowne pięć obszarów: system zarządzania gminą, gospodarkę, środowisko przyrodnicze i kulturowe, infrastruktura techniczna, infrastruktura społeczna.

Dla każdego z tych obszarów wyznaczono trzy cele strategiczne (pierwszorzędne), bez których dany obszar życia społeczno-gospodarczego nie ma możliwości dalszego rozwoju.

1. Cele i kierunki działania - System zarządzania gminą

Cele strategiczne:

1.1. Usprawnienie organizacji pracy samorządowej

- 1.2. Tworzenie warunków dla sprawnego systemu społecznego zabezpieczenia ludności (społecznego, zdrowotnego)
- 1.3. Organizacja pozyskiwania źródeł finansowych dla realizacji zadań inwestycyjnych gminy

2. Cele i kierunki działania - Gospodarka

Cele strategiczne:

- 2.1. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy
- 2.2. Kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego
- 2.3. Zwiększenie tempa rozwoju gospodarczego gminy w oparciu o agroturystykę

3. Cele i kierunki działania - Środowisko przyrodnicze i kulturowe

Cele strategiczne:

- 3.1. Stworzenie warunków do realizacji działań w zakresie kompleksowej ochrony środowiska naturalnego
- 3.2. Działanie na rzecz wzrostu wiedzy o stanie środowiska naturalnego i jego zagrożeniach
- 3.3. Stworzenie systemu motywacji ekonomicznych w działaniach proekologicznych

4. Cele i kierunki działania - Infrastruktura techniczna

Cele strategiczne:

- 4.1. Rozwijanie infrastruktury komunikacji drogowej
- 4.2. Usprawnienie i rozwinięcie systemu zaopatrzenia miasta w ciepło
- 4.3. Rozwijanie sieci wodno - ściekowej w gminie

5. Cele i kierunki działania - Infrastruktura społeczna

Cele strategiczne:

- 5.1. Działanie na rzecz rozwoju infrastruktury społecznej
- 5.2. Rozwijanie różnych formy budownictwa mieszkaniowego
- 5.3. Zwiększenie bezpieczeństwa publicznego w gminie

1.3.5. Klukowo - wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	2013042
Grupa funkcjonalna MRL:	H4
Ludność:	4322 (30.06.2020)
Powierzchnia:	123,8 km ²

1.3.5.1. Charakterystyka ogólna

Gmina Klukowo położona jest w południowej części powiatu wysokomazowieckiego. Na terenie Gminy znajduje się 38 wsi, z czego 37 pełni funkcję sołecką. Siedzibą władz Gminy

jest Klukowo, duża wieś położona w północno-zachodniej części Gminy. Przez gminę Klukowo przebiega droga powiatowa, stanowiąca główne połączenie między miastami Ciechanowiec i Wysokie Mazowieckie. Droga ta tworzy korzystne połączenie z drogą Zambrów - Białystok, co podnosi atrakcyjność gospodarczą Gminy. Gmina Klukowo zajmuje powierzchnię 123,77 km². Znaczącą część stanowią użytki rolne, które zajmują łącznie 10.564 ha, co stanowi 85,3 % powierzchni Gminy, w tym 8.588 ha gruntów ornych, 45 ha sadów, 1.931 ha łąk i pastwisk trwałych. 1.122 ha powierzchni Gminy zajmują lasy i grunty leśne. Gmina Klukowo zalicza się do typowo rolniczych. Gmina Klukowo posiada gleby o bardzo korzystnych właściwościach agrotechnicznych. Około 30% powierzchni gruntów ornych gminy to gleby IIIa i IIIb klasy, natomiast gleby klasy IVa i IVb stanowią 54,6% powierzchni gruntów ornych. Gmina położona jest w dolinie rzeki Nurzec, objętej statusem obszaru chronionego krajobrazu, wchodzącej w skład dorzecza rzeki Bug, a ponadto przez jej teren przepływają rzeki Płonka i Nitka.

W taksonomii grup funkcjonalnych Śleszyńskiego gmina **Klukowo należy do grupy H4_GW: Gminy wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej.**

Gmina Klukowo została zaliczona do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, gdzie nastąpiła kumulacja problemów społeczno-ekonomicznych.

1.3.5.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Brak strategii rozwoju gminy, planu rozwoju lokalnego.

1.3.6. Kobylin-Borzymy - wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	2013052
Grupa funkcjonalna MRL:	F4
Ludność:	3173 (30.06.2020)
Powierzchnia:	119,6 km ²

1.3.6.1. Charakterystyka ogólna

Gmina Kobylin-Borzymy jest obszarem o mocno rozwiniętej funkcji rolniczej. Użytki rolne zajmują tu około 74 % powierzchni fizycznej gminy. Cechą szczególną gminy Kobylin-Borzymy jest stosunkowo dobra jakość gleb skupionych w części środkowej i południowej. Jest to zazwyczaj mozaika gleb brunatnych oraz czarnoziemów kompleksu pszennego dobrego, ukształtowana z glin lekkich i organicznego humusu. Największą część gminy stanowią grunty orne (około 60%). Ponadto, duży obszar zajmują lasy (18,4%) oraz łąki i pastwiska (14%).

Lokalny transport gminny i międzygminny obsługuje sieć dróg gminnych i powiatowych, oraz droga krajowa nr 8 Warszawa - Białystok.

W taksonomii grup funkcjonalnych gmin opracowanej przez. prof. Przemysława Śleszyńskiego gmina **Kobylin-Borzymy należy do grupy F4_GW: Gminy wiejskie o rozwiniętej funkcji transportowej.**

Gmina Kobylin-Borzymy została zaliczona do obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją, gdzie nastąpiła kumulacja problemów ekonomicznych.

1.3.6.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Brak strategii rozwoju gminy. Plan rozwoju lokalnego gminy do 2022 roku.

1. Rozwój rolnictwa z uwzględnieniem ochrony środowiska naturalnego
2. Poprawa stanu infrastruktury - dobra sieć dróg, Internet, sprawne wodociągi i kanalizacja to w dzisiejszych realiach gospodarczych podstawowy czynnik rozwoju.
3. Alternatywą dla rolnictwa może być turystyka, część gminy posiada dość atrakcyjne walory turystyczne (okolice Narwiańskiego Parku Narodowego), brak aktywności mieszkańców w tej sferze może być częściowo wytłumaczony słabym poziomem infrastruktury.

1.3.7. Kulesze Kościelne - wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	2013062
Grupa funkcjonalna MRL:	H4
Ludność:	3067 (30.06.2020)
Powierzchnia:	116 km ²

1.3.7.1. Charakterystyka ogólna

Pierwsze wzmianki o Kuleszach pochodzą z pierwszej połowy XV wieku. Nazwa wsi pochodzi od słowa „kulesza”, które oznaczało niegdyś gęstą potrawę mączną, najczęściej z mąki kukurydzianej lub żytniej. Słowo to stało się też przydomkiem, a potem nazwiskiem rycerzy herbu Ślepowron, którzy osiedlili się tutaj na początku XV wieku. Książę mazowiecki Janusz I planował, aby powstał tu szeroki pas ziemi zamieszkały przez rycerzy, którzy mieli bronić Mazowsza przed Litwinami oraz Krzyżakami. Od nazw wiosek powstały nazwiska: Kulesz,

Wnorowski, Kalinowski, Stypułkowski, Grodzki, Chojeński, Leśniewski i inne. Gmina Kulesze Kościelne ma charakter typowo rolniczy, o czym świadczy przewaga obszarów rolnych. Na terenie gminy uprawiane są różne gatunki zboża; najczęściej obsiano żyta, pszenicy i owsa. Uprawia się również rośliny pastewne, kukurydzę na ziarno, ziemniaki, buraki cukrowe, warzywa i truskawki. Na terenie gminy jest 747 gospodarstw rolnych. Najwięcej gospodarstw jest w przedziale między 10 a 15 ha. Wspólnotę samorządową tworzą mieszkańcy 32 sołectw.

W taksonomii grup funkcjonalnych gmin opracowanej przez. prof. Przemysława Śleszyńskiego gmina **Kulesze Kościelne należy do grupy H4_GW: Gminy Wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej.**

1.3.7.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia rozwoju gminy do 2022 roku.

1. **Rozwój infrastruktury technicznej w gminie.**
2. **Rozwój lokalnej gospodarki.**
3. **Poprawa warunków życia mieszkańców.**
4. **Poprawa wizerunku i estetyki Gminy.**

1.3.8. Nowe Piekuty - wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	2013072
Grupa funkcjonalna MRL:	H4
Ludność:	3838 (30.06.2020)
Powierzchnia:	109,70 km ²

1.3.8.1. Charakterystyka ogólna

Gmina Nowe Piekuty jest gminą wiejską we wschodniej części powiatu wysokomazowieckiego. Zajmuje powierzchnię 10,937 ha i jest najmniejszą gminą na obszarze powiatu wysokomazowieckiego. Na jej terenie znajduje się 35 miejscowości wiejskich posiadających status sołectwa. Gmina Nowe Piekuty jest gminą o charakterze rolniczym. W ogólnej powierzchni gminy użytki rolne zajmują ponad 78%, z czego niemal 66% stanowią grunty orne. Dominującą dziedziną działalności rolniczej jest produkcja mleka. Znaczna część obszaru gminy to prawie płaski teren, z tendencją do opadania w kierunku południowym. Przez północną część gminy Nowe Piekuty przebiega linia kolejowa znaczenia państwowego: Warszawa - Białystok - Sokółka - Kuźnica Białostocka/Grodno, prowadząca

ruch osobowy i towarowy. Mieszkańcy gminy korzystają ze stacji PKP w Jabłoni Kościelnej. Na stacji tej zatrzymują się pociągi podmiejskie relacji Białystok - Małkinia - Białystok.

W taksonomii grup funkcjonalnych Śleszyńskiego gmina **Nowe Piekuty należy do grupy H4_GW: Gminy wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej.**

1.3.8.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Strategia rozwoju gminy do 2022 roku.

Cel strategiczny: **Zielona gmina**

Cel strategiczny: **Dostępna gmina**

Cel strategiczny: **Przedsiębiorcza gmina**

Cel strategiczny: **Otwarta gmina**

1.3.9. Sokoły - wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	2013082
Grupa funkcjonalna MRL:	H4
Ludność:	5719 (30.06.2020)
Powierzchnia:	156 km ²

1.3.9.1. Charakterystyka ogólna

Gmina Sokoły to miejsce gdzie od wieków zgodnie współistnieją obok siebie ludzie i przyroda, gdzie tradycja przeplata się z nowoczesnością. Rzeką Narew, która dziś stanowi o bogactwie przyrodniczym Gminy Sokoły, od wieków była drogą komunikacyjną, przyciągającą osadników. Siedzibą Urzędu Gminy jest miejscowość Sokoły, niegdyś miasto, obecnie duża wieś, która utrzymuje charakter miasteczka rolniczo-przemysłowego. Pierwsze wzmianki o Sokołach pochodzą z lat 40. XV w. Założycielem nowej osady byli bracia Sokół, z rodu Sokołowskich herbu Gozdawa. Gminę tworzy 49 sołectw. Teren gminy przylega do obszaru Narwiańskiego Parku Narodowego uznanego w Europie za najciekawszy region bagienno - rzeczny. Oprócz dominującego w Gminie Sokoły sektora rolniczego, jej mieszkańcy znajdują zatrudnienie w oświacie, administracji samorządowej, handlu i usługach. Na terenie gminy w 1912 roku w Krzyżewie powstała szkoła rolnicza, ufundowana przez Bronisławę i Stefanię Karolinę Karpowicz. Szkoła przeznaczona była dla synów drobnych rolników, celem przygotowania ich do samodzielnej pracy we własnym gospodarstwie. Szkoła działa do dzisiaj jako Zespół Szkół Rolniczych w Krzyżewie. Głównym celem działania samorządu gminy jest poprawa życia mieszkańców gminy.

W taksonomii grup funkcjonalnych gmin prof. Przemysława Śleszyńskiego gmina **Sokoły** należy do gru-py H4_GW: **Gminy Wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej.**

1.3.9.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Brak strategii rozwoju gminy. Aktualny Plan Rozwoju Lokalnego do 2025 roku.

Cel strategiczny: **Zrównoważony rozwój Gminy Sokoły**

cztery główne obszary wsparcia przyczyniające się do rozwoju Gminy Sokoły i cele operacyjne:

1. Gospodarka lokalna
2. Infrastruktura techniczna
3. Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego
4. Standard życia mieszkańców.

1.3.10. Szepietowo - miejsko-wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	miejsko-wiejska
Kod TERYT:	2013093
Grupa funkcjonalna MRL:	H3
Ludność:	gmina: 6862; miasto: 2284 (30.06.2020)
Powierzchnia:	151,9 km ²

1.3.10.1. Charakterystyka ogólna

Gmina Szepietowo jest nazywana rolniczą stolicą Polski, głównie ze względu na bardzo dobrze rozwinięte rolnictwo, nastawione w głównym stopniu na hodowlę bydła mlecznego. Występują tu niespotykane na innych terenach Polski tzw. wsie gniazdowe, które charakteryzują się wspólnymi członami nazw i w większości jednakowymi nazwiskami mieszkańców. Tereny gminy to rozległa równina pokryta łąkami i polami uprawnymi (ponad 75% pow.). Przez gminę przepływają liczne ciek wodne odprowadzające wody do rzeki Nurzec i Brok. Jej całkowita powierzchnia wynosi 15 912 ha, z tego wg danych GUS: grunty orne: 9 828 ha (61,7% powierzchni), łąki: 1 160 ha (7,3% powierzchni), pastwiska: 792 ha (4,9% powierzchni), sady: 22 ha (0,1% powierzchni), lasy: 2 760 ha (17,3% powierzchni), grunty pozostałe, tj. tereny zurbanizowane, nieużytki, drogi, tereny kolejowe, wody, itp.: 1350 ha (8,7% powierzchni). Gmina Szepietowo należy do najgęściej zaludnionych gmin wiejskich w województwie. Sieć osadniczą w gminie tworzy 48 sołectw. Największą miejscowością, będącą zarówno siedzibą gminy jest miasto Szepietowo o liczbie mieszkańców 2284. Poziom rolnictwa w gminie Szepietowo na tle rolnictwa województwa podlaskiego należy oceniać jako wysoki, co wynika m. in. z dobrej jakości gleb, stosunkowo dobrej struktury agrarnej, wieloletniej tradycji i kultury rolnej, wspartej doświadczeniem mieszkańców oraz fachowości rolników. Dużą rolę na płaszczyźnie działalności edukacyjnej, doradczej oraz kształtowania i upowszechniania optymalnych rozwiązań w zakresie stosowanych agrotechnologii wywiera Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie.

W taksonomii grup funkcjonalnych gmin opracowanej przez. prof. Przemysława Śleszyńskiego gmina **Szepietowo należy do grupy H3_GMiW: Gminy Miejskie i Miejsko-Wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej.**

1.3.10.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Brak strategii rozwoju gminy. Plan rozwoju lokalnego do 2020 roku.

Nadrzędnym celem wszystkich działań władz samorządowych Gminy Szepietowo jest zrównoważony rozwój gminy z poszanowaniem otaczającego go środowiska i z zachowaniem panującego krajobrazu.

Podstawowymi celami realizacji programu na terenie Gminy Szepietowo są:

1. zwiększenie poziomu inwestycji,
2. utworzenie oraz uzbrojenie terenów inwestycyjnych,
3. tworzenie warunków do dywersyfikacji działalności gospodarczej,
4. wzrost mobilności zawodowej mieszkańców
5. poprawa warunków życia mieszkańców.
6. poprawa warunków bezpieczeństwa mieszkańców

1.3.11. Wysokie Mazowieckie - wiejska

Województwo:	podlaskie
Powiat:	wysokomazowiecki
Typ gminy:	wiejska
Kod TERYT:	2013102
Grupa funkcjonalna MRL:	H4
Ludność:	5470 (30.06.2020)
Powierzchnia:	166,11 km ²

1.3.11.1. Charakterystyka ogólna

Gmina Wysokie Mazowieckie, składająca się z 54 sołectw, położona jest wokół miasta Wysokie Mazowieckie, które jest siedzibą wiejskiej gminy o charakterze wybitnie rolniczym. Użytki rolne na terenie gminy Wysokie Mazowieckie stanowią 12 223 ha, lasy i grunty zadrzewione 3 800 ha, grunty zabudowane i zurbanizowane 446 ha, grunty pod wodami 48 ha, nieużytki 90 ha, inne 4 ha. Na jej terenie znajduje się ok. 800 gospodarstw rolnych, w większości nastawionych na produkcję mleczną. Mieszkańcy gminy są zasadniczo potomkami drobnej szlachty podlaskiej, która osiedliła się tu za czasów Księstwa Mazowieckiego. Po większej własności ziemskiej pozostały trzy dwory z XIX w., w: Tyborach-Kamiance, Mazurach i Starej Rusi. W taksonomii grup funkcjonalnych gmin opracowanej przez prof. Przemysława Śleszyńskiego gmina **Wysokie Mazowieckie należy do grupy H4_GW: Gminy wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej.**

1.3.11.2. Cele strategiczne w obowiązujących dokumentach

Plan Rozwoju Lokalnego

Wizja

Wizja gminy Wysokie Mazowieckie jest następująca:

„Gmina Wysokie Mazowieckie – nowoczesna gmina rolnicza oferująca rolnikom i przedsiębiorcom przyjazny klimat inwestycyjny, a swoim mieszkańcom wysoką jakość życia oraz możliwość realizacji własnych aspiracji i pomysłów. Gmina, dla której otaczające środowisko jest przedmiotem najwyższej dbałości.”

Cele strategiczne:

1. Zapewnienie normatywnych warunków sanitarnych zamieszkania mieszkańców wsi.
2. Podnoszenie atrakcyjności turystycznej gminy.
3. Zapewnienie maksymalnego wsparcia dla tworzenia małych i średnich zakładów przetwórstwa rolno - spożywczego.
4. Podnoszenie standardu życia mieszkańców gminy poprzez rozwój systemów infrastruktury społecznej.
5. Modernizacja i rozbudowa układu transportowego.

Cele szczegółowe:

1. Ekologiczne cele rozwoju
2. Społeczne cele rozwoju
3. Gospodarcze cele rozwoju
4. Cele rozwoju infrastruktury technicznej

1.4. Analiza powiązań funkcjonalnych na obszarze partnerstwa oraz określenie wiodących funkcji na obszarze

Opis występujących powiązań funkcjonalnych (gospodarczo-przestrzennych) pomiędzy jednostkami tworzącymi partnerstwo powstał na podstawie matryc przepływu usług publicznych i rynkowych opracowanych przez GR. Przygotowane na podstawie matryc zestawienie wskazuje dostępność usług właściwych dla poszczególnych gmin wchodzących w skład partnerstwa. Wyżej wymienione zestawienie usług stanowi załącznik nr 1 do niniejszego Raportu diagnostycznego.

Badanie dostępności usług zostało przeprowadzone dla usług z zakresu: edukacji i wychowania, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej, działalności związana z kulturą, rozrywką i rekreacją, ochrony środowiska, transport publiczny, administracji, usług rynkowych, rynku pracy, innych.

Ośrodkiem, który w zakresie świadczonych usług ma dominującą rolę na terenie partnerstwa jest stolica powiatu, miasto koordynator Partnerstwa – Wysokie Mazowieckie. Miasto Wysokie Mazowieckie dostarcza niemal wszystkich analizowanych usług publicznych i rynkowych. Kolejne gminy z OP, których oferta usług jest nieznacznie mniejsza niż miasta powiatowego to Ciechanowiec, Szepietowo, Czyżew. Wyraźnie uboższy jest katalog usług świadczonych w Kobylinie- Borzymi, Kuleszach Kościelnych, Nowych Piekutach. Mieszkańcy gminy wiejskiej Wysokie Mazowieckie ze względu na specyfikę lokalizacji gminy - okalającej Miasto Wysokie Mazowieckie w głównej mierze korzystają z usług znajdujących się w gminie miejskiej Wysokie Mazowieckie.

Powiązania istniejące między gminą miejską Wysokie Mazowieckie, a pozostałymi gminami OP są wyraźne i silne. Warto podkreślić przepływ ludzi w zakresie korzystania z usług na terenie partnerstwa związany z dostępnością miejsc pracy. Nie zostały zbadane powiązania handlowe, w zakresie łańcucha dostaw oraz te wynikające z wykorzystania oferty rynku mieszkaniowego na terytorium partnerstwa.

Jeśli chodzi o usługi z zakresu edukacji i wychowania to wszystkie gminy z OP zapewniają dostęp do opieki przedszkolnej i szkół podstawowych. Warto wspomnieć o funkcjonującej Samorządowej Szkole Muzycznej I stopnia w Gminie Miejskiej Wysokie Mazowieckie. Szkoła będąca w strukturze Miejskiego Zespołu Szkół, bezpłatnie kształci około 115 uczniów. Spośród tych uczniów część stanowią uczniowie z innych gmin z terenu powiatu.

Mimo dostępności szkół ogólnokształcących, techników i szkół branżowych i zawodowych w gminach na OP, w badaniu zidentyfikowano placówki oświatowe w gminach spoza partnerstwa, np. Zambrów, Białystok, Łomża, do których uczęszczają uczniowie i mieszkańcy zamieszkujący OP. Na terenie partnerstwa w Krzyżewie (Sokoły) mieści się Zespół Szkół Rolniczych, szkoła branżowa z tradycjami, kształcąca młodzież także spoza OP.

Wyraźnie brakującym elementem katalogu usług z zakresu edukacji jest szkolnictwo wyższe. Jedynie w Ciechanowcu funkcjonuje filia Wyższej Szkoły Ochrony Środowiska w Radomiu.

Młodzież z obszaru partnerstwa chcąc kontynuować naukę po szkole średniej najczęściej korzysta z oferty szkół wyższych w miastach: Białystok, Warszawa, Łomża, Lublin.

W zakresie usług związanych z opieką zdrowotną i pomocą społeczną, we wszystkich gminach OP dostępna jest podstawowa opieka zdrowotna i tylko w gminie miejskiej usługi zdrowotne specjalistyczne (w Wysokiem Mazowieckiem jest Szpital Ogólny, w którym funkcjonują oddziały i poradnie, ale niestety niezbyt duży zakres). Jeśli zaś chodzi o placówki wspomagające opiekę nad osobami starszymi i z niepełnosprawnościami to Ciechanowiec, Stare Racibory (Sokoły) i Szepietowo dysponują miejscami w Środowiskowym Domu Samopomocy, możliwością uczestnictwa w Warsztatach Terapii Zajęciowej, ofertą Klubów Seniora, całodobowymi domami opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, Centrum Usług Mieszkalnych, Zakładem Pielęgnacyjno – Opiekuńczym, placówką opiekuńczą dla dzieci i młodzieży - Pogotowie Opiekuńczo Wychowawcze Świetlica dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych. Jednocześnie z uwagi na identyfikowany wzrost liczby osób w wieku senioralnym planowana jest budowa Centrum Opiekuńczo Mieszkalnego w gminie Sokoły z przeznaczeniem na pobyt dzienny i pobyt całodobowy.

Działalności związana z kulturą, rozrywką i rekreacją wspomagana jest we wszystkich gminach przez powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji. Niemal wszystkie gminy organizują imprezy i wydarzenia sportowe, wydarzenia z zakresu pop-kultury. Nieliczne oferują wydarzenia z zakresu kultury wysokiej. W gminach na OP nie ma teatrów, znajdują się kina w gminie miejskiej Wysokie Mazowieckie, Ciechanowcu, Szepietowie i Czyżewie. W gminach na terenie partnerstwa odbywają się wydarzenia z zakresu wysokiej kultury, np. Międzynarodowy Festiwal Piosenki Poetyckiej im. Bułata Okudźawy "Wiara, Nadzieja, Miłość", Podlaska Oktawa Kultur, Międzynarodowy Festiwal Folkloru „Podlaskie Spotkania”, Międzynarodowy Festiwal „GLORIA”, występy Orkiestry Dętej Uniwersytetu Muzycznego w Białymstoku, Orkiestry Reprezentacyjnej Wojska Polskiego z Warszawy, Orkiestry Kameralnej Filharmonii Narodowej oraz koncerty i monodramy artystów z Polski i zagranicy.

Jeśli chodzi o dostęp do infrastruktury komunalnej to jedynie w przypadku zaopatrzenia w wodę można mówić o pokryciu całości OP. Zdecydowanie gorzej jest jeśli chodzi o odbiór ścieków, zaopatrzenie w ciepło sieciowe i dostęp do sieci gazowej. W przypadku gospodarki odpadami to w badaniu powiązań funkcjonalnych nie zidentyfikowano porozumień międzygminnych, ani innych form współpracy, dzięki której przeprowadzono by optymalizację kosztów związanych ze zbiórką, wywozem, przetwarzaniem odpadów. Na terenie OP funkcjonują stacjonarne i mobilne PSZOKi.

Jeśli chodzi o transport publiczny to gminy partnerstwa korzystają z komercyjnych linii autobusowych oraz transportu organizowanego przez Województwo Podlaskie. Przez obszar partnerstwa przebiega linia kolejowa w Szepietowie, Czyżewie, Sokołach i Nowych Piekutach.

Największy zakres usług administracyjnych z racji statusu miasta powiatowego oferuje gmina miejska wysokie Mazowieckie, w której zlokalizowane są m.in. Sąd Rejonowy, Prokuratura, Komenda Powiatowa Policji, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej, ZUS, KRUS, ODR w Szepietowie Filia w Wysokiem Mazowieckiem, KAS (Urząd Skarbowy), Straż Miejska, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Stacja Sanitarno-Epidemiczna, Powiatowy Inspektorat Weterynarii, Zarząd Dróg Powiatowych, Zakład Wodociągów, Kanalizacji i Energetyki Ciepłej Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Robót Drogowo-Mostowych TRAKT Sp. z o.o.

Istotne zróżnicowanie dostrzegalne jest w dostępie do usług rynkowych - zdecydowanie bogatsza jest ta oferta w większych gminach (gmina miejska Wysokie Mazowieckie, Ciechanowiec, Szepietowo, Czyżew). Mieszkańcy OP chętnie korzystają z sieci handlowych, targowisk, specjalistycznych usług edukacyjnych, w tym szkół językowych, prywatnych gabinetów lekarskich także w gminach spoza OP, np. Zambrów, Łapy, Łomża, Białystok. Warto podkreślić koncentrację usług z zakresu gastronomii, sal weselnych na terenie partnerstwa, a w szczególności w gminie Ciechanowiec, który stanowi wyraźne zagłębienie takich usług. Dodatkowo Ciechanowiec od kilku lat konsekwentnie poprawia i uatrakcyjnia swoją ofertę w zakresie usług turystycznych.

Niezbýt równomierne jest pokrycie OP firmami – pracodawcami, którzy oferują pracę nie tylko w rolnictwie. Rynek pracy, dywersyfikacja działalności rolniczej, dobrze płatne miejsca pracy to zdecydowanie te obszary, które wymagają interwencji startegicznej.

Wśród powodów, które wskazano jako decydujące o miejscu realizacji usług pojawia się mobilność zawodowa rodziców w przypadku korzystania przez dzieci i młodzież z miejsc edukacji w innej gminie niż zamieszkania. W przypadku ochrony zdrowia podkreślano, że często opinia o lekarzach świadczących usługi z zakresu ochrony zdrowia decyduje o wyborze podmiotu leczniczego. W przypadku usług rynkowych korzystający z usług kierują się ceną i jakością. Uczestnicy GR wskazywali na duże zainteresowanie usługami gastronomicznymi świadczonymi na OP, dużym obłożeniem sal bankietowych i weselnych. Podkreślano, że z tej oferty korzystają także klienci gmin spoza OP.

Obszar Partnerstwa pokrywa się z obszarem powiatu. Partnerstwo jest spójne i w zdecydowanej większości usług samowystarczalne. W wielu rodzajach usług możliwa jest lepsza ich koordynacja, optymalizacja i uwspólnienie kosztów. Można także podjąć w toku prac nad strategią terytorialną działania na rzecz ograniczenia powtarzalności zidentyfikowanych funkcji w więcej niż jednej gminie tworzącej partnerstwo.

1.5. Współpraca z kluczowymi partnerami instytucjonalnymi dysponującymi zasobami, które mogą powiększyć potencjał rozwojowy partnerstwa - inne obszary funkcjonalne, region

1.5.1. Kluczowi partnerzy instytucjonalni

Na obszarze partnerstwa funkcjonują kluczowe instytucje i podmioty, których działalność bezpośrednio wpływa na potencjał rozwojowy poszczególnych gmin, jak i całego partnerstwa. Dominujący zasób w partnerstwie, jakim jest wysokomazowieckie rolnictwo, jest ściśle związane z przetwórstwem mleka. Cały powiat wysokomazowiecki wyspecjalizował się w produkcji mleka wysokiej jakości dla Mlekovity. Istotnym zasobem partnerstwa są zasoby o szczególnych walorach przyrodniczych zlokalizowane w północnych (Kobylin-Borzymy i Sokoły) i południowych (Ciechanowiec) obszarach partnerstwa, które stanowią doskonałe warunki do odpoczynku i rekreacji. Gminy partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” oprócz swoich mocnych zasobów endogennych, mają również partnerów z którymi współpracują w stowarzyszeniach LGD, którzy swoimi zasobami i potencjałem rozwojowym wzmacniają obszar funkcjonalny.

1.5.1.1. Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie

Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego z siedzibą w Szepietowie jest państwową jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną i podlega ministrowi właściwemu do spraw rozwoju wsi. Ośrodek ma 73 letnią historię działalności. Niezależnie od nazwy przez ten okres, Szepietowo zawsze było nośnikiem postępu w rolnictwie oraz przekaznikiem wiedzy i osiągnięć nauki do praktyki rolniczej w województwie podlaskim i powiecie wysokomazowieckim. PODR w Szepietowie prowadzi działalność doradczą, szkoleniową, informacyjną i upowszechnieniową kierując się priorytetami wytyczonymi przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Zadaniem doradców jest świadczenie wszechstronnej pomocy doradczej rolnikom i mieszkańcom obszarów wiejskich, m.in. poprzez dostosowywanie oferowanych usług do oczekiwań klientów i stałe podnoszenie poziomu świadczonych usług. Zgodnie z ustawą z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego, PODR w Szepietowie nieodpłatnie realizuje zadania z zakresu

doradztwa rolniczego finansowane lub współfinansowane z dotacji celowej i wykonuje usługi odpłatne wynikające z ustawy. Prowadzenie doradztwa rolniczego ma na celu poprawę poziomu dochodów rolniczych oraz podnoszenie konkurencyjności rynkowej gospodarstw rolnych, wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, a także podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników i mieszkańców obszarów wiejskich. W strukturze organizacyjnej PODR oprócz centrali w Szepietowie, funkcjonuje 14 powiatowych Zespołów Doradztwa Rolniczego. Oprócz budynku biurowego PODR dysponuje ośrodkiem szkoleniowym z salami wykładowymi, pracownią komputerową, pokojami hotelowymi na 98 miejsc, kuchnią, terenami wystawowymi (ok. 14 ha), polami doświadczalnymi w gospodarstwach demonstracyjnych (ok. 42 ha) i pszczelarnią. W strukturze PODR funkcjonuje Podlaskie Centrum Technologii Rolno-Spożywczych wraz z modelowymi liniami w zakresie przetwórstwa: owoców i ziół pod kątem produkcji suszu, mięsa do produkcji wędlin, mleka w ramach produkcji serów, owoców i warzyw pod kątem produkcji soków.

1.5.1.2. Spółdzielnia Mleczarska „Mlekovita”

Spółdzielnia Mleczarska MLEKOVITA w Wysokim Mazowieckiem, to lider na rynku krajowym produktów mlecznych. Zakład powstał w 1928 roku, zatrudniał wówczas ok. 30 osób i zajmował się wyłącznie produkcją serów i masła. Dzisiaj to Grupa kapitałowa Mlekovita, tworzona przez 21 zakładów produkcyjnych i 32 centra dystrybucyjne w różnych częściach kraju. W 2020 roku stała się największą grupą mleczarską i największym producentem i eksporterem nabiału w Europie Środkowo-Wschodniej. Mlekovita jest głównym światowym producentem mleka w proszku. Grupa zatrudnia 5 tys. pracowników, odbiera mleko od 15 tys. rolników i przerabia 8 mln litrów mleka dziennie. Firma jest doceniana za innowacyjność i ekologiczne podejście do biznesu. Z Mlekovitą związane są pokoleniowe przedsiębiorstwa rolne w gminach powiatu wysokomazowieckiego, specjalizujące się w produkcji mleka. Współpraca producentów mleka z Mlekovitą jest korzystna dla obu stron. Rolnicy dostarczają najlepszy surowiec, a Spółdzielnia zapewnia odbiór surowca po korzystnych cenach. Dzięki temu możliwy jest rozwój gospodarstw hodowlanych i mniejsze jest ryzyko inwestycji. Stąd na obszarze partnerstwa funkcjonują gospodarstwa mające po 200 ha ziemi, która w większości przeznaczana jest pod uprawę kukurydzy i traw na kiszonkę oraz zbóż paszowych. W efekcie ceny ziemi w powiecie wysokomazowieckim dochodzą do 100 tys. zł za hektar i są niemal trzykrotnie wyższe niż w województwie podlaskim.

1.5.1.3. Narwiański Park Narodowy

Narwiański Park Narodowy został powołany na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 lipca 1996 roku. Obejmuje on obszar doliny Narwi pomiędzy Surażem, a Rzędzianami. W geograficznym ujęciu NPN położony jest w mezoregionie Dolina Górnej Narwi należącym do Niziny Północnopodlaskiej. Granice parku przecinają powiat białostocki i wysokomazowiecki, i obejmują tylko dolinę rzeki. Dlatego 98% jego powierzchni to grunty silnie uwilgotnione, stale lub okresowo podtapiane. Powierzchnia Parku zajmuje 6 810 ha, a jego otulina 15 408 ha. Zdecydowana większość około 5500 ha to nieużytki pozostałe grunty to wody, łąki i pastwiska. Są to w większości grunty prywatne. Tylko 30 % jest własnością Skarbu Państwa. NPN leży na terenie 7 gmin, w tym 2 gmin partnerstwa - Kobylin-Borzymy i Sokoły. Jest to niewątpliwie walor przyrodniczy, wpływający na atrakcyjność turystyczną „Ziemi wysokomazowieckiej”. Siedziba Parku znajduje się w Kurowie w gminie Kobylin-Borzymy. Do atrakcji NPN zaliczają się: ścieżki przyrodniczo - edukacyjne („Kładka wśród bagien” - trasa o długości około 1 km; „Park przydworski w Kurowie”), Kładka nad Narwią Waniewo - Śliwno z wieżą obserwacyjną. Wraz z kładką powstało w Waniewie Centrum Informacji Turystycznej promujące turystykę wśród mieszkańców gminy oraz odwiedzających turystów krajowych i zagranicznych oraz istniejące lokalne i regionalne produkty turystyczne. Atrakcją dla turystów są „Pychówki” - spływ po rozlewiskach Narwi, spływ „Kajakiem wokół Kurowa”. Na obrzeżach Parku i w jego otulinie znajdują się szlaki piesze i trasy rowerowe. Istotna jest też działalność edukacyjna NPN. Park jest organizatorem wielu imprez dydaktycznych a jedną z nich jest Podlaska Biesiada Miodowa w Kurowie przyciągająca tysiące turystów.

1.5.1.4. Centralny Ośrodek Badania Odmian Roślin Uprawnych Stacja Doświadczalna Oceny Odmian w Krzyżewie

Stacja Doświadczalna Oceny Odmian w Krzyżewie, w Gminie Sokoły, powstała jesienią 1952 roku przy istniejącym PGR. Jest jedną z 16 Stacji (po jednej w województwie) w strukturze Centralnego Ośrodka Badania Odmian Roślin Uprawnych. Stacja prowadzi badania porejestrowe i rekomenduje odmiany. Każde województwo tworzy rekomendacje w postaci List Zalecanych Odmian do uprawy (LZO) wszystkich gatunków roślin rolniczych, które nadają się do uprawy na terenie danego województwa. Stacja dysponuje areałem 209 ha. Corocznie w SDOO w Krzyżewie zakłada się około 12 tys. poletek doświadczalnych. Doświadczenia lokalizowane są na glebach kl. III i IV. Pola w większości zmeliorowane o miąższości warstwy próchnicznej do 30 cm. Klimat charakterystyczny dla Polski północno-wschodniej, gdzie warunki do produkcji rolniczej są mniej korzystne niż w innych rejonach kraju. Stacja jako pierwsza w kraju w 2013 roku, w ramach Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego i Rolniczego, wykonywała analizy materiału roślinnego odmian kukurydzy kiszonkowej (badano plon i strawność) i utworzyła pierwsze Listy Zalecanych Odmian kukurydzy kiszonkowej dla województwa podlaskiego. Rolnictwo Podlasia, a zwłaszcza na obszarze partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” jest wyspecjalizowane w chowie i hodowli bydła mlecznego, w uprawie kukurydzy na kiszonkę i w uprawie trwałych i przemennych użytków zielonych. Kukurydza kiszonkowa jest na tym obszarze powszechnie uprawiana. Duża w tym zasługa badań i doświadczeń realizowanych w Stacji Doświadczalnej Oceny Odmian w Krzyżewie, które pokazywano najpierw uczniom Zespołu Szkół Rolniczych w Krzyżewie, z którą SDOO współpracuje, a potem wszystkim podlaskim rolnikom.

1.5.1.5. Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu

Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu jest placówką muzealnictwa rolniczego w Polsce. Powstało w 1962 r. na terenie zespołu pałacowo-parkowego rodziny Starzeńskich. W zbiorach ma ponad 33 000 eksponatów (w tym ponad 300 maszyn i narzędzi

rolniczych), które prezentowane są zwiedzającym w 44 ekspozycjach stałych. Muzeum posiada dziewięć działów: Etnograficzny, Historyczno-Artystyczny, Budownictwa Wiejskiego-Skansen, Techniki Rolniczej, Historii Uprawy Roślin, Historii Chowu i Hodowli Zwierząt Gospodarskich, Tradycji Zielarskich, Muzeum Weterynarii i Oświatowo-Promocyjny. W Skansenie Mazowiecko-Podlaskim zgromadzono 53 zabytkowe obiekty architektury drewnianej (XVIII - pocz. XX w.), które ulokowano w trzech zespołach, z pełnym wyposażeniem wnętrz. Wokół przygotowanych na dawny styl zagród swobodnie pasą się zwierzęta domowe, np. kozy, owce, gęsi, indyki i inne. Budownictwo wiejskie na terenie skansenu to także mała architektura: pasieka z ok. 30 drewnianymi ulami, gołębnik słupowy, studnia - żuraw, wędzarnia, kapliczka a także ubikacja wiejska. Muzeum posiada punkty zamiejscowe w Drewnowie (wiatrak z zagrodą młynarza), Dąbrowie Łazy (wiatrak) i Winnie Chroły (Szkoła Wiejska). Powiat wysokomazowiecki jest kojarzony przede wszystkim z kultywowaniem staropolskich tradycji i imprezami mającymi na celu uchronienie od zapomnienia tego co ciekawe i warte ocalenia. Muzeum jest organizatorem wielu interesujących imprez o zasięgu ponadlokalnym, mających wieloletnie tradycje, są to m.in. Zjazd Wysokomazowiecki - Szlachty historia na żywo", „Niedziela Palmowa - Konkurs Palm Wielkanocnych", „Jarmark Św. Wojciecha", „Podlaskie Święto Chleba", „Wykopki pod Wiatrakiem", „Konkurs Gry na Instrumentach Pasterskich im. Kazimierza Uszyńskiego" i inne. Muzeum ma też ofertę edukacyjną dla szkół i grup zorganizowanych obejmującą lekcje muzealne, pokazy, liczne propozycje warsztatów, a na specjalne zamówienie również programy edukacyjne. Placówka kultywuje tradycje kulturowe powiatu wysokomazowieckiego

1.5.1.6. Primator Czyżew

Primator Czyżew to firma rodzinna, która działa w branży rolniczej od 1992 roku. Firma jako autoryzowany dystrybutor takich marek jak m.in.: New Holland, Kuchn i inne, oferuje kompleksowe wsparcie przy zakupie nowoczesnych maszyn rolniczych i części zamiennych. Zapewnia również fachowe doradztwo i pełny serwis maszyn oraz świadczy usługi finansowania fabrycznego na rzecz klientów New Holland z terenu północno-wschodniej Polski. Jest jednym z czołowych dealerów tej marki w kraju. Rolnicy z terenu partnerstwa, gospodarujący na dużych arealach gospodarstw hodowlanych i potrzebujący wysokiej jakości ciągników oraz maszyn do uprawy roli i siewu, kombajnów zbożowych, sieczkarni do zielonek, opryskiwaczy, cenią sobie jakość usług świadczonych przez firmę i często zostają jej stałymi klientami. Primator rozwija się prężnie, włącza się aktywnie w działania promujące gminę, uczestniczy w licznych wystawach i targach rolniczych, a także organizuje pokazy maszyn rolniczych wspólnie z producentami. Współpracuje również ze szkołami średnimi z

obszaru partnerstwa, prowadząc szkolenia zawodowe dla uczniów kształcących się w zawodzie technik agrobiznesu, technik mechanik, mechanik maszyn i pojazdów rolniczych. Wielokrotnie wyróżniana na szczeblu lokalnym, wojewódzkim i krajowym za profesjonalizm działania na rzecz rolnictwa.

1.5.2. Inne obszary funkcjonalne, region

Lokalne grupy działania (LGD) to partnerstwa trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, powoływane zasadniczo w celu pozyskania zewnętrznych środków pomocowych. Obszarem realizacji działań programu są gminy wiejskie lub miejsko-wiejskie, z wyłączeniem miast powyżej 20 tys. mieszkańców lub gminy miejskie nie większe niż 5 tys. mieszkańców. LGD objęły większość gmin kwalifikujących się do programu, jednak opisane wytyczne powodują powstawanie form terytorialnego współdziałania zawierających enklawy. Dla LGD przewidziano osobowość prawną (forma stowarzyszenia), podmiotowość wyrażającą się osobnym budżetem, samodzielność w sporządzaniu lokalnych strategii rozwoju (podstawy do aplikowania o fundusze PROW). Gminy z partnerstwa „Ziemia wysokomazowiecka” są członkami w dwóch stowarzyszeniach LGD: „Brama na Podlasie” i N.A.R.E.W. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Brama na Podlasie”

1.5.2.1. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania "Brama na Podlasie"

Lokalna Grupa Działania "Brama na Podlasie" liczy 104 członków zwyczajnych (na dzień 20.05.2020), reprezentujących wszystkie wymagane przepisami sektory: publiczny, społeczny, gospodarczy.

Obszar LGD Brama na Podlasie tworzy 16 gmin z trzech powiatów województwa podlaskiego: bielskiego, zambrowskiego i wysokomazowieckiego. Członkami Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Brama na Podlasie” z powiatu wysokomazowieckiego, wg. stanu na dzień 20.05.2020 roku, są: Gmina Ciechanowiec, Gmina Czyżew, Gmina Klukowo, Gmina Kulesze Kościelne, Gmina Nowe Piekuty, Gmina Szepietowo, Gmina Wysokie Mazowieckie, Miasto Wysokie Mazowieckie, Starostwo Powiatowe w Wysokiem Mazowieckiem.

Lokalna Strategia Rozwoju opracowana przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Brama na Podlasie” na lata 2014-2020 (tekst jednolity z dnia 15.01.2021 r.).

Cel ogólny 1. Edukacja i aktywizacja mieszkańców na rzecz wspierania rozwoju lokalnego LGD

Cele szczegółowe:

- 1.1. Podniesienie jakości kształcenia dzieci i młodzieży na terenie LGD.
- 1.2. Zwiększenie uczestnictwa osób defaworyzowanych w życiu społeczności LGD.
- 1.3. Zwiększenie aktywności mieszkańców LGD poprzez wzbogacenie oferty edukacyjnej, kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej.

Cel ogólny 2. Zrównoważona i efektywna gospodarka lokalna obszaru LGD

Cele szczegółowe:

- 2.1. Wzmocnienie lokalnej przedsiębiorczości i przetwórstwa na terenie LGD.
- 2.2. Powrót na rynek pracy mieszkańców LGD znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji społeczno-gospodarczej.

Cel ogólny 3. Dostępność i atrakcyjność infrastrukturalna obszaru

Cele szczegółowe:

- 3.1. Poprawa stanu ogólnodostępnej infrastruktury technicznej i wsparcie działań na rzecz ochrony środowiska.
- 3.2. Zwiększenie dostępności mieszkańców do zrewitalizowanych obszarów służących poprawie jakości życia mieszkańców LGD.

1.5.2.2. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania N.A.R.E.W.

Lokalna Grupa Działania N.A.R.E.W. powstała w oparciu o doświadczenia współpracy pomiędzy gminami wchodzącymi w skład Narwiańskiego Parku Narodowego. To właśnie współpraca na płaszczyźnie drobnej przedsiębiorczości w otoczeniu rolnictwa, wykorzystania potencjału przyrodniczego i kulturowego regionu w celu zrównoważonego rozwoju stały się podstawą do realizacji projektu Partnerstwa N.A.R.E.W. - Narwiańska Akcja Rozwoju Ekonomicznego Wsi.

Jako temat przewodni dla swojej Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich Stowarzyszenie wybrało: Wykorzystanie zasobów naturalnych i kulturowych, w tym potencjału obszarów należących do sieci Natura 2000. Ten temat jest zgodny z naturą

Narwiańskiego Parku Narodowego będącego sercem obszaru LGD - siedmiu nadnarwiańskich gmin: Choroszczy, Kobylin-Borzymy, Łap, Sokoły, Suraża, Turośni Kościelnej i Tykocina; położonych w środkowej części województwa podlaskiego.

Członkowie Stowarzyszenia N.A.R.E.W. na 05.03.2020. Stowarzyszenie liczy 89 członków zwyczajnych, reprezentujących wszystkie wymagane przepisami sektory: publiczny, społeczny, gospodarczy. Obszar LGD N.A.R.E.W. tworzy 11 gmin leżących w czterech powiatach: białostockim (7 gmin), wysokomazowieckim (2 gminy - Sokoły i Kobylin-Borzymy) i po jednej gminie w powiecie monieckim i bielskim.

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia N.A.R.E.W. - Narwiańska Akcja Rozwoju Ekonomicznego Wsi 2014-2020 (zaktualizowane 20 stycznia 2021).

Efektywne Wykorzystanie Potencjału Obszaru LGD N.A.R.E.W. do jego Rozwoju Ekonomicznego, Wzrostu Spójności Społecznej i Przestrzennej do 2023 r.

1. Rozwój ekonomiczny LGD N.A.R.E.W. w zgodzie z potencjałem naturalnym i kulturowym obszaru do 2023 r.

- 1.1. Rozwój LGD N.A.R.E.W. w oparciu o promocję obszaru, w tym usług i produktów lokalnych do 2023 r. (PROW)
- 1.2. Rozwój przedsiębiorstw na obszarze LGD N.A.R.E.W. do 2023r. (PROW)
- 1.3. Wzmocnienie potencjału kulturowo -historycznego obszaru LGD N.A.R.E.W. do 2023r. (EFRR/PROW)
- 1.4. Wzmocnienie potencjału przyrodniczego obszaru LGD N.A.R.E.W. do 2023r. (PROW/EFRR)

2. Wzmocnienie standardu życia mieszkańców LGD N.A.R.E.W. do 2023 r.

- 2.1. Poprawa dostępności do infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej poprzez budowę i rozbudowę obiektów na terenie LGD N.A.R.E.W. do 2023 r. (PROW)
- 2.2. Rewitalizacja wybranych obiektów na terenie LGD N.A.R.E.W. na rzecz ich funkcji społecznej, gospodarczej i edukacyjnej oraz estetyki miejscowości do 2023 r. (EFRR)

3. Wzmocnienie współpracy i aktywności lokalnej na rzecz rozwoju LGD N.A.R.E.W. do 2023 r.

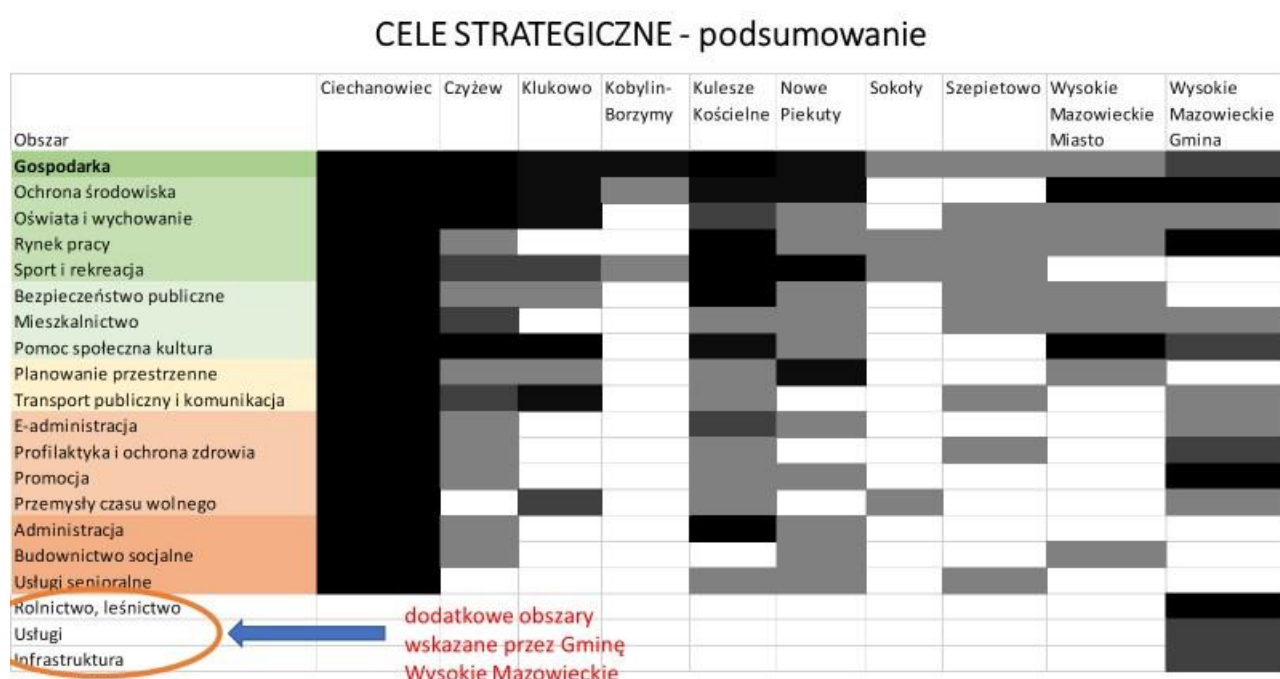
- 3.1. Społeczność LGD N.A.R.E.W. liderem współpracy i animacji lokalnej do 2023 r. (PROW)
- 3.2. Wyrównywanie szans grup defaworyzowanych w społecznościach lokalnych LGD N.A.R.E.W. na lokalnym rynku pracy do 2023 r. (EFS)
- 3.3. Wsparcie inicjatyw edukacyjnych oraz rozwój kwalifikacji i aktywności zawodowej mieszkańców LGD N.A.R.E.W. do 2023 r. (EFS)

1.5.3. Analiza aktualnych polityk rozwoju gmin/partnerów

W części 1.3. Charakterystyka poszczególnych uczestników partnerstwa i analiza aktualnych polityk rozwoju partnerów wymienione zostały cele zawarte w dokumentach strategicznych poszczególnych samorządów, członków partnerstwa. Poniżej w tabeli zostały zestawione cele z przeanalizowanych dokumentów strategicznych. Intensywność koloru czarnego w tabeli oznacza liczbę celów wymienianych w dokumentach strategicznych (czarny najwięcej wskazań, biały brak wskazań celów w danym obszarze).

Najczęściej wskazywane w dokumentach strategicznych samorządów wchodzących w skład partnerstwa są cele związane z gospodarką. W dalszej kolejności wymieniane są Ochrona środowiska; Oświata i wychowanie; Rynek pracy oraz Sport i rekreacja.

Ryc. 9. Cele strategiczne – podsumowanie.

Najrzadziej wymieniane są: Administracja; Budownictwo socjalne i Usługi senioralne.

Dodatkowo, oprócz klasyfikacji podstawowych określonych w tabeli Gmina Wysokie Mazowieckie wskazała na następujące cele: Rolnictwo, leśnictwo; Usługi; Infrastruktura.

Należy zaznaczyć, że większość dokumentów strategicznych została opracowana w poprzednim okresie programowania UE. Czas opracowania dokumentów w pewnym zakresie wpływa na zakres wskazywanych celów i ich hierarchizację.

W nowszych dokumentach pojawiają się cele w takich obszarach jak: E-administracja, czy Przemysły czasu wolnego.

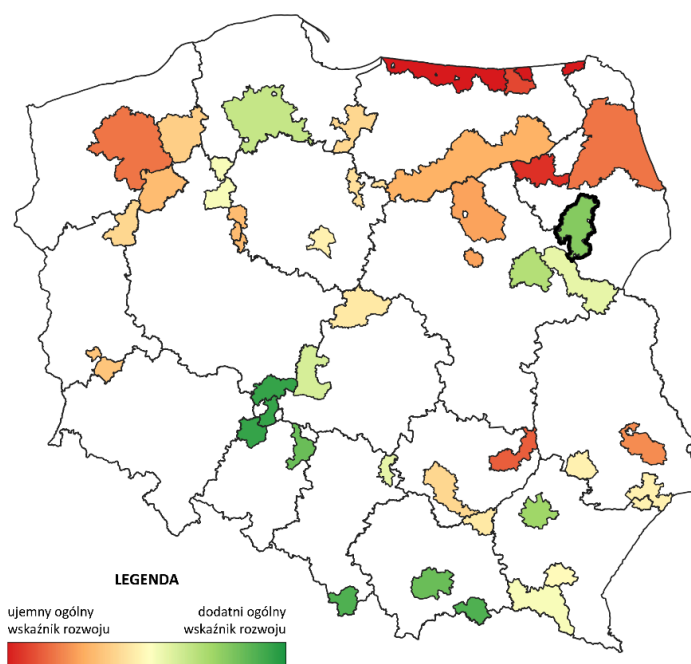
2. Portret statystyczny obszaru partnerstwa - charakterystyka wskaźnikowa (analiza podstawowa i pogłębiona)

2.1. Analiza wskaźnikowa w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowo-przestrzennym

Związek Miast Polskich przygotował Monitor Rozwoju Lokalnego II (MRL II). Jest to narzędzie pozwalające na syntetyczną ocenę potencjału społeczno-ekonomicznego grupy samorządów - partnerstwa i wchodzących w jego skład gmin w czasie i w relacji do innych gmin o podobnej funkcji w strukturze osiedleńczej kraju. Nie jest to zatem ocena w kategoriach bezwzględnych, a zawsze w porównaniu z tym co dzieje się w jednostkach samorządu terytorialnego, stanowiących grupę porównawczą. Nie jest to również ocena w sensie formalnym, ale punkt wyjścia do analizy. Tym samym to jest wsparcie władz i mieszkańców w przygotowaniu decyzji, przede wszystkim o charakterze strategicznym. Zgodnie z teorią zrównoważonego rozwoju wyodrębniono trzy wymiary tegoż rozwoju: gospodarczy, społeczny i środowiskowo-przestrzenny.

Pierwszym wskaźnikiem, który mówi o poziomie rozwoju całego partnerstwa jest ogólny wskaźnik rozwoju. Wymiar ogólny jest opisany jednym wskaźnikiem syntetycznym, charakteryzującym poziom rozwoju partnerstwa, wynikającym z wartości wskaźników dla gmin partnerskich. W MRL dla każdej gminy wartości syntetyczne wyliczone są w oparciu o relację jej wartości wskaźników do wartości średniej tego wskaźnika dla gmin z grupy funkcjonalnej (zdefiniowanych przez prof. Śleszyńskiego). Wartością syntetyczną dla partnerstwa jest średnia odpowiednich wskaźników gmin wchodzących w skład partnerstwa. Dla uwzględnienia zróżnicowania gmin w partnerstwie wartość syntetycznego wskaźnika dla partnerstwa jest średnią ważoną uwzględniającą liczbę mieszkańców poszczególnych gmin. Mapa poniżej przedstawia poziom ogólny wszystkich 38 partnerstw projektu pilotażowego Centrum Wsparcia Doradczego na obszarze kraju. Wskaźnik może przyjmować wartości ujemne, zaznaczone kolorem brązowym lub dodatnie, zaznaczone kolorem zielonym. Zmiana kolorystyki oznacza odpowiednio zmianę wartości wskaźnika ogólnego. Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka, oznaczone kolorem zielonym zalicza się do grupy dobrze rozwijających się partnerstw o dodatnim wskaźniku rozwoju ogólnego.

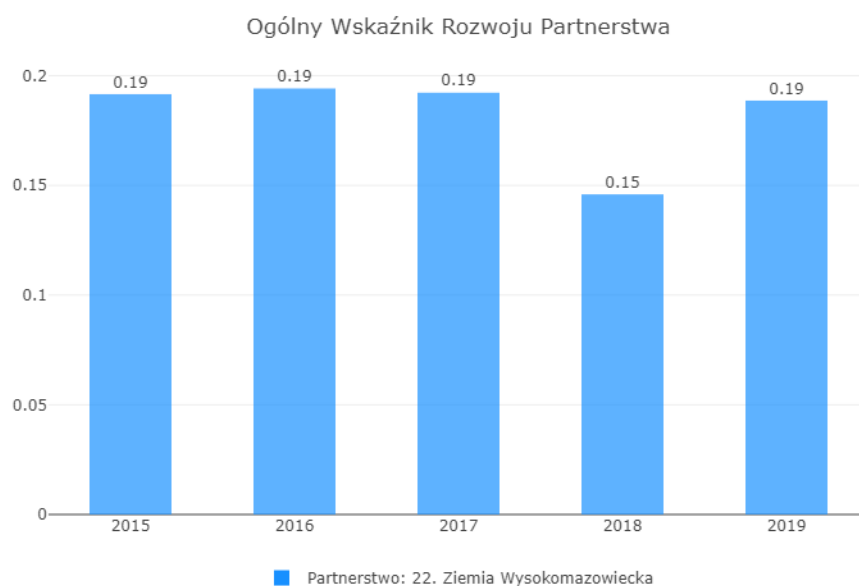
Ryc. 10. Wskaźniki MRL dla partnerstwa na tle kraju. Wymiar ogólny

Źródło: opracowanie ZMP

Wykres poniżej przedstawia poziom ogólnego wskaźnika rozwoju partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka na przestrzeni lat 2015-2019. Wartości wskaźnika syntetycznego na przestrzeni pięciu prezentowanych lat były na zbliżonym poziomie o wartości 0,19. Dodatnia wartość wskaźnika świadczy o dobrym i stabilnym ogólnym rozwoju partnerstwa.

Ryc. 11. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Oczywiście każda z gmin członkowskich partnerstwa osiąga zróżnicowane poziomy wskaźnika ogólnego, a ich wartości są odnoszone do średniej wartości grupy porównawczej, w której znajduje się dana gmina. Mapa poniżej pokazuje rozkład wartości ogólnego wskaźnika rozwoju w 2019 roku w poszczególnych gminach partnerstwa:

- Wysokie Mazowieckie I2 - (0,48)
- Czyżew H3 - (0,42)
- Szepietowo H3 - (0,23)
- Wysokie Mazowieckie H4 - (0,20)
- Sokoły H4 - (0,16)
- Ciechanowiec H3 - (0,08)
- Klukowo H4 - (0,06)
- Nowe Piekuty H4 - (-0,02)
- Kulesze Kościelne H4 - (-0,07)
- Kobylin-Borzemy F4 - (-0,24)

Grupy porównawcze:

F4 - Gminy wiejskie o rozwiniętej funkcji transportowej

H3 - Gminy miejskie i miejsko-wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej

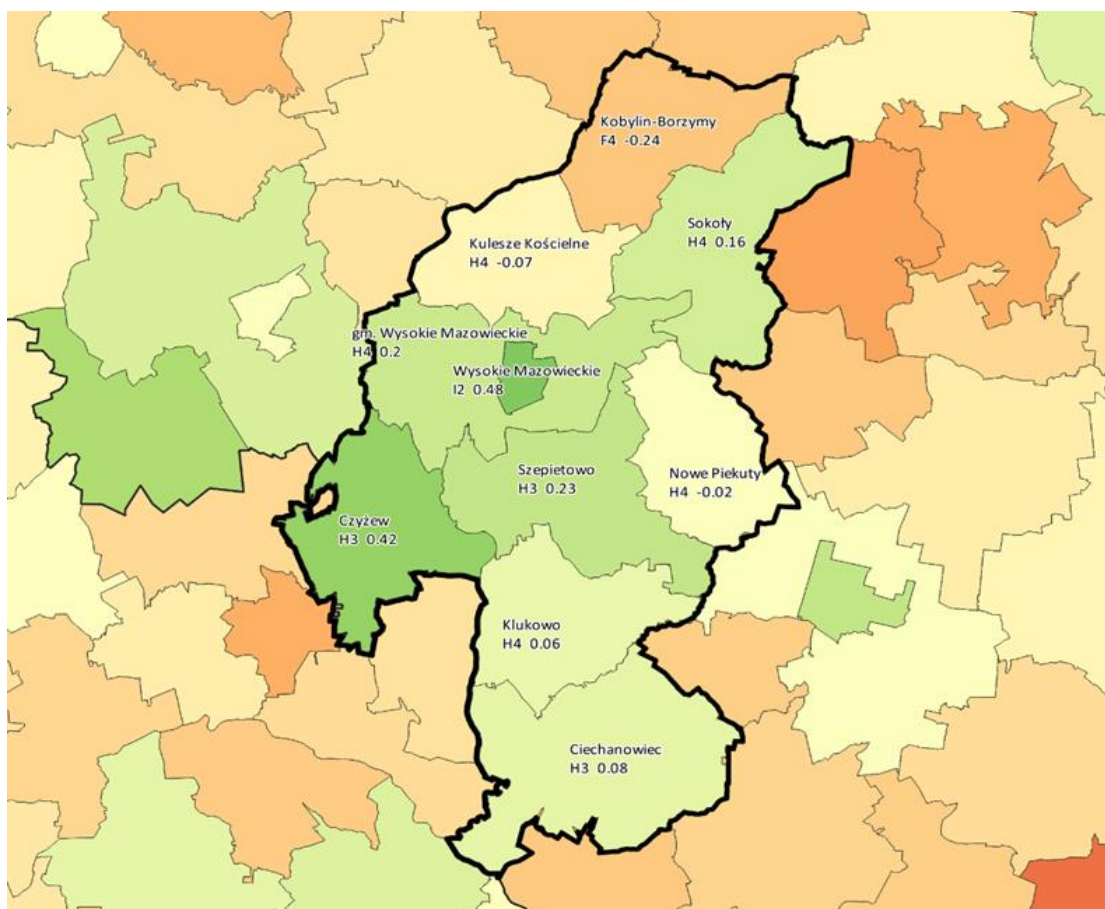
H4 - Gminy wiejskie o intensywnej funkcji rolniczej

I2 - Gminy miejskie o umiarkowanej funkcji rolniczej

Z analizy zróżnicowanych wartości wskaźników ogólnych wynika, że 7 gmin partnerstwa:

Wysokie Mazowieckie, Czyżew, Szepietowo, Wysokie Mazowieckie (gm.), Sokoły, Ciechanowiec, Klukowo plasuje się na wyższym poziomie rozwoju od średniej dla odpowiedniej dla nich grupy porównawczej, ich wskaźniki osiągają wartości dodatnie i oznaczone są kolorystycznie na mapie odcieniami zieleni. Natomiast 3 gminy mają wskaźniki rozwoju ujemne co świadczy o ich niższym poziomie rozwoju od średniej dla odpowiedniej grupy porównawczej. Im wartość wskaźnika syntetycznego jest bliższa wartości - „0”, tym poziom rozwoju ogólnego gminy bliższy jest średniej dla grupy porównawczej. Większość gmin otaczających obszar partnerstwa kolorystycznie oznaczonych jest na mapie odcieniami brązu, co świadczy o ujemnych wartościach syntetycznego wskaźnika rozwoju ogólnego.

Ryc. 12. Ogólny wskaźnik rozwoju gmin 2019 w Partnerstwie

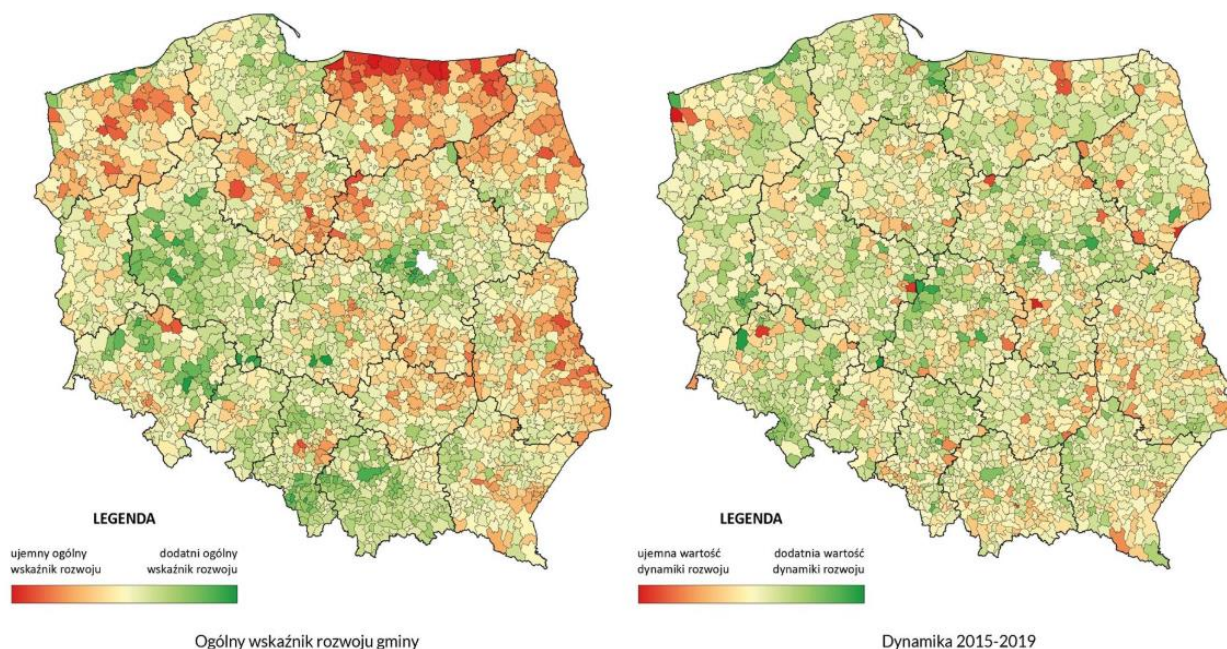

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Kolejna mapa przedstawia kolorystycznie na dwóch kartogramach wartości ogólnego wskaźnika rozwoju dla wszystkich gmin w Polsce w 2019 roku oraz dynamikę rozwoju za lata 2015-2019. Wśród kilku województw gdzie dominują ujemne wskaźniki rozwoju ogólnego znajduje się województwo podlaskie. Na jego terytorium wyróżnia się pozytywnie obszar partnerstwa Ziemia wysokomazowiecka. Drugą istotną informacją mierzoną przez Monitor Rozwoju Lokalnego jest syntetyczna wartość wskaźnika dynamiki rozwoju ogólnego w 2019 za okres pięciu lat. Kartogram przedstawiający dynamikę rozwoju, w przeciwieństwie do kartogramu z ogólnym wskaźnikiem rozwoju, wyróżnia się spokojniejszą kolorystyką, świadczącą o wartościach wskaźnika zbliżonych do średniej dynamiki grup porównawczych. Intensywne odcienie brzozy czy zieleni występują sporadycznie na obszarze kraju, co świadczy o podobnej dynamice rozwojowej gmin. Dynamika rozwojowa województwa podlaskiego nie odbiega już znacząco od innych rejonów kraju.

Ryc. 13. Ogólny wskaźnik rozwoju gmin w Polsce i jego dynamika w latach 2015-2019

CWD kartogramy MRL 2019

Źródło: Opracowanie ZMP

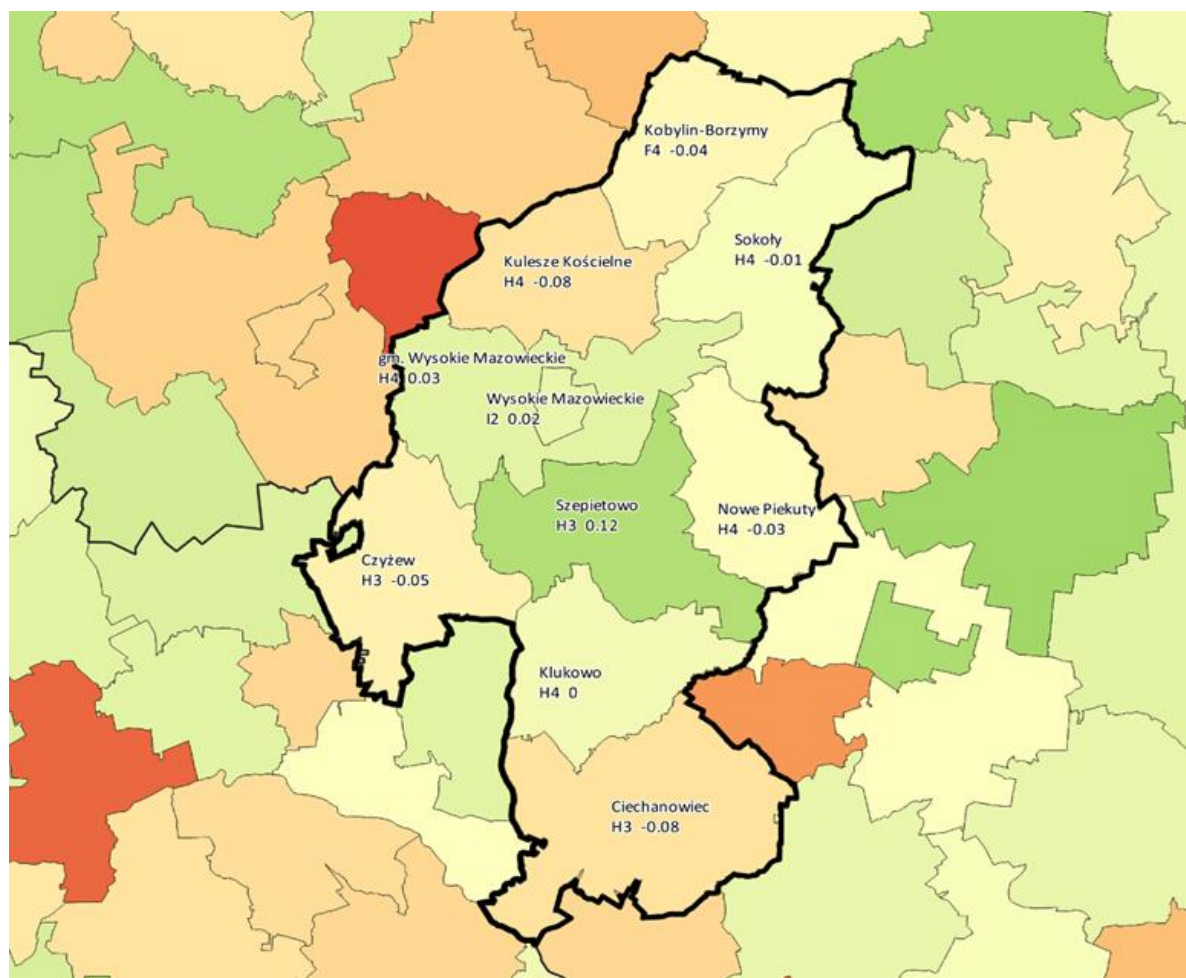
Poniżej na mapie przedstawiono dynamikę ogólnego wskaźnika rozwoju gmin za lata 2015-2019 w partnerstwie, gdzie pokazane są wartości dynamiki w 2019 roku w poszczególnych gminach partnerstwa:

- Szepietowo H3 - (0,12)
- Wysokie Mazowieckie H4 - (0,03)
- Wysokie Mazowieckie I2 - (0,03)
- Klukowo H4 - (0)
- Sokoły H4 - (-0,01)
- Nowe Piekuty H4 - (-0,03)
- Kobylin-Borzymy F4 - (-0,04)
- Czyżew H3 - (-0,05)
- Ciechanowiec H3 - (-0,08); Kulesze Kościelne H4 - (-0,08)

Z analizy zróżnicowanych wartości wskaźników ogólnych wynika, że 3 gminy partnerstwa: Szepietowo, Wysokie Mazowieckie (gm.) i Wysokie Mazowieckie (m.) mają nieco wyższą dynamikę rozwoju od średniej dla odpowiedniej dla nich grupy porównawczej, ich wskaźniki osiągają wartości dodatnie i oznaczone są kolorystycznie na mapie odcieniami zieleni. Natomiast pozostałe gminy mają wskaźniki dynamiki rozwoju ujemne co świadczy o ich

wolniejszym tempie rozwoju od średniej dla gmin z odpowiedniej grupy porównawczej. Im wartość wskaźnika syntetycznego jest bliższa wartości – „0”, tym dynamika rozwoju ogólnego gminy jest bliższa do średniej dla gmin z grupy porównawczej. Większość obszarów gmin otaczających partnerstwo jest kolorystycznie oznaczonych na mapie mocniejszymi odcieniami brązu i zieleni, co świadczy o zróżnicowanej dynamice rozwoju ogólnego.

Ryc. 14. Dynamika ogólnego wskaźnika rozwoju gmin 2015-2019 w partnerstwie

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

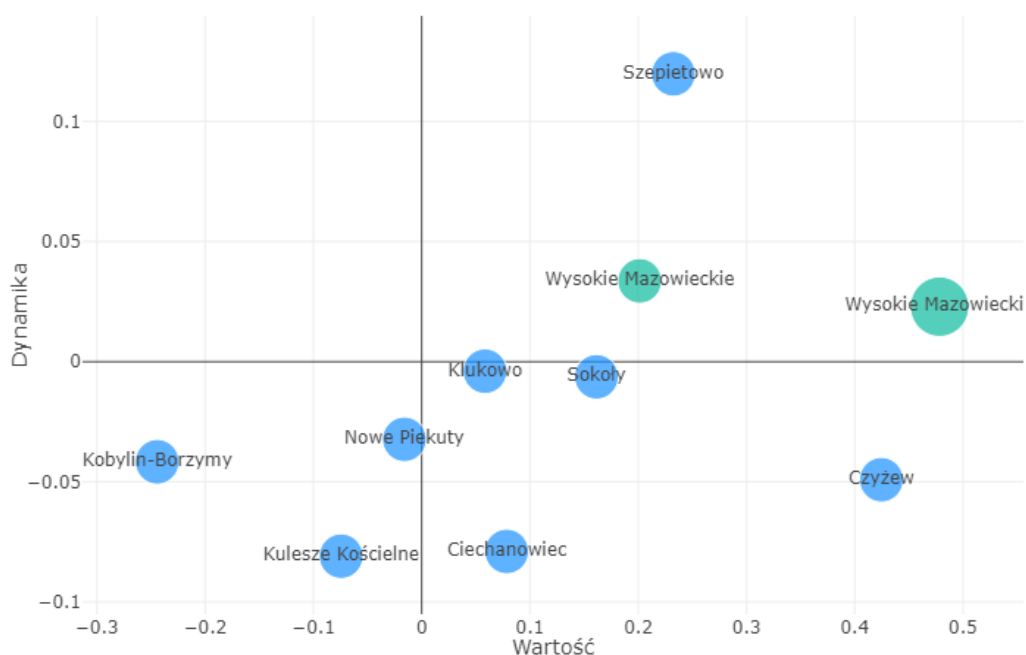
Jednym z najważniejszych sposobów prezentacji tak wskaźników syntetycznych, jak i indywidualnych jest wykres XY. Pozwala on zarówno na ocenę wartości wskaźnika uzyskanej przez gminę w stosunku do średniej wartości wskaźnika w grupie porównawczej w badanym roku, jak i postępu (również w stosunku do grupy porównawczej) uzyskanego w ciągu ostatnich 5 lat. Średnia wartość dla grupy porównawczej znajduje się na środku układu współrzędnych. Zatem te wskaźniki ogólne (oraz wymiaru, obszaru i indywidualne), które znajdują się po prawej stronie osi X (mają dodatnie wartości X) prezentują wyższy poziom niż grupa porównawcza (ćwiartka I i III) i odpowiednio, te które znajdują się po lewej stronie (mają ujemne wartości X) prezentują niższy poziom (ćwiartka II i IV). Natomiast te dziedziny (wskaźniki), które znajdują się powyżej osi Y (mają dodatnie wartości Y) rozwinęły się w ciągu

ostatnich pięciu lat szybciej niż w grupie porównawczej (ćwiartki I i II) i odpowiednio, te które znajdują się poniżej osi Y (mają ujemne wartości Y) rozwinęły się wolniej (ćwiartki III i IV). Konkludując gmina w wymiarach, obszarach, wskaźnikach znajdujących się:

- w ćwiartce I - charakteryzuje się lepszą sytuacją niż przeciętna w porównywalnych gminach i rozwinęła się szybciej. Można zatem określić, iż gmina we wskaźniku z tej ćwiartki jest liderem wśród jednostek podobnych i jej przewaga się zwiększyła.
- w ćwiartce II - charakteryzuje się słabszą sytuacją, niż przeciętna w porównywalnych gminach lecz rozwinęła się szybciej. Można zatem określić, iż gmina we wskaźniku z tej ćwiartki co prawda nie jest liderem wśród jednostek podobnych ale rozwinęła się szybciej,
- w ćwiartce III - charakteryzuje się lepszą sytuacją niż przeciętna w porównywalnych gminach ale rozwinęła się wolniej. Można zatem określić, iż jest liderem we wskaźniku z tej ćwiartki ale jej przewaga się zmniejsza. Taka sytuacja zachodzi także w przypadku gdy gmina uzyskała w danej dziedzinie praktycznie maksymalny poziom rozwoju (np. 100% pokrycie miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego) i już nie może powiększać swojej przewagi - zawsze będzie liderem.
- w ćwiartce IV - charakteryzuje się słabszą sytuacją niż przeciętna w porównywalnych gminach i rozwija się wolniej. Można zatem określić, iż gmina we wskaźniku z tej ćwiartki nie tylko nie jest liderem ale traci dystans do jednostek podobnych. Jest to sytuacja zdecydowanie niekorzystna.

Na wykresie poniżej przedstawiona jest pozycja gminy w partnerstwie w układzie XY w wymiarze ogólnym w roku 2019. Pozycja każdej z gmin partnerskich w układzie XY odnosi się do średniej dla właściwej grupy porównawczej. Trzy gminy partnerstwa: Nowe Piekuty, Kulesze Kościelne i Kobylin-Borzymy lokują się w czwartej ćwiartce, co jest niekorzystne. Mają zarówno słabszy poziom rozwoju, jak i rozwijały się w latach 2015-2019 wolniej niż przeciętna dla gmin z grupy porównawczej. Wśród pozostałych 7 gmin, które w 2019 roku prezentują wyższy poziom rozwoju niż ich grupa porównawcza, 4 z nich: Klukowo, Sokoły, Czyżew i Ciechanowiec rozwijały się w ciągu pięciu analizowanych lat wolniej niż gminy z ich grup porównawczych.

Ryc. 15. Pozycja gminy w partnerstwie (wymiar ogólny 2019)

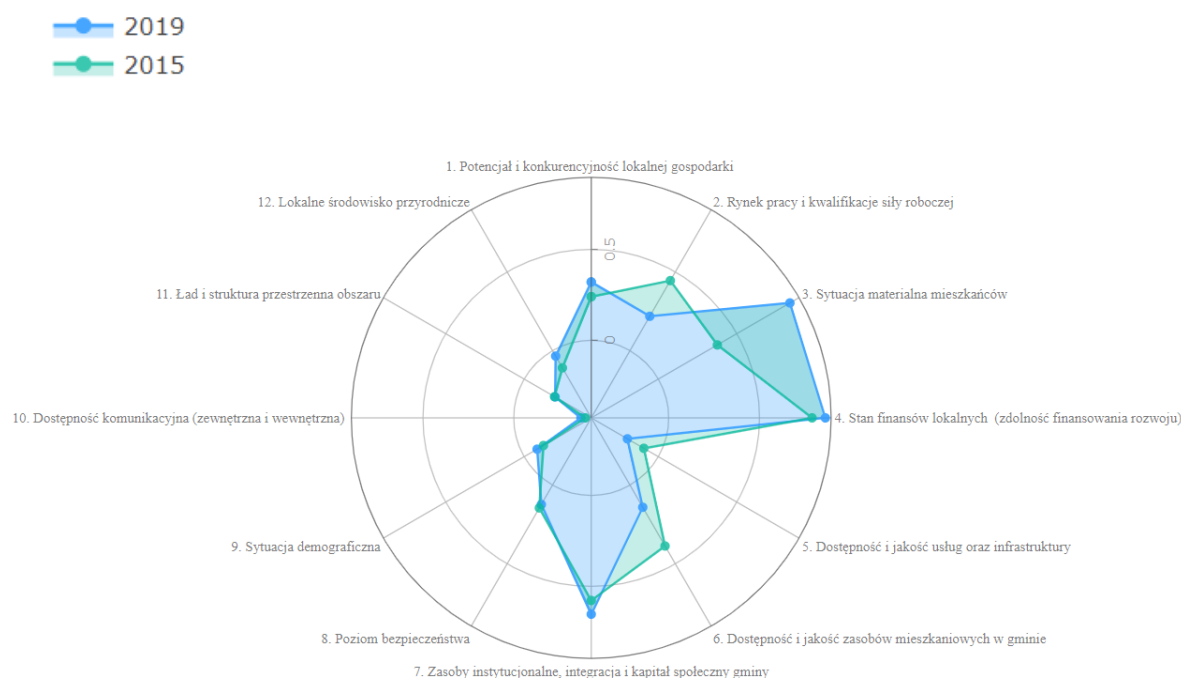

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Oprócz analizowania wskaźnika ogólnego rozwoju, MRL daje również możliwość analizowania rozwoju gminy w 12 obszarach charakteryzujących główne sfery funkcjonowania gminy, przy pomocy wskaźników pochodzących ze statystyki publicznej. Obszary i ich wartości wskaźnika syntetycznego dla gmin partnerstwa w latach 2015-2019 zostały przedstawione w tabeli 1. Wymienione 12 obszarów tworzy, oprócz analizowanego dotychczas **wymiaru ogólnego**, trzy wymiary zrównoważonego rozwoju. **Wymiar gospodarczy** obejmuje: Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki; Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej; Sytuację materialną mieszkańców; Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju). **Wymiar społeczny** obejmuje: Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury; Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie; Zasoby instytucjonalne, integrację i kapitał społeczny gminy; Poziom bezpieczeństwa; Sytuację demograficzną. **Wymiar środowiskowy** obejmuje: Dostępność komunikacyjną (zewnętrzną i wewnętrzną); Ład i strukturę przestrzenną obszaru; Lokalne środowisko przyrodnicze.

Kolejny wykres przedstawia wskaźniki rozwoju w obszarach na początku (2015) i końcu badanego okresu (2019). Wykres radialny pozwala pokazać zmiany wskaźników syntetycznych wymiarów i obszarów w ciągu pięciu lat. Wartości „0” charakteryzują grupę porównawczą. Jeśli wskaźniki przyjmują wartości dodatnie oznacza to sytuację „lepszą” niż w grupie porównawczej, a jeśli ujemne to „gorszą”. Wykres oraz tabela 1 pokazują gdzie nastąpił przyrost, a gdzie regres. Zdecydowanej poprawie uległa sytuacja materialna mieszkańców.

Ryc. 16. Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

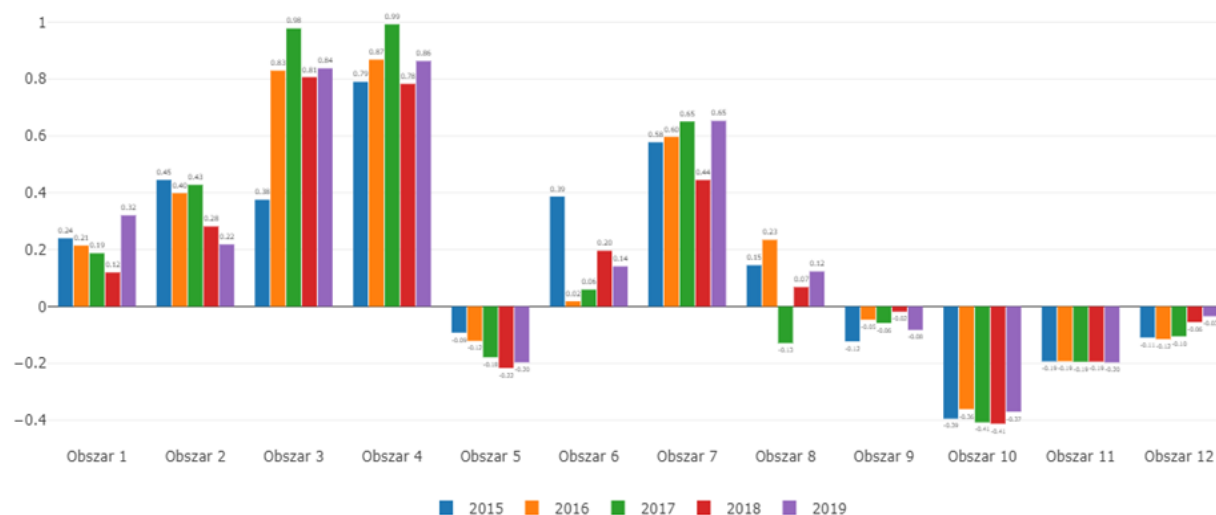
Tabela 1. Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu

Nazwa obszaru	2015	2016	2017	2018	2019
1. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki	0,24	0,21	0,19	0,12	0,32
2. Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej	0,45	0,40	0,43	0,28	0,22
3. Sytuacja materialna mieszkańców	0,38	0,83	0,98	0,81	0,84
4. Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)	0,79	0,87	0,99	0,78	0,86
5. Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury	- 0,09	- 0,12	- 0,18	- 0,22	- 0,20
6. Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie	0,39	0,02	0,06	0,20	0,14
7. Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy	0,58	0,60	0,65	0,44	0,65
8. Poziom bezpieczeństwa	0,15	0,23	- 0,13	0,07	0,12
9. Sytuacja demograficzna	- 0,12	- 0,05	- 0,06	- 0,02	- 0,08
10. Dostępność komunikacyjna (zewnętrzna i wewnętrzna)	- 0,39	- 0,36	- 0,41	- 0,41	- 0,37
11. Ład i struktura przestrzenna obszaru	- 0,19	- 0,19	- 0,19	- 0,19	- 0,20
12. Lokalne środowisko przyrodnicze	- 0,11	- 0,12	- 0,10	- 0,06	- 0,03

Wykres zamieszczony poniżej pozwala na wzrokową ocenę, które obszary są silną stroną w rozwoju partnerstwa, a które wymagają wsparcia i poprawy ich pozycji w stosunku do grup porównawczych. Widać też pozycję wskaźnika w kolejnych latach 2015-2019. Partnerstwo

Ziemia wysokomazowiecka ma trzy silne obszary: stan finansów lokalnych decydujących o rozwoju, sytuację materialną oraz zasoby instytucjonalne, integrację i kapitał społeczny gmin. Najslabszym obszarem, niewiele różniącym się wskaźnikami na przestrzeni pięciu lat jest dostępność komunikacyjna.

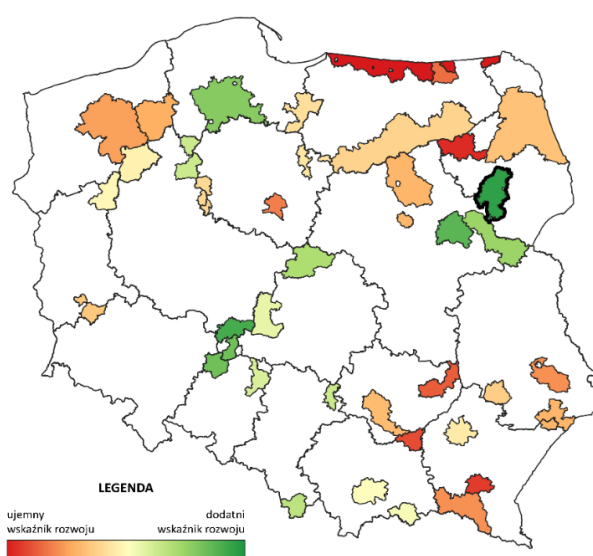
Ryc. 17. Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu

Źródło: opracowanie ZM na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Pierwsze cztery obszary z wykresu mają dodatnie wskaźniki rozwoju na przestrzeni lat 2015-2019, co rzutuje na wartość syntetycznego wskaźnika rozwoju w wymiarze gospodarczym partnerstwa, przedstawioną graficznie na poniższej mapie.

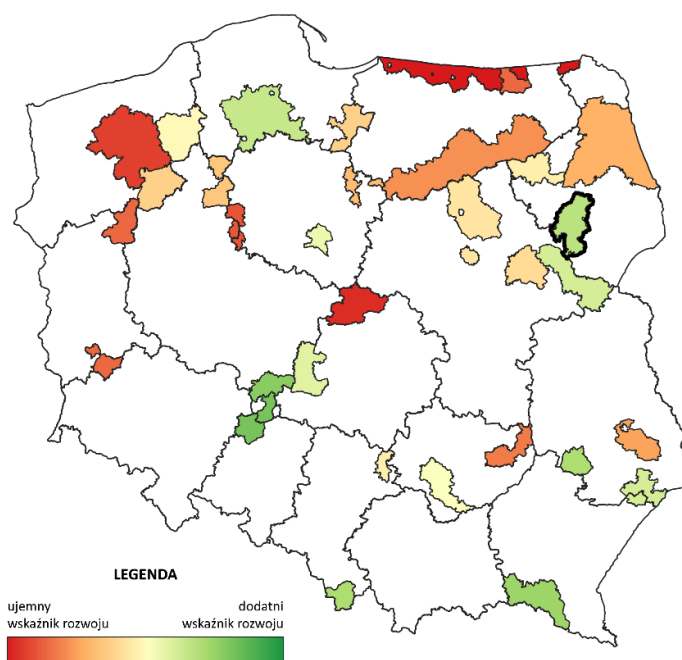
Ryc. 18. Wskaźniki MRL dla partnerstwa. Wymiar gospodarczy

Źródło: opracowanie ZMP

Wśród 38 partnerstw na obszarze kraju, uczestniczących w projekcie CWD wymiar gospodarczy Partnerstwa Ziemi wysokomazowieckiej wygląda najlepiej. Obszary 5-9 uzyskują wartości wskaźników zarówno dodatnie: Zasoby instytucjonalne, integracja i kapitał społeczny gminy; Dostępność i jakość zasobów mieszkaniowych w gminie; Poziom bezpieczeństwa, jak i ujemne: Dostępność i jakość usług oraz infrastruktury; Sytuacja demograficzna. W efekcie obszary te tworzą wartość syntetycznego wskaźnika wymiaru społecznego partnerstwa przedstawioną graficznie na poniższej mapie.

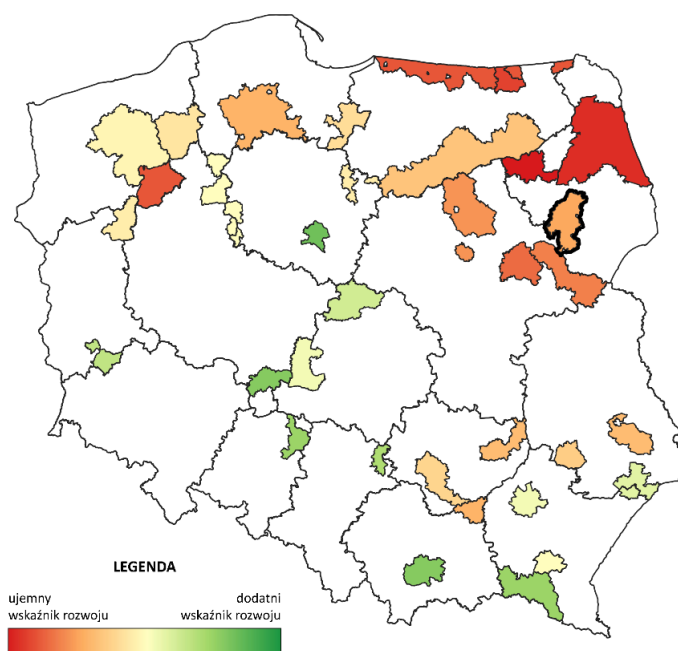
Ryc. 19. Wskaźniki MRL dla partnerstwa. Wymiar społeczny

Źródło: opracowanie ZMP

Ostatnie trzy obszary partnerstwa mają wartości wskaźników ujemne, co świadczy o ich słabszym rozwoju w porównaniu ze średnimi wskaźników dla grup porównawczych. Dotyczy to: Dostępności komunikacyjnej (zewnętrznej i wewnętrznej); Ładu i struktury przestrzennej obszaru; Lokalnego środowiska przyrodniczego, które razem kształtują wskaźnik wymiaru środowiskowego. Ten pomimo systematycznej poprawy w kolejnych latach wskaźników dotyczących Lokalnego środowiska przyrodniczego, przy stabilnie ujemnych wartościach pozostałych dwóch obszarów, plasuje Partnerstwo Ziemia wysokomazowiecka wśród tych, które mają problemy środowiskowe większe niż grupy porównawcze gmin partnerskich. Sytuację przedstawia poniższa mapa.

Ryc. 20. Wskaźniki MRL dla partnerstwa. Wymiar środowiskowy

Źródło: opracowanie ZMP

2.2. Wyniki przeprowadzonych badań – podsumowanie

Podsumowanie przeprowadzonych badań powstało na podstawie zestawienia wyników trzech badań: badania młodzieży w Partnerstwie Ziemia wysokomazowiecka, badania ankietowego Liderów Partnerstwa Ziemia Wysokomazowiecka i badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców. Wymienione powyżej zestawienia badań ankietowych stanowią załącznik nr 2 do niniejszego Raportu diagnostycznego.

2.2.1. Wnioski z badania młodzieży w Partnerstwie Ziemia wysokomazowiecka.

1. Badani uczniowie ostatnich klas w Partnerstwie wykazali w odpowiedziach zdecydowanie większe znaczenie przywiązania do obecnego miejsca zamieszkania niż średnia odpowiedzi dla wszystkich partnerstw w kraju. Młodzi ludzie wskazują na wiązanie swojej przyszłości z dotychczasowym miejscem doceniając zwłaszcza jego zalety: jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni) - o 13 % wyższe znaczenie; bezpieczeństwo miejsca - o 9 % wyższe znaczenie; sentyment, lokalny patriotyzm, historia - o 8,6 % wyższe znaczenie. Podobnie o 8,6 % wyższe jest znaczenie warunków do prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego, co w przypadku rolniczego charakteru Partnerstwa budzi optymizm. Budujący jest fakt, że badana populacja w prawie 63 % postrzega Ziemię wysokomazowiecką za dobre miejsce do życia i rozwoju, co jest o 10 % wyższym wynikiem od średniej dla partnerstw w kraju.

2. Dla badanej młodzieży Partnerstwa niższe znaczenie mają czynniki skłaniające do opuszczenia miejsca zamieszkania, typowe dla populacji młodych ludzi w kraju, takich jak: wysokość zarobków i płac (znaczenie niższe o 9 %), czy oferty pracy, rynek pracy (znaczenie niższe o 9%). Warto zwrócić uwagę na dwa sugerowane przez badaną młodzież Partnerstwa znaczenia czynników: Dostępność i ceny mieszkań (znaczenie wyższe o 8,3 %) i komunikację i transport zbiorowy (znaczenie wyższe o 7,2 %).
3. Warto odnotować fakt, że około 5 % niższe jest zainteresowanie młodych ludzi zamieszkaniem i pracą za granicą.
4. Plany edukacyjne nie odbiegają istotnie od średniej dla wszystkich partnerstw, ale zwraca uwagę większe znaczenie lepszych połączeń komunikacyjnych z regionem i światem (o 11,3 %) oraz warunków i wsparcia dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia (znaczenie wyższe o 5 %) dla przyszłej decyzji o pozostaniu w miejscu zamieszkania, czy powrocie do niego po studiach.
5. Podobna jak średnia dla wszystkich partnerstw jest również ocena atrakcyjności większości miejsc pracy o które pytano respondentów. Warto podkreślić o 7,4 % wyższą ocenę znaczenia atrakcyjności prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego oraz o 6,2 % wyższą ocenę znaczenia atrakcyjności pracy w rolnictwie przez młodzież z partnerstwa, co może wynikać z faktu, że najbliższa rodzina prowadzi gospodarstwo rolne w prawie połowie badanej populacji partnerstwa, przy średniej dla kraju na poziomie 26 %. Zwraca również uwagę wyższe o 18,6 % znaczenie oceny atrakcyjności pracy w samorządzie, o 12 % wyższe znaczenie oceny atrakcyjności pracy w handlu.
6. Zbliżony do średniej ocen wszystkich partnerstw jest poziom aprobaty i dezaprobaty w zakresie zaufania młodzieży dla przedstawicieli ważnych środowiskowo grup społecznych. Zwraca uwagę wyższe o 8,8 % w Partnerstwie znaczenie poziomu zaufania do nauczycieli, co może mieć wpływ na efekty wychowawcze szkoły.
7. Ważnym wskaźnikiem postaw i wartości życiowych młodzieży Partnerstwa w porównaniu do średniej partnerstw w kraju jest jej wyższy procentowo stosunek do fundamentalnych aspektów życia, takich jak: spokojne życie bez kłopotów, konfliktów (znaczenie wyższe o 10,7 %); dobrobyt, stabilność finansowa i niezależność ekonomiczna (znaczenie wyższe o 9,2 %) i rodzina, małżeństwo, dzieci (znaczenie wyższe o 7,5 %).

2.2.2. Podsumowanie badania ankietowego Liderów Partnerstwa Ziemia Wysokomazowiecka

Partnerstwo jest w czołówce Projektu CWD jeśli chodzi o liczbę uczestniczących w badaniu liderów. Zaledwie 6 partnerstw osiągnęło wynik ponad 100 respondentów. Ankietę adresowaną dla Liderów wypełniło 109 osób. Przy założeniu metodycznym, że każdą z czterech grup Liderów (gospodarczych, administracyjnych, sektora społecznego i opinii) powinny reprezentować co najmniej 2 osoby/Liderów wynik mniejszy niż 8 uczestniczących w ankiecie/gminę oznacza, że nie w każdej gminie udało się pozyskać zalecaną liczbę respondentów. Szczególnie mało (mniej niż 8) wywiadów zrealizowano w Nowych Piekutach, Sokołach, Kobylinie Borzymy i Szepietowie.

Możliwa przyczyna: trudność w identyfikacji interesariuszy, trudność w identyfikacji liderów, niski poziom motywacji/zaangażowania członków partnerstwa do przeprowadzenia badania, niechęć liderów do udziału w badaniu ankietowym, niska świadomość liderów realizacji projektu CWD w obszarze partnerstwa, niski poziom zaangażowania liderów w życie społeczne gmin wchodzących w skład partnerstwa, brak czasu potencjalnych respondentów.

Na dalszych etapach prac warto zwiększyć udział liderów w projekcie, w szczególności w gminach, w których nie osiągnięto minimum metodycznego. Do rozważenia szczegółowa analiza z poszczególnymi partnerami zidentyfikowanych interesariuszy i włączenie wójtów/burmistrzów w działania zwiększające świadomość liderów o potrzebie ich udziału w projekcie. Na etapie opracowania strategii warto urozmaicić metody badawcze, np. zorganizować focusowe wywiady grupowe.

Prawie 52% ankietowanych to osoby w wieku od 18 do 50 lat, przy czym grupę 18-34 reprezentowało zaledwie 10% respondentów. Na dalszych etapach prac warto zwiększyć udział liderów z przedziału wiekowego 18-34. Jest to grupa, która ma szczególne znaczenie z uwagi na problem malejącej liczby ludności z obszaru partnerstwa.

Największy udział (38,53%) przedstawicieli administracji w badaniu. Przedstawiciele administracji to najłatwiejsza do dotarcia grupa liderów. Zadowolający udział w badaniu przedstawicieli sektora społecznego (33,94%). Warto podtrzymywać zainteresowanie projektem ale szczególnie ważne jest dotarcie do większej liczby liderów opinii (6,42%) i przedstawicieli środowiska gospodarczego (12,84%).

Ankietowani dostrzegli negatywny wpływ sytuacji wywołanej pandemią, co jako zagrożenie rozwoju obszaru partnerstwa powinno w dalszych pracach wywołać pogłębioną dyskusję na temat środków zaradczych i mechanizmów odbudowujących sytuację społeczno-gospodarczą obszaru. Zjawiska związane z depopulacją, w szczególności terenów wiejskich i małych miast oraz starzejące się społeczeństwo ocenione jako utrudniające współpracę, to zjawiska charakterystyczne dla kraju. Rosnąca liczba osób w wieku senioralnym wymaga pilnego dostosowania infrastruktury i usług, co może przekroczyć możliwości pojedynczych uczestników partnerstwa, dlatego też warto rozważać wspólne inwestycje w tym zakresie i optymalizację nakładów finansowych. W przypadku zagrożenia związanego z rosnącą liczbą opuszczających teren partnerstwa mieszkańców, pomocnym wydaje się być w dalszej pracy nad wspólnymi przedsięwzięciami wyraźne wskazanie na rozwój nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, jako zjawiska które sprzyja współpracy i integracji. Tu także wspólne działanie i wysokie standardy usług IT, opartych na wiedzy i wykorzystujących dane (big data) mogą przyczynić się do spowolnienia depopulacji. Dodatkowo przemiany rynku pracy i zmiany struktury rolnictwa oraz warunki naturalne i geograficzne gmin w OP uznane przez ankietowanych jako szanse rozwojowe zachęcają do podjęcia działań na rzecz dywersyfikacji działalności rolniczej, oparcia rolnictwa o zaawansowane technologie, jak

również większego wykorzystania potencjału związanego z warunkami naturalnymi partnerstwa.

Mimo przewagi przedstawicieli administracji publicznej oceny obszaru partnerstwa nie są nadmiernie optymistyczne. Ankietowani szczególną uwagę zwrócili na problemy, które częściowo lub znacząco zależą od działalności samorządu lokalnego tj. rynek pracy i gospodarkę mieszkaniową.

2.2.3. Podsumowanie badania ankietowego przeprowadzonego wśród mieszkańców

Ankietę adresowaną dla Mieszkańców wypełniły 588 osoby (ankieta wypełniona w całości). Próbę wypełnienia podjęło w sumie 1086 osób, z czego 498 zrezygnowało w trakcie udzielania odpowiedzi.

Możliwą przyczyną tak małej responsywności może być: niski poziom motywacji/zaangażowania członków partnerstwa do przeprowadzenia badania, niesprawne kanały komunikacji z mieszkańcami, rzadkie używanie ankiet internetowych do poznawania opinii mieszkańców, niechęć mieszkańców do udziału w badaniu ankietowym, niska świadomość mieszkańców realizacji projektu CWD w obszarze partnerstwa, niski poziom zaangażowania mieszkańców w życie społeczne gmin wchodzących w skład partnerstwa, brak czasu potencjalnych respondentów.

Zaledwie 1,19 % ankietowanych to osoby młode do 20 roku życia. Ich udział w projekcie jest szczególnie ważny z uwagi na zagrożenie problemem depopulacji obszaru partnerstwa. Dobrym sygnałem jest zaangażowanie w ankietę 60% osób w wieku 20-45 lat. Niski (16,16 %) udział osób w wieku 56+ może świadczyć o barierze kompetencyjnej w zakresie stosowania technologii IT (ankieta była dostępna tylko w wersji online).

Wśród ankietowanych 234 osoby (39,8%) stanowią zatrudnieni w administracji publicznej, 206 (45,01%) to osoby pracujące w firmie prywatnej, z czego 59 (10,03%) jako właściciele. Mając na uwadze rolniczy charakter obszaru partnerstwa wynik 98 osób (16,67%) z grupy pracujących w rolnictwie nie jest zadowalający w kontekście responsywności tej grupy. W przedmiotowym badaniu ankietowym także emeryci nie byli zbyt licznie reprezentowani – 38 osób (6,46%).

Z katalogu 20 usług mieszkańcy, którzy wzięli udział w badaniu ankietowym wybrali 12 kategorii usług, które większość ankietowanych realizuje w gminie, w której mieszka lub innej gminie z partnerstwa, 4 kategorii, które większość ankietowanych realizuje poza obszarem partnerstwa, w tym w stolicy województwa i 4 kategorii usług, z których większość ankietowanych nie korzysta.

Usługi w obszarze partnerstwa, które oceniono jako najłatwiej dostępne to: zakupy - podstawowe artykuły gosp. dom. i żywność (94,00% ankietowanych), usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, solarium, spa, itp.) (85,2% ankietowanych), podstawowa opieka zdrowotna, przychodnia, lekarz, pielęgniarka, dentysta, apteka) (87,41% ankietowanych), usługi bankowe i finansowe (pożyczki, kredyty, doradztwo, itp.) (79,59% ankietowanych), usługi budowlane, remontowe, naprawcze z firm (73,98% ankietowanych), zakupy na targowiskach (71,09% ankietowanych).

Jeśli zaś chodzi o usługi, których realizacja odbywa się poza obszarem partnerstwa, w tym w stolicy województwa to najczęściej ankietowanych wskazało: usługi z zakresu kultury wysokiej: teatr, koncert, wystawy (70,41% ankietowanych), usługi lekarza specjalisty oraz specjalistyczne zabiegi (63,77% ankietowanych)

W kontekście długiej listy słabych stron, warto zwrócić uwagę na wybór kluczowych przedsięwzięć, które powinny zostać podjęte, w pierwszej kolejności. Rozkład głosów oscylował od 9,35% do 58,84% zgłoszeń. W przypadku czterech działań ponad 40 % ankietowanych zgłasza pilną ich realizację:

1. Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi
2. Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury i warunków życia mieszkańców: chodniki, ścieżki, rowerowe, obiekty sportowe, itd.
3. Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna)
4. Atrakcyjna oferta kulturalna i spędzania czasu wolnego

Analizując listę słabych stron ankietowani mieszkańcy bardziej krytycznie ocenili kwestie związane z rynkiem pracy, wysokością zarobków czy dostępnością mieszkań niż dostęp do infrastruktury sportowej czy usług z zakresu ochrony zdrowia. Być może ankietowani mieszkańcy potraktowali pytanie o pilne inwestycje jako uzupełnienie słabych stron. W przypadku przedsięwzięć z zakresu ochrony zdrowia włączono w ankietę w jeden katalog podstawową i specjalistyczną ochronę zdrowia. O ile w przypadku podstawowej opieki zdrowotnej 87,41% ankietowanych mieszkańców realizuje potrzeby w tym zakresie w gminie, w której mieszka lub innej z obszaru partnerstwa, to już w przypadku usług lekarzy specjalistów oraz specjalistycznych zabiegów prawie 70 % ankietowanych zaspokaja te usługi poza obszarem partnerstwa, w tym w stolicy województwa. Dodatkowo dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej został wskazanych jako jeden z kluczowych problemów w opracowaniu drzewa problemów.

Z uwagi na małą liczbę mieszkańców uczestniczących w badaniu ankietowym nie można wyników traktować jako reprezentatywne dla całego partnerstwa. Jednocześnie jest to, jako badanie sondażowe, wyraźny sygnał dla konieczności podjęcia aktywniejszych działań na rzecz zainteresowania sprawami gmin i partnerstwa większej liczby mieszkańców w kolejnych etapach projektu. Dodatkowo, nawet jeśli opinię respondentów traktować

poglądowo, to jest to sygnał dla władz gmin z obszaru partnerstwa wskazujący na kwestie i zjawiska negatywne, które w największym stopniu hamują rozwój obszaru partnerstwa.

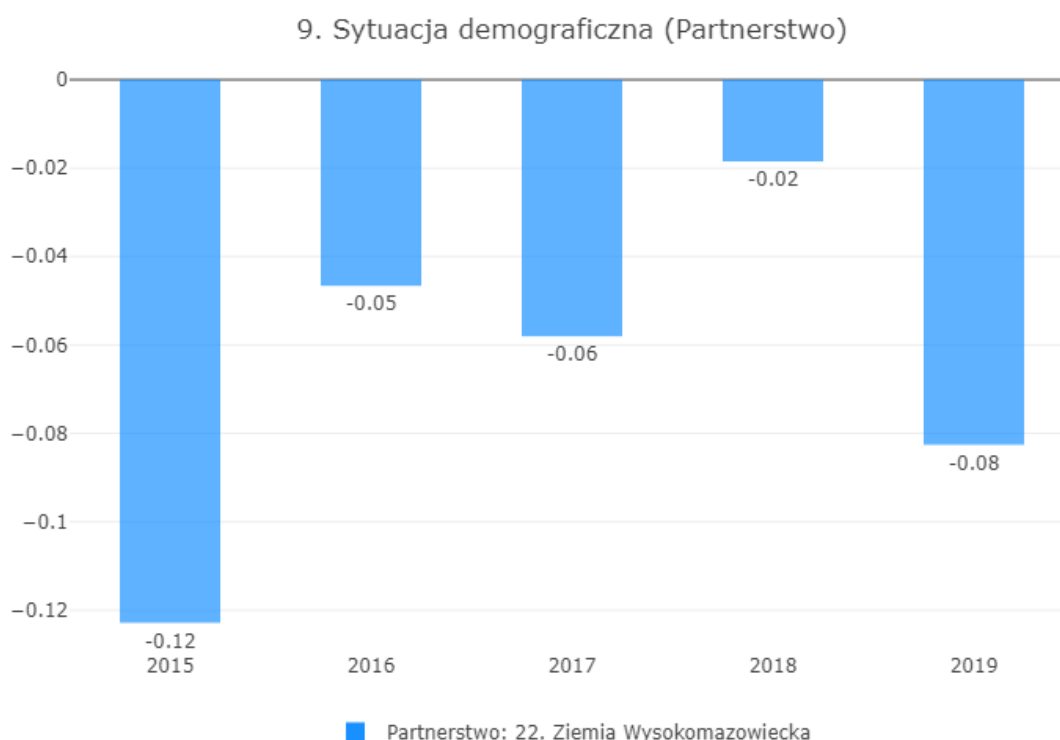
2.3. Analiza wskaźnikowa pogłębiona dla obszaru partnerstwa

2.3.1. Sytuacja demograficzna

Potencjał demograficzny stanowi podstawowy zasób każdej gminy z obszaru partnerstwa. Jego struktura i zachodzące zmiany w poszczególnych zjawiskach demograficznych mają wpływ na większość procesów społeczno-ekonomicznych zachodzących wśród lokalnych społeczności obszaru.

Pozycja konkurencyjna obszaru partnerstwa względem gmin stanowiących grupy porównawcze dla poszczególnych partnerów wskazuje na niekorzystną sytuację w obszarze demografii. Na przestrzeni lat 2015-2019 utrzymuje się ujemna wartość wskaźnika o zmiennej dynamice. Oznacza to że sytuacja demograficzna gmin partnerstwa jest mniej korzystna niż porównywalnych gmin.

Ryc. 21. Sytuacja demograficzna (partnerstwo - Ziemia wysokomazowiecka)

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Tabela 2. Struktura ludności - Ziemia wysokomazowiecka.

Wskaźnik	2010	2013	2016	2019	Różnica	Dynamika
Ludność w wieku poprodukcyjnym	11186	11355	11761	12354	1168	10
Ludność w wieku produkcyjnym	36303	36200	35539	34186	-2117	-5,83
Ludność w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej)	12241	11238	10603	10320	-1921	-15,69
Ludność ogółem	59730	58793	57903	56860	-2870	-4,80

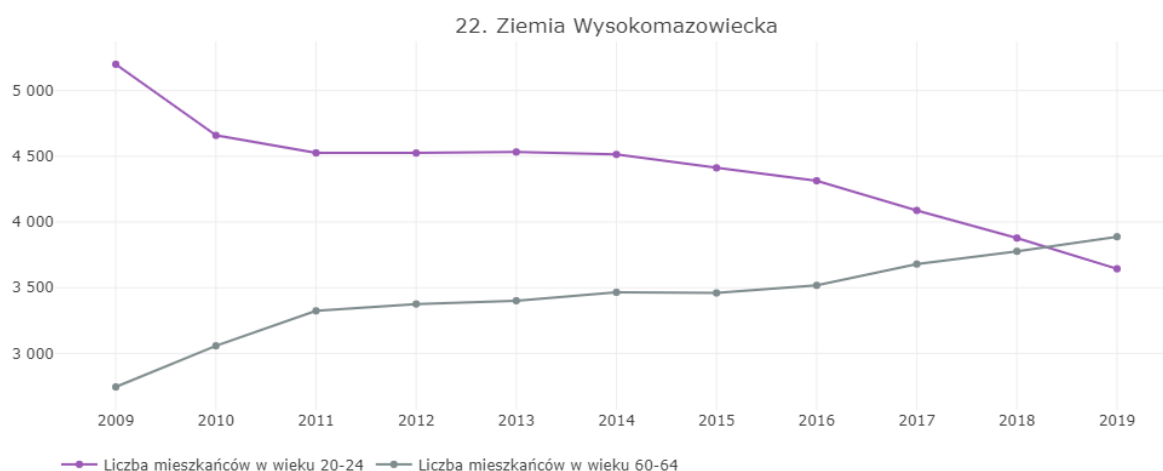
W okresie 2010 do 2019 ogólna liczba mieszkańców gmin partnerstwa zmniejszyła się o 4,8% do 56 860 mieszkańców. Niekorzystnym zjawiskiem było też pogłębianie się niekorzystnych zmian struktury wieku mieszkańców. Przy wzroście liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym o 10 %, liczba mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym spadła o 15%.

Tabela 3. Ludność i struktura wieku-szczególne grupy wiekowe - Ziemia Wysokomazowiecka

Wskaźnik	2010	2013	2016	2019	Różnica	Dynamika
Ludność w wieku 3-6	2331	2502	2286	2215	116	4,97
Ludność w wieku 15-19	4347	3865	3309	2795	-1552	-35,70
Ludność w wieku 65-69	2227	2411	3063	3178	951	42,70
Ludność w wieku 35-49	11431	11418	11478	11667	236	2,06
Ludność w wieku 0-2	1952	1704	1695	1744	-208	-10,6
Ludność w wieku 70-79	4391	4157	3889	4067	-324	-7,37
Ludność w wieku 80 i powyżej	2980	3077	3086	3173	193	6,47
Ludność w wieku 50-64	11025	11415	11310	11244	219	1,98
Ludność w wieku 7-14	5402	4809	4743	4786	-616	-11,40
Ludność w wieku 20-24	4659	4533	4314	3644	-1015	-21,78
Ludność w wieku 25-34	8985	8902	8730	8347	-638	-7,1

Analiza zmian szczególnych grup wieku mieszkańców potwierdza niekorzystne trendy demograficzne i pokazuje jak będzie zmieniać się popyt na poszczególne usługi publiczne, a jak będzie kształtował się potencjał siły roboczej. Różnica liczby mieszkańców w wieku 20-24 i 60-64 pokazuje, jak od 2018 roku będzie narastać deficyt pracowników na rynku pracy w kolejnych latach. Wzrost liczby osób w wieku 65-69 oraz 80 i powyżej pokazuje jak zmieniać się będzie popyt na usługi opiekuńcze.

Ryc. 22. Zmiany liczby mieszkańców w wieku 20-24 i 60-64

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Tabela 4. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób wieku przedprodukcyjnym

Miasto	2010	2013	2016	2019	Różnica	Dynamika
Ciechanowiec	101,1	113,1	132	152,6	51,5	50,9
Czyżew	83,8	92,5	101,7	108,2	24,4	29,11
Klukowo	105,2	117,1	127,3	132,8	27,6	26,23
Kobylin-Borzymy	108,7	120,4	130,6	145,5	36,8	33,8
Kulesze Kościelne	93,5	100,3	108,5	111,9	18,4	19,6
Nowe Piekuty	91,3	102,1	107,6	124,2	32,9	36,0
Sokoły	96,5	103,9	111,2	113	16,5	17,0
Szepietowo	91,6	103,1	113,2	124,1	32,5	35,4
Wysokie Mazowieckie-gmina miejska	71,4	83,4	96,2	107,3	35,9	50,2
Wysokie Mazowieckie-gmina wiejska	89	93,8	96,9	95,8	6,8	7,6

Zestawienie zmian wskaźnika liczby mieszkańców w wieku poprodukcyjnym na 100 mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym pokazuje pogłębianie się starzenia lokalnych społeczności w gminach partnerstwa. Na przestrzeni lat 2010-2019 proces ten najszybciej zachodził w gminie miejskiej Ciechanowiec, która dodatkowo w 2019 odnotowuje najwyższy poziom wskaźnika.

Pozytywnym zjawiskiem w większości gmin obszaru partnerstwa był wzrost liczby mieszkańców w wieku 25-34 na 1000 mieszkańców ogółem (poza gminą miejską Wysokie Mazowieckie, Nowe Piekuty, Kulesze Kościelne). Mimo to poziom tego wskaźnika nie jest jednak wysoki. Wskaźnik ten ilustruje w jaki sposób może się kształtować potencjał demograficzny gmin, bowiem grupa osób w wieku 25-34 lata często podejmuje kluczowe

decyzje życiowe, chociażby w kwestii wyboru miejsca zamieszkania, podejmowania miejsca pracy czy też zakładania rodziny.

Tabela 5. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 na 1000 mieszkańców ogółem

Gmina	2009	2012	2016	2019	Różnica	Dynamika
Ciechanowiec	141,08	149,2	150,3	148,42	7,34	5,202722
Czyżew	137,95	150,08	153,04	144,21	6,26	4,537876
Klukowo	131,08	144,77	139,63	139,21	8,13	6,202319
Kobylin-Borzemy	129,42	129,86	131,56	138,57	9,15	7,070005
Kulesze Kościelne	157,74	155,76	151,9	150,39	-7,35	-4,65957
Nowe Piekuty	153,47	144,07	141,03	143,23	-10,24	-6,67231
Sokoły	137,94	150,3	162,18	154,8	16,86	12,22271
Szepietowo	137,3	148,71	139,08	139,33	2,03	1,478514
Wysokie Mazowieckie-gmina miejska	156,83	173,07	160,91	146,13	-10,7	-6,82267
Wysokie Mazowieckie-gmina wiejska	134,01	145,24	161,76	160,74	26,73	19,94627

Zestawienie poniżej ilustruje jak przyrost naturalny przyczynił się do niekorzystnych zmian demograficznych. Rosnąca przewaga liczby zgonów nad urodzeniami jest przyczyną ujemnego przyrostu naturalnego i zmniejszania się liczby mieszkańców oraz zmian struktury wieku.

Tabela 6. Przyrost naturalny Ziemia Wysokomazowiecka – wskaźniki

Wskaźnik	2010	2013	2016	2019	Różnica	Dynamika
Liczba kobiet w wieku prokreacyjnym (15-49 lat)	13889	13482	13042	12310	-1579	-11,36
Przyrost naturalny	-46	-150	-101	-100	-54	1,17
Urodzenia żywe	594	547	562	553	-41	-6,9
Zgony ogółem	640	697	663	653	-13	-2

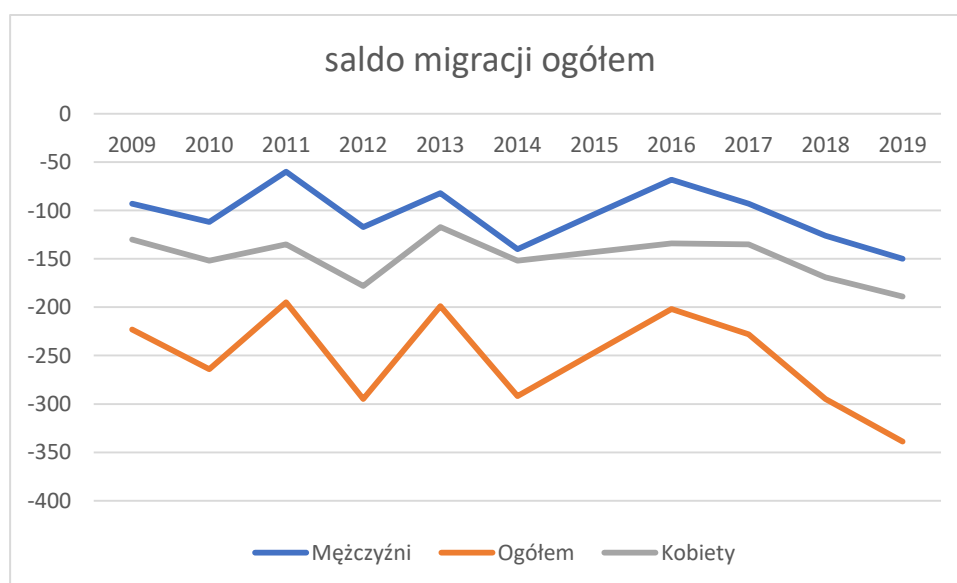
Pozytywnym zjawiskiem na przestrzeni lat 2010 -2019 jest wzrost wskaźnika dzietności kobiet w połowie gmin obszaru partnerstwa, niestety druga połowa gmin odnotowuje spadek. Warto przy tym zaznaczyć, że zastępowalność pokoleń może mieć miejsce przy wskaźniku powyżej 2,1.

Tabela 7. Współczynnik dzietności kobiet

Gmina	2010	2013	2016	2019	Różnica	Dynamika
Ciechanowiec	1,06	1,3	0,97	1,2	0,14	13,2
Czyżew	1,95	1,41	1,79	1,76	-0,19	-9,7
Klukowo	1,74	1,38	1,37	1,48	-0,26	-14,9
Kobylin-Borzemy	1,37	1,49	1,66	1,35	-0,02	-1,4
Kulesze Kościelne	1,73	1,62	1,92	1,88	0,15	8,6
Nowe Piekuty	1,7	1,12	1,5	1,27	-0,43	-25,2
Sokoły	1,3	1,55	1,55	1,54	0,24	18,4
Szepietowo	1,58	1,3	1,35	1,45	-0,13	-8,2
Wysokie Mazowieckie-miejska	1,46	1,43	1,54	1,62	0,16	10,9
Wysokie Mazowieckie-gmina wiejska	1,48	1,75	1,91	2,25	0,77	52

Do pogorszenia sytuacji demograficznej na obszarze partnerstwa w badanym okresie przyczyniały się również migracje. Na przestrzeni lat 2009-2019 wyraźnie widoczne jest pogarszanie się tego zjawiska, w szczególności zauważamy ujemne saldo migracji wśród kobiet.

Ryc. 23. Saldo migracji ogółem - Ziemia wysokomazowiecka.

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych Monitora Rozwoju Lokalnego

Tabela 8. Saldo migracji ogółem

Miasto	2009	2011	2013	2015	2017	2019	Różnica	Dynamika
Ciechanowiec	-25	-54	-35	-28	-36	-67	-42	168
Czyżew	-57	5	-5	-21	-51	-12	45	-78,9474
Klukowo	-40	-23	-4	-20	-25	-46	-6	15
Kobylin-Borzemy	-8	-14	-27	-6	-21	-27	-19	237,5
Kulesze Kościelne	-34	-19	-14	-33	-2	-24	10	-29,4118
Nowe Piekuty	2	-2	-22	-38	-33	-36	-38	-1900
Sokoły	9	-17	-17	-18	-10	-29	-38	-422,222
Szepietowo	-53	-20	-49	-33	-27	-58	-5	9,433962
Wysokie Mazowieckie-gmina miejska	-18	-28	-25	-50	-37	-78	-60	333,3333
Wysokie Mazowieckie-gmina wiejska	1	-23	-1	-14	14	38	37	3700

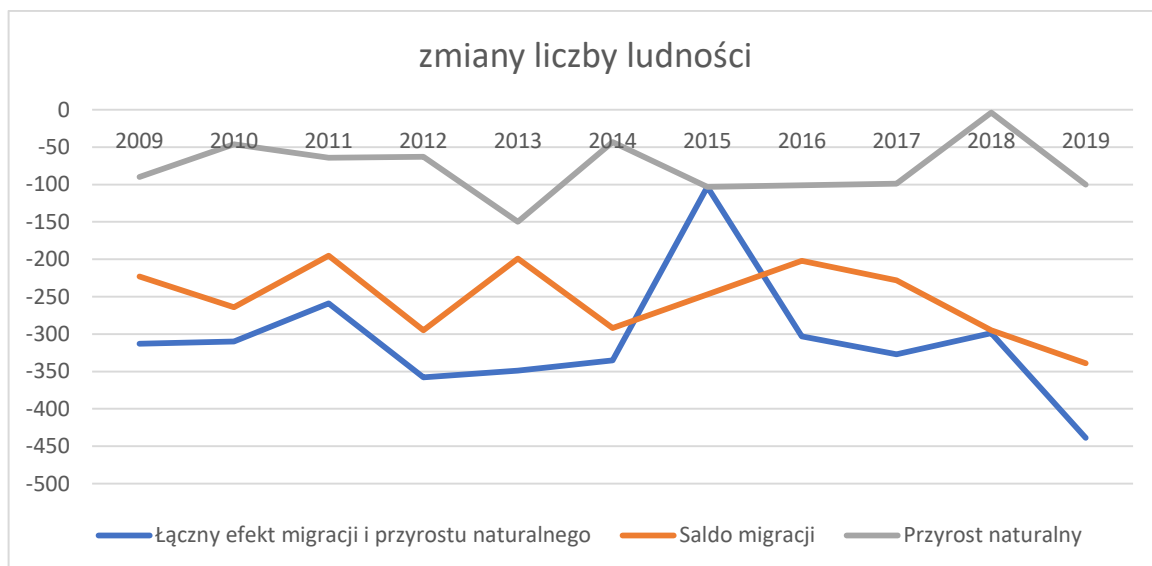
Poniżej tabela ilustruje saldo migracji osób młodych w wieku 25-39 lat na 1000 osób. Na przestrzeni lat 2013-2019 widoczny jest odpływ tej grupy wiekowej w większości gmin obszaru partnerstwa. W 2019 roku wysokie spadki odnotowuje się w gminach : Kobylin-Borzemy, Klukowo, Ciechanowiec, Kulesze Kościelne, Nowe Piekuty.

Tabela 9. Saldo migracji osób młodych w wieku 25-39 lat na 1000 osób

Gminy	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ciechanowiec	-9,6	-5,8	-9	-12,2	-11,8	-16,05	-21,04
Czyżew	-7,6	-11,2	-5,1	0,9	-13,6	-11,43	-9,2
Klukowo	-3,2	-3,8	-7,7	-11,6	-14,3	-11,87	-23,16
Kobylin-Borzemy	-19	-3,5	-4,4	-5,4	-16,8	-10,9	-23,28
Kulesze Kościelne	-9,1	-24,4	-20,9	-17,5	-6,3	-7,46	-20,02
Nowe Piekuty	-9,6	-18,6	-19,8	-20,9	-8,8	-1,48	-19,79
Sokoły	-6	-5,7	-7	-8,2	-6,5	-15,32	-13,76
Szepietowo	-15,6	-7,9	-9	-10,1	-9,5	-18,39	-15,94
Wysokie Mazowieckie-gmina miejska	-3,1	-11,6	-11,1	-10,6	-7,6	-6,49	-10,51
Wysokie Mazowieckie-gmina wiejska	-5,5	-6	-5,2	-4,5	2	-12,79	4,66

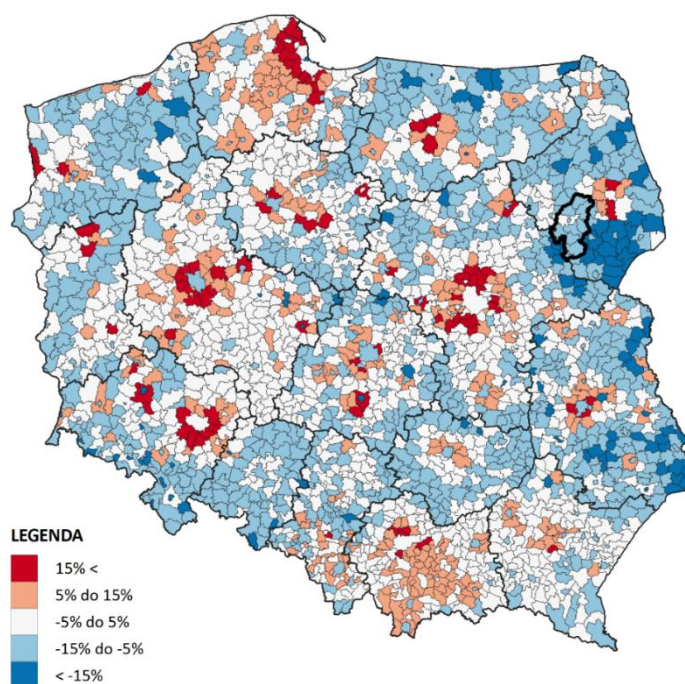
W efekcie migracji w okresie 10 lat obszar stracił 2 779 mieszkańców, a w wyniku ujemnego przyrostu naturalnego w ciągu 10 lat ubyło 863 mieszkańców. Oba te procesy niekorzystnie pogłębiają się w czasie, szczególnie zjawisko migracji osób młodych.

Ryc. 24. Zmiany liczby ludności Ziemia Wysokomazowiecka

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych Monitora Rozwoju Lokalnego

Ryc. 25. Prognoza GUS 2017-2030, zmiana liczby ludności ogółem

Źródło: Opracowanie ZMP

Prognoza demograficzna dla obszaru partnerstwa na rok 2030 przygotowana w oparciu o dane GUS na mapie powyżej niestety pokazuje pogłębianie się niekorzystnych zmian demograficznych. Prognozuje się, że do roku 2030 w większości gmin na obszarze partnerstwa liczba ludności zmniejszy się od -5 do -15%. Szacuje się, że mniejszy spadek liczby mieszkańców odnotuje się w gminie wiejskiej Wysokie Mazowieckie (-5% do 5%).

Podsumowanie :

Na obszarze partnerstwa zachodzą zmiany demograficzne mające wpływ na zjawisko depopulacji. Zauważa się zmiany w strukturze wiekowej mieszkańców, wzrasta liczba osób wieku poprodukcyjnym, utrzymuje się ujemny przyrost naturalny oraz ujemne saldo migracji. Prognozy wskazują, że na obszarze partnerstwa przeważać będzie liczba osób w wieku poprodukcyjnym względem osób w wieku przedprodukcyjnym. W dużej mierze będzie to efektem zjawiska migracji, w szczególności ludzi młodych. Skutkiem tych procesów może być:

- dalszy spadek popytu na usługi publiczne adresowane dla młodych mieszkańców,
- wzrost popytu na usługi opiekuńcze dla starszych mieszkańców,
- spadek popytu na usługi komunalne,
- narastający deficyt pracowników na rynku pracy,
- spadek dochodów podatkowych i opłat,
- wzrost kosztów utrzymania infrastruktury i kosztów jednostkowych świadczonych usług.

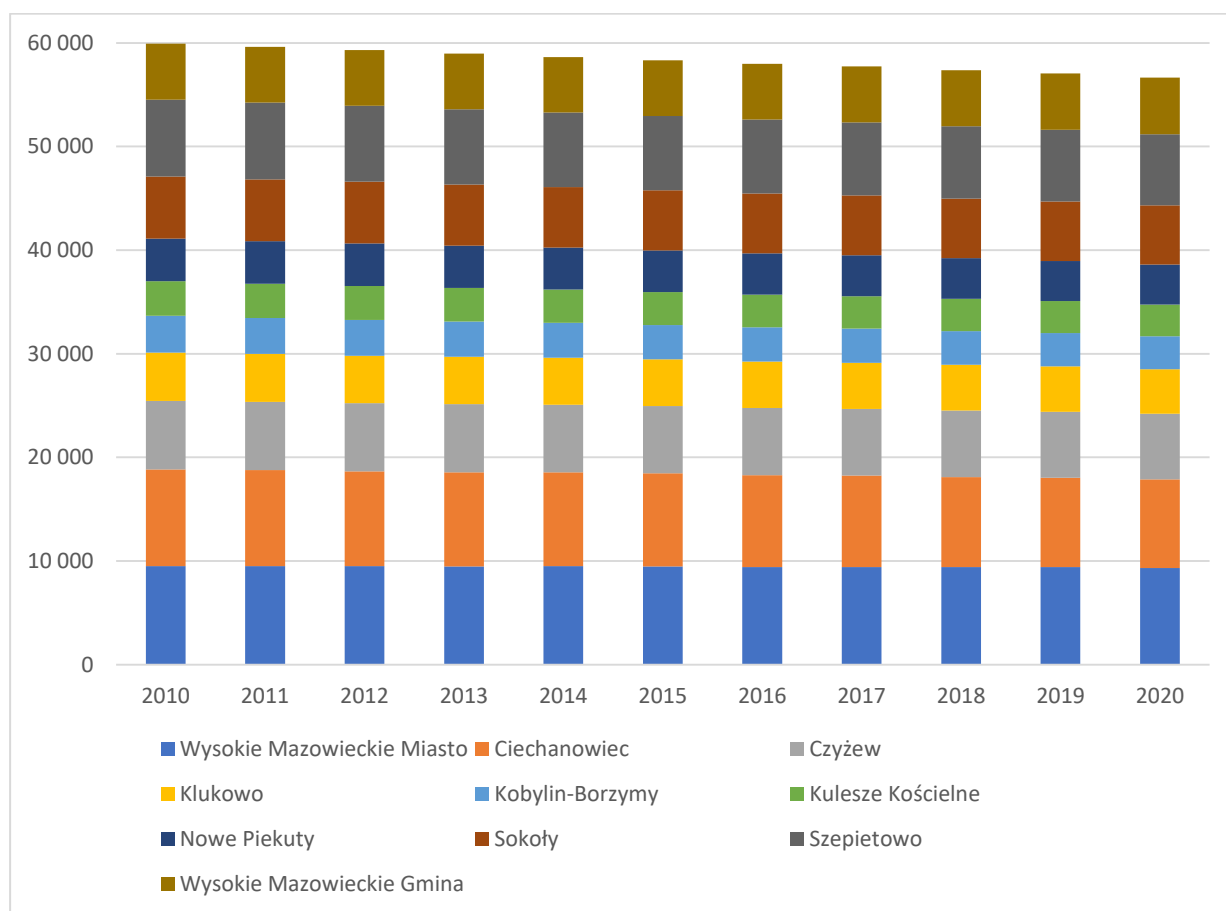
2.3.2. Popyt na usługi (publiczne i rynkowe) oraz na infrastrukturę techniczną i społeczną w kontekście zmian demograficznych

Poniżej na wykresie zestawione zostały dane dotyczące liczby mieszkańców OP w latach 2010-2020, z uwzględnieniem struktury wg gmin członków Partnerstwa.

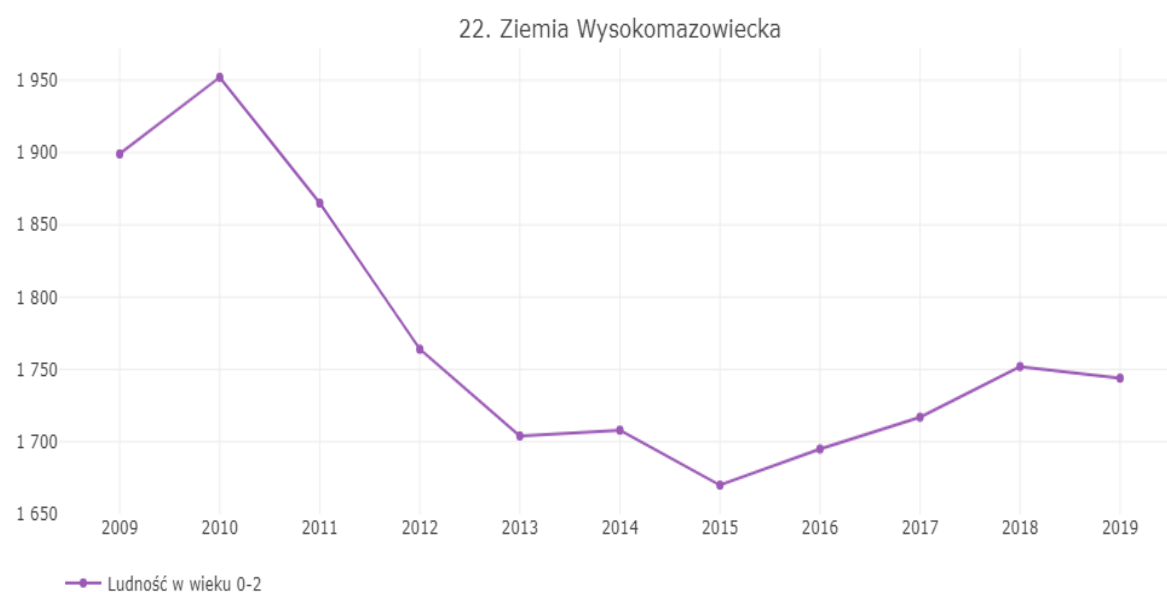
Na grafice widać utrzymujący się spadek liczby mieszkańców w całym analizowanym okresie. Oznacza to, że na terenie partnerstwa spada popyt na usługi, w przypadku których zależy bezpośrednio od liczby mieszkańców. Dotyczy to między innymi popytu na usługi wodociągowo-kanalizacyjne. W tym przypadku przyszły popyt szacowany jest najczęściej na podstawie jednostkowego zużycia i prognozowanej ogólnej liczby mieszkańców. W przypadku innych usług konieczne jest analizowanie nie tyle ogólnej liczby mieszkańców, co poszczególnych grup, w tym w szczególności grup wiekowych.

Przykładowo analizując popyt na usługi publiczne i rynkowe związane z opieką nad dziećmi w początkowym okresie życia warto się przyjrzeć liczebności właśnie tej grupy wiekowej.

Ryc. 26. Liczba ludności

Ryc. 27. Zmiana liczby ludności w wieku 0-2

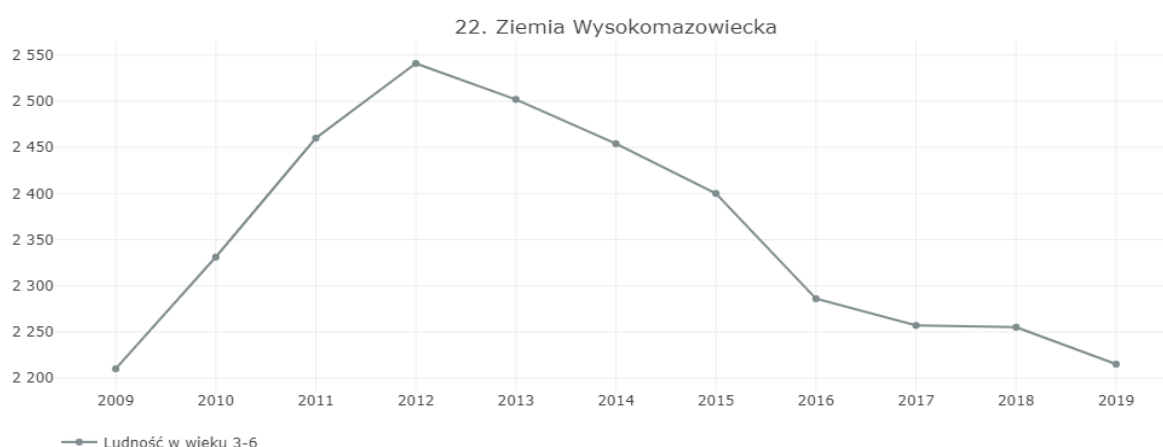

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

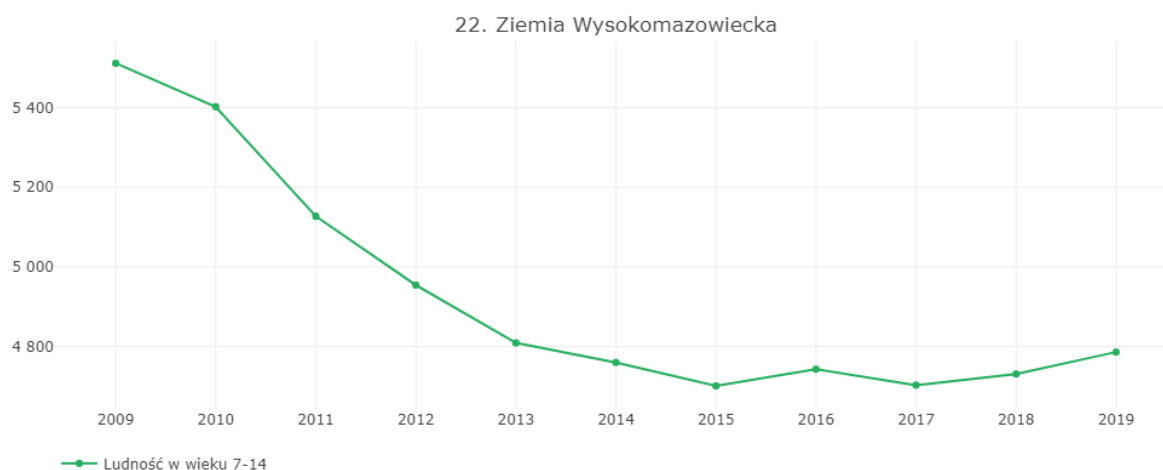
Jak widać na powyższej grafice w analizowanym okresie liczebność w tej grupie spadła. Liczba dzieci w wieku 0-2 OP w 2019 była o 8,16% niższa niż w 2009. Można stwierdzić, że w tym okresie popyt na usługi w analizowanym zakresie spadł o ponad 8%. Oczywiście takie stwierdzenie nie uwzględnia innych uwarunkowań np. wzrostu popytu na usługi świadczone przez żłobki, czy na usługi opieki domowej nad dziećmi, wynikające np. z większej aktywizacji zawodowej rodziców. Jednakże składowa demograficzna popytu w tym obszarze wpływa na spadek popytu.

Poniżej zestawiono jeszcze dwie grupy danych ważnych, szczególnie z punktu widzenia gmin, grup wiekowych.

Ryc. 28. Zmiana liczby ludności w wieku 3-6 i 7-14.

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

W przypadku pierwszej grupy (3-6 lat) istotnej w przypadku szacowania liczby miejsc w przedszkolach widać, że sytuacja historyczna była bardziej złożona. Po okresie wzrostu liczby

dzieci w analizowanym okresie, na koniec okresu liczba dzieci praktycznie wróciła do początkowej wielkości.

W drugiej analizowanej grupie wiekowej (7-14 lat) uczniów szkół podstawowych, sytuacja była bardziej podobna do pierwszej analizowanej grupy. W analizowanym okresie nastąpił spadek liczby dzieci w tej grupie o ponad 13%.

Zatem dla określenia przyszłego popytu na miejsca dla dzieci w żłobkach, przedszkolach i szkołach, kluczowe znaczenie będzie mieć wiedza na temat przyszłego kształtowania się powyżej analizowanych wielkości. Przybliżenie wiedzy w tym zakresie może dać analiza liczby dzieci, które urodziły się na terenie OP w ostatnim czasie.

Ryc. 29. Urodzenia żywe.

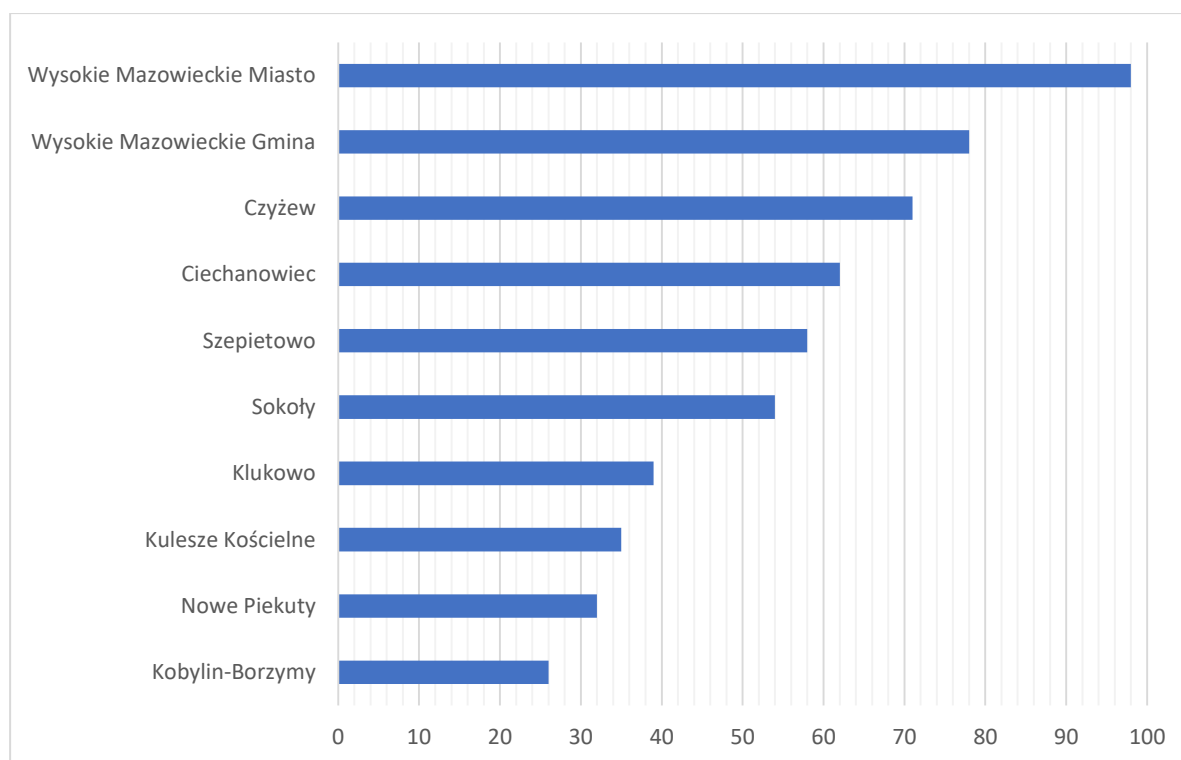

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Jak widać sytuacja w tym zakresie na terenie OP była dynamiczna, jednakże ogólna tendencja (poza chwilową poprawą w latach 2017-2018) jest spadkowa. Ostatecznie liczba nowonarodzonych dzieci w 2019 jest 15,57% niż w 2009.

W aktualnej sytuacji, kiedy brak jest form koordynacji działań gmin na OP najważniejsza jest liczba dzieci w poszczególnych gminach. Poniżej zestawiono dane dotyczące urodzeń w poszczególnych gminach.

Ryc. 30. Urodzenia żywe w poszczególnych gminach

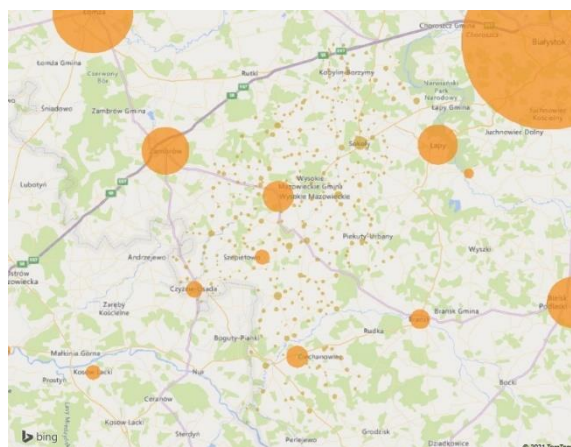
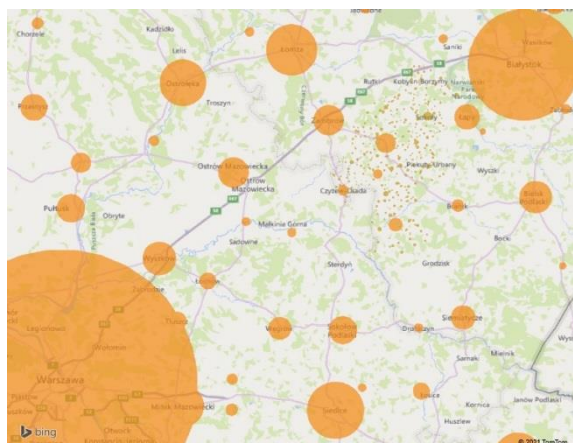

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Jak widać powyżej w niektórych gminach (Kobylin-Borzymy, Nowe Piekuty) za kilka lat liczba urodzonych dzieci pozwoli być może na utworzenie jednego oddziału w szkołach podstawowych. Zatrzeżenie „być może” wynika z faktu, że nie można wykluczyć, że rodzice narodzonych w 2019 roku dzieci podejmą decyzje o zmianie miejsca zamieszkania. Zatem określenie przyszłego popytu w tym zakresie wymaga przeanalizowania tendencji migracyjnych występujących w tej grupie mieszkańców.

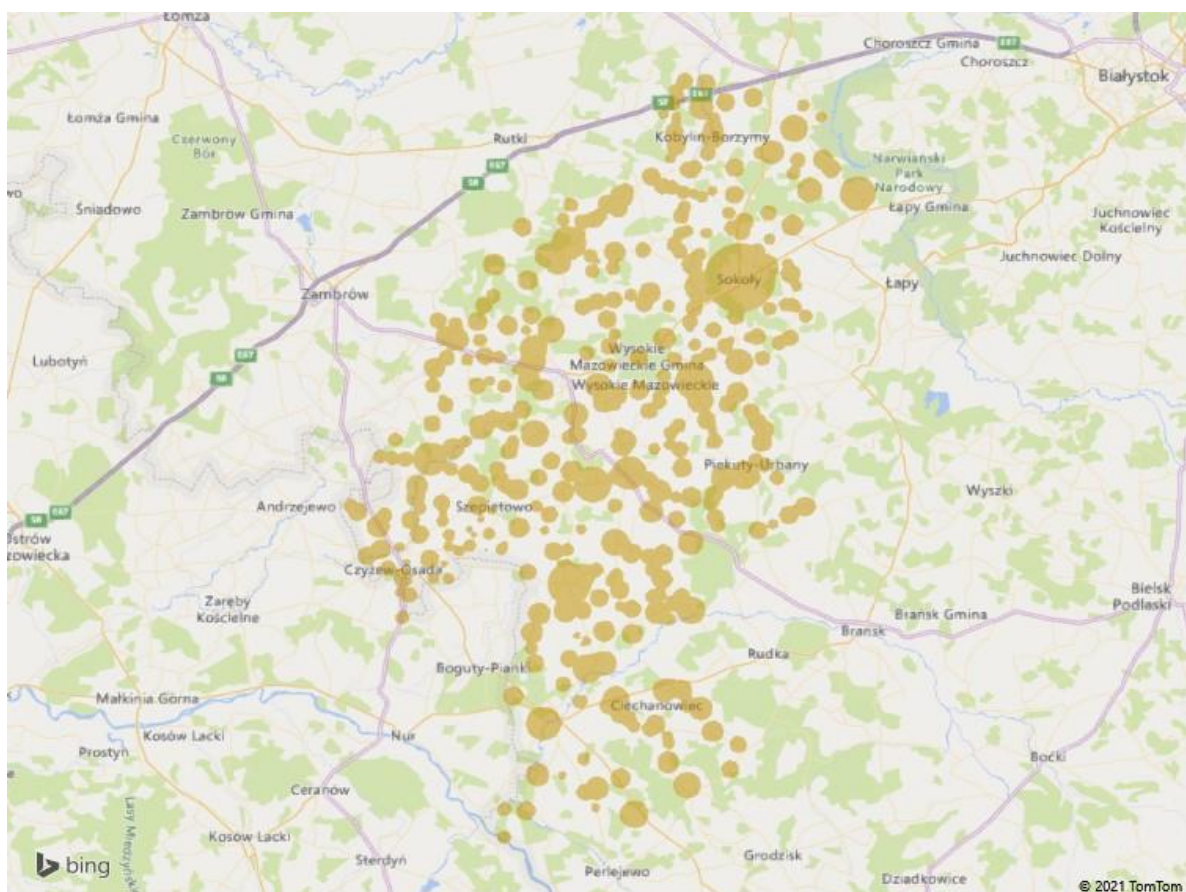
W analizie popytu na usługi i infrastrukturę istotne znaczenie ma również aspekt struktury osiedleńczej oraz zmiany w tej strukturze. Poniżej graficznie przedstawiona została sieć miejscowości OP na tle sąsiadujących ośrodków miejskich.

Ryc. 31. Sieć miejscowości OP na tle sąsiadujących ośrodków miejskich

A poniżej przedstawiona została struktura osiedleńcza obszarów wiejskich partnerstwa.

Ryc. 32. Struktura osiedleńcza obszarów wiejskich partnerstwa.

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie danych z gmin partnerstwa

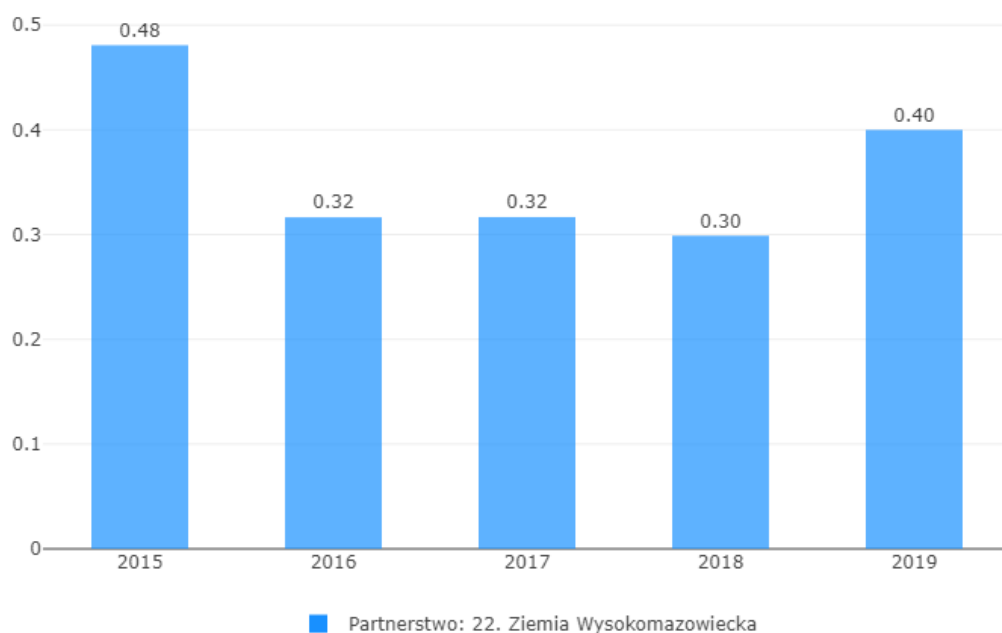
2.3.3. Potencjał społeczny i ekonomiczny społeczności na terenie partnerstwa, potencjał ekonomiczny podmiotów prawnych, potencjał partnerów.

Obszar partnerstwa wg delimitacji obszarów problemowych w Polsce na rok 2018 w większości reprezentuje strefę gmin, która nie wykazuje problemów społeczno-ekonomicznych. Wyjątek stanowią dwie gminy obszaru : gmina Kobylin -Borzymy, która zaliczona jest do obszaru borykającego się z trudnościami ekonomicznymi i gmina Klukowo zaliczona do obszaru o problemach społeczno-ekonomicznych.

Obszar partnerstwa charakteryzuje się wysokim wskaźnikiem wpływu JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT. Od roku 2009 wartość wpływów sukcesywnie rośnie, aby w 2019 osiągnąć wartość większą o 158 %. Pod tym względem na przestrzeni lat 2015-2019, pozycja konkurencja obszaru partnerstwa, na który składa się potencjał poszczególnych gmin, wypada korzystnie. Odnotowuje się dodatnie wartości wskaźnika, z dodatnią dynamiką zmian w 2019 roku.

Ryc. 33. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3 letnia).

Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3

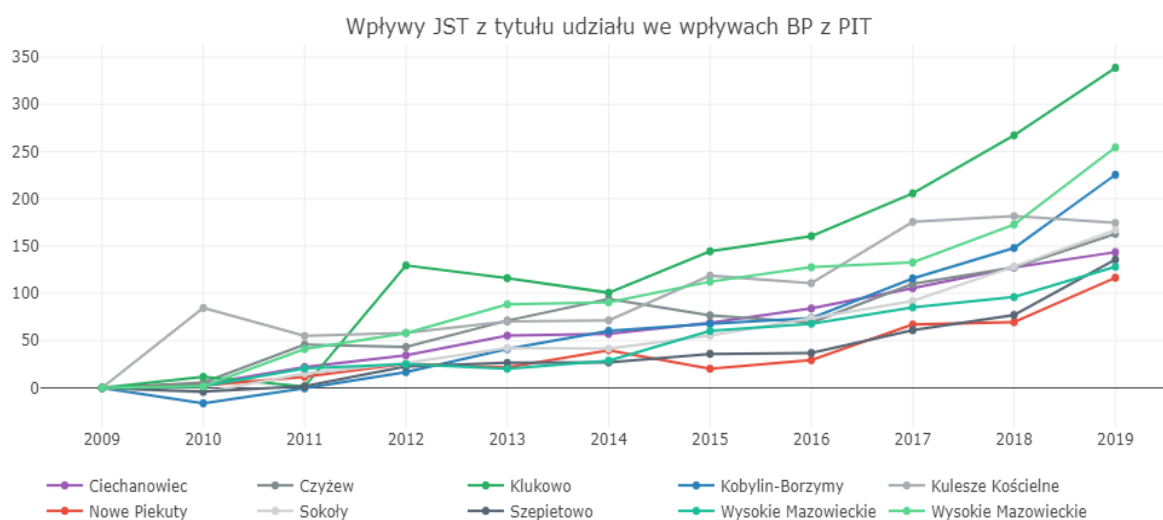

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

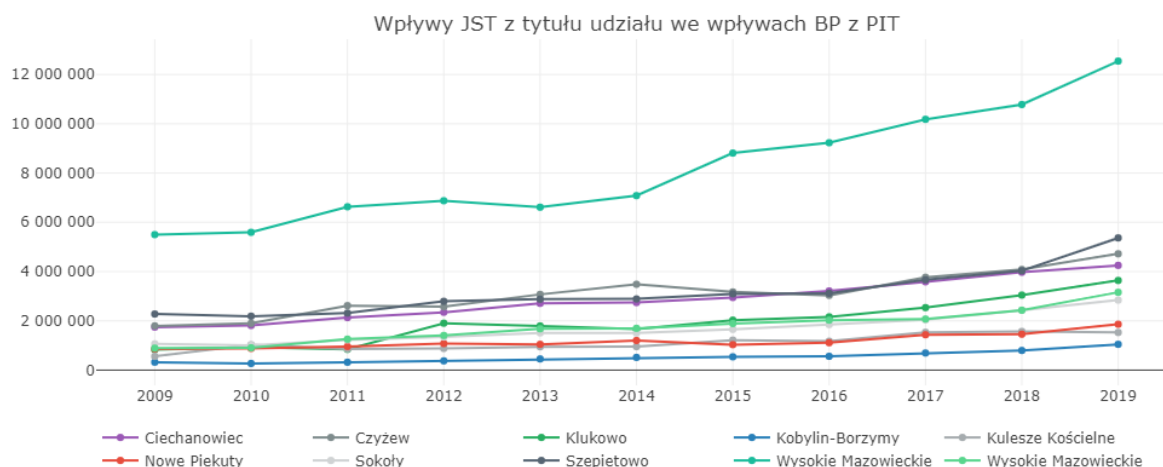
Tabela 10. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT przypadające na 1 mieszkańca.

Wskaźnik	2009	2011	2013	2015	2017	2019
Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT	158 396	191 580	227 037	263 879	315 146	409 567

Ryc. 34. Dynamika wskaźnika wpływu JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT

Ryc. 35. Wartość wskaźnika wpływu JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT

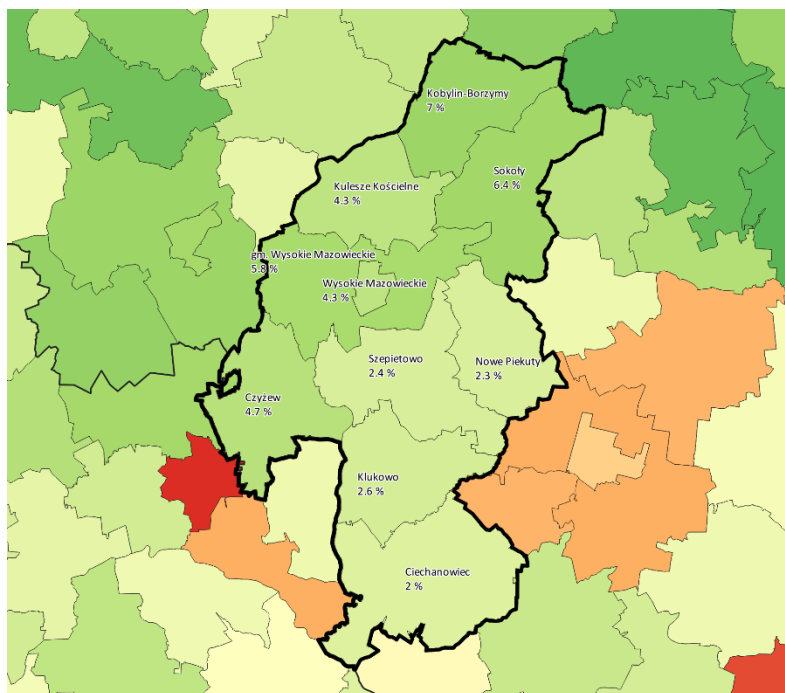

Spośród gmin obszaru partnerstwa największe wpływy na przestrzeni lat 2009-2019 odnotowuje gmina miejska Wysokie Mazowieckie (w 2019 wartość : 12 544 868 mln zł),

natomiast największą dynamikę wzrostu wskaźnika zauważamy w gminie Klukowo (332,68%).

Rosnące wpływy JST z tytułu wpływu z podatku PIT świadczą o rosnących dochodach mieszkańców. Średnie wynagrodzenie w obszarze partnerstwa wg. danych powiatowych w 2019 roku wynosiło **4 733, 22 zł**, co odpowiadało niemal średniej krajowej w wys. **4 918,17 zł**. W porównaniu do roku 2009, wartość wynagrodzenia wzrosła o **75,93 %**.

Ryc. 36. Liczba podatników ogółem - różnica w latach (2019-2015)

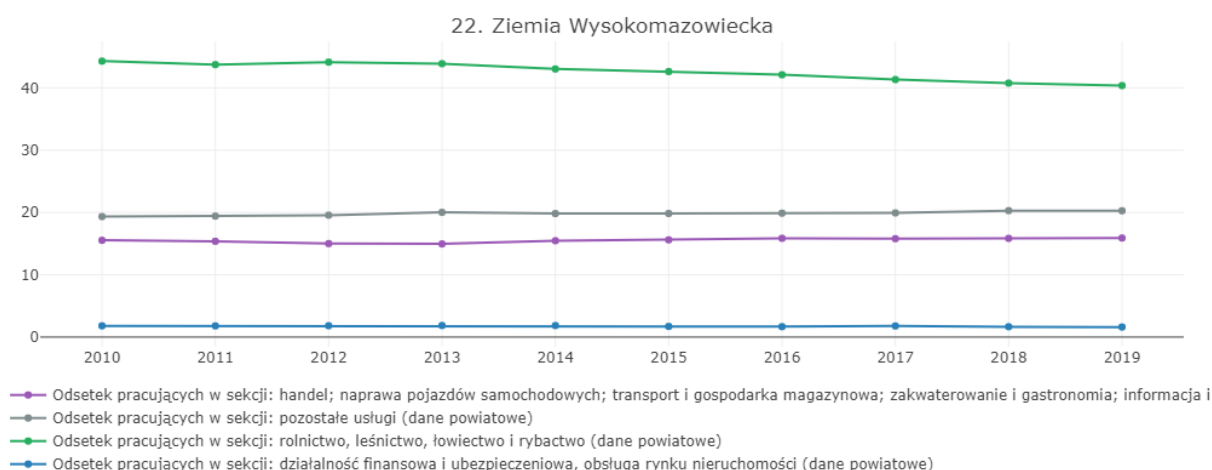
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych z systemu POLTAX

Mapa przedstawia różnicę liczby podatników ogółem na przestrzeni lat 2015-2019 w poszczególnych gminach partnerstwa. Im ciemniejszy odcień zieleni tym wyższy wzrost liczby podatników, co świadczy o rosnącej aktywności ekonomicznej mieszkańców. Największy wzrost podatników w badanym okresie odnotowuje się w gminie Kobylin-Borzymy (7%). W dalszej kolejności w gminie Sokoły (6,4%), gminie wiejskiej Wysokie Mazowieckie (5,8 %), gminie Czyżew (4,7%), gminie Kulesze-Kościełne (4,3%) i gminie miejskiej Wysokie Mazowieckie (4,3%). Najmniejszy przyrost odnotowała gmina Ciechanowiec (2%), a za nią gmina Nowe Piekuty (2,3%), gmina Szepletowo (2,4%) i gmina Klukowo (2,6%).

Biorąc pod uwagę odsetek pracujących wg. sekcji PKD (dane powiatowe) w **2019 roku 40,36 % stanowią pracujący w sekcji: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, 20,27%** to pracujący w sekcji: pozostałe usługi, **15,90 %** stanowią pracujący w sekcji handel; naprawa pojazdów samochodów; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja, **1,61%** to odsetek pracujących w sekcji: działalność

finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości. W okresie 2009-2019 roku widoczny jest spadek o **3,92%** pracujących w dominującej sekcji: rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo, niewielki przyrost (ok.1%) w sekcji: handel; naprawa pojazdów samochodów; transport i gospodarka magazynowa; zakwaterowanie i gastronomia; informacja i komunikacja i sekcji: pozostałe usługi.

Ryc. 37. Struktura zatrudnienia.

Obszar partnerstwa charakteryzuje się korzystnymi zjawiskami społecznymi w latach 2009-2019, tj.:

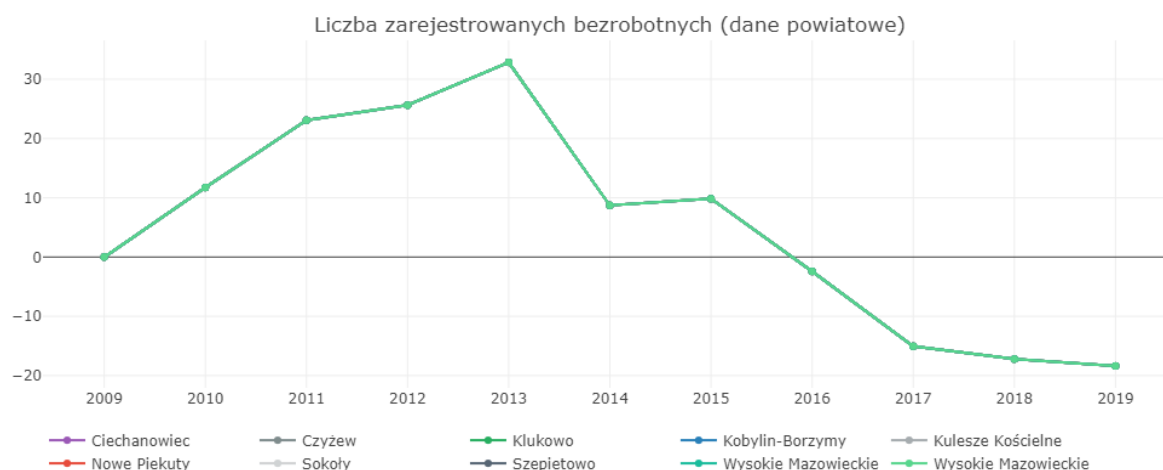
- spadkiem liczby osób bezrobotnych
- spadkiem osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej
- spadkiem liczby przyznanych dodatków mieszkaniowych

Tabela 11. Podstawowe dane na temat zjawisk społecznych w latach 2009-2019.

Wskaźnik	2009	2011	2013	2015	2017	2019	Różnica
Liczba zarejestrowanych bezrobotnych (dane powiatowe)	18930	23300	25150	20790	16080	15450	-3480
Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej (ogółem)	4184	3901	4248	3812	3005	2592	-1592
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych	2503	2205	2038	1874	1519	937	-1566

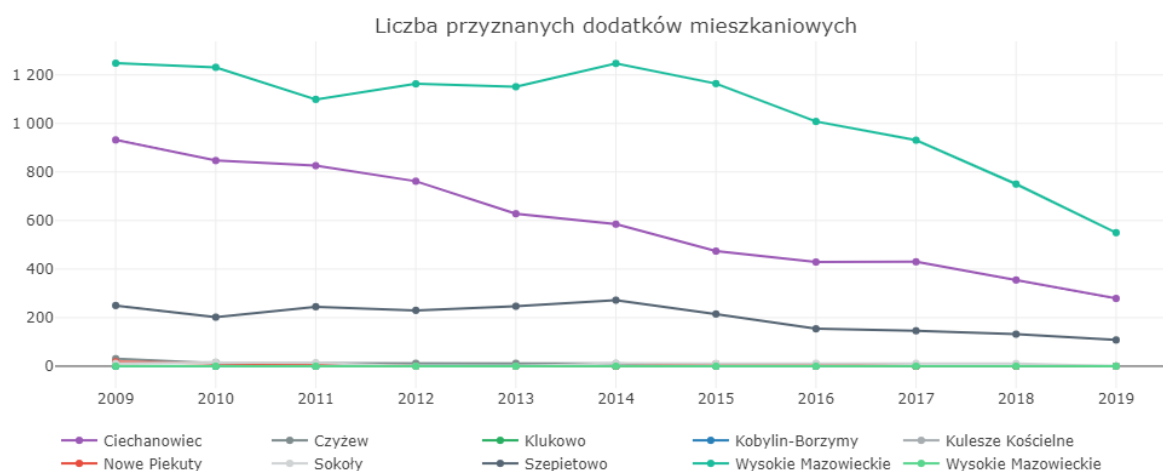
Spadek osób bezrobotnych wg. danych powiatowych odnotowywany jest w obszarze partnerstwa od roku 2013, tendencja ta utrzymuje się do roku 2019.

Ryc. 38. Dynamika liczby bezrobotnych w powiecie wysokomazowieckim.

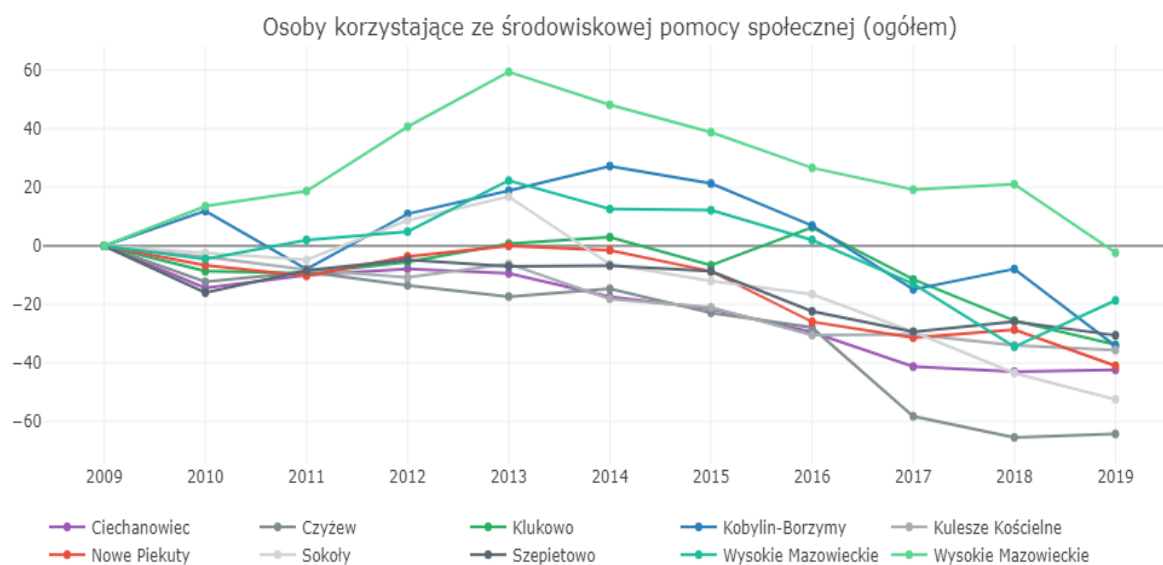
Największy spadek liczby przyznanych dodatków mieszkaniowych w okresie 2009-2019 roku widoczny jest w gminie Ciechanowiec (o ok.70%), gminie Szepietowo (o ok.57 %) i gminie miejskiej Wysokie Mazowieckie (o ok.56%). Pozostałe gminy na przestrzeni lat odnotowywały znikome liczby przyznanych dodatków mieszkaniowych.

Ryc. 39. Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych.

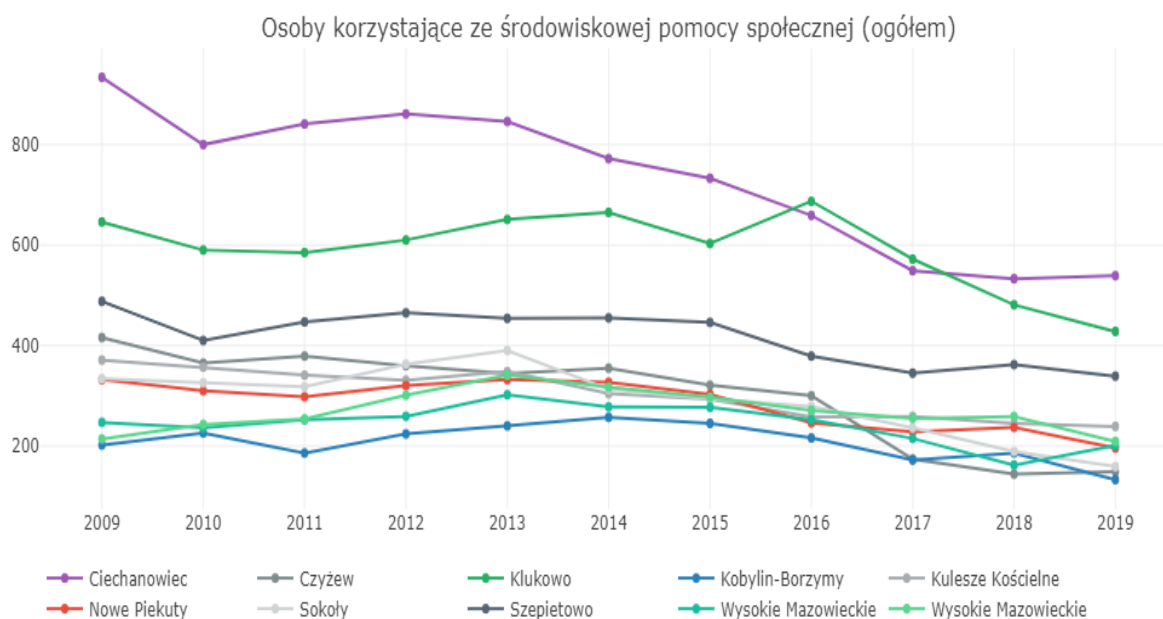
W badanym okresie również widoczny jest spadek liczby korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej. Największy spadek odnotowywany jest w gminie Czyżew (-64,18%), następnie w gminie Sokoły (-52%), gminie Ciechanowiec (-42,29%), gminie Nowe Piekuty (-40,96%), gminie Kulesze Kościelne (-35,58%), gminie Kobylin-Borzymy (-34,16%), gminie Klukowo (-33,75%), gminie Szepietowo (-30,53%), gminie miejskiej Wysokie Mazowieckie (-18,62%) i najmniej w gminie wiejskiej Wysokie Mazowieckie (-2,34%).

Ryc. 40. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – dynamika.

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Ryc. 41. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej.

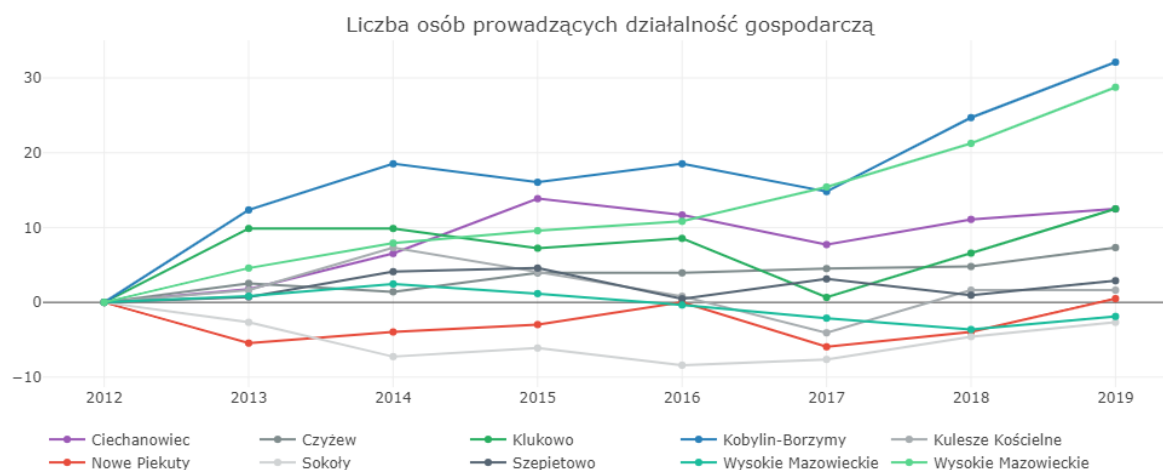

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Na przestrzeni lat 2012-2019 odnotowuje się również w kilku gminach obszaru partnerstwa **wzrost liczby osób prowadzących działalność gospodarczą**. Największą dodatnią dynamikę zmian w tym okresie zauważamy w gminie Kobylin-Borzymy (wzrost o 32%), gminie wiejskiej Wysokie Mazowieckie 28,75%. Wartości ujemne wskaźnika widoczne są dla gminy Sokoły

(spadek o 2,67%) i gminy miejskiej Wysokie Mazowieckie (spadek o 1,88%), mimo to sytuacja ulega poprawie - w okresie 2018-2019 zmniejszenie spadku liczby osób prowadzących działalność gospodarczą.

Ryc. 42. Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą.

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

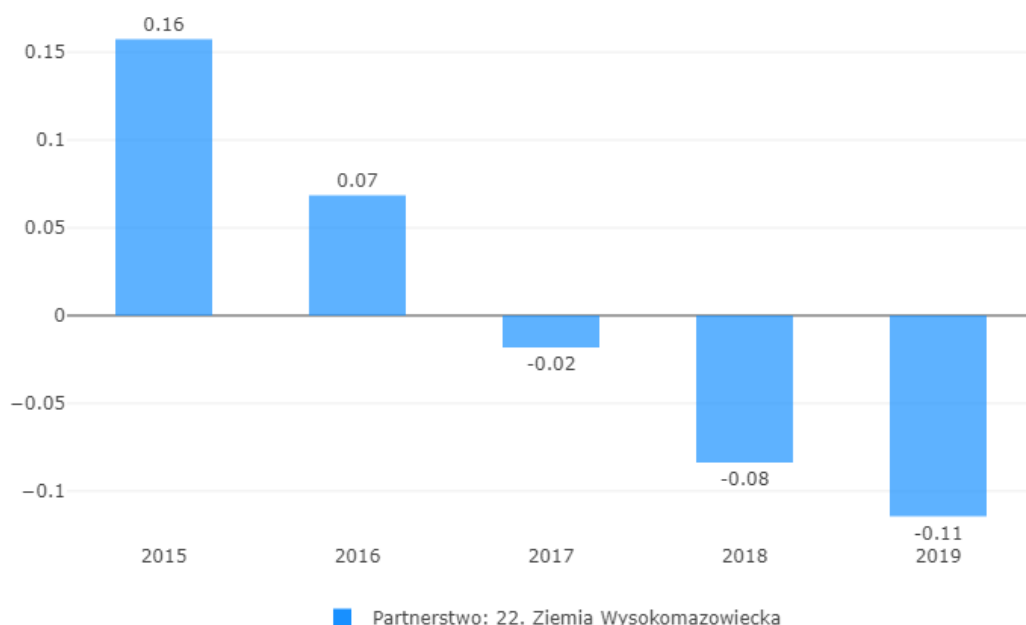
Tabela 12. Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą w latach 2012-2019.

Miasto	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Ciechanowiec	505	514	538	575	564	544	561	568
Czyżew	355	364	360	369	369	371	372	381
Klukowo	152	167	167	163	165	153	162	171
Kobylin-Borzymy	81	91	96	94	96	93	101	107
Kulesze Kościelne	123	125	132	128	124	118	125	125
Nowe Piekuty	202	191	194	196	202	190	194	203
Sokoły	262	255	243	246	240	242	250	255
Szepietowo	415	418	432	434	417	428	419	427
Wysokie Mazowieckie-gmina miejska	853	860	874	863	850	835	822	837
Wysokie Mazowieckie-gmina wiejska	240	251	259	263	266	277	291	309

Analizując pozycję konkurencyjną obszaru partnerstwa względem innych gmin spoza partnerstwa (stanowiących grupy porównawcze dla poszczególnych gmin OP) w zakresie liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON dostrzegamy jednak niekorzystną sytuację. Obszar traci swą konkurencyjność od roku 2017.

Ryc. 43. Liczba podmiotów gospodarczych.

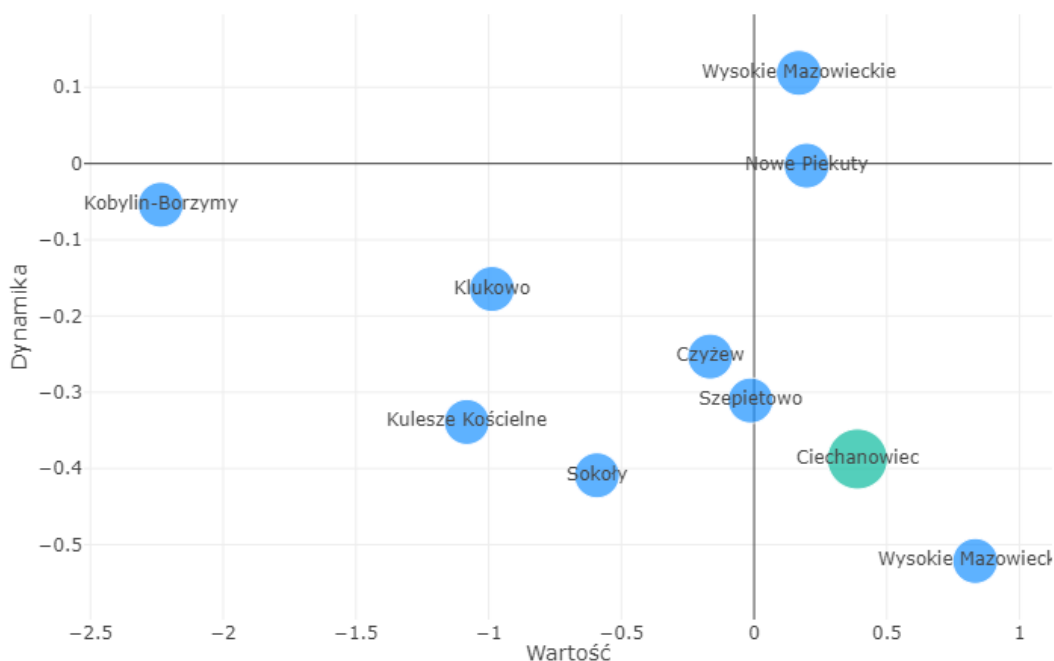
1.1.1 Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Na pozycję konkurencyjną OP składa się potencjał poszczególnych samorządów. Zauważamy więc, że dobra sytuacja w zakresie w zakresie liczby podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w REGON dotyczy gminy wiejskiej Wysokie Mazowieckie, gminy Nowe Piekuty. Swą dobrą pozycję traci gmina Ciechanowiec i gmina miejska Wysokie Mazowieckie. Niekorzystnie przedstawia się sytuacja w gminach: Szepietowo, Czyżew, Sokoły, Kulesze Kościelne, Klukowo, Kobylin-Borzymy.

Ryc. 44. Liczba podmiotów gospodarczych.

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

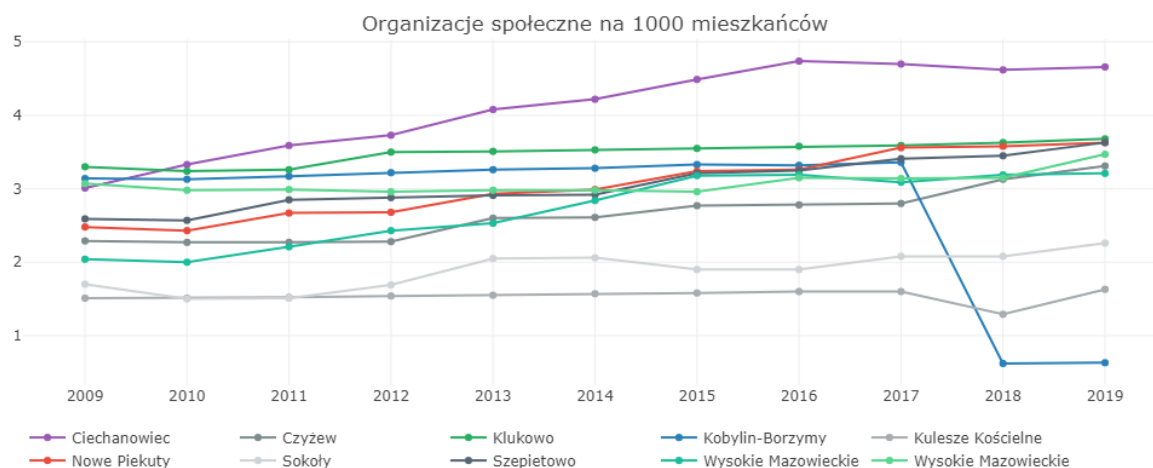
- aktywność społeczna i kulturalna

Przy analizie aktywności społecznej i kulturalnej mieszkańców warto przyrzeć się kilku wskaźnikom obrazującym uczestnictwo w kulturze czy też działalność organizacji pozarządowych. Istotną cechą tych form aktywności jest fakt, iż angażują one różne grupy społeczne, dając możliwość uczestnictwa w życiu społecznym, kulturalnym wszystkim mieszkańcom niezależnie od statusu społecznego.

Biorąc zatem pod uwagę wskaźnik liczby organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców, spośród wszystkich gmin partnerstwa najwyższą jego wartość w 2019 roku odnotowujemy w gminie Ciechanowiec (4,66), co plasuje gminę na wyższej pozycji pod tym względem od stolicy województwa - Białegostoku (wartość 4,55). Gmina Ciechanowiec od 2013 roku wykazuje tendencję wzrostową w tym zakresie, wyprzedzając tym samym inne gminy obszaru partnerstwa. W 2019 roku najniższą wartość wskaźnika odnotowuje się w gminie Kobylin-Borzymy (0,63), widoczne jest znaczne pogorszenie sytuacji od roku 2018. Druga w kolejności plasuje się gmina Kulesze Kościelne (1,29) i gmina Sokoły (2,26).

Generalnie, w większości gmin zauważalna jest niewielka zmienność wskaźnika na przestrzeni 10 lat, co może świadczyć o specyfice tych gmin. Na obszarach wiejskich znaczenie ma aktywność prowadzona w ramach Ochotniczych Straży Pożarnych, Kół Gospodyń Wiejskich, a także aktywności podejmowane w sołectwach.

Ryc. 45. Liczba organizacji społecznych na 1000 mieszkańców.

Mając na względzie udział dotacji do zadań publicznych wykonywanych przez organizacje pozarządowe w wydatkach bieżących gminy warto zwrócić uwagę, iż trzy gminy obszaru partnerstwa, tj. gmina Ciechanowiec (2,31 %), gmina miejska Wysokie Mazowieckie (2,31%), gmina Szepletowo (2,72%) w porównaniu do innych gmin partnerstwa utrzymują od roku 2014/2015 wysoki wskaźnik angażowania finansów w zadania realizowane przez NGOs. Pozostałe gminy wyraźnie wykazują od roku 2011-2019 niższe wartości wskaźnika przy niskiej jego zmienności (wyjątek stanowi gmina Nowe Piekuty, w której widoczny jest gwałtowny spadek udziału dotacji w roku 2013).

Ryc. 46. Udział dotacji do zadań publicznych.

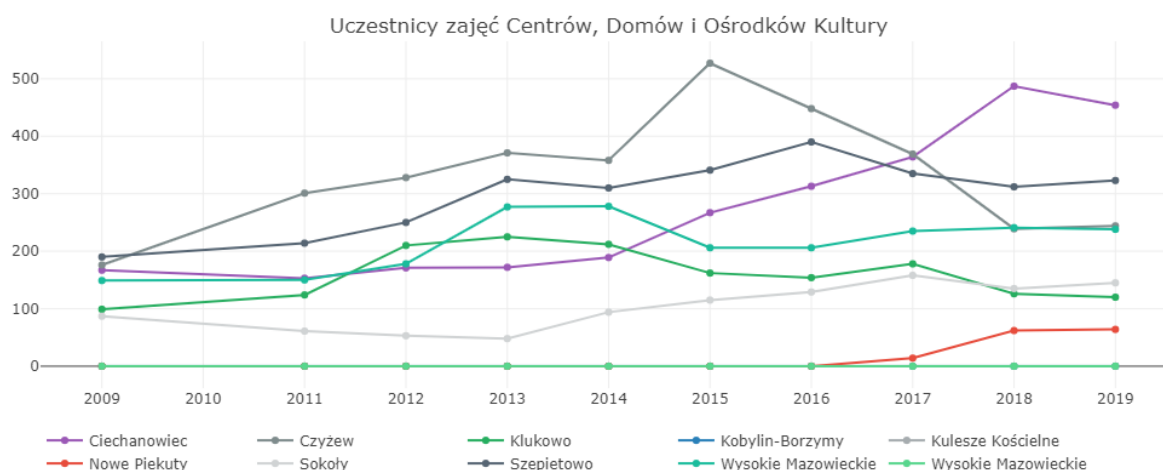

Aktywność mieszkańców obszaru partnerstwa w kulturze obrazują poniższe wykresy.

Biorąc pod uwagę dostępne dane 7 gmin, pierwszy wskaźnik odnoszący się do uczestników zajęć centrów, domów i ośrodków kultury wskazuje na najwyższą aktywność w tym zakresie wśród mieszkańców w roku 2019 gminy Ciechanowiec (487 uczestników), z tendencją

zwyżkową od roku 2014 do roku 2018 i z lekkim spadkiem w roku 2019. W drugiej kolejności zauważamy gminę Szepietowo (323). Następnie gmina Czyżew (244 uczestników, z silnym spadkiem wartości wskaźnika od roku 2016), gmina miejska Wysokie Mazowieckie (238 uczestników). W dalszej kolejności gmina Sokoły (145 uczestników), gmina Klukowo (126 uczestników) i gmina Nowe Piekuty (64 uczestników).

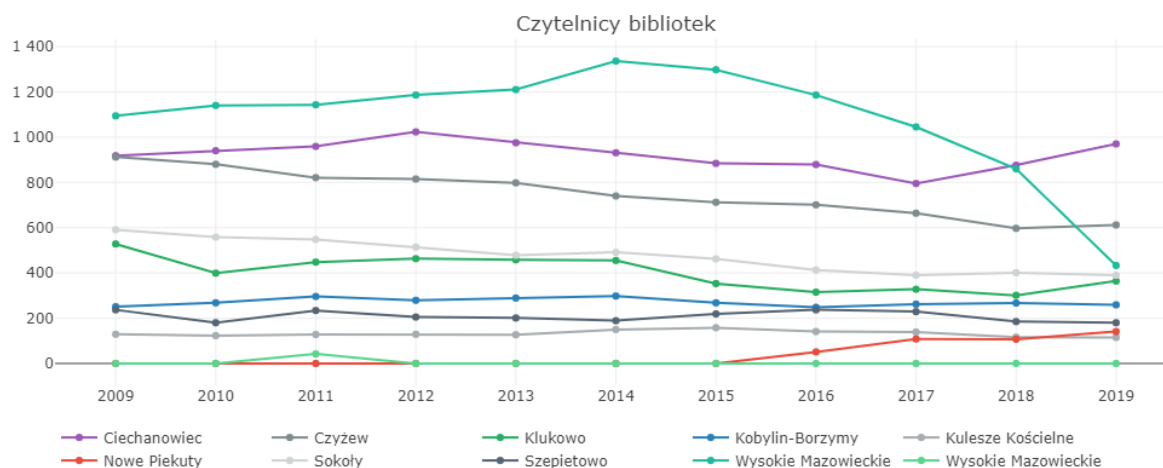
Ryc. 47. Uczestnicy zajęć Centrów, Domów i Ośrodków Kultury.

Drugi wskaźnik odnoszący się do liczby czytelników w bibliotekach jest istotny z uwagi na rolę jaką pełnią biblioteki w mniejszych miejscowościach. Często stanowią one najważniejszą instytucję kultury dostępną na miejscu, która poza wypożyczeniem książek umożliwia mieszkańcom udział w wielu wydarzeniach kulturalnych z dostępem do internetu.

Jak zauważamy największa liczba czytelników bibliotek w 2019 roku odnotowana jest w gminie Ciechanowiec (970 czytelników). Od roku 2017 tendencja wskaźnika jest zwyżkowa. W drugiej kolejności zauważamy gminę Czyżew (612 czytelników). Reszta gmin plasuje się w przedziale 433-115 czytelników, najwyższy spadek odnotowany jest w gminie miejskiej Wysokie Mazowieckie (rok 2014: 1433 czytelników, rok 2019: 433 czytelników).

Ryc. 48. Czytelnicy bibliotek.

Podsumowanie :

- Korzystna sytuacja materialna mieszkańców skutkująca spadkiem liczby osób bezrobotnych, osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej czy przyznawaniem dodatków mieszkaniowych
- Rosnące wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT będące wynikiem rosnącej aktywności mieszkańców, w tym liczby osób prowadzących działalność gospodarczą
- Zróżnicowana skala aktywności społecznej i kulturalnej w gminach obszaru partnerstwa - dominująca pozycja gminy Ciechanowiec

2.3.4. Rynek pracy, potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

Wymiar gospodarczy jest najsilniejszą stroną partnerstwa Ziemia Wysokomazowiecka. Potwierdzeniem tego jest wskaźnik rozwoju gospodarczego partnerstwa, stabilnie kształtujący się na przestrzeni 5 lat w przedziale 0,42 do 0,49.

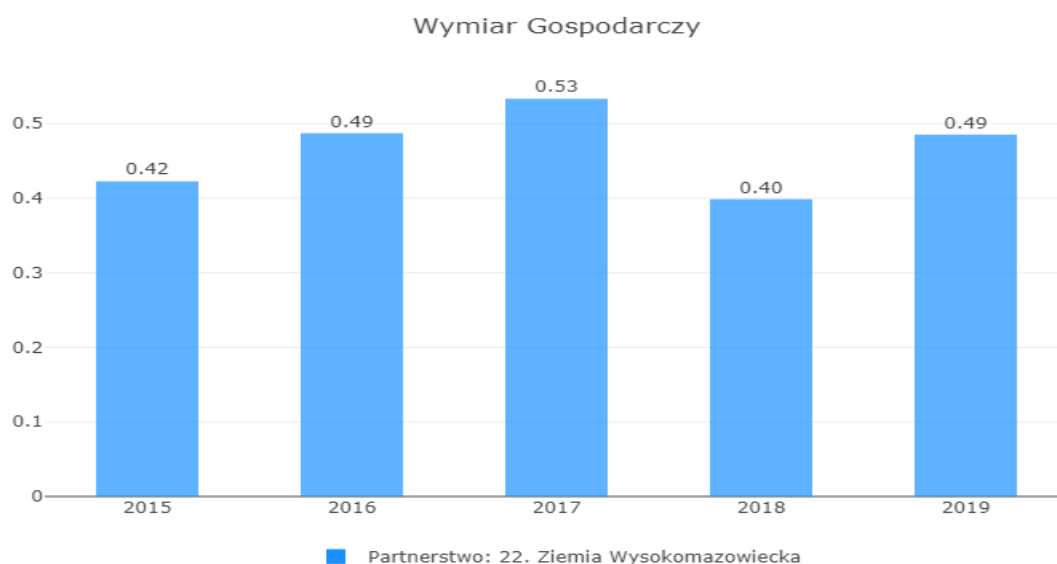
W wymiarze gospodarczym ocenie poddane są:

- Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki
- Rynek pracy i kwalifikacje siły roboczej
- Sytuacja materialna mieszkańców
- Stan finansów lokalnych (zdolność finansowania rozwoju)

Syntetyczny wskaźnik rozwoju wymiaru gospodarczego gmin partnerstwa w latach 2015-2019 zachowuje stabilną pozycję i kształtuje się powyżej przeciętnych dla porównywalnych gmin. Na wysoką wartość tego wskaźnika syntetycznego mają wpływ dwa ostatnie w kolejności obszary, czyli sytuacja materialna mieszkańców i stan finansów lokalnych. Natomiast potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki oraz rynek pracy są również

wyższe od przeciętnej dla grupy porównawczej, ale mają inną dynamikę rozwojową. O ile pierwsze trzy obszary rozwijały się szybciej, to rynek pracy niestety słabnie. Kwestia ta będzie poruszona w dalszej części analizy wymiaru gospodarczego.

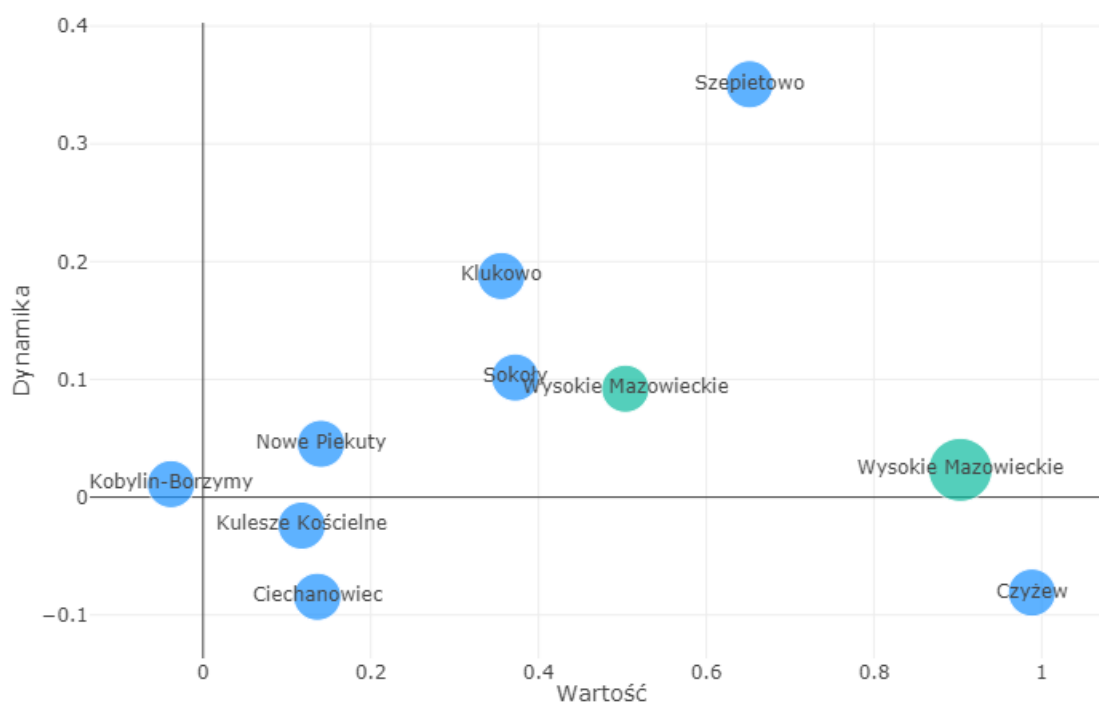
Ryc. 49. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Rozkład wartości wskaźnik rozwoju wymiaru gospodarczego dla gmin partnerstwa w latach 2015-2019 potwierdza powyżej przeciętną pozycję gmin partnerstwa w swoich grupach porównawczych, jedynie . Większość gmin partnerstwa (poza trzema) w okresie 2015-2019 wzmocniła swój potencjał w wymiarze gospodarczym.

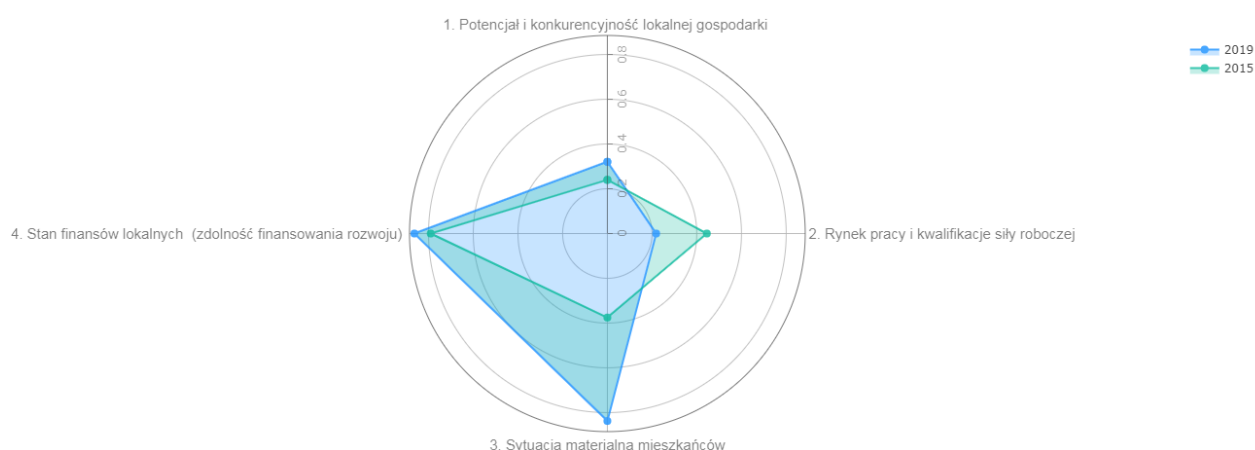
Ryc. 50. Pozycja gmin w partnerstwie (wymiar gospodarczy 2019)

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

Potencjał gmin partnerstwa w wymiarze gospodarczym w głównej mierze oparty jest na dobrej i poprawiającej się sytuacji materialnej mieszkańców i dobrej kondycji finansów samorządów partnerstwa. Negatywnym zjawiskiem jest pogorszenie sytuacji na rynku pracy, co pokazuje poniższy wykres radialny.

Ryc. 51. Wskaźnik rozwoju w obszarach wymiaru gospodarczego na początku i końcu badanego okresu

Źródło: opracowanie ZMP na podstawie Monitora Rozwoju Lokalnego

1. Potencjał i konkurencyjność lokalnej gospodarki

a. Przedsiębiorczość i aktywność ekonomiczna mieszkańców

Lokalna przedsiębiorczość opiera się na rosnącej liczbie (o 12%) podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w terenie partnerstwa i wzrostowi dochodów i podatków PIT mieszkańców i przedsiębiorców. Wartość udziału PIT w dochodach budżetu gmin wzrosła łącznie do 248%.

Tabela 13. Podmioty gospodarcze w REGON.

Wskaźnik	2010	2013	2016	2019	
Liczba podmiotów gospodarczych nowozarejestrowanych w REGON	380	289	267	345	91
Podmioty gosp. w rej. REGON	3 762	4 001	4 100	4 214	112
Liczba podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych z REGON	143	222	274	155	108
Dochody budżetu gmin z tytułu udziału w PIT (zł)	16 508 547	22 703 657	27 475 231	40 956 714	248

b. Dostępność zasobów niezbędnych do prowadzenia działalności gospodarczej

Utrzymanie i wzrost poziomu lokalnego rozwoju gospodarczego poza potencjałem kultury przedsiębiorczości opiera się na dostępności materialnych i niematerialnych zasobów niezbędnych dla prowadzenia działalności gospodarczej. Wyznacznikiem jednego jest dostępność i potencjał siły roboczej a drugiego przestrzeń dostępna dla prowadzenia działalności gospodarczej. Potencjał siły roboczej opiera się na sytuacji demograficznej i jakości życia a w konsekwencji zdolności do zatrzymywania mieszkańców i przyciągania nowych mieszkańców .

Tabela 14. Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym.

gmina	2010	2013	2016	2019	Dynamika
Ciechanowiec	5 775	5 720	5 644	5 298	92
Czyżew	4 062	3 990	3 919	3 818	94
Klukowo	2 652	2 666	2 644	2 535	96
Kobylin-Borzymy	1 971	1 987	1 997	1 945	99
Kulesze Kościelne	1 974	1 949	1 872	1 811	92
Nowe Piekuty	2 387	2 437	2 347	2 296	96
Sokoły	3 648	3 639	3 587	3 451	95
Szepietowo	4 370	4 388	4 306	4 089	94
Wysokie Mazowieckie	6 280	6 186	5 915	5 627	90
Wysokie Mazowieckie	3 184	3 238	3 308	3 316	104
Suma	36 303	36 200	35 539	34 186	

Jak widać poza gmina wiejską Wysokie Mazowieckie w latach 2010-2019 nastąpił spadek liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym. Największe spadki nastąpiły w

Ciechanowcu, Kuleszach Kościelnych i mieście Wysokie mazowieckie. Wzrost 4% zanotowała wiejska gmina Wysokie Mazowieckie.

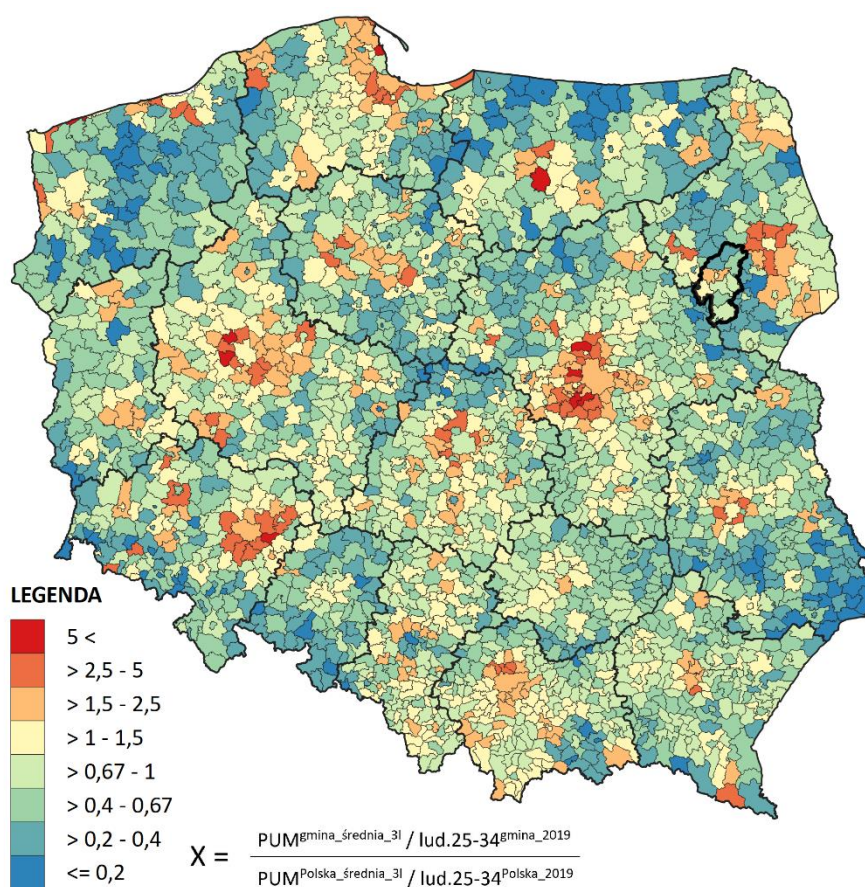
W perspektywie kolejnych pięciu lat należy spodziewać się deficytów siły roboczej. Coraz liczniejsze roczniki przechodzące w wiek poprodukcyjny nie znajdują następstwa w rocznikach wchodzących na rynek pracy.

Tabela 15. Deficyty siły roboczej.

	2010	2013	2016	2019
Ciechanowiec	264	219	125	-94
Czyżew	109	63	57	19
Klukowo	46	104	136	35
Kobylin-Borzemy	86	73	98	48
Kulesze Kościelne	116	69	48	9
Nowe Piekuty	85	103	113	40
Sokoły	193	89	72	-60
Szepietowo	192	121	109	-37
Wysokie Mazowieckie	275	115	-101	-266
Wysokie Mazowieckie	235	176	139	62
Suma	1601	1132	796	-244

Należy dodać, że analogiczny deficyt dla Ostrołęki, Łomży i Białegostoku w analogicznym okresie wynosi 12 tysięcy, a sama Warszawa notuje deficyt siły roboczej na kolejne 5 lat na poziomie ponad 57 tysięcy. Oznacza to poza lokalnym deficytem siły roboczej gminy partnerstwa będą zmagać się z konkurencją dużych ośrodków miejskich o pracowników. Jest to zasadnicza zmiana dla lokalnych rynków pracy w Polsce. Minął okres, kiedy notowaliśmy dużą nadwyżkę na rynku pracy młodych ludzi wchodzących w wiek produkcyjny, aby znaleźć pracę trzeba było wyjechać za granicę. Dziś wszystkie gminy i miasta duże i małe notują deficyt siły roboczej na rynku pracy. Oznacza to, że polskie miasta i gminy wchodzą w okres konkurencji między sobą o pozyskanie nowych mieszkańców i pracowników. By zrozumieć skalę nowego wyzwania warto przeanalizować mapę, która ilustruje podaż nowych mieszkań w Polsce. Mapa pokazuje zróżnicowanie inwestycji mieszkaniowych w Polsce w oparciu o wskaźnik nowo oddanej powierzchni mieszkaniowej do liczby mieszkańców wieku 25/34 w relacji do średniej krajowej. Na mapie wyraźnie widać, że nowe powierzchnie mieszkaniowe koncentrują się w dużych ośrodkach. Oznacza to, że tam tworzy się podaż mieszkań czekających nowych mieszkańców. Warto zwrócić uwagę jak duże jest zróżnicowanie między gminami i miastami. Różnice nie są procentowe, a są to krotności. Oznacza to, że mamy do czynienia z sytuacją, w której małe gminy stają przed ogromnym wyzwaniem. Jak zatrzymać młodych mieszkańców, gdy w dużych ośrodkach czeka na nich atrakcyjniejsza praca i nowe mieszkania.

Ryc. 52. Wskaźnik atrakcyjności miejsca zamieszkania

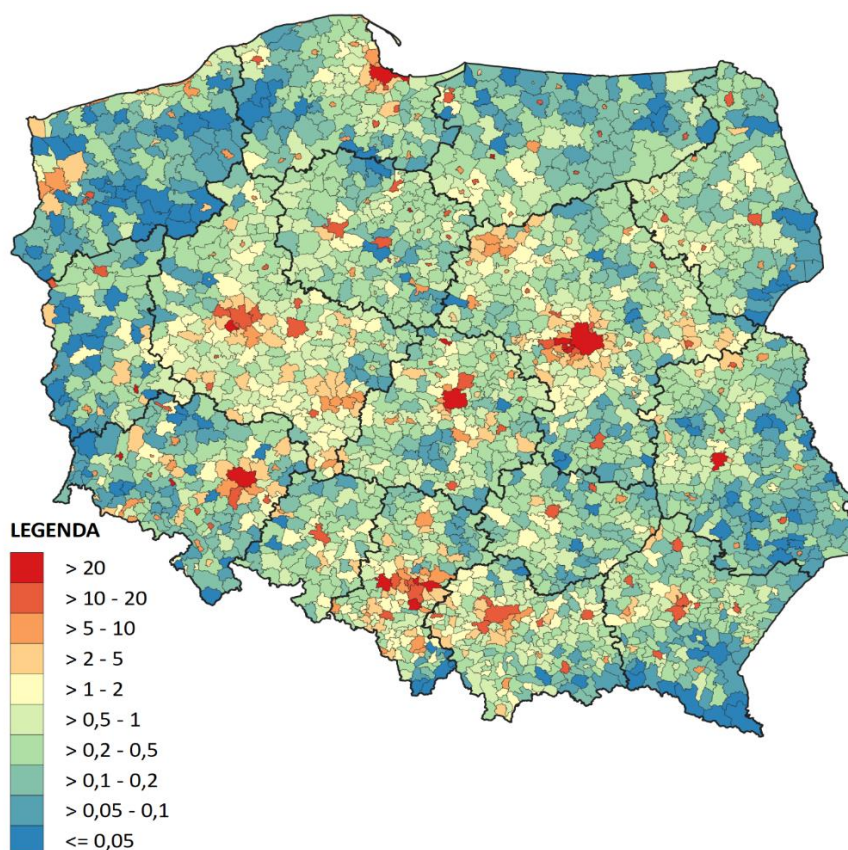
Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych BDL

Tabela 16. Nowooddana powierzchnia komercyjna.

Wskaźnik	2015	2016	2017	2018	2019	Suma
Budynki handlowo-usługowe (PKOB 1230; m2)	648	1 394	5 103	5 657	7 283	20 085
Budynki przemysłowe (PKOB 125; m2)	6 500	529	25 889	6 626	10 711	50 255
Zbiorniki, silosy i budynki magazyn. (PKOB 1252; m2)	576	1 896	444	426	7 081	10 423
Budynki garaży (PKOB 1242; m2)	488	540	1 310	564	935	3 837
Budynki hoteli (PKOB 1211; m2)	-	-	-	-	2 432	2 432
Budynki biurowe (PKOB 1220; m2)	-	-	-	-	342	342
Powierzchnia użytkowa: budynki gospodarstw rolnych (PKOB 1271; m2)	28 616	35 880	37 205	49 295	54 712	205 708
Suma	36 828	40 239	69 951	62 568	83 496	293 082

Dobłą sytuację gospodarczą gmin partnerstwa potwierdza nowooddana powierzchnia komercyjna. Za szczególnie pozytywne należy uznać dużą ilość nowooddanej powierzchni w obiektach przemysłowych i gospodarstwach rolnych.

Ryc. 53. Nowo oddana powierzchnia użytkowa nie mieszkaniowa

Źródło: Opracowanie ZMP na podstawie danych BDL

Dobłą pozycję atrakcyjności inwestycyjnej gmin partnerstwa potwierdza ogólnopolska mapa prezentująca nową oddaną powierzchnię obiektów komercyjnych na kilometr kwadratowy gminy. Obrazowanie jak gmina wygląda na tle kraju - wartości mniejsze od 1 są poniżej średniej, wartości większe od 1 - powyżej średniej.

Podsumowując tą część należy stwierdzić, że na obszarze partnerstwa mamy do czynienia z dwoma odmiennymi tendencjami. Bardzo dynamiczny rozwój działalności rolniczej i przemysłowej potwierdzony nowymi inwestycjami i narastający deficyt siły roboczej. W kolejnych latach może dojść do sytuacji, w której dalszy rozwój działalności gospodarczej może napotkać na barierę dostępności siły roboczej. Samorządy wspólnie z przedsiębiorcami powinny przygotować działania niwelujące to zagrożenie. Jest to w interesie tak przedsiębiorców, jak i lokalnych samorządów.

Konkurencyjność i zdywersyfikowana struktura podmiotów gospodarczych
Potwierdzeniem wysokiej i rosnącej konkurencyjności gospodarki
obszaru partnerstwa są dochody budżetów gmin z tytułu podatku od nieruchomości,

podatku CIT, podatku PIT. Szczególnie należy podkreślić bardzo wysoki wzrost dochodów z tytułu podatku PIT który jest efektem wzrostu dochodów mieszkańców wzrostu dochodów z działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne.

Tabela 17. Dochody podatkowe budżetów gmin.

	2010	2013	2016	2019	Dynamika
Dochody budżetu gminy z tytułu PN (zł)	17 310 485,09	19 027 311,64	22 057 693,06	23 891 225,54	138,02
Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w PIT (zł)	16 508 547,00	22 703 657,00	27 475 231,00	40 956 714,00	248,09
Dochody budżetu gminy z tytułu udziału w CIT (zł)	996 879,45	1 152 084,95	1 238 492,26	1 488 828,63	149,35
Suma	34 815 911,54	42 883 053,59	50 771 416,32	66 336 768,17	190,54

2.3.5. Stan i jakość środowiska na obszarze oraz zagospodarowanie przestrzenne

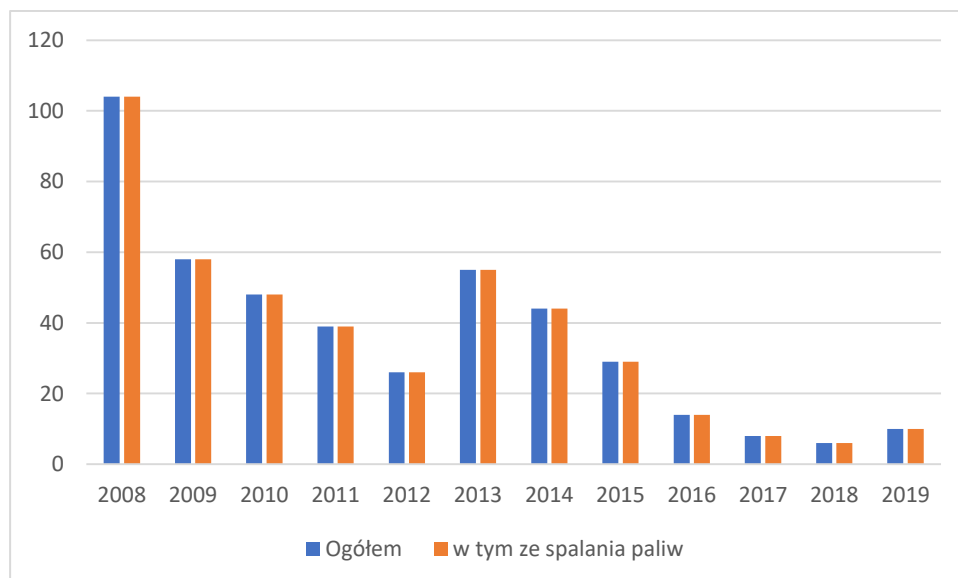
Zgodnie z opracowaniem „Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ” brak przemysłu ciężkiego i produkcji wymagającej wysokich nakładów energii powoduje umiarkowaną presję na środowisko. Wyniki dotychczasowych działań inspekcyjno-kontrolnych, a także badań stanu środowiska wskazują na nieznaczny wzrost tego oddziaływania bez ryzyka powstania obszarów nadmiernego zanieczyszczenia w perspektywie najbliższych lat. Nie oznacza to jednak, że w regionie nie ma problemów ekologicznych wymagających rozwiązania na szczeblu lokalnym czy wojewódzkim.

Zanieczyszczenie powietrza stanowią gazowe i pyłowe substancje emitowane do atmosfery w wyniku działalności antropogenicznej. Dostają się one na skutek różnego rodzaju emisji: spalin z pojazdów, elektrociepłowni, zakładów przemysłowych, składowisk odpadów i wydobywania, transportu czy przeładunku surowców. W dalszym ciągu podstawowym nośnikiem energii w gospodarce narodowej jest węgiel kamienny, którego spalanie powoduje emisję zanieczyszczeń gazowych (dwutlenków siarki, tlenków węgla i azotu), pyłowych oraz wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych, w tym benzo(a)pirenu, z czego dwa ostatnie stanowią obecnie największy problem¹.

¹ W opisie wykorzystany zostało opracowanie „Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ”.

Według danych GUS na OP łączna emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych od 2008 roku wykazuje tendencję spadkową (rysunek poniżej). Emisja z zakładów szczególnie uciążliwych w tym okresie pochodziła w całości ze spalania paliw. Od 2008 roku emisja znacząco spadła, choć w ostatnich latach trend ten uległ spowolnieniu, w 2013 r. nastąpił wzrost emisji. W ostatnim roku analizy można zaobserwować również niewielki wzrost emisji.

Ryc. 54. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w latach 2008-2018 w województwie podlaskim.

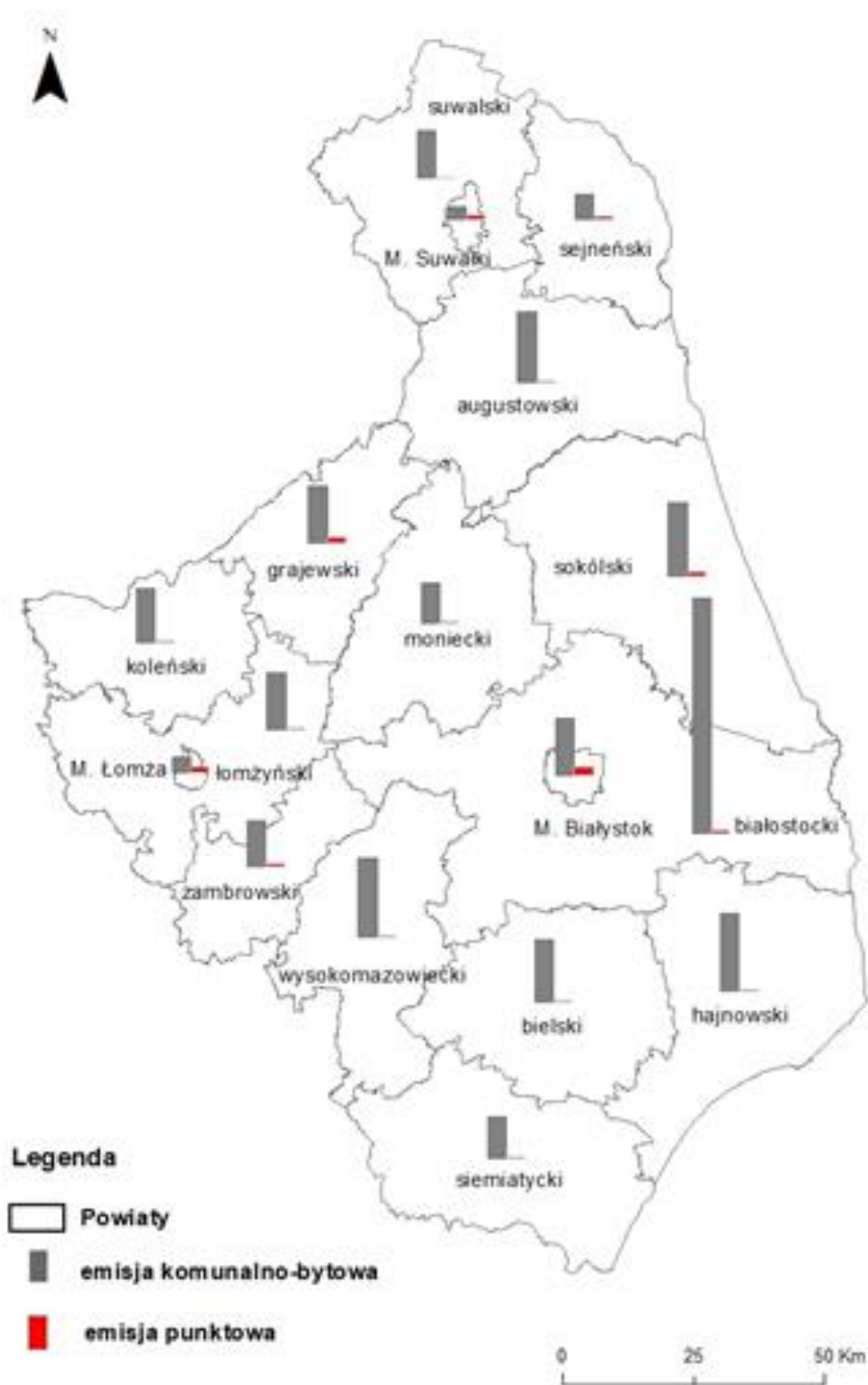

Źródło: GUS

Ostatnie lata przyniosły istotne zmiany w strukturze emisji zanieczyszczeń. Na skutek zmniejszenia emisji pyłów z elektrociepłowni, zmian jakości paliwa i spadku zapotrzebowania na energię ciepłą w czasie cieplejszych zim, zmniejszył się znacząco udział emisji punktowej w bilansie emisji². Na mapie poniżej przedstawiono wielkość emisji pyłowej z sektora komunalno-bytowego i emisji przemysłowej w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego. Największa emisja z sektora komunalno-bytowego występuje w powiatach: białostockim, wysokomazowieckim, hajnowskim i augustowskim.

² Jw.

Ryc. 55. Wielkość emisji z sektora komunalno-bytowego i emisja punktowa w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego.

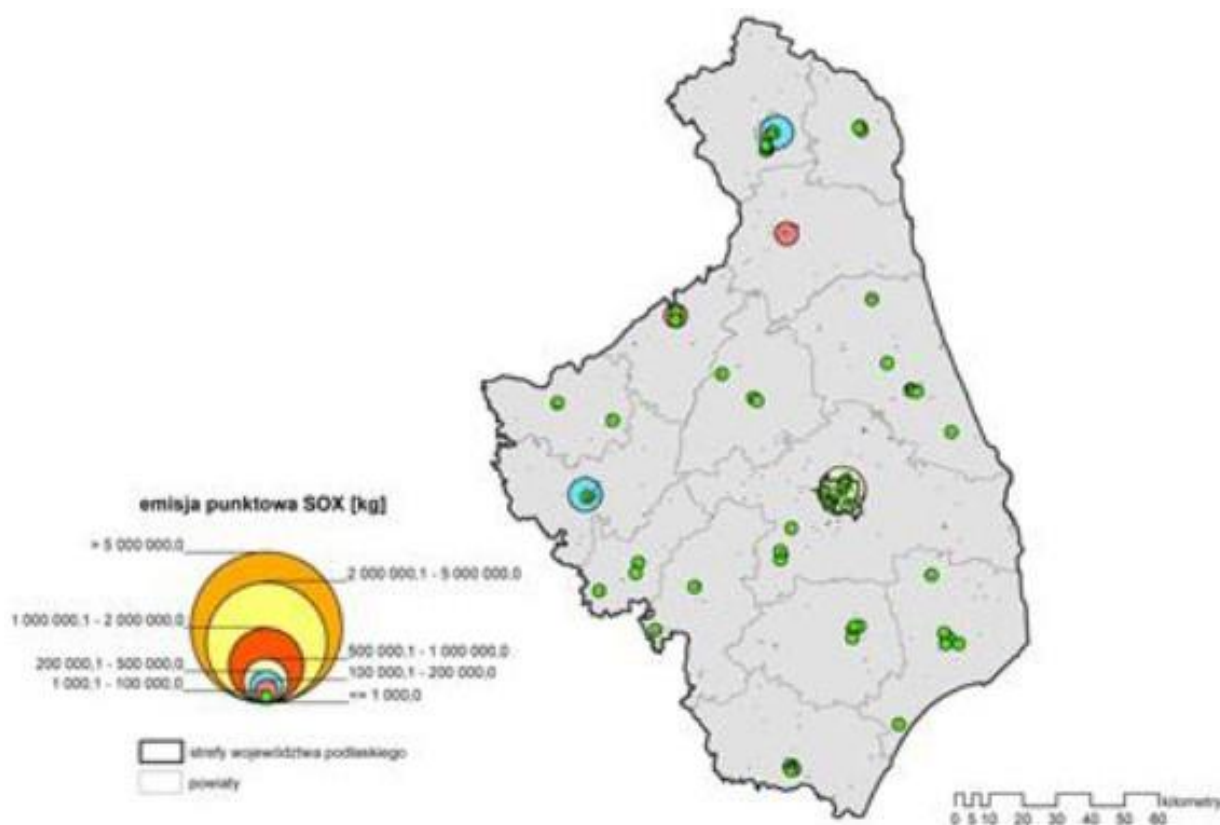
Źródło danych: KOBIZE za Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ

Największe źródła zanieczyszczeń przemysłowych na OP to Spółdzielnia Mleczarska "Mlekovita" w Wysokim Mazowiecku i „SOKOŁÓW” S.A. oddział w Czyżewie.

Zgodnie z cytowanym raportem GIOŚ głównym problemem w dotrzymaniu norm jakości powietrza na terenie województwa podlaskiego jest „emisja niska”, gdzie odnotowuje się wysokie zużycie węgla kamiennego na poziomie ok. 65%. Spalanie tego paliwa, często niskiej jakości, w piecach o małej sprawności skutkuje dużą emisją zanieczyszczeń pyłowych, dwutlenku siarki, lotnych związków organicznych, tlenków azotu, a także benzo(a)pirenu. W emisji pochodzącej z transportu drogowego największy udział mają zanieczyszczenia pyłowe, tlenki azotu oraz lotne związki organiczne.

Poniżej na mapach zostały przedstawione przestrzenne rozkłady emisji wybranych zanieczyszczeń z podziałem na typy źródeł (punktowe, powierzchniowe, liniowe) na obszarze województwa podlaskiego w 2018 roku

Ryc. 56. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji punktowej tlenków siarki SOX w województwie podlaskim w 2018 roku.

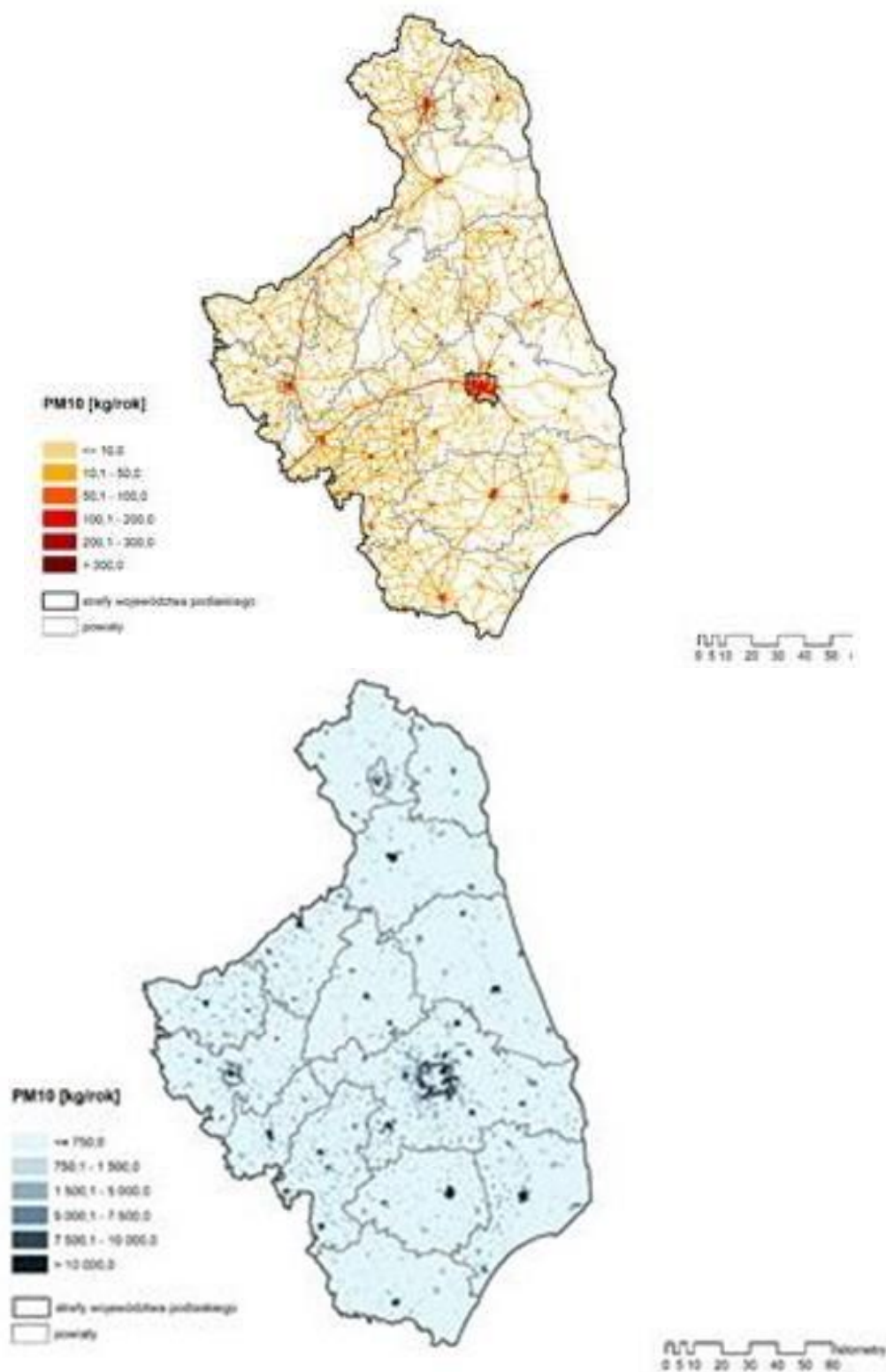

Źródło danych: KOBIZE za Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ

100

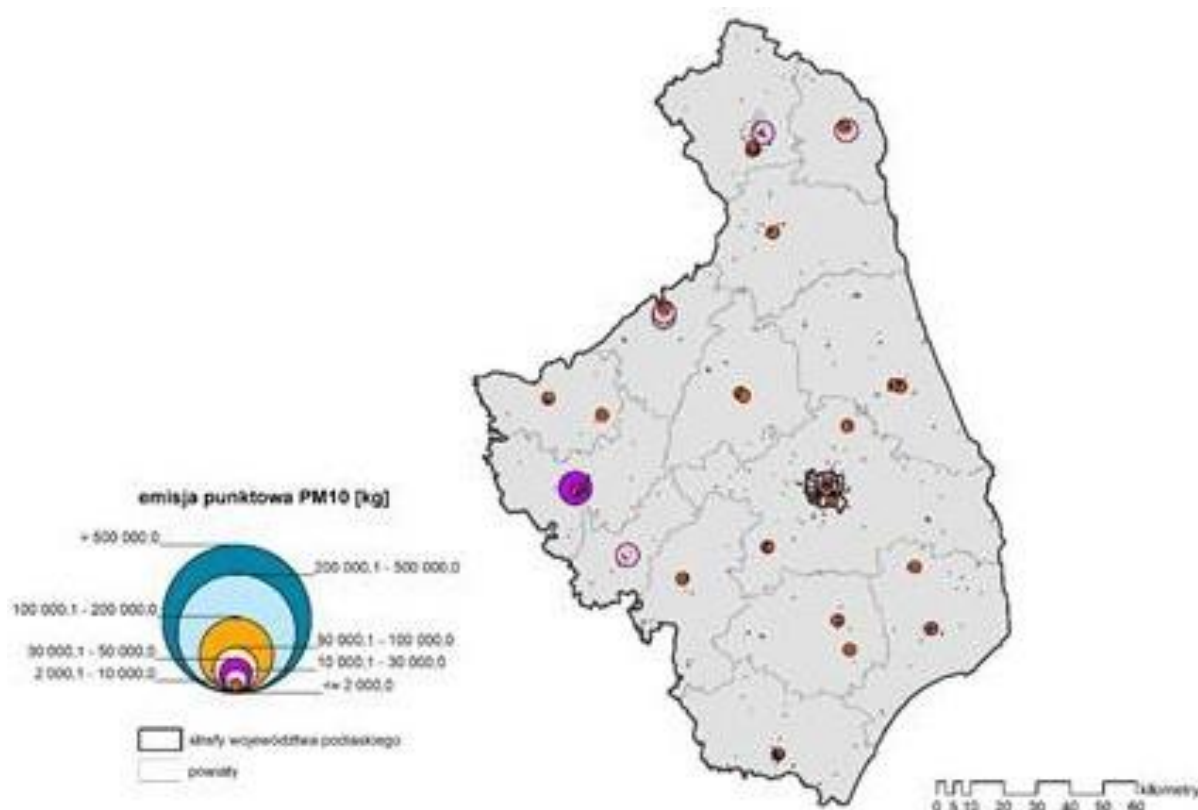

Ryc. 58. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji liniowej i powierzchniowej pyłu PM10 w województwie podlaskim w 2018 roku.

Źródło danych: KOBIZE za Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ

Ryc. 59. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji punktowej pyłu PM10 w województwie podlaskim w 2018 roku

Źródło danych: KOBIZE za Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ

Badania monitoringu powietrza oraz dane dotyczące wielkości i struktury emisji zanieczyszczeń wskazują, że na terenie województwa podlaskiego problem z dotrzymaniem norm jakości powietrza związany jest z koniecznością podjęcia działań, głównie na rzecz ograniczenia niskiej emisji powodowanej przez ogrzewanie gospodarstw domowych i innych małych obiektów w sezonach zimowych.

Programem uruchomionym w celu ograniczenia tzw. emisji niskiej jest rządowy program „Czyste Powietrze”. Program przewiduje dofinansowanie m. in. na wymianę starych źródeł ciepła (pieców i kotłów na paliwo stałe) oraz zakup i montaż nowych źródeł ciepła spełniających wymagania Programu, docieplenia przegród budynku, wymianę stolarki okiennej i drzwiowej, instalację odnawialnych źródeł energii (kolektory słoneczne i instalacje fotowoltaiczne), montaż wentylacji mechanicznej z odzyskiem ciepła. Dotacje lub pożyczki na powyższe cele udzielane są za pośrednictwem Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku. Program ruszył we wrześniu 2018 roku i potrwa do 2029 roku. Według danych WFOŚiGW w Białymstoku do końca 2018 roku złożono 1190 wniosków, a w 2019r. - 3597 z których 3123 rozpatrzono pozytywnie, przyznając 68 100 572 zł na dotacje oraz 6 406 053 zł na pożyczki.

W związku ze zmianami, jakie zachodzą w środowisku naturalnym jednym z istotnych elementów jego ochrony, mającym wpływ nie tylko na region, ale i cały kraj, jest rozwój wykorzystania energii elektrycznej i ciepła z odnawialnych źródeł energii. Wzrost ich udziału w bilansie paliwowo-energetycznym, przyczyni się do poprawy stanu środowiska poprzez redukcję emisji gazów powodujących zmiany w klimacie. Odnawialne źródła energii mogą przyczynić się do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego, mogą stanowić istotny udział w bilansie energetycznym poszczególnych gmin i powiatów, poprawiając zaopatrzenie w energię. Według informacji Urzędu Regulacji Energetyki na terenie województwa podlaskiego funkcjonuje 76 instalacji, produkujących energię z odnawialnych źródeł o łącznej zainstalowanej mocy 288,171 MW. Najwięcej energii pozyskiwane jest z elektrowni wiatrowych – 182,260 MW, łącznie z 28 obiektów.

Na terenie województwa podlaskiego na potrzeby wytwarzania energii elektrycznej wykorzystywanych jest 13,6% odnawialnych źródeł energii. W strukturze której największy udział ma energia wytwarzana z biomasy – 6,76%, wiatru – 4,7% oraz wody 2,06%¹²

Ponadto elementem, który wpływa na poprawę jakości powietrza w regionie jest rozbudowa istniejącej sieci ciepłowniczej i gazowej. Na koniec 2018 r. długość sieci wynosiła odpowiednio 548,7km i 1735,4 km. W analizowanym roku z gazu korzystało 337tys. mieszkańców, co stanowiło 28,5%. Z sieci gazowej w większości korzystają m.in. mieszkańcy powiatu wysokomazowieckiego.

Sieć rzeczną OP tworzą dorzecza Wisły z większymi rzekami: Bugiem, Narwią i Nurcem. Zlewnie największych rzek posiadają w większości cechy typowe dla zlewni nizinnych. Dominują meandrujące koryta rzek, tworzące rozległe doliny, często o charakterze podmokłym i bagienno-torfowym. Znaczne obszary pokrywają łąki i powierzchnie leśne, w tym obszary objęte, ze względu na walory przyrodnicze, różnorodnymi formami ochrony. Większość rzek to cieki naturalne. OP jest ubogi w wody stojące. Jego zasoby stanowią sztuczne zbiorniki wybudowane w większości w ramach realizacji programu małej retencji³.

Jakość wód na terenie województwa podlaskiego jest wynikiem presji związanych z poborem wody, odprowadzaniem ścieków komunalnych i przemysłowych do wód, spływami obszarowymi (w tym z rolnictwa i terenów wiejskich), niewłaściwą gospodarką odpadami, sposobem postępowania z wodami opadowymi i roztopowymi, zmianami hydromorfologicznymi oraz zanieczyszczeniami związanymi z rozwojem turystyki i rekreacji. Ze względu na rolniczy charakter województwa szacuje się, że to właśnie rolnictwo, w tym wielkotowarowa hodowla bydła oraz gospodarka ściekowa na obszarach wiejskich, powinny

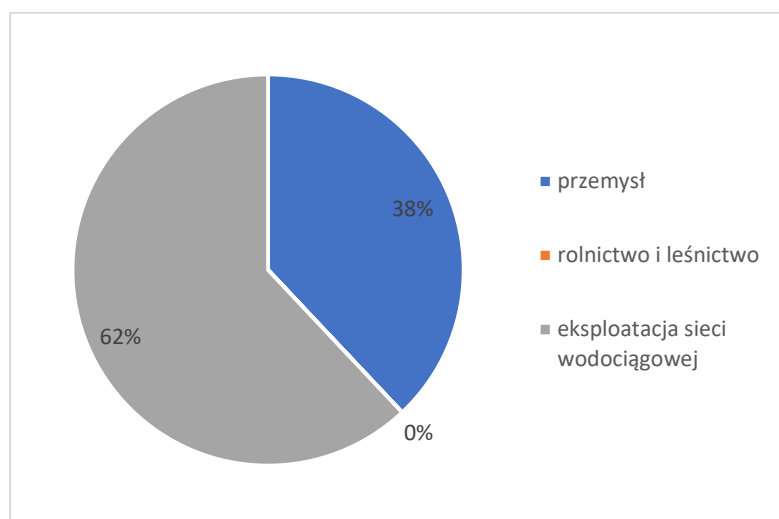
³ W opisie wykorzystany zostało opracowanie „Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ”.

być szczególnie brane pod uwagę jako przyczyna zanieczyszczenia, w tym eutrofizacji, wód powierzchniowych.

W 2018 roku, według danych GUS, zasoby eksploatacyjne wód podziemnych na terenie województwa podlaskiego oszacowano na 689,6 hm³, co stanowiło zaledwie 3,8% zasobów krajowych. Na obszarze województwa, według danych Państwowego Instytutu Geologicznego, znajdują się 4 zbiorniki wód podziemnych: GZWP nr 216 – „Sandr Kurpie”, GZWP nr 217 – „Pradolina rzeki Biebrzy”, GZWP nr 218 – „Pradolina rzeki Supraśl” oraz GZWP nr 215 – „Subniecka Warszawska”. Zużycie wód podziemnych na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w analizowanym roku wyniosło 88,6 hm³ i było prawie 8 razy mniejsze od występujących zasobów. Biorąc pod uwagę fakt, że są to wielkości od lat niezmiennie, stopień wykorzystania dostępnych zasobów wód podziemnych w obrębie województwa oceniany jest na bardzo niski, natomiast rezerwy zasobów na bardzo wysokie. Ujmowane wody, ze względu na wysoką jakość, są głównym źródłem zaopatrzenia w wodę do picia, a także do celów przemysłowych. Wymagają one tylko uzdatnienia ze względu na podwyższoną zawartością żelaza i amoniaku pochodzenia mineralnego oraz podwyższoną barwę. Największy udział w ogólnym zużyciu wody w 2018 roku, miała eksploatacja sieci wodociągowej – 58%, wykorzystanie w rolnictwie i leśnictwie stanowiło 26%, a w przemyśle – 16%. Niewielki, utrzymujący się od wielu lat na podobnym poziomie, udział przemysłu w zużyciu wody wynika z niskiego uprzemysłowienia województwa, pomimo wzrostu do 71,8% średniej krajowej, Produktu Krajowego Brutto na 1 mieszkańca w 2017 roku⁴.

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności na OP w 2019 r. wyniosło 7 501,60 dam³. Zużycie wody w przemyśle wyniosła blisko 38%, czyli znacznie więcej niż w

Ryc. 60. Struktura zużycia wody na OP.

⁴ Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ.

województwie. Dodatkowo znaczna część wody zużywanej na cele eksploatacji sieci wodociągowej na OP trafiała do innych odbiorców niż gospodarstwa domowe.

Na jakość wód powierzchniowych podstawowy wpływ wywiera przede wszystkim gospodarka ściekowa. Łączna ilość ścieków przemysłowych i komunalnych wymagających oczyszczenia, odprowadzonych do wód lub do ziemi, kształtowała się w 2018 roku w województwie podlaskim, na poziomie 41,5 mln m³, co stanowiło 1,9% wszystkich ścieków wytworzonych w Polsce (źródło: GUS). Wytworzone na terenie województwa podlaskiego ścieki podlegały oczyszczaniu w 149 oczyszczalniach ścieków, w tym 124 komunalnych i 25 przemysłowych. W 35 oczyszczalniach oczyszczano ścieki z podwyższonym usuwaniem biogenów. Większość – 98% ścieków, oczyszczono biologicznie (w tym ok 80% z podwyższonym usuwaniem biogenów i ilość ta w kolejnych latach systematycznie wzrasta). Nie odprowadzano do wód lub do ziemi ścieków nieoczyszczonych. Bilans zanieczyszczeń odprowadzanych do wód lub do ziemi w oczyszczonych ściekach komunalnych i przemysłowych na przestrzeni ostatnich 10 lat, wyrażony w postaci ładunków podstawowych zanieczyszczeń: biologicznego zapotrzebowania tlenu (BZT5), chemicznego zapotrzebowania tlenu (ChZT) oraz zawiesiny wskazuje, że głównym ich źródłem są ścieki komunalne⁵.

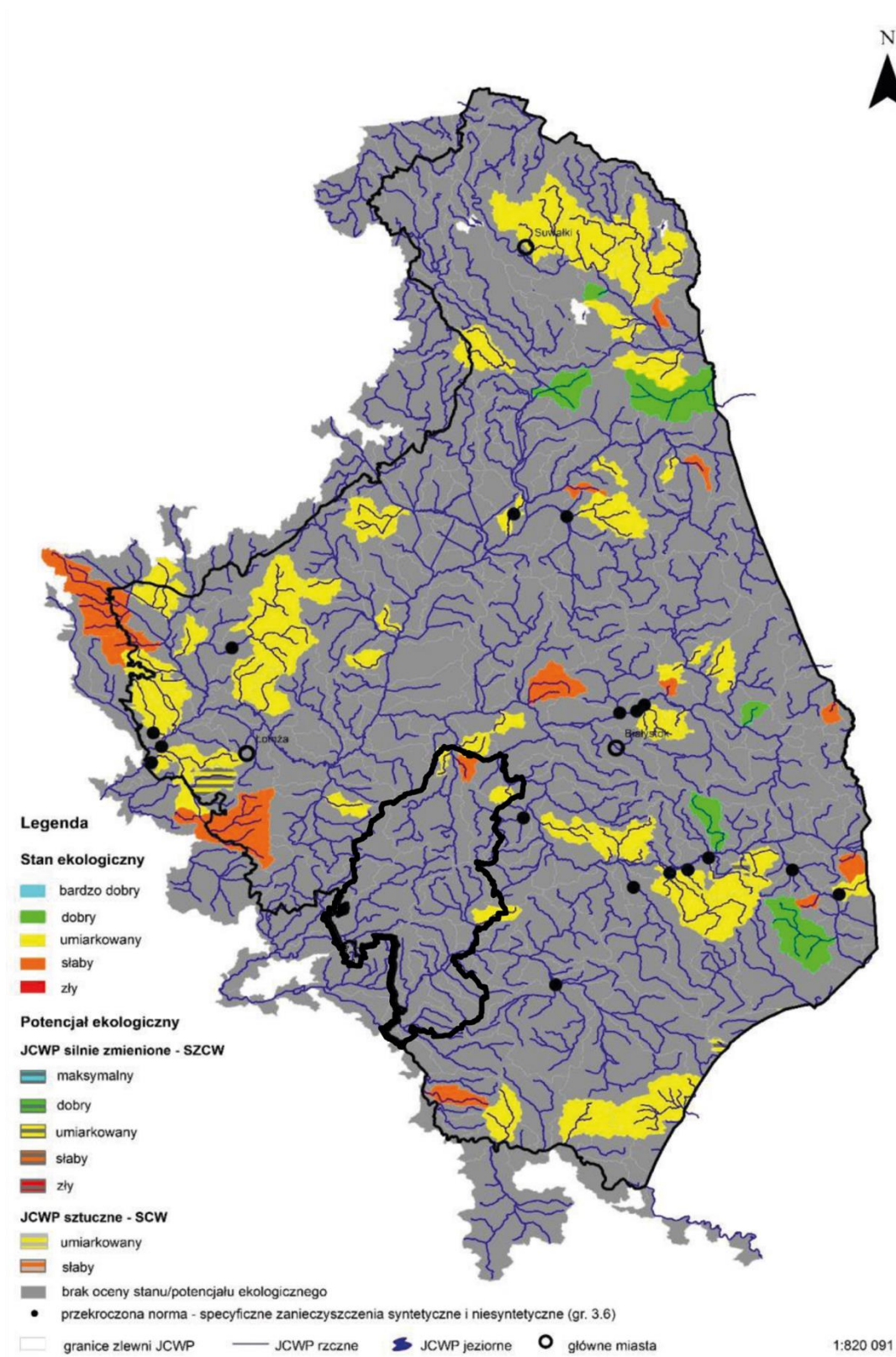
Poniżej na mapach przedstawiona została sytuacja wód na terenie województwa podlaskiego: stan/potencjał ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.; stan chemiczny jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r. i stan jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.

W przypadku stanu i potencjału ekologicznego jednolitych części wód powierzchniowych płynących na OP jedynie niewielkie części są objęte monitoringiem. W tym przypadku stan określany jest jako umiarkowany, a w jednym jako słaby (północna część OP).

Stan jednolitych części wód powierzchniowych płynących na OP na znacznej części jest okrealny jako poniżej dobrego. Dotyczy to północno-zachodniej części i południowej.

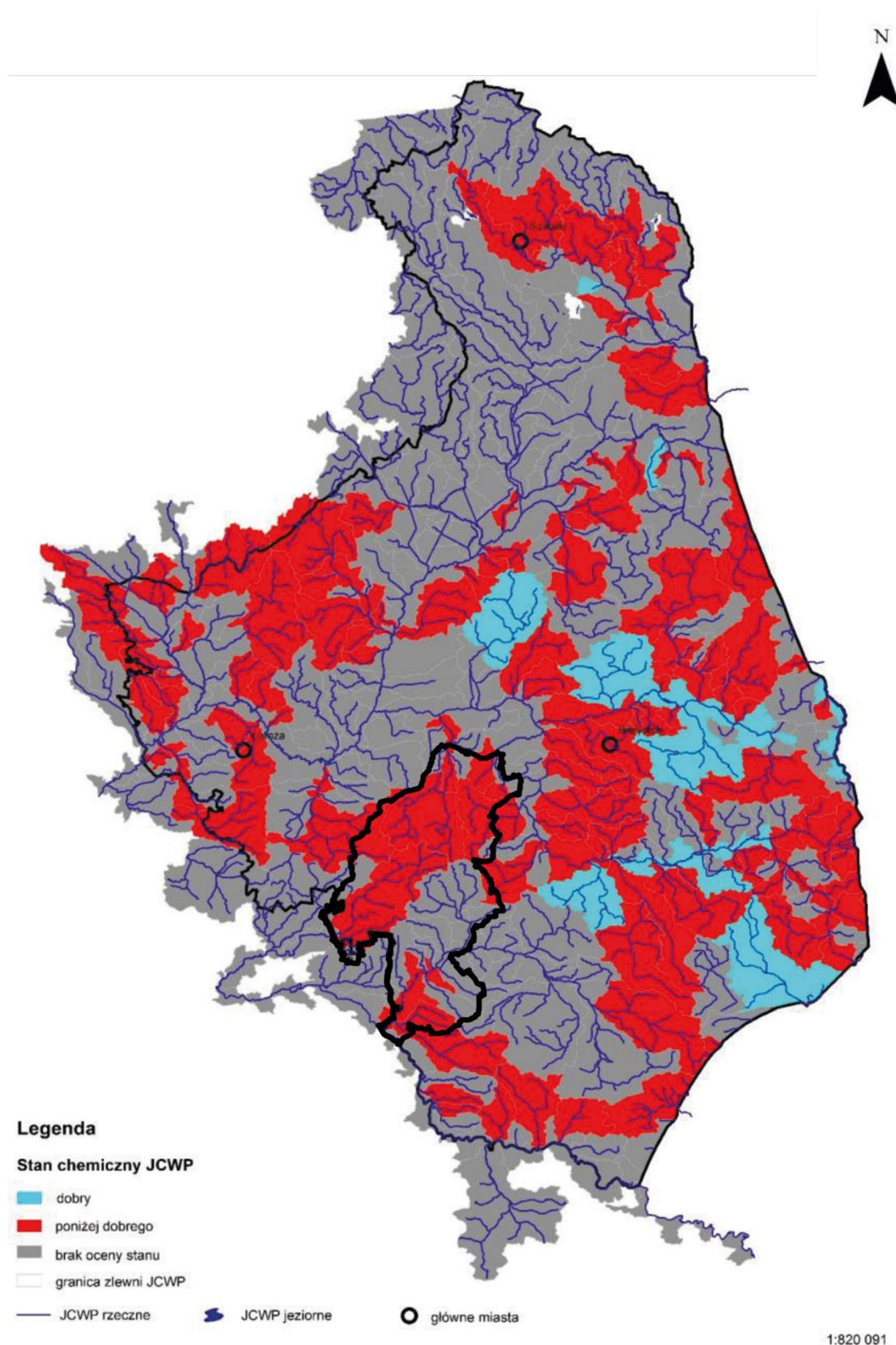
⁵ JW.

Ryc. 61. Stan/potencjał ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.

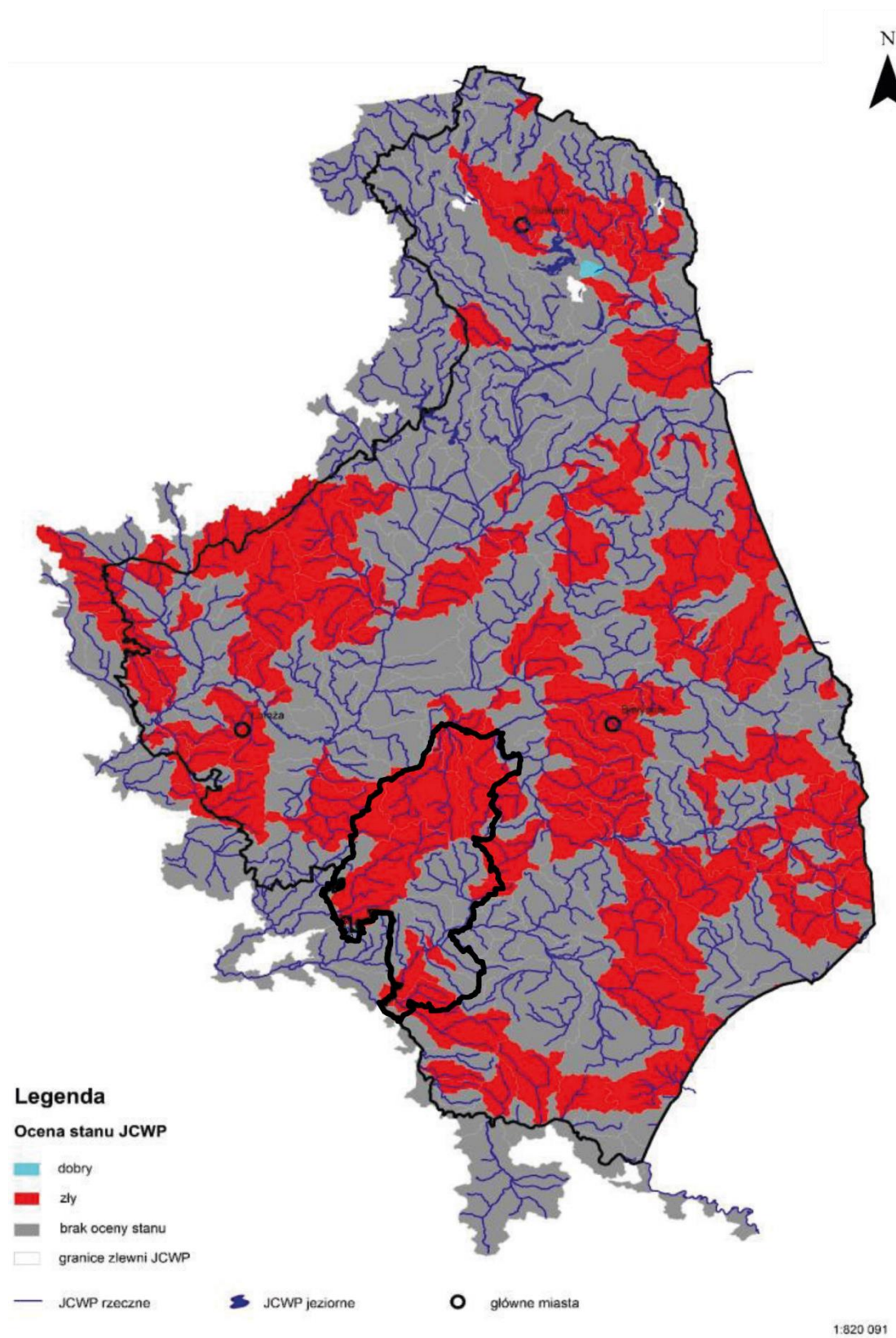
Źródło: Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ.

Ryc. 62. Stan chemiczny jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.

Źródło: Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ.

Ryc. 63. Stan jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.

Źródło: Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ.

Województwo podlaskie charakteryzuje się niskim wskaźnikiem ilości wytwarzanych odpadów. Wyraża się to między innymi masą wytworzonych odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

System gospodarki odpadami dzieli obszar województwa na cztery regiony: centralny, północny, południowy i zachodni (mapa poniżej). Każdy region posiada własne instalację mechaniczno-biologiczną przetwarzania odpadów, instalacje przetwarzania odpadów zielonych i innych bioodpadów oraz składowiska odpadów. W każdym RGO wyznaczono instalacje regionalne i instalacje zastępcze. Według danych WIOŚ, w poszczególnych regionach województwa funkcjonują następujące regionalne instalacje przetwarzania odpadów komunalnych:

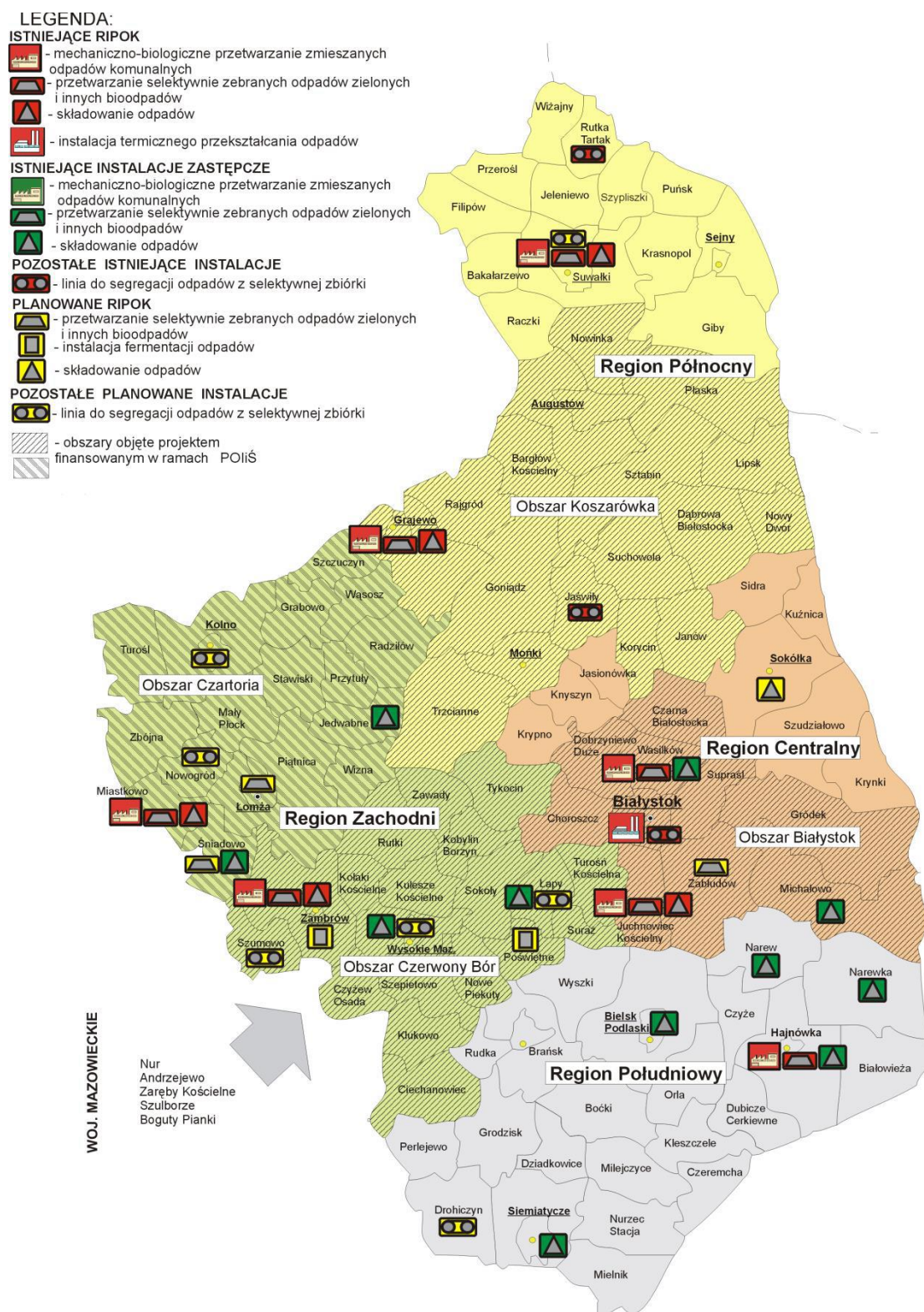
Region Centralny, z wydzielonym Obszarem Białystok - obsługiwany przez zakłady przetwarzania odpadów ZUOK w Hryniewiczach i CIGO w Studziankach oraz instalację termicznego przekształcania odpadów ZUOK Białystok,

- Region Północny, z wydzielonym Obszarem Koszarówka – z instalacjami przetwarzania odpadów Zakład Zagospodarowania Odpadów w Koszarówce (obszar Koszarówka) oraz Zakład Unieszkodliwiania Odpadów Komunalnych w Suwałkach (pozostałe gminy),
- Region Zachodni, podzielony na Obszary Czartoria i Czerwony Bór – na ich terenie funkcjonują Zakład Przetwarzania i Unieszkodliwiania Odpadów w Czartorii (Obszar Czartoria) oraz Zakład Przetwarzania i Unieszkodliwiania Odpadów w Czerwonym Borze (Obszar Czerwony Bór). Do tego regionu przynależą też 5 gmin z województwa mazowieckiego,
- Region Południowy – z jednym zakładem przetwarzania odpadów ZZO w Hajnówce.

Wyżej wymienione zakłady przetwarzania odpadów są jednocześnie instalacjami do zastępczej obsługi regionów, w przypadku gdy znajdująca się w nich instalacja uległa awarii lub nie może przyjmować odpadów z innych przyczyn. Ponadto wyznaczono jako instalacje zastępcze niektóre z wcześniej użytkowanych gminnych składowisk odpadów:

- Ratowo-Piotrowo, gmina Śniadowo,
- Korytki Borowe, gmina Jedwabne,
- Osipy Lepertowizna, gmina Wysokie Mazowieckie,
- Uhowo, gmina Łapy,
- Olchówka, gmina Narewka,
- Narew, gmina Narew,
- Augustowo, gmina Bielsk Podlaski,
- Siemiatycze-Rososze, gmina Siemiatycze,
- Odnoga, gmina Michałowo.

Ryc. 64. Regiony gospodarki odpadami w województwie podlaskim, wraz z regionalnymi instalacjami przetwarzania odpadów komunalnych oraz instalacjami przewidzianymi do zastępczej obsługi regionów

Źródło: Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ (na podstawie Planu Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2016-2022).

Gminy z OP włączone zostały do Regionu Zachodniego. Region ten obejmuje 45 gmin (w tym 5 gmin z województwa mazowieckiego) zamieszkałych przez 330 466 osób (stan na 2014 r.). Z podanej liczby mieszkańców 62 779 zamieszkuje w miastach powyżej 50 tys. mieszkańców, 80 629 w mniejszych miastach, a 187 058 na wsi.

Systemy gospodarowania odpadami komunalnymi w gminach są ukształtowane stosownymi uchwałami, podejmowanymi przez Rady Gmin. Uchwały te zostały zaopiniowane przez właściwych miejscowo Państwowych Powiatowych Inspektorów Sanitarnych. Następnie Gminy za pomocą ogłaszanych przetargów zawarły umowy na odbieranie i zagospodarowanie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości. Właściciele nieruchomości są zobowiązani do prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów, a następnie do przekazywania ich uprawnionym podmiotom prowadzącym działalność w zakresie odbierania odpadów komunalnych oraz podmiotom prowadzącym PSZOK. Gminy dopuszczały możliwość kompostowania odpadów biodegradowalnych przez właścicieli nieruchomości w przydomowych kompostownikach.

Główne nieprawidłowości stwierdzone podczas kontroli przeprowadzanych w województwie podlaskim dotyczyły nieosiągnięcia przez gminy wymaganych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia poszczególnych frakcji. Zdarzały się naruszenia dotyczące niesprawowania kontroli przez gminy nad podmiotami odbierającymi odpady komunalne z terenu gminy wpisanych do rejestru działalności gospodarczej, czy też zamieszczenia na stronie internetowej urzędu niepełnych informacji, dotyczących zagospodarowania odpadów komunalnych.

Klimat akustyczny na OP kształtuje przede wszystkim hałas komunikacyjny (głównie drogowy i w niewielkim stopniu kolejowy).

Problemy województwa podlaskiego dotyczące tematyki ochrony środowiska w oparciu o badania Państwowego Monitoringu Środowiska⁶:

- Zanieczyszczenie powietrza pyłami zawieszonymi PM₁₀ i PM_{2,5} oraz benzo(a)pirenem zawartym w pyłach PM₁₀. Główną przyczyną wysokich wartości stężeń jest emisja powierzchniowa (niska) - spalanie paliw stałych (często niskiej jakości) w piecach w indywidualnych gospodarstwach domowych.
- Zły stan wód powierzchniowych, związany z silną antropopresją (odprowadzanie ścieków do wód, spływ powierzchniowy z terenów rolniczych oraz depozycja zanieczyszczeń z atmosfery).
- Susza. Mniejsze rzeki zamieniają się w cieki okresowe (brak ciągłości przepływu wody).
- Ponadnormatywny hałas na najbardziej ruchliwych szlakach komunikacyjnych (występowanie przekroczeń zarówno w porze dziennej jak i nocnej).

⁶ Stan środowiska w województwie podlaskim, raport 2020, GIOŚ.

3. Analiza potencjałów, barier i potrzeb rozwojowych obszaru partnerstwa

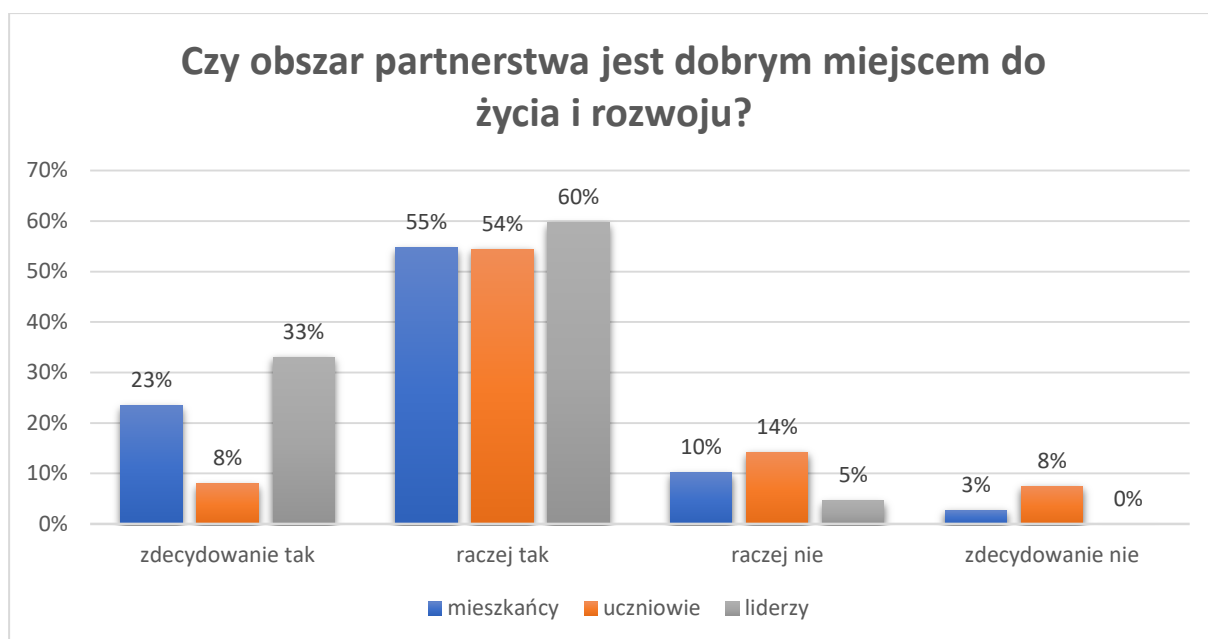
3.1. Potencjał obszaru partnerstwa

W badaniach ankietowych przeprowadzonych na potrzeby projektu wśród uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych, mieszkańców i liderów z obszaru partnerstwa zadano wspólne pytanie „Czy ogólnie rzecz biorąc, obszar Partnerstwa opisany powyżej jest Pana/i zdaniem dobrym miejscem do życia i rozwoju?”. Mając na fakt, że ankiety mają charakter sondażu społecznego, ich wyniki należy traktować wspomagająco, a nie jako wyrocznie wysoki procent pozytywnych odpowiedzi na to pytanie może zadowalać ale nie przesądza o potencjale i atutach obszaru partnerstwa. Poniżej prezentowane są grafiki, z których widać, że niemal 80% biorących udział w badaniach ankietowych ocenia obszar partnerstwa jako dobre miejsce do życia i rozwoju. Dodatkowo warto podkreślić różnice w ocenie pomiędzy młodymi osobami - uczniami szkół ponadpodstawowych a liderami i mieszkańcami. Okazuje się, że nieco mniejszymi optymistami jeśli chodzi o miejsce zamieszkania są młodzi mieszkańcy - uczniowie, którzy w pytaniach dotyczących przyszłości już zdecydowanie bardziej krytycznie odnieśli się do potencjału miejsca zamieszkania, wskazując na zainteresowanie wyjazdem poza obszar partnerstwa, poza województwo, zagranicę.

Ryc. 65. Wyniki badań mieszkańców.

Ryc. 66. Porównanie wyników badań mieszkańców, uczniów i liderów.

W rozdziale zaprezentowano wynik pracy Grupy Roboczej i Rady Partnerstwa dotyczący opracowania listy i zrangowania zasobów i produktów zidentyfikowanych dla obszaru partnerstwa. Zadanie związane z zasobami i produktami posłużyło wskazaniu kluczowych potencjałów endogennych, na których w kolejnych etapach prac projektowych budowane będą kierunki rozwoju partnerstwa.

Potencjał obszaru partnerstwa to przede wszystkim posiadane zasoby, oferowane produkty i usługi, które przynoszą lub mogą przynieść korzyści bezpośrednie (dochody) lub pośrednie poprzez wytworzenie wartości dodanej dla mieszkańców i interesariuszy partnerstwa.

Identyfikację zasobów występujących na terenie partnerstwa przeprowadzono podczas spotkań Grupy Roboczej, posiedzenia Rady Partnerstwa, na podstawie opracowanych przez trzy zespoły zadaniowe list zasobów. Zespoły zadaniowe pierwotnie wyszczególniły listy zasobów właściwe dla pojedynczych gmin, uczestników partnerstwa. Dopiero po eksperckim scaleniu zasobów przedstawiciele GR dokonali rangowania. Na podstawie kluczowych zasobów określono najistotniejsze produkty, w tym potencjalne, wpływające na rozwój partnerstwa, dające szansę jego rozwoju.

Przebieg prac nad określeniem potencjału partnerstwa wskazywał na trudność poszczególnych uczestników do myślenia o obszarze partnerstwa, jako o całości. Dotychczas, zwyczajowo prowadzone analizy, np. w trakcie aktualizacji dokumentów o charakterze strategicznym, dotyczyły pojedynczych gmin. Dodatkowo konieczność identyfikacji potencjałów całego obszaru partnerstwa zachęciła uczestników zarówno GR jak i RP do dyskusji o podobieństwach i różnicach oraz znaczeniu współpracy w rozwoju partnerstwa.

Wypracowane przez GR i RP zasoby stanowią doskonałą bazę do pogłębiania analiz i intensyfikacji dyskusji o roli poszczególnych gmin wobec siebie i dla partnerstwa.

Praca nad zasobami i powiązаныmi z nimi produktami była trudna dla GR i RP, w szczególności z uwagi na konieczność wypracowania konsensusu. Przekroczenie w identyfikacji zasobów i produktów granic administracyjnych „swojej” gminy było przełomem w patrzeniu na cały obszar partnerstwa, jego wewnętrzne potencjały i siły, na których do tej pory nie budowano przewagi.

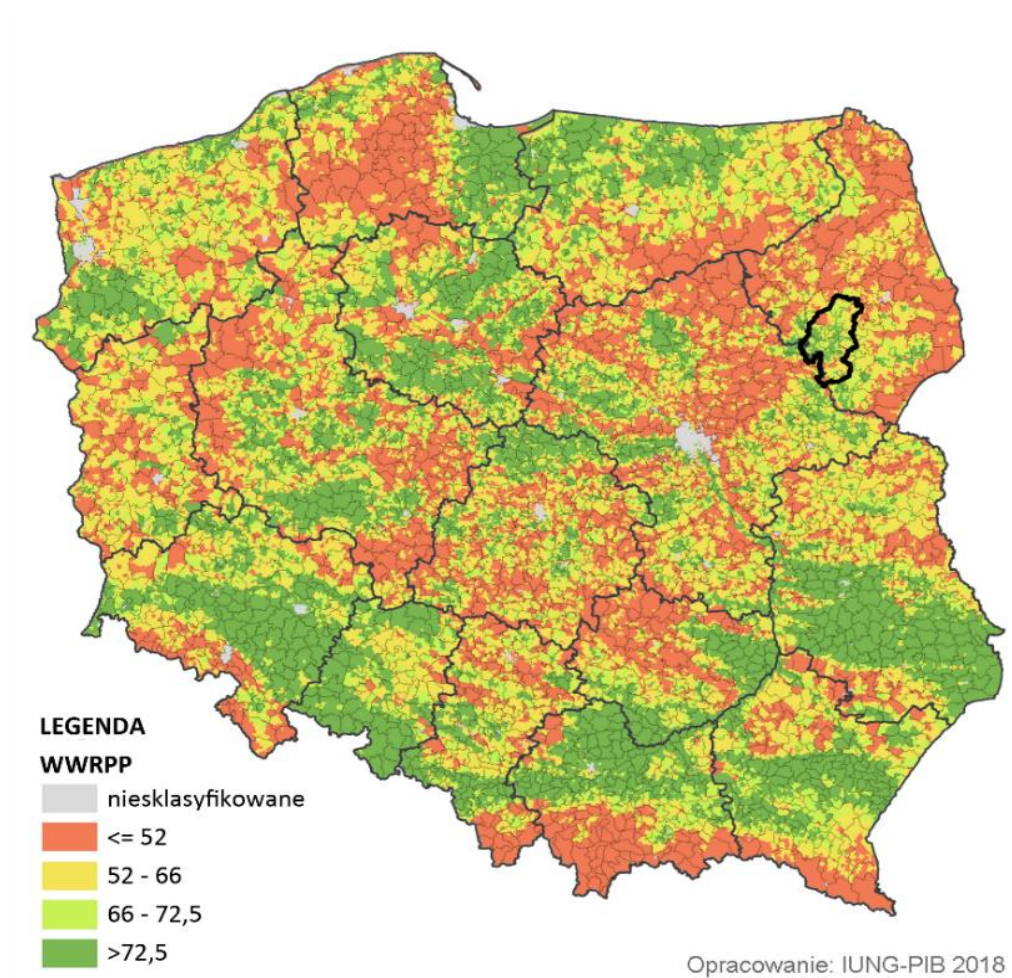
W osiągniętym przez GR i RP konsensusie jako kluczowe potencjały obszaru partnerstwa wskazano:

- Korzystne warunki dla rolnictwa
- Dostępność komunikacyjną
- Dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne
- Dobrą kondycję społeczną, aktywność i zaangażowanie mieszkańców, dumę z tradycji i autorytetów
- Warunki do rozwoju turystyki

Potencjał 1: Korzystne warunki dla rolnictwa - warunki glebowe pozwalające na prowadzenie intensywnego rolnictwa.

Powiat wysokomazowiecki charakteryzuje się bardzo dużym odsetkiem gruntów rolnych oraz małym odsetkiem lasów ze względu na żyzne gleby zajęte pod uprawy. Występują tu gleby brunatne, czarnoziemy kompleksu pszennego dobrego, a tylko w części północnej gleby płowe i bielcowe.

Ryc. 67. Potencjał rolny.

Produkty:

- Wyszczególnione, wielopokoleniowe gospodarstwa rolne, z tradycjami. Cytat z dyskusji GR „Obszar Partnerstwa to diament oparty na rolnictwie ale ten diament trzeba jeszcze szlifować”.
- SM Mlekovita – spółdzielnia jest największą grupą mleczarską w Europie Środkowo-Wschodniej; przetwarza mleko od 15 000 dostawców mleka z 350 gmin; zatrudnia 5000 pracowników; eksportuje produkty do 167 krajów; w 2020 r. osiągnęła przychody przekraczające 5,62 mld zł.
- Szepietowo – Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego; centrum wydarzeń branżowych – odbywające się w Szepietowie targi maszyn rolniczych i produktów, coroczna wystawa zwierząt hodowlanych; hala przetwórstwa w Szepietowie - 4 linie: mięso, mleko, owoce/warzywa, suszarnia; Szepietowo to także bogate doświadczenia i tradycje współpracy z jednostkami naukowymi.

Nowe/potencjalne produkty: na bazie/w oparciu o doświadczenia z wcześniejszej współpracy z SGGW, instytut/filia, ośrodek badawczo-doświadczalny rozważany jest produkt potencjalny - współpraca naukowa z SGGW (lub innymi jednostkami naukowymi) i jej rozwój w kierunku technologii i wdrożeń.

- Zakłady przetwórstwa/masarnie/produkcja mięsa i wyrobów mięsnych (domowe, prowadzone z pokolenia na pokolenie, znane nie tylko w okolicy, także poza obszarem partnerstwa);
- Sprzedaż bezpośrednia produktów rolnych oraz wyrobów lokalnych - jarmarki na terenie partnerstwa, produkcja wysokiej jakości ekologicznej żywności;
- Biogazownie (dwie na terenie powiatu), możliwy i pożądany rozwój produktu w kierunku większego wykorzystania odpadów z rolnictwa na potrzeby produkcji energii/ciepła, rozwój OZE, GOZ (potencjalny produkt – Klaster Energetyczny, sieć spółdzielni);
- Rozpoznawalność obszaru partnerstwa, rankingi - pierwsze miejsca w branżowych rankingach krajowych w zestawieniach dotyczących rolnictwa (chyba dotyczy produkcji mleka i okolicy);
- Status materialny głównych dostawców mleka;
- Ceny ziemi - ok. 100 tys. zł za 1 ha, przy średniej cenie w woj. podlaskim - ok. 35 tys. zł za 1 ha;
- Niesłabnące zainteresowanie ziemią. Brak obaw o niewykorzystanie ziemi. Koncentracja produkcji, zmienia się funkcja wsi i obszarów wiejskich. Produkcja towarowa będzie wzrastała

Nowe, potencjalne produkty:

- Produkt turystyczny - targi i jarmarki jako atrakcja turystyczna (okazja nabycia unikalnych produktów). Możliwość powiązania z systemem zaopatrzenia w produkty lokalne Warszawy, Białegostoku, „prosto z pola do stołu” ...

Potencjał 2 – **położenie geograficzne - dostępność komunikacyjna w Regionie i kraju**

Transport drogowy powiatu opiera się na ciągu drogi krajowej 66 (Zambrów - Wysokie Mazowieckie - Szepietowo – Bielsk Podlaski-Połowce) umożliwiając ponadregionalne połączenie środkowej i południowej część powiatu, z drogą międzynarodową S8, a w konsekwencji ze stolicą i pozostałymi regionami naszego kraju. Dzięki takiej lokalizacji Wysokie Mazowieckie – stolica obszaru partnerstwa, jest też miastem tranzytu dla komunikacji południowej części województwa podlaskiego z Warszawą. Droga wojewódzka nr E-678 stanowi uzupełnienie tego trzonu łącząc bezpośrednio Miasto Wysokie Mazowieckie z Białymstokiem. Północny skraj powiatu styka się z drogą międzynarodową E-8.

Teren Powiatu Wysokomazowieckiego przecina jedna z najstarszych linii kolejowych w naszym kraju tzw. kolej Warszawsko Petersburska. Jest to obecnie jeden z głównych węzłów komunikacji kolejowej łączący kraje Europy Wschodniej i Północno Wschodniej z pozostałą częścią Kontynentu. Strategiczne położenie tak ważnej linii przebiegającej w bezpośrednim sąsiedztwie miasta Wysokie Mazowieckie i Szepietowa ma bardzo duże znaczenie dla wymiany towarowej i komunikacji osobowej z większymi miastami naszego kraju i zagranicy

Produkty: kolejowa międzynarodowa magistrala Rail Baltica; nieduża odległość od drogi S8 Warszawa-Białystok, w powiązaniu z linią kolejową relacji Warszawa- Białystok (E75) i linią 36 Łapy-Ostrołęka; rozwinięty węzeł komunikacyjny w postaci dróg krajowych 66 (Zambrów – Wysokie Mazowieckie - Bielsk Podlaski - Połowiec) i 63 (Siedlce – Łomża); drogi wojewódzkie: 659, 678, 690 (na Siemiatycze do miasta wojewódzkiego)

Nowy/potencjalny produkt: dobrze skomunikowana oferta inwestycyjna, tereny z przeznaczeniem na logistykę, produkcję zlokalizowane w ciągu S8, rail Baltica, via Carpatia

Potencjał 3 - **Dziedzictwo kulturowe i środowisko naturalne**

Ziemie należące do powiatu wysokomazowieckiego – obszaru partnerstwa stanowiły historyczne pogranicze Mazowsza z Rusią. W czasach I Rzeczypospolitej przebiegała granica Korony i Księstwa litewskiego. Później było to pogranicze Mazowsza i Podlasia. Pozostałości pierwszego osadnictwa mazowieckiego z początków państwa polskiego to: grodziska w Świątku Strumianach, Starych Grodzkich, Jabłonce Kościelnej. Niedawne wykopaliska doprowadziły też do odkrycia śladów wczesnosłowiańskiego osadnictwa w Gródku koło Kuczyna, w gminie Ciechanowiec. Miasto Wysokie Mazowieckie – główny ośrodek miejski obszaru partnerstwa ma już ponad 500 lat.

Historia OP przyciąga ludzi z zewnątrz, jest duże zainteresowanie tym zasobem. Obserwowana jest rosnąca liczba odwiedzin nie tylko pasjonatów historii. Możliwość połączenia miejsca i jego dziedzictwa z organizacją dobrej jakości usług spędzania czasu wolnego daje podstawę do rozwoju potencjalnego produktu - turystyki rowerowej.

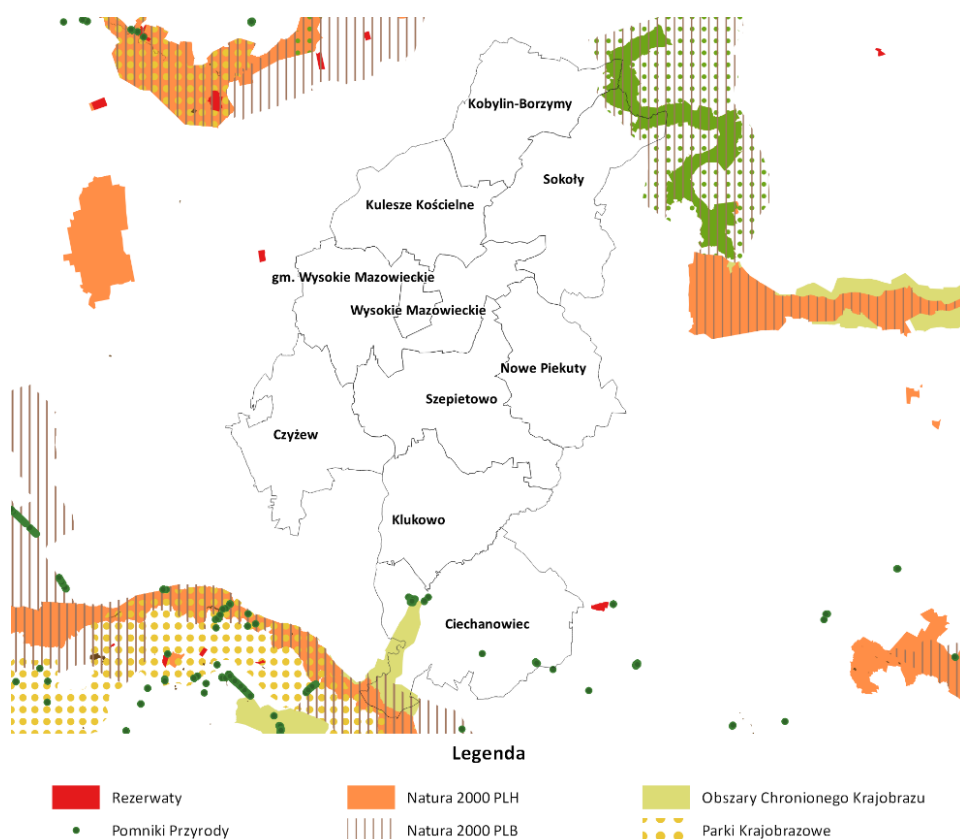
Potencjał związany z historią miejsca nie jest w pełni zagospodarowany. Należy w sposób skoordynowany podjąć działania powodujące żeby to nie były jednorazowe odwiedziny, trzeba stworzyć zestaw zachęt żeby odwiedzający wrócili do miejsca.

Dodatkowo historia miejsca i dziedzictwo kultury ma silny wpływ na mieszkańców, ich postawy, chęć kultywowania tradycji. Zasób ubogaca mieszkańców, jest wyraźnie doceniany i kultywowany przez mieszkańców, jest powodem do dumy.

Szczególnie cenne pod względem przyrodniczym fragmenty obszaru partnerstwa to narwiański Park Narodowy i Obszar Krajobrazu Chronionego Doliny Bugu. Większe kompleksy leśne występują na północnej i zachodniej części obszaru partnerstwa. Są to głównie lasy mieszane gatunkowo zbliżone do grądów oraz bory sosnowe porastające najmniej korzystne grunty mało przydatne do upraw rolnych. Mimo typowo rolniczego charakteru obszaru partnerstwa na jego terenie spotkać można jeszcze kilka miejsc kwalifikujących się do objęcia ochroną. Są to głównie aleje drzew, zabytkowe parki, głązy

narzutowe. Do bardziej interesujących należą parki w Kurowie i Ciechanowcu, aleja drzew w Szepietowie Wawrzyńcach i Krzyżewie, głąz narzutowy pod kapliczką koło wsi Trzeciny. Ciekawostką jest występowanie źródła mineralnego w pobliżu wsi Dabrowa Moczydły.

Ryc. 68. GDOŚ. Formy ochrony przyrody

Źródło: opracowanie ZMP

Produkty:

- Brama na Podlasie – obszar partnerstwa z uwagi na położenie może pełnić rolę bramy wjazdowej na Podlasie, może stanowić pierwszy punkt podróży amatorów i entuzjastów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Podlasia. Poza walorami o charakterze środowiskowym i kulturowym, jako obszar intensywnego rolnictwa wysokiej jakości może dostarczyć świeże, wysokiej jakości, ekologiczne produkty spożywcze serwowane w oparciu o tradycyjne, lokalne przepisy;
- Zabytki, izby pamięci, obiekty sakralne, działalność historyczna. Liczne zabytki występujące w Rejestrze Zabytków prowadzonym przez Konserwatora Zabytków w Białymstoku oraz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków Ruchomych (m. in. krzyże), pomniki przyrody na terenie każdej gminy wymienione w CRFOP (Centralny Rejestr Form Ochrony).

Wybrane obiekty:

Architektoniczne, historyczne: Grodzisko w Świątku Strumianach – średniowiecze XI - XIII w.; Park Podworski, "Zameczek" - pozostałości zamku obronnego Kisków z XVI w., pozostałości muru arkadowego z XVIII w.; Zespół pałacowo-parkowy z XIX w. - siedziba Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka wraz z licznymi działami i skansenem mazowiecko-podlaskim; Zespół klasztorno-szpitalny (poł. XVIII w.); Dom generała Roszkowskiego XIX w. (przykład architektury drewnianej); Zespół dworsko-parkowo-folwarczny w miejscowości Szepietowo-Wawrzyńce gm. Szepietowo⁷, Wieża ciśień - początek XX w.

Niespotykana w skali kraju izba regionalna, usytuowana w zabytkowym budynku dworca z XIX wieku w Czyżewie;

Remiza Ochotniczej Straży Pożarnej w Dąbrówce Kościelnej – powstał ok. 1930 r.

Sakralne: Kościół p.w. Św. Piotra i Pawła w Czyżewie XIX w. (budowla w stylu neoklasycystycznym); Kościół p.w. Św. Stanisława w Dąbrowie Wielkiej - XIX w. (budowla w stylu); Kościół p.w. Św. Doroty w Rosochatym Kościelnym (XVI w.); drewniana dzwonnica (XVIII w.); drewniana plebania oraz cmentarz rzymsko – katolicki; Dwór murowany w Brulino Koskach – XIX w.; Bożnica w Czyżewie - początek XIX w. (pozostałość po gminie żydowskiej żyjącej do II wojny światowej w Czyżewie); Kaplice grobowe Sztolcmanów i Małowieskich - XIX w.; Kościół pw. Trójcy Przenajświętszej (poł. XVIII w.); Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika w Pobikrach (XIX w.); Kościół pw. św. Doroty Dziewicy i Męczennicy w Winnie-Poświętnej (XVIII w.); Sanktuarium MB Pojednania w Hodyszewie; dawny kościół unicki⁸ w Wysokim Mazowieckim zbudowany w 1798 r. w stylu bizantyjskim;

Kościół z 1835 roku w Klukowie; zabytkowa Plebania 1874 roku w Kuleszach Kościelnych;

Kościół Wniebowziętej Najświętszej Marii Panny w miejscowości Dąbrówka Kościelna gm. Szepietowo⁹; Dzwonnica w zespole kościoła parafialnego pw. Św. Anny w Dąbrówce

⁷ powstał prawdopodobnie pod koniec XIX w. ale najstarsze wzmianki pochodzą z XVI w. o dobrach ziemskich Szepietowo-Wawrzyńce, z których 15 włości należało do szlachty a 2 włości były osiadłe. W 1883 r. właścicielem majątku Szepietowo-Wawrzyńce byli Stanisław Kierznowski i Julia z Piwnickich Kierznowska. Przed rokiem 1883 majątkiem zarządzał Teodor Ostrowski (wg. Wpisu w księgach metrykalnych z 1883 r. z Dąbrówki Kościelnej).

⁸ pierwszy obiekt murowany w mieście, w pierwotnej wersji zbudowany jako cerkiew unicka, w roku 1875 przejęty przez wyznawców prawosławia, którzy posiadali go do I wojny światowej; w czasie działań wojennych został zaniebany i zdewastowany, w 1929 r. budynek poświęcił ówczesny proboszcz i w ten sposób cerkiew stała się kościołem katolickim, który obecnie nosi nazwę pw. Narodzenia Najświętszej Marii Panny, jest on najstarszym zabytkiem w architekturze miasta, kościół parafialny pw. Św. Jana Chrzciciela został zbudowany w latach 1875 – 1881, w stylu eklektycznym, plebania zbudowana w 1898 r., murowana z cegły, na planie prostokąta, z dwoma gankami i werandą,

⁹ został wzniesiony w 1875 r. według projektu arch. Leandra Marconiego, z poprawkami wzniesionymi przez arch. Stanisława Kucharzewskiego, ówczesnego budowniczego powiatowego w Wysokim Mazowieckim. Budowany z fundacji Aleksandra Kierznowskiego, właściciela majątku Szepietowo Wawrzyńce oraz parafian, staraniem ks. Jana Krassowskiego.

Kościelnej - została wybudowana w roku 1786. Obiekt o konstrukcji wieńcowej przyziemia i konstrukcji słupowej piętra. Wewnątrz dzwony, w tym barokowy, XVII-wieczny dzwon;

Kompleksy cmentarne - ewangelicki, rzymskokatolicki, prawosławny, kirkut (w Ciechanowcu); zabytkowe krypty grobowe na cmentarzu w Pobikrach; zabytkowe nagrobki na przykościelnym cmentarzu w Winnie-Poświętnej; Kaplica grobowa Szczuków (poł. XIX w.);

Cmentarze wojenne z I wojny światowej; cmentarz Żydowski w Wysokim Mazowieckim;

Religijne, symbole: Kapliczka murowana z drugiej połowy XIX wieku przy ulicy Jagiellońskiej, wewnątrz rzeźba Jana Nepomucena wykonana z drewna, na cmentarzu grób powstańców z 1863 r., podwójne krzyże ustawione na rozwidleniu dróg do Czyżewa i Bryk świadczą o przebytej epidemii cholery i w potocznej tradycji ustnej noszą nazwę „Krzyży cholerycznych”;

Cerkiew prawosławna pw. Wniebowstąpienia Pańskiego z 1884 r.; Synagoga (XIX w.);

Pomniki, miejsca pamięci: Pomnik księdza Krzysztofa Kluka (poł. XIX w.), Figura św. Floriana z 1849 r.;

Miejsca Pamięci, kaplice i pomniki w miejscu pomordowania mieszkańców; Punkty Oporu (tzw. Linia Mołotowa) w rejonie Ciechanowca, Kozarzy i Tymiank;

Miejsce urodzenia majora K. Kamieńskiego „Huzar” (Markowo Wólka); Pomnik K. Kamieńskiego „Huzar” w Wysokim Mazowieckim oraz POW i żołnierzy Armii; pomnik POW w parku miejskim w Wysokim Mazowieckim; pomnik upamiętniający żołnierzy AK;

Pomnik Polskiej Organizacji Wojennej znajdujący się w Dąbrówce Kościelnej po raz pierwszy odsłonięty został 30 sierpnia 1936 roku. Inicjatorem uroczystości był m.in. Bolesław Sztyler – zastępca komendanta POW w Wysokim Mazowieckim, a w latach 1920-1935 naczelnik OSP w Wysokim Mazowieckim. Na kolumnie z orłem zrywającym się do lotu znajduje się napis "Bojownikom Niepodległości Peowiacy, 1914-1918-1920";

Działalność popularyzatorska: Grupa Rekonstrukcji Historycznej¹⁰ im. Brygady Kawalerii „Plis” z siedzibą stowarzyszenia w Wysokim Mazowieckim, stacjonująca w Stokowisku - gmina Nowe Piekuty;

Izby Tradycji, Izby Pamięci (Izba Ziemi Wysokomazowieckiej, Izba Tradycji Szlacheckiej i Włociańskiej we wsi Wojny Szuby Włociańskie, Izba Tradycji Regionalnej Rolnictwa w Nowych Piekutach);

Ośrodek „Ojczyzna” miejsce spotkań relokacyjnych i odpoczynku gości z Polki i zagranicy;

¹⁰ Grupa Miłośników kultuwująca tradycje kawalerii na Podlasiu, prowadząca żywe lekcje historii dla uczniów. Uczestnicząca w uroczystościach patriotycznych w Mieście Wysokie Mazowieckie i na terenie powiatu. Organizuje Wydarzenia patriotyczne i rocznicowe związane z historią i tradycjami kawaleryjskimi. Głównym ich celem jest pokazywanie szczególnie młodym ludziom, że wartości „Bóg, Honor, Ojczyzna” są ciągle żywe.

Nowe/potencjalne produkty: wykaz miejsc o znaczeniu historycznym, miejsc kultury i tradycji Ziemi Wysokomazowieckiej, interaktywny szlak, wdrożony mechanizm koordynacji popularyzacji zasobu.

- Dostępne liczne zbiorniki wodne - rzeki Brok, Narew, Nurzec¹¹, Rokietnica, Zbiornik Wodny Glinki, zalewy w Ciechanowcu i Czyżewie, planowane zbiorniki retencyjne na rzece Brok w Mieście Wyższe Mazowieckie, na rzece Mianka na terenie wsi Pułazie Świerże i Kostry Noski w gminie Nowe Piekuty i gminie Szepietowo, stopnie wodne związane z produkcją elektryczności na rzece Nurzec gm. Klukowo, stawy w miejscowości Tybory-Kamianka;
- Lasy mieszane, Narwiański Park Narodowy, Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca¹², który został utworzony 27 kwietnia 1982 roku, by zachować różnorodność biologiczną siedlisk przyrodniczych występujących w dolinach: Bugu i Nurca oraz na Wysoczyźnie Drohickej. Wraz z innymi OCK oraz Parkiem Krajobrazowym "Podlaski Przełom Bugu" (od wschodu) i Nadbużańskim Parkiem Krajobrazowym (od zachodu) stanowi połączony kompleks obszarów chronionych doliny Bugu.

Potencjał 4 - **Dobra kondycja społeczna, aktywność i zaangażowanie mieszkańców, duma z tradycji i autorytetów**

Produkty:

- Kompleksowa i ciekawa oferta dostosowana do różnych grup społecznych, realizowana z udziałem mieszkańców zrzeszających się wokół jst, KGW, OSP, w NGO;
- Liczne i aktywne Koła Gospodyń Wiejskich, które aktywnie angażują się w życie społeczne i kulturalne gmin;

¹¹ Rzeka Nurzec jest prawym dopływem Bugu. Płyne w południowej części woj. Podlaskiego i jest granicą między woj. Podlaskim i Mazowieckim. Jej długość to 100,2 km. Rzeka łatwa i spływalna przez cały rok. Meandry i zakola rzeki wśród pól i lasów stanowią ostoję dla wielu cennych gatunków zwierząt i ptaków. Rzeka znajduje się w Obszarze Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca. Rzeka Nurzec, której dolny, ok. 8-kilometrowy odcinek, znajduje się w granicach OCK, charakteryzuje się krętym biegiem. Meandry i zakola wijące się wśród pól i lasów stanowią ostoję dla wielu cennych gatunków zwierząt żyjących nad wodą np. bobrów, wydr i różnych ptaków. Ze względu na swoje walory przyrodnicze rzeka Nurzec została zaliczona do Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET-POLSKA, jako 48 krajowy korytarz ekologiczny.

¹² Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca, który został utworzony 27 kwietnia 1982 roku, by zachować różnorodność biologiczną siedlisk przyrodniczych występujących w dolinach: Bugu i Nurca oraz na Wysoczyźnie Drohickej. Wraz z innymi OCK oraz Parkiem Krajobrazowym "Podlaski Przełom Bugu" (od wschodu) i Nadbużańskim Parkiem Krajobrazowym (od zachodu) stanowi połączony kompleks obszarów chronionych doliny Bugu. W skład Obszaru wchodzi teren określony linią graniczną, która biegnie począwszy od punktu przecięcia granicy województwa podlaskiego i mazowieckiego przez drogę pomiędzy wsiami Zasków i Kozarze, do miasta Ciechanowiec. W obrębie miasta przebiega ulicami: Pałacową, Czyżewską, Łomżyńską, przez most na rzece Nurzec, plac 3-go Maja i Drohicą. Dalej drogą przez wsie Tworowice i Stare Wojtkowice do wsi Pełch, skąd skręca w kierunku południowym i biegnie przez wsie Kobyła, Głęboć, Granne i Osnówka dochodząc do granicy z województwem mazowieckim. Dalej skręcając w kierunku północno-zachodnim granicą województw dochodzi do punktu początkowego. Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca obejmuje powierzchnię 2 921 ha i charakteryzuje się krajobrazem o dużym stopniu naturalności, z dobrze zachowanymi, cennymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi. Teren jest tu dość płaski, lecz urozmaicony wyniesieniami i małymi powierzchniowo lasami - głównie sosnowymi, a bliżej Bugu także bagiennymi olszynami i łęgami wierzbowo-topolowymi. Wraz z polami, łąkami, dolinami mniejszych rzek i starorzeczami Bugu tworzą one tzw. krajobraz mozaikowy.

- OSP - na terenie powiatu działają jednostki OSP, organizowane są zawody strażackie, członkowie biorą czynny udział w życiu społecznym i kulturalnym gminy;
- Kluby Seniora i Uniwersytety Trzeciego Wieku, które uczestniczą w życiu społecznym, swoich gmin, a także integrują się z innymi (dziećmi, młodzieżą, klubami i uniwersytetami);
- Stowarzyszenia: RAZEM, Rodziny, TUTOR itp. Fundacje, Bractwo Kurkowe, Stowarzyszenie „ArtSzep” w Szepietowie;
- Młodzieżowa Orkiestra Dęta w Szepietowie; Regionalny Dziecięcy Zespół Pieśni i Tańca „Podlasie” w Szepietowie; Koło plastyczne w GOK Szepietowo;
- Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu im. Ks. Krzysztofa Kluka;
- Klub Miłośników Historii w Wysokiem Mazowieckiem - w ramach klubu organizowane są wykłady które przybliżają nieznane aspekty historii. Dzięki działalności KMH mieszkańcy powiatu potrafią świadomie interpretować fakty historyczne. Istnieje możliwość spotkania wybitnych historyków, wykładających na uczelniach wyższych oraz pełniących ważne funkcje w muzeach;
- Towarzystwo Historyczne im. Piotra Bańkowskiego w Wysokiem Mazowieckiem - Towarzystwo gromadzi informacje, fotografie, dokumenty, wspomnienia w celu ich opracowania i popularyzowania. W tym celu poszukuje rodzin polskich żołnierzy i członków organizacji wojskowych;
- Grupa rekonstrukcji historycznej im Brygady Kawalerii „Plis” - grupa miłośników kultywująca tradycje kawalerii na Podlasiu, prowadząca żywe lekcje historii dla uczniów.
- Aktywności społeczne związane z kulturą i sportem:
 - Domy kultury - miejsca, w których mieszkańcy mogą prowadzić różnorodną aktywność kulturalną; zarówno jako odbiorcy, jak i jej twórcy. Dają możliwość spotkań z artystami i nie tylko w relacji aktor-widz, ale też mistrz-uczeń. Stwarzają pole do dyskusji o kulturze i jej tworzenia, dają możliwość samorozwoju i dzielenia się swoimi pasjami i umiejętnościami. Integruje różne grupy społeczne i wiekowe, poprzez ułatwiony dostęp zarówno do kultury wysokiej, jak i popularnej poprzez organizowanie koncertów i innych wydarzeń odpowiadających gustom szerokiego grona odbiorców.

Wybrane obiekty: MOK w Wysokiem Mazowieckiem (kino Wars bardzo nowoczesne - 3D 4K z widownią na 224 miejsc, sala klimatyzowana); GOK w Szepietowie (kino Bajka); GOK w Klukowie; Gminny Ośrodek Kultury w Czyżewie; Ciechanowiecki Ośrodek Kultury i Sportu; Miejska Biblioteka Publiczna w Ciechanowcu wraz z salą widowiskową; Centrum Kulturalno Biblioteczne Sokoły; Gmina Biblioteka Publiczna w Jabłonce Kościelnej; Gminna Biblioteka Publiczna w Kobylinie Borzymach.

➤ Kluby sportowe

Wybrane obiekty: Miejski Klub Sportowy „Ruch” Wysokie Mazowieckie - klub jest w III lidze piłki nożnej. Wśród młodych piłkarzy jest sporo utalentowanej młodzieży, która ma możliwość rozwijania talentu piłkarskiego. Dzięki klubowi i organizowanym wyjazdom na mecze, turnieje, sparingi miasto jest promowane na zewnątrz. W związku z bardzo dobrą infrastrukturą sportową odbywały się międzynarodowe turnieje piłki nożnej U-15, U-16;

Sparta 1951 Szepietowo - głównym mentorem oraz założycielem jest przede wszystkim śp. Józef Kowalski. Olimpijczyk i wielokrotny rekordzista Polski w biegach długodystansowych; KS Kulesze Kościelne - sekcja kolarska; dwie drużyny piłki ręcznej w gminie Nowe Piekuty - drużyna SPR piłki ręcznej dla dorosłych grająca w II lidze oraz drużyna młodzieżowa piłki ręcznej.

➤ Infrastruktura sportowa

Wybrane obiekty: Miejska Pływalnia „Wodnik” w Wysokiem Mazowieckiem, jedyna pływalnia na terenie obszaru partnerstwa, pełnowymiarowa (12,5m x 25,0 m) z sauną suchą i mokrą jacuzzi, z usług których korzystają mieszkańcy miasta i okolicznych gmin z terenu powiatu oraz spoza; Miejski Klub Sportowy „Ruch” Wysokie Mazowieckie - stadionie miejskim z pełnowymiarowym boiskiem piłkarskim o wymiarach pola gry 105x68 m., z zadaszeniem trybun na 999 miejsc siedzących, oświetleniem płyty boiska, parkingu i trybun, z systemem nawadniającym murawy i monitoringiem całego obiektu oraz nagłośnieniem; Infrastruktura sportowa w postaci orlików na terenie gmin powiatu oraz dodatkowo na terenie miasta Wysokie Mazowieckie na bazie orlika – biały orlik (lodowisko); Boiska sportowe udostępniane nieodpłatnie mieszkańcom z zatrudnionymi animatorami sportu.

- Znani i sławni, autorytety: z gminy Czyżew pochodzi prof. Henryk Skarżyński, światowej sławy otolaryngolog, założyciel Światowego Centrum Słuchu w Kajetanach; w Czyżewie urodził się prof. Marian Sokołowski, światowej sławy historyk sztuki, założyciel katedry historii sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim; z Ziemią Czyżewską związani rodzinnie są Lech i Jarosław Kaczyńscy; Ks. Prof. Jemielity Witold urodzony w m. Brzóska-Brzezińskie, wybitny teolog, historyk; Ignacy Mystkowski urodzony w m. Mystki-Rzym dowódca zasłużony w powstaniu styczniowym, Zygmunt Gloger urodzony w m. Tybory-Kamianka – historyk, archeolog; gen. Wojciech Jaruzelski przebywał w m. Trzeciny; Hanna Kowalewska – pisarka; Stefania Karpowicz – założycielka Szkoły Rolniczej w Krzyżewie; Dworakowski Eugeniusz – Etnograf, Gmina Ciechanowiec; Ks. Jan Krzysztof Kluk - ur. w 1739 r. w Ciechanowcu; wybitny botanik, przyrodnik, autor pierwszych polskojęzycznych podręczników obejmujących całokształt zagadnień związanych z naukami ogrodniczymi, leśnymi i rolniczymi oraz prac z zakresu mineralogii, metalurgii, zoologii; autor m.in. 3-tomowego "Dykcyonarza roślinnego", zawierającego uporządkowane w jęz. polskim i łacińskim opisy gatunków roślin krajowych i zagranicznych; twórca racjonalnej gospodarki leśnej; proboszcz parafii pw. Trójcy Przenajświętszej w Ciechanowcu, wcześniej proboszcz w pobliskiej parafii pw. św. Doroty Panny i Męczennicy w Winnie-Poświętnej. W uznaniu zasług dla rozwoju nauki i szkolnictwa narodowego odznaczony przez króla Stanisława Augusta złotym medalem "Merentibus"; Franciszek Radziszewski - ur. w 1817 r. we wsi Radziszewo-Króle; bibliotekarz, nauczyciel, zasłużony na polu bibliografii polskiej. Sporządził 41 tomów "Słownika biograficznego pisarzy polskich", autor "Wiadomości historyczno-statystycznej o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych". Uporządkował i opracował liczący blisko 20 tys. tomów księgozbiór; Henryk Stanisław Mościcki - ur. w 1881 r. w Ciechanowcu; historyk i krytyk literacki, autor wielu prac naukowych poświęconych dziejom porozbiorowym, profesor Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Jagiellońskiego. Członek licznych towarzystw

naukowych oraz komisji do badań dziejów literatury i oświaty w Polsce; wydał szereg broszur popularnonaukowych oraz rozpraw i artykułów w wydawnictwach encyklopedycznych; Aleksander Czyżewski - ur. w 1897 r. w Ciechanowcu; wybitny rosyjski uczonec, poeta, malarz; biofizyk zajmujący się problemami hematologii praktycznej oraz badaniem procesów oddziaływania elektrycznego erytrocytów. Autor monografii naukowych i publikacji popularnonaukowych. Więzień łagrów stalinowskich, kilka lat zesłania spędził w jednym łagrze z przyszłym pisarzem, laureatem Nagrody Nobla - Aleksandrem Sołżenicynem. Po zakończeniu zesłania wrócił do Moskwy gdzie kontynuował działalność naukową; Teofil Simchowicz - ur. w 1879 r. w Ciechanowcu; polsko-izraelski lekarz neurolog i neuropatolog praktykujący w Warszawie i Tel Awiwie, pionier polskiej neuropatologii; Ks. Wincenty Marczuk - ur. w 1916 r. we wsi Kisielew (dziś Platerów) k. Drohiczyzna; wieloletni proboszcz parafii pw. Trójcy Przenajświętszej w Ciechanowcu, absolwent studiów polonistycznych na Uniwersytecie Warszawskim, wykładowca literatury polskiej m.in. u OO. Marianów na Bielanych w Warszawie oraz w Seminarium w Drohiczyźnie. Jako proboszcz gościł w dn. 5-6.07.1974 r. w Ciechanowcu ówczesnego krakowskiego kardynała – Karola Wojtyłę. Uczestnik Powstania Warszawskiego, społecznik, poeta; Kazimierz Uszyński - ur. w 1931 r. w Bogutach k. Ciechanowca. Historyk sztuki, nauczyciel, społecznik. Honorowy prezes Towarzystwa Miłośników Ciechanowca, prezes oddziału PTTK w Ciechanowcu. Honorowy Obywatel Miasta Ciechanowca, członek Komisji Krajowej Społecznej Opieki nad Zabytkami; członek zespołu doradczego do spraw ochrony budownictwa drewnianego przy Generalnym Konserwatorze Zabytków oraz członek Łomżyńskiego Towarzystwa Naukowego im. Wagów. Wieloletni dyrektor Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu. Wielokrotnie wyróżniany i odznaczany na polu działalności kulturalnej, m.in. Brązowym Medalem Zasłużony dla Kultury GLORIA ARTIS; Paweł Olszewski - ur. w 1901 r. we wsi Koce-Basie. Uczestnik wojny polsko-bolszewickiej, brał udział w bitwie pod Falenicą i zwycięskiej polskiej kontrofensywie docierając do Wilna. Po ukończeniu studiów na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu im. Stefana Batorego w Wilnie i uzyskaniu dyplomu lekarza medycyny, rozpoczął praktykę lekarską w Ciechanowcu. Społecznik, współzałożyciel ciechanowieckiego Miejskiego Gimnazjum Koedukacyjnego (przekształconego później w Liceum Ogólnokształcące), spółdzielni handlowej "Jedność". Współzałożyciel Towarzystwa Miłośników Ciechanowca i Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu; Irena Cecylia Maryniak - ur. w 1931 r. w Ciechanowcu, profesor zwyczajny w Instytucie Salwistyki PAN w Warszawie. Współautorka "Wielkiego słownika języka rosyjskiego". Autorka licznych prac i artykułów dotyczących systemu gramatycznego języka rosyjskiego i polskiego, języka staroobrzędowców; autorka opisów konkretnych zjawisk gramatycznych mowy starowierców i opisów gwary w ujęciu historycznym i socjolingwistycznym; autorka słowników lokalnych i gwarowych, rejestrujących słownictwo odchodzące (m.in. "Słownika dawnej mowy mieszkańców Ciechanowca i okolicznych wsi na Podlasiu"), przeznaczonych dla językoznawców i szerokiego grona odbiorców;

Komentarz z prac Grupy Roboczej:

W Ciechanowcu jest wskazywane zjawisko licznych wyjazdów do pracy za granicą (Belgia, podobnie jak w Siemiatyczach i Perlejewie).

Grupa w wieku produkcyjnym – potrzebne szkolenia (w tym nowoczesna oświata rolnicza), doradztwo (np. BDO); rozwój w zakresie zawodów technicznych – ochrona środowiska (np. fotowoltaika); rolnictwo – wysokokwalifikowani pracownicy rolni; budownictwo – nowoczesne technologie (oprócz rolnictwa, ochrony środowiska np. rozbudowa internetu). Wskazówki – nabory dla przedsiębiorców (np. w Bramie na Podlasie), zainteresowanie przekraczało dostępne środki: budowlańcy, lekarze weterynarii, lekarze i pielęgniarki (usługi medyczne).

Mieszkańcy gmin w ramach grup formalnych i nieformalnych podejmują aktywność na rzecz regionu a także włączają się w działania charytatywne – spersonalizowana pomoc.

Potencjał 5 - **Warunki do rozwoju turystyki**

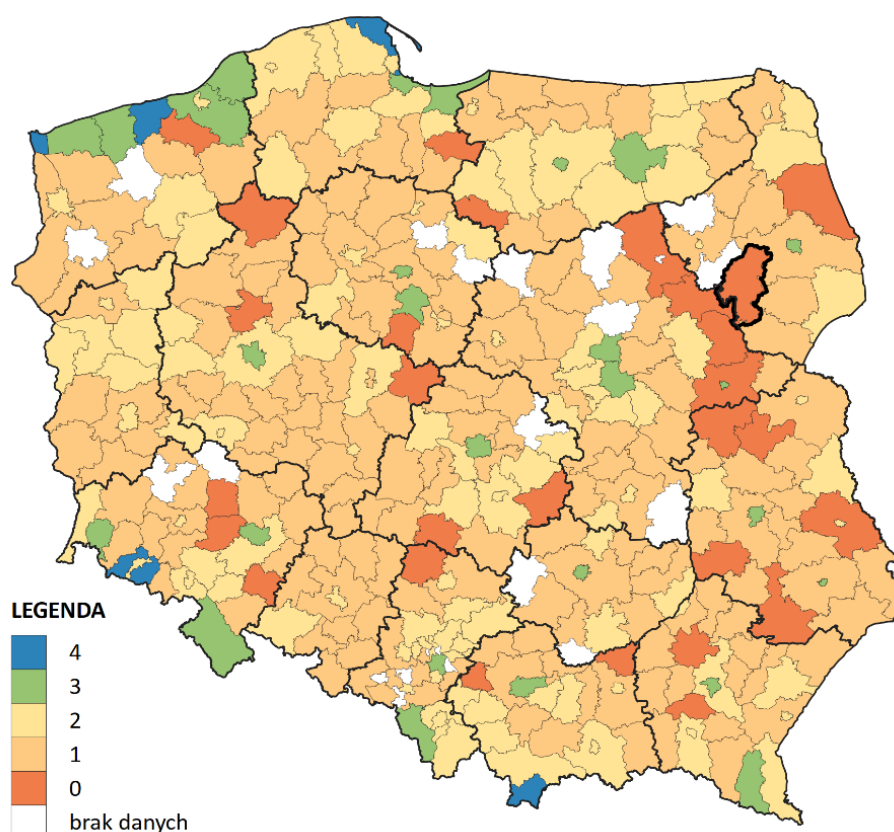
Atrakcyjność turystyczną Ziemi wysokomazowieckiej podkreślają przede wszystkim materialne zasoby kultury (muzea, skanseny, dwory, kościoły) oraz walory przyrodnicze północnych (Kobylin-Borzymy i Sokoły) i południowych (Ciechanowiec) obszarów Partnerstwa, które stanowią doskonałe warunki do odpoczynku i rekreacji.

Funkcja turystyczna to działalność społeczno-ekonomiczna, która jest skierowana na obsługę turystów i którą miejscowość lub obszar spełnia w systemie gospodarki narodowej¹³.

Mapa 25 przedstawia POZYCJĘ w rozwoju funkcji turystycznej (PRFT) w powiatach w roku 2019. Pozycja wynika z wartości WSKAŹNIKA rozwoju funkcji turystycznej (WRFT). Syntetyczny wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej (WRFT) jest wystandaryzowany i przyjmuje wartość od 0 do 1. Na podstawie wartości wskaźnika można określić POZYCJĘ rozwoju funkcji turystycznej jednostki terytorialnej (PRFT) w zakresie od 0 do 4, gdzie 0 to bardzo niska, zaś 4 to bardzo wysoka pozycja określająca stopień rozwoju funkcji turystycznej obszaru. Powiat wysokomazowiecki ma bardzo niski wskaźnik rozwoju funkcji turystycznej, co wynika z miary ilościowej odzwierciedlającej jedynie liczbę miejsc noclegowych oraz turystów na danym obszarze (w przeliczeniu na jego powierzchnię oraz ludność).

¹³ Kowalczyk A.: Geografia turystyki. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.

Ryc. 69. Rozwój funkcji turystycznej

Źródło: opracowanie ZMP

WRFT został opracowany zgodnie z metodyką zaproponowaną przez A. Szromka [2]. Wskaźnik ma charakter syntetyczny i powstaje w oparciu o 4 wskaźniki składowe: dwa wskaźniki intensywności ruchu turystycznego oraz dwa wskaźniki zagospodarowania turystycznego. Są to:

1. Wskaźniki zagospodarowania turystycznego:

- a) wskaźnik Baretje'a-Deferta informujący o liczbie miejsc noclegowych w danym roku przypadających na 100 mieszkańców
- b) wskaźnik gęstości bazy noclegowej informujący o liczbie miejsc noclegowych przypadających na 1 km² powierzchni

2. Wskaźniki intensywności ruchu turystycznego:

- a) wskaźnik Schneidera informujący o liczbie turystów przypadających na 100 mieszkańców
- b) wskaźnik Deferta, informujący o liczbie turystów przypadających na 1 km² powierzchni

Szczegółowa metodyka obliczania WRFT oraz PRFT jest zaprezentowana w opracowaniu¹⁴.

Uwaga: pozycja określająca poziom rozwoju funkcji turystycznej jednostki terytorialnej jest miarą ilościową odzwierciedlającą jedynie liczbę miejsc noclegowych oraz turystów na danym obszarze (w przeliczeniu na jego powierzchnię oraz ludność). Nie uwzględnia jakościowych miar stopnia rozwoju funkcji turystycznej jednostki terytorialnej, w szczególności struktury miejsc noclegowych pod względem ich rodzaju (są to: 1) obiekty hotelowe obejmujące: hotele, motele, pensjonaty oraz inne obiekty hotelowe; 2) obiekty noclegowe krótkotrwałego zakwaterowania obejmujące: domy wycieczkowe, schroniska, schroniska młodzieżowe, szkolne schroniska młodzieżowe, ośrodki wczasowe, ośrodki kolonijne, ośrodki szkoleniowo- wypoczynkowe, hostele, domy pracy twórczej, zespoły domków turystycznych, zakłady uzdrowiskowe, pokoje gościnne, kwatery agroturystyczne, pozostałe obiekty niesklasyfikowane oraz 3) kempingi i pola biwakowe) oraz jakości dostępnych miejsc noclegowych (w tym kategoryzacji obiektów hotelowych).

Produkty:

Miejsca turystyczne warte odwiedzenia: Skansen Mazowiecko Podlaski wraz z Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka w Ciechanowcu wraz z licznymi działami (m.in. Muzeum Weterynarii, Pisanki, Chleba, Leśne, Powozownia; Skansen mazowiecko-podlaski , drewniany Kościół z plebanią i wikarówką, kolekcja lokomobil parowych oraz ciągników polskich i zagranicznych, wnętrza pałacowe, wystawy stałe i czasowe, zbiory etnograficzne, dział tradycji zielarskich, historii chowu i hodowli zwierząt). Integralną częścią placówki jest Muzeum Weterynarii, oferujące bogate zbiory o dużych walorach naukowych i dydaktycznych. Muzeum znajduje się na obszarze zespołu pałacowo-parkowego. Na teren muzeum przeniesiono kilkadziesiąt oryginalnych budynków wiejskich pochodzących z terenów Mazowsza i Podlasia, co pozwoliło stworzyć niepowtarzalny skansen; Zabytkowy Dwór Stefanii Karoliny Karpowicz w Krzyżewie, gdzie obecnie znajduje się Zespół Szkół Rolniczych; Dwór w Tyborach Kamiance - miejsce urodzenia Zygmunta Glogera, obecnie archiwum PAN; Fort „Koziołek” w Kurowie Kolonii - fortyfikacja ziemna z XVII w.; Kościół Pounicki w Wysokiem Mazowieckiem z 1798 roku - najstarszy zabytek w architekturze miasta; Sanktuarium Maryjne w Hodyszewie gdzie znajduje się cudowny obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem (w 1980 roku Matkę Boską Hodyszewską uwieńczyono koronami papieskimi). Hodyszewo jest miejscem licznych pielgrzymek; Cmentarzysko po pradawnych osadach ludzkich datowane na przełom lat 100 p.n.e.- 300 n.e. w Gródku; atrakcją turystyczną jest Kurowo w Gminie Kobylin-Borzemy, gdzie znajduje się siedziba Dyrekcji Narwiańskiego Parku Narodowego¹⁵; Ośrodek Edukacji Przyrodniczej Młynarzówka w Kurowie; Centrum Informacji

¹⁴https://www.ue.katowice.pl/fileadmin/_migrated/content_uploads/8_A.R.Szromek_Pomiar_Funkcji_Turystycznej....pdf

¹⁵ Zwiedzanie Narwiańskiego Parku Narodowego obejmuje: ekspozycję przyrodniczą przygotowaną dla turystów w zabytkowym dworze; ścieżki przyrodniczo - edukacyjne prowadzące przez różnorodne ekosystemy Parku, np. ścieżka

Turystycznej w Waniewie; infrastruktura turystyki kwalifikowanej w części obiektów Zespołu Szkół Rolniczych w Krzyżewie: pensjonat oraz pomieszczenia do ćwiczeń rehabilitacyjnych wraz z niezbędnym wyposażeniem i zapleczem gastronomicznym (kuchni) w sprzęt gastronomiczny, stajnia i padok, punkt informacji turystycznej z częścią prezentującą lokalną faunę i florę oraz część multimedialną z dostępem do sieci internetowej, infrastruktura sportowa; Zalew w Ciechanowcu (czynna w sezonie wypożyczalnia sprzętu wodnego i rowerów miejskich COKiS) Ośrodek Wypoczynkowy „Przy Zalewie” w Ciechanowcu, usytuowany jest obok zalewu na rzece Nurzec w Ciechanowcu. Ośrodek dysponuje 24 miejscami noclegowymi, polem namiotowym i campingowym.

Ranczo na Sówce - hodowla alpaka chilijskich w miejscowości Bujenka k. Ciechanowca. Oferta alpakoterapii. Kluczową rolę odgrywa w tym przypadku towarzystwo alpaka, będących zwierzętami niezwykle przyjaznymi, towarzyskimi i łagodnymi. Dzięki ich pogodnemu usposobieniu obcowanie z nimi skutecznie poprawia samopoczucie, a zajęcia z ich udziałem mogą stanowić dobrą formę wsparcia dla wielu specjalistycznych terapii.

Gospodarstwa agroturystyczne, kwatery i domy letniskowe w miejscowościach Kozarze, Wojtkowice-Glinna, Przybyszyn;

Kąpielisko "Wyspa";

Szlaki turystyczne: Szlak przydrożnych kapliczek (Ciechanowiec - Koce-Basie - Winna-Chroły-Winna-Stara - Gaj- Tworowice); Szlak historyczny pieszy; Szlak historyczny rowerowy (Ciechanowiec - Winna-Poświętna, Ciechanowiec-Pobikry); Szlak Rowerowy Pogranicza Mazowiecko-Podlaskiego (Waniewo-Ciechanowiec- Wojtkowice-Glinna); Szlak turystyczny PTTK (Ciechanowiec-Gąsiorowo);

Stałe imprezy i wydarzenia:

- Niedziela Palmowa - prezentacja najpiękniejszych palm wielkanocnych wykonanych ręcznie z prostych materiałów;
- Jarmark św. Wojciecha - impreza rozpoczynająca sezon turystyczny (kwiecień). Podczas jarmarku można podziwiać lub zakupić wyroby twórców ludowych (m.in. serwety, obrusy, rzeźby drewniane, wyroby ze słomy), sadzonki drzew i krzewów owocowych oraz ozdobnych, sadzonki kwiatów. Nie brakuje również specjałów kuchni regionalnej (np. piwo jałowcowe);
- Zjazd Wysokomazowiecki - Szlachty historia na żywo - odbywa się w czerwcu. Jest to nauka historii polskiego zaścianka szlacheckiego oraz tradycji i kultury naszych

„Kładka wśród bagien”, czy ścieżka edukacyjna „Park przydworski w Kurowie”, polecana dzieciom i młodzieży, ponieważ pozwala zapoznać się z różnorodnymi gatunkami roślinności i ptaków w parku; Kładka Waniewo - Śliwno - trasa o długości około 1 km z wieżą widokową w połowie trasy; sieć szlaków turystycznych wokół Narwiańskiego Parku Narodowego, dedykowana osobom ceniącym dziewiczość przyrody, miłośnikom „ornitofauny”, lubiącym ciszę i spokój; rejs po rzece Narew wyjątkową łódką, zwaną „Pychówką” dostarcza niesamowitych wrażeń. Łodzie te wykorzystywano dawniej do łowienia ryb i do przewozu siana. Corocznie na przełomie sierpnia i września teren wokół siedziby parku wypełniają uczestnicy Biesiady Miodowej. Atrakcją jest konkurs „Grillowanie z miodem”, degustacja różnych gatunków miodu i możliwość jego zakupu od miejscowych producentów.

przodków. Powiat wysokomazowiecki to niekwestionowana stolica polskiego zaścianka. Kultywowanie tradycji to przypomnienie tego co zapomniane, pokazanie tego co ciekawe i ocalenie tego co ważne.

- Podlaskie Święto Chleba - obchodzone jest w drugą niedzielę sierpnia. To wyjątkowa uroczystość związana ze specyfiką i rolniczym charakterem powiatu wysokomazowieckiego, która podkreśla szczególny szacunek do ziemi, do tradycji, do symboli. Jest to promocja wyrobów piekarskich i cukierniczych, święcenie zwierząt gospodarskich, ceremonie dożynkowe oraz występy kapel podlaskich zespołów muzycznych.
- Konkurs Gry Na Instrumentach Ludowych Pasterskich im. Kazimierza Uszyńskiego – organizowany w pierwszą sobotę i niedzielę grudnia. Daje możliwość posłuchania niecodziennych dźwięków okaryny, fujarki pasterskiej, skrzypiec „złubcoki”, fletów, piszczałek, rogów.
- Festyn "Waniewo - Odpust - Natura". Imprezie towarzyszy Festiwal Muzyki Ludowej - "Dawne Pieśni Młode Głosy".

Baza noclegowa i gastronomiczna.

Potencjały o charakterze uzupełniającym: **usługi edukacyjne**

Sieć szkół podstawowych oraz zapewniona opieka nad dziećmi w wieku przedszkolnym.

Gminy planują utworzenie klubów dziecięcych lub żłobków (Sokoły, Ciechanowiec, Czyżew, Wysokie Mazowieckie).

Na terenie powiatu: 6 szkół średnich, 1 szkoła wyższa w Ciechanowcu – Filia Uczelni Wyższej z Radomia o profilu zawodowym.

W gminie Czyżew funkcjonuje od ponad 25 lat szkoła średnia, która przyciąga młodzież z terenu całej gminy oraz z sąsiednich gmin. Oferuje naukę w liceum ogólnokształcącym oraz technikum a także naukę w formie zaocznej dla dorosłych. Obecność młodzieży wpływa pozytywnie na rozwój branży handlowej i gastronomicznej

Samorządowa Szkoła Muzyczna Pierwszego Stopnia w Wysokiem Mazowieckiem - w strukturze Miejskiego Zespołu Szkół (oprócz Szkoły Podstawowej Nr 2), bezpłatnie uczęszcza do niej około 115 uczniów. Spośród tych uczniów część stanowią uczniowie z innych gmin z terenu powiatu;

Prywatna szkoła języków obcych w Ciechanowcu; Ośrodek Edukacji Przyrodniczej Młynarzówka w Kurowie; W gminie Sokoły funkcjonuje ośrodek Rehabilitacyjno-Edukacyjno-Wychowawczy dla dzieci niepełnosprawnych obejmujących od 3 do 25 lat; Dodatkowo warsztaty terapii zajęciowej w m. Stare Racibory dla osób niepełnosprawnych powyżej 25 roku życia (dla 50 osób); Zakład Aktywności Zawodowej w m. Krzyżewo , który zatrudnia osoby niepełnosprawne; Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej MDCARE w Dworakach Staśkach, zapewniających możliwość korzystania dla 120 pensjonariuszy; Ośrodek Rehabilitacyjno – Edukacyjno –Wychowawczy „Przystań” w Kostrach Noskach działa od 1 września 2009r. Powstał z inicjatywy Stowarzyszenia Pomocy Szansa i zapewnia bezpłatną kompleksową edukację i rehabilitację dla dzieci i młodzieży ze znaczną, umiarkowaną sprzężoną i głęboką niepełnosprawnością intelektualną oraz z autyzmem w wieku od 3 do

25 lat; Dom Pomocy Społecznej w Kozarzach (gmina Ciechanowiec), Środowiskowy Dom Samopomocy w Ciechanowcu, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Planowane utworzenie punktu rehabilitacyjnego przy DPS w Ciechanowcu; Usługa transportowa door-to-door (Kompleksowa Koncepcja Organizacji Usług Społecznych w Ciechanowcu łącznie z poprawą dostępności dla osób niepełnosprawnych w budynkach wielorodzinnych.

Przy Centrum Kulturalno-Bibliotecznym w Sokołach działa zespół Harmonica

Potencjały o charakterze uzupełniającym: **formy organizacyjno-prawne usprawniające dostęp do usług**

- ZWKiEC sp. z o.o. w Wysokiem Mazowieckiem - głównym przedmiotem działalności wysokomazowieckich wodociągów jest pobór, uzdatnianie i dystrybucja wody oraz usługi w zakresie odprowadzania ścieków. Spółka dostarcza wodę odbiorcom z: miasta Wysokie Mazowieckie, gminy Wysokie Mazowieckie, gminy Klukowo i gminy Zambrów. ZWKiEC Sp. z o. o. świadczy usługi komunalne w zakresie wywozu nieczystości stałych i płynnych. Odbywa się on nie tylko na terenie Miasta Wysokie Mazowieckie jak również częściowo na terenie innych gmin. ZWKiEC Sp. z o. o. jest również dostawcą ciepła – odbiorcami są mieszkańcy bloków Spółdzielni Mieszkaniowej i Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej oraz instytucje typu szpital, urzędy. ZWKiEC sp. z o.o. posiada nowoczesną stację uzdatniania wody oraz miejską oczyszczalnię ścieków w nowoczesnej technologii.

Potencjały o charakterze uzupełniającym: **współpraca, partnerstwo, współpraca międzyinstytucjonalna, współpraca międzynarodowa**

- Porozumienie Partnerskie o współpracy miasta Wysokie Mazowieckie z Samorządem Rejonu Wileńskiego gm. Mejszagola; Porozumienie Partnerskie miasta Wysokie Mazowieckie z Miastem Wysokie na Białorusi; Miasta partnerskie w gminie Ciechanowiec – Rosbach vor der Höhe (Niemcy), Saint -Germain-lès-Corbeil (Francja), Dotnuva (Litwa).

Potencjały o charakterze uzupełniającym: **duże zainteresowanie nieruchomościami, sprzedaż nieruchomości na różne cele, mieszkanie letnie, całoroczne, siedliska**

3.2. Profil Partnerstwa

Na podstawie opracowanych potencjałów określony został profil Partnerstwa.

1. Rolnictwo – profil wiodący

Sytuacja społeczno-gospodarcza obszaru partnerstwa w największym stopniu zależy od rolnictwa. Jednocześnie jest to rolnictwo zbyt tradycyjne, niewystarczająco innowacyjne żeby zatrzymać odpływ mieszkańców. Celem Partnerstwa powinno być przekształcenie tradycyjnego rolnictwa w oparte na technologiach, wykorzystujące IT, dające zatrudnienie nie tylko rolnikom. W większym stopniu należy zagospodarować produkty uboczne, np. jako źródło energii, należy rozwijać obieg cyrkularny i wykorzystanie zbędnych dotychczas

odpadów z rolnictwa. Wdrożenie nowych technologii w rolnictwie powinno spowodować rozwój firm, w tym start-upów, które będą wsparciem, obsługą dla gospodarstw rolnych, hodowli zwierzęcej i roślinnej (drony, aplikacje, automatyzacja, przetwórstwo odpadów).

Unowocześnienie rolnictwa jest niemożliwe bez odtworzenia i rozwoju współpracy z kluczowymi w Polsce ośrodkami naukowymi specjalizującymi się w rolnictwie. Należy więc rozważyć powołanie ośrodka naukowo-technologiczno-wdrożeniowego, profesjonalizację doradztwa, stworzenie inkubatora/parku technologii rolniczych lub ośrodka doświadczalnego.

Zgodność wiodącego profilu partnerstwa z profilem Regionu jest szansą dla Ziemi Wysokomazowieckiej. Dlatego też należy podjąć aktywne działania na rzecz włączenia się partnerstwa w regionalne przedsięwzięcie Zielonej Doliny 4.0 (zgłoszone do Krajowego Planu Odbudowy).

2. Turystyka – profil pożądany, uzupełniający

Na obszarach peryferyjnych partnerstwa, tam gdzie rola rolnictwa jest mniejsza są doskonałe warunki do rozwoju turystyki- blisko natury, w warunkach slow, w oparciu o lokalną kuchnię, zdrową żywność, możliwość rekreacji i odpoczynku nad Narwią, Bugiem, z dobrej jakości obsługa, nie tylko dla turystów, także dla mieszkańców z obszaru partnerstwa.

3. Wysoka jakość życia, miejsce do rozwoju – profil pożądany, perspektywiczny

Rolnictwo jest branżą silnie angażującą i obciążającą. Dlatego też należy zadbać o warunki do codziennego życia osób już mieszkających na obszarze partnerstwa, jak i potencjalnych nowych mieszkańców, przyjezdnych. Zasadne jest zagospodarowanie branż przemysłu kreatywnego, przemysłów wolnego czasu na potrzeby stworzenia atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu, dostarczanie warunków do odpoczynku i rozwoju rolników i osób zależnych od rolnictwa.

Hasło przewodnie - Zatrzymaj się, odpocznij, baw się i rozwijaj swoje pasje w Ziemi Wysokomazowieckiej/Stop, rest, enjoy yourself and grow your skills in Ziemia Wysokomazowiecka Partnership.

3.3. Czynniki wpływające na konkurencyjność obszaru partnerstwa

Czynniki, tzw. determinanty to elementy, które w procesie rozwoju mogą wzmacniać lub osłabiać potencjały partnerstwa oraz pogłębiać lub przyczyniać się do eliminowania problemów.

Wstępnie zidentyfikowana podczas prac GR lista czynników będzie na dalszym etapie prac pogłębianą i rozwijaną.

1. angażowanie mieszkańców we współpracę na rzecz rozwoju: dotychczas nie były identyfikowane inicjatywy mieszkańców i zaangażowanie z własnej woli w sprawy partnerstwa, pojedyncze przypadki umiarkowanego zainteresowania dokumentami strategicznymi poszczególnych członków partnerstwa, inna jest sytuacja w przypadku konkretnych inwestycji, ale też z punktu widzenia mieszkańca gminy, a nie społeczności obszaru partnerstwa, mieszkańcy są bardziej zainteresowani akcjami na cele charytatywne, np. dla dzieci chorych na SMA osób z chorobami nowotworowymi, pogoźców;
2. współpraca: ocena do pogłębienia, dotychczas nie było wyraźnych efektów współpracy mieszkańców, aktywistów i liderów z całego obszaru partnerstwa, raczej słaba lub żadna współpraca międzyinstytucjonalna;
3. informacja - promocja – marka: brak wspólnej marki, nie prowadzone są globalne akcje informacyjno- promocyjne;
4. zachęty dla młodych, metody zatrzymania mieszkańców: dostęp do mieszkań komunalnych za mały, warto skonsultować z mieszkańcami, w szczególności młodymi jaki model użytkowania (mieszkania bezczynszowe, mieszkania na wynajem, mieszkania z możliwością wykupu) jest dla nich optymalny, rozwija się budownictwo deweloperskie, ceny sprzedaży umiarkowane lub wysokie, trudniej jest z rynkiem najmu, mało mieszkań w obrocie i ceny, jak w Warszawie;
5. dostępność komunikacyjna: położenie obszaru partnerstwa jest atutem, w szczególności kiedy krajowe ciągi komunikacyjne – drogi i kolejowe. Dodatkowo rozważana jest budowa drogi niższego rzędu ze stolicy obszaru Partnerstwa do Białegostoku. Ważnym czynnikiem jest uruchomienie przez właściciela firmy PRONAR lotniska w Narwi (powiat hajnowski); dysfunkcyjna lub brak komunikacji autobusowej, uczniowie szkół średnich narzekają na siatkę połączeń, często ostatni odjazd autobusu jest w trakcie lekcji, co nie umożliwia uczestnictwa w zajęciach pozalekcyjnych.
6. edukacja: obszar wymaga koordynacji planów, działań, inwestycji poszczególnych członków partnerstwa, w szczególności w kontekście malejącej liczby dzieci rozpoczynających naukę; dodatkowo do pogłębienia na późniejszym etapie analiza planów uczniów ostatnich klas szkół podstawowych w kontekście wyboru szkoły średniej (z obszaru partnerstwa czy spoza);
7. dostępność dobrze płatnych miejsc pracy: to słaba strona partnerstwa, brak wysokopłatnych, specjalistycznych miejsc pracy, obserwowana szara strefa, brak chętnych na prace niespecjalistyczne, prace fizyczne, obszar partnerstwa to głównie teren rolniczy skupiony na produkcji mleka, brak innych gałęzi przemysłowych. Tak silna koncentracja na rolnictwie, brak dywersyfikacji przemysłu/branż gospodarczych powoduje, że dostęp do innych źródeł utrzymania niż rolniczy jest ograniczony do minimum. Konieczny jest rozwój innych niż rolnictwo branż gospodarczych/przemysłu, konieczna jest dywersyfikacja przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecny rozwój gospodarczy jest wybitnie monokulturowy, potrzeba indukowania dywersyfikacji w

obrębie rolnictwa, które jest i będzie fundamentem rozwoju, a także przyciągnięcie inwestycji przemysłowej/przemysłowych, w tym opartych na zaawansowanych technologiach i na potrzeby rolnictwa.

8. dostępność wykształconych i przygotowanych kadr pracowniczych: do uzupełnienia
9. klimat dla przedsiębiorczości: słaba oferta inwestycyjna, brak koordynacji działalności komórek o charakterze Biur Obsługi Przedsiębiorcy, brak modelu gospodarowania nieruchomościami, brak zachęt dla przedsiębiorców z branży turystycznej, sektorów kreatywnych, brak polityki wsparcia przedsiębiorstw, brak kształcenia dzieci i młodzieży i wyrabiania w nich postaw proprzedsiębiorczosciowych;
10. walory przyrodniczo-krajobrazowe: obszar partnerstwa nie ma tak bogatych walorów jak inne obszary województwa, np. Puszcza Knyszyńska, Puszcza Białowieska, Biebrzański Park Narodowy, jednocześnie położenie obszaru partnerstwa jest doskonałym punktem wypadowym do zwiedzenia Regionu, obszar może pełnić funkcję Bramy na Podlasie;
11. walory kulturowe i turystyczne: ogromne znaczenie i przywiązanie do kultury i wydarzeń historycznych, dużo oryginalnych i autentycznych produktów, wysoki poziom patriotyzmu lokalnego;
12. potencjał mieszkańców: trzeba pokazać nowe cele dla całego obszaru partnerstwa, zaangażować, rozdać zadania, zainteresować mieszkańców, stworzyć markę partnerstwa;
13. liczba mieszkańców: niska świadomość mieszkańców, że jest tak duża depopulacja, brak rozpoznania problemu, konieczne spotkania problemowe, kampanie pokazujące skutki depopulacji, może w końcu rodzice przestaną „wypychać” dzieci do Warszawy i innych miast wojewódzkich;
14. potencjał administracyjny: do pogłębienia, po analizie formularzy dotyczących wymiaru instytucjonalnego
położenie: to zdecydowanie atut, obszar partnerstwa graniczy z powiatem białostockim – powiatem stolicy Regionu;
15. bezpieczeństwo: jest wyraźna zmiana - w porównaniu z czasem o dekadę wcześniej, jest bezpiecznie;
16. wizja rozwoju: brak, nie myślano do tej pory przez pryzmat obszaru partnerstwa;
17. mentalność: duże przywiązanie do tradycji, rolnictwo nie jest traktowane jako sektor mniej rozwinięty, nie ma poczucia, że gospodarka obszaru nie nadaża za wyzwaniem;
18. wielokulturowość: konsensus kulturowy i religijny, dowody w postaci katolickich i prawosławnych krzyży na jednym skrzyżowaniu;
19. decyzje polityczne i administracyjne: obszar partnerstwa nie był ostatnio w centrum uwagi władz regionalnych i centralnych, konieczne budowanie partnerstw, lobbingu na rzecz partnerstwa, trzeba wykorzystać nowe instrumenty terytorialne, stworzyć silną grupę rzeczników Ziemi Wysokomazowieckiej.

3.4. Czynniki związane z wymiarem instytucjonalnym

Jednym z ważnych czynników, które mają wpływ na konkurencyjność partnerstwa jest zdolność instytucjonalna poszczególnych uczestników do sprawnej organizacji urzędu i dostarczenia mieszkańcom wysokiej jakości usług administracyjnych.

Na podstawie krótkiego kwestionariusza uczestnicy partnerstwa opisali sytuację kadrową, w tym awanse i rekrutacje (stan na 31.12.2018, 31.12.2019 i 31.12.2020), statystyki dot. możliwości załatwienia spraw i drogą korespondencyjną, elektronicznie i przez telefon oraz stosowane praktyki dotyczące badania poziomu satysfakcji interesantów. Dodatkowo skrótowo opisane zostały warunki i potrzeby lokalowe i sprzętowe, które poprawiłyby warunki pracy w Urzędzie, podział obowiązków w zakresie zadań związanych z gromadzeniem i analizą danych, prowadzeniem polityki rozwoju, nadzorowaniem opracowania dokumentów strategicznych i operacyjnych, zadań związanych z monitorowaniem wdrażania strategii – (ile osób jest zatrudnionych do realizacji tych zadań, czy są to odrębne komórki organizacyjne, jakie jest miejsce w strukturze organizacyjnej) oraz rodzaj usług, dla których identyfikowane są potrzeby wzmocnienia kompetencyjnego.

Kwestionariusz wypełnili wszyscy uczestnicy partnerstwa.

- W badanym okresie nastąpił nieznaczny spadek zatrudnienia. W grudniu 2018 roku w urzędach było zatrudnionych łącznie 366 osób (średnia 29,9 osób, uwzględniając starostwo – 33,3 osoby). W grudniu 2020 roku w urzędach pracowało łącznie 349 osób (średnia 29 osób, uwzględniając starostwo powiatowe – 31,7 osób). Wzrost zatrudnienia nastąpił w 3 trzech urzędach, spadek w sześciu urzędach i w dwóch urzędach nie zmienił się stan zatrudnienia. W większości urzędów nie zmieniła się liczba stanowisk kierowniczych.
- W trzech badanych latach przeprowadzono 85 rekrutacji (najmniejsza liczba rekrutacji to 2, a największa liczba rekrutacji to 18). W tym czasie miało miejsce 58 awansów, z czego w jednym urzędzie nie było żadnego awansu, a w trzech więcej niż 10 awansów (12, 13, 16 awansów).
- Co do zasady (wyjątek stanowią dwa urzędy prowadzące statystyki ogólnej liczby spraw administracyjnych, w tym załatwionych drogą elektroniczną) nie są prowadzone statystyki dot. możliwości załatwienia spraw i drogą korespondencyjną, elektronicznie i przez telefon. Na pytanie dotyczące potrzeb lokalowych, niemal wszystkie urzędy wskazywały na bariery w zakresie dostępności urzędów dla osób z ograniczoną mobilnością (NP. brak windy, miejsca dla obsługi interesantów, interaktywnych tablic informacyjnych, oznaczeń dotykowych i dźwiękowych).
- W żadnym z urzędów nie ma wydzielonej osobnej/dedykowanej komórki do realizacji zadań związanych z gromadzeniem i analizą danych, prowadzeniem polityki rozwoju, nadzorowaniem opracowania dokumentów strategicznych i operacyjnych, zadań

związanych z monitorowaniem wdrażania strategii Generalnie wymienione zadania realizowane są w sposób rozproszony tzn. wg zakresu którym zajmuje się dany wydział, nie ma indywidulanie działającej komórki lub stanowiska, które realizowało by systemowo wymienione zadania większość spraw związanych ze strategiami oraz opracowaniami o charakterze programowym realizowane są w wydziałach/referatach rozwoju gospod., rolnictwa, budownictwa, inwestycji i ochrony środowiska. Zadania te należą do pracowników zatrudnionych na stanowiskach urzędniczych., w tym kierowniczych stanowiskach urzędniczych.

- Członkowie partnerstwa wskazali na usługi, dla których identyfikowana jest potrzeba wzmocnienia kompetencyjnego, np. budownictwo, geodezja, ochrona środowiska, administracja spraw komunikacyjnych w zakresie transportu drogowego, funkcjonowanie kontroli zarządczej, zamówienia publiczne, obsługa informatyczna urzędu, współpraca z przedsiębiorcami, strategia i rozwój, zapewnienie dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami.

3.5. Czynniki - uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości

Szczególnie istotne dla wyboru kierunków strategicznej interwencji partnerstwa są uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości w gminach OP. Na podstawie kwestionariusza wypełnionego przez członków partnerstwa stworzona została swego rodzaju baza danych – czyli zestaw informacji o tym, co z zakresu przedsiębiorczości jest realizowane w gminach OP. Pozyskane dane pozwoliły stworzyć obraz pokazujący jak działa (lub nie działa a powinien) system wsparcia rozwoju.

Generalny wniosek po analizie wszystkich kwestionariuszy jest niekoniecznie optymistyczny. Trudno stwierdzić, że w gminach partnerstwa Ziemia Wysokomazowiecka panuje klimat dla przedsiębiorczych. Kształtowanie warunków do prowadzenia przedsiębiorczości nie jest działaniem priorytetowym władarzy.

Kontakty burmistrza i wójtów z przedsiębiorcami mają charakter sporadyczny, spotkania w formie spotkań indywidualnych, są organizowane ad hoc, bez ustalonego planu opracowanego z wyprzedzeniem i wstępnym zakresem tematów dyskusji. Jedynie w jednej gminie otwarte spotkania z przedsiębiorcami odbywają się cyklicznie, średnio raz na kwartał. Nie w każdej gminie w ramach rady gminy funkcjonuje wyodrębniona komisja zajmująca się kwestiami przedsiębiorczości. Zdarzają się w agendzie rady gminy zagadnienia dotyczące zmian wysokości podatków, wprowadzenia ulg, wydzielenia terenów pod inwestycje czy zawarcia umów dzierżawy z przedsiębiorcą. Nie odbywają się cykliczne debaty na temat stanu i warunków rozwoju przedsiębiorczości.

W gminach OP nie zostały opracowane programy rozwoju przedsiębiorczości jako dokumenty wykonawcze do strategii rozwoju. Nie w każdym urzędzie została wydzielona

osobna komórka organizacyjna do obsługi przedsiębiorstw, w większości są to zadania „rozrzucone” po kilku referatach, stanowiskach/pracownikach, w tym na stanowiskach kierowniczych.

Nie są prowadzone cykliczne badania, analizy czy diagnozy prezentujące kondycję, potrzeby i problemy lokalnych przedsiębiorców. Włodarze pozyskują wiedzę o stanie przedsiębiorstw przy okazji indywidualnych spotkań czy na podstawie wniosków dot. zmian planów zagospodarowania przestrzennego.

Jako najpopularniejsze działania wspierające przedsiębiorczość i przedsiębiorców można wymienić: zapewnienie infrastruktury technicznej, politykę fiskalną (ulgi i zwolnienia z podatków miejscowych), włączenie terenów w SSE, sprawne zmiany planów miejscowych, priorytetowe wydawanie decyzji i pozwoleń.

Jako przykłady wspólnych działań jst i przedsiębiorców można wymienić: sponsoring wydarzeń i imprez dla mieszkańców, wydarzeń o charakterze patriotycznym, sportowym, uroczystości jubileuszowych miasta i gmin, wspieranie inicjatyw społecznych – pomoc w zbiórkach publicznych na rzecz potrzebujących, współpraca z OSP, przekazywanie materiałów budowlanych nieodpłatnie na odbudowę po pożarach, współorganizowanie imprez dla społeczności lokalnej.

Poziom integracji (wewnętrznej współpracy) lokalnego środowiska przedsiębiorców w większości gmin OP określono jako niski lub średni, w jednym przypadku ocena była wysoka, a w dwóch uczestników badania nie określiło poziomu integracji.

Nie prowadzone są aktywne kampanie typu „Kupuj lokalnie” zachęcające mieszkańców do dokonywania zakupów od lokalnych producentów/ dostawców towarów i usług. W jednej z gmin publikowane są informacje zachęcające do patriotyzmu lokalnego, w innej jako formę takiej aktywności jst wskazano targowisko miejskie.

Przedsiębiorcy angażują się w kształcenie zawodowe i promocję przedsiębiorczości wśród młodzieży organizując spotkania branżowe, staże i praktyki.

Gminy OP nie podejmują działań promujące postawy przedsiębiorcze, nie organizując Dni Przedsiębiorczości, konkurs na lidera przedsiębiorczości, na najlepszy biznes plan. W gminach OP nie działają Instytucje Otoczenia Biznesu takie jak : agencje rozwoju lokalnego, inkubatory, parki, strefy co-workingowe, fundusze poręczeniowe, nie ma profesjonalnych baz prezentujących oferty nieruchomości, materiałów promocyjnych czy „teaserów” dotyczących terenów inwestycyjnych, aktywności na targach branżowych. Brak aktywnej polityki inwestycyjnej.

Gminy OP na bieżąco nie analizują danych i informacji dot. stanu przedsiębiorczości takich jak liczba przedsiębiorstw/1000 mieszkańców, dynamika nowozakładanych przedsiębiorstw,

zatrudnienie. Sporadycznie analizowane są bazy CEiDG, deklaracje podatkowe, dane opracowane przez PUP. W jednym przypadku wskazany został coroczny raport o stanie gminy jako inspiracja do gromadzenia danych i zapoznania się z nimi.

W gminach OP nie są prowadzone badania i monitoring poziomu satysfakcji przedsiębiorców z jakości obsługi administracyjnej samorządu/urzędu gminy/powiatu i podległych im jednostek i instytucji. Brak zatem wiedzy o stanie zadowolenia przedsiębiorców z procedur administracyjnych związanych z pozwoleniami na budowę, pozwoleniami wodno-prawnymi, decyzjami środowiskowymi, zgodą na wycinkę drzew itp.

Gminy OP bardzo zgodnie wskazały na kwestie, które najbardziej hamują rozwój gospodarczy OP:

1. Położenie, z dala od głównych ośrodków rozwoju gospodarczego, tzw. „ściana wschodnia”
2. Kapitał ludzki, niewystarczająca ilość wykwalifikowanej kadry pracowniczej
3. Brak terenów inwestycyjnych, gruntów pod większe inwestycje
4. Brak sieci gazowej, dostęp do internetu szerokopasmowego, położenie z dala od dużych aglomeracji, bardzo słaba infrastruktura drogowa, sieć energetyczna wymaga modernizacji
5. Migracja mieszkańców
6. Brak dostatecznych funduszy na poprawę infrastruktury technicznej
7. Specyfika OP i wysoki poziom rolnictwa, chowu i hodowli bydła mlecznego.
8. Brak zainteresowania ze strony inwestorów

3.6. Bariery, problemy, deficyty obszaru partnerstwa

Wyzwanie/problem	Przyczyna problemu/wyzwania	Skutek (jeśli problem nie zostanie rozwiązany)	Działanie (do podjęcia)
Brak standardu wsparcia biznesu/niska jakość usług dla przedsiębiorców	• Dotychczas nikt nie zainicjował opracowania standardu • Brak oceny skutków świadczenia usług w dotychczasowy sposób, bez standaryzacji (brak wiedzy o efektach jakie można osiągnąć świadcząc wystandaryzowane usługi) • Brak oceny skutków świadczenia usług w podstawowym zakresie (rejestracja działalności/CEiDG)	• Mniejsza liczba przedsiębiorców korzystających z usług gmin z obszaru Partnerstwa (zainteresowanie ofertą banków komercyjnych) • Mniejsza liczba zadowolonych przedsiębiorców • Spadek zaufania do gmin z obszaru Partnerstwa • Trudności w dotarciu do klienta • Długi łańcuch dostaw	• Opracowanie wspólnego dla OP standardu/kodeksu wsparcia przedsiębiorstw • Szkolenie kadr urzędów i instytucji wspierających przedsiębiorczość/IOB • Prowadzenie cyklicznych analiz i oceny funkcjonowania instytucji miejskich świadczących usługi wsparcia • Utworzenie jednostki mającej za zadanie wsparcie przedsiębiorców (np. punkt informacji dla przedsiębiorców) i inkubatora przedsiębiorczości • Utworzenie

			stowarzyszenia przedsiębiorców Ziemi Wysokomazowieckiej
Niewystarczająca i słabo dostępna wiedza/informacja na temat dostępnych obszarów inwestycyjnych i zasobu lokalowego (usługowego)	• Brak interaktywnych baz • Brak polityki informacyjno-promocyjnej potencjał gospodarczy/inwestycyjny	• Rezygnacja z lokowania inwestycji w obszarze Partnerstwa • Pogłębianie się nierównomierności rozkładu lokalizacji inwestycji, preferencje dla lokalizacji w atrakcyjnych geograficznie gminach (miejskich) z obszaru Partnerstwa • Mniejsze wpływy do budżetu	• Koordynacja i wymiana informacji pomiędzy gminami z obszaru Partnerstwa • Stworzenie interaktywnych baz danych o terenach inwestycyjnych
Słaba koordynacja realizowanych działań, projektów, zadań z zakresu promocji gospodarczej między gminami z obszaru Partnerstwa	• Brak sprawdzonego i poddawanego samoopcenie systemu koordynacji w OP • Rozproszone aktywności realizowana przez różne gminy • Brak przepływu informacji i zawodna komunikacja między gminami	• Dublowanie się przedsięwzięć i aktywności • Niezagospodarowane obszary działalności	• Cykliczne sprawozdania monitoringowo-sprawozdawcze • Platforma wymiany informacji w Partnerstwie • Wdrożenie systemu zarządzania projektami • Prowadzenie bazy ewidencjonującej rezultaty działań poszczególnych gmin
Niskie parametry łączy	• Brak odpowiedniej sieci	• Brak możliwości zdalnej	• Wyszukanie operatora

internetowego	światłowodowej lub GSM • Model zarządzania siecią szerokopasmową (Województwo Podlaskie nie skomercjalizowało sieci, nie powołało ani nie zleciło operatorowi zarządzania siecią internetową)	pracy, nauki, szkolenia, komunikacji elektronicznej w odpowiedniej jakości • Wykluczenie cyfrowe	sieci szerokopasmowego internetu lub GSM • Opracowanie z Województwem Podlaskim modelu zarządzania siecią internetową • Podniesienie kompetencji cyfrowych
Niezadawalający stan dróg powiatowych, gminnych i dojazdowych do pól	• Bardzo rozbudowana sieć drogowa Partnerstwa. • Wzrost natężenia ruchu drogowego i tonażu (nacisku na osie pojazdów) wynikający głównie z rozwoju gospodarstw rolnych, dużo ciężkiego sprzętu rolniczego. • Słabej jakości podłoże i stosowane w przeszłości materiały do budowy dróg. • Wysokie koszty utrzymania dróg • Brak środków finansowych na budowę, remonty i utrzymanie dróg. • Niskie dochody samorządów.	• Niski poziom bezpieczeństwa drogowego (wypadki i uszkodzenia pojazdów), • Ograniczony rozwój gospodarczy i społeczny • Dłuższy czas dojazdu do miejsca pracy • Mniejsza liczba zadowolonych rolników, przedsiębiorców i mieszkańców • Rezygnacja z lokowania inwestycji w obszarze Partnerstwa • Pogłębianie się nierówności w rozwoju	• Szczegółowa analiza potrzeb Partnerstwa w zakresie przebudowy i remontu dróg powiatowych, gminnych i dojazdowych do pól. • Przygotowanie listy inwestycji w kolejności wg ważności dla mieszkańców całego Partnerstwa i poszczególnych gmin (Plan transportowy Partnerstwa na lata 2021-2027) • Przygotowanie i podpisanie porozumień między samorządami w

		obszaru Partnerstwa • Nieefektywne dysponowanie środkami na budowę i remonty dróg • Brak motywacji do osiedlania się młodych i powrotu emerytów, którzy pochodzą z tego terenu • Mniejsze wpływy do budżetu • Straty wizerunkowe	zakresie planowanych inwestycji drogowych • Przygotowanie wniosków aplikacyjnych o dofinansowanie do różnych programów krajowych i unijnych • Przygotowanie dokumentacji technicznej i pozwoleń. • Opracowanie analizy modelowego utrzymania i zarządzania infrastrukturą drogową
Niezadawalający stan infrastruktury technicznej (wodociągowo-kanalizacyjnej) oraz brak na niektórych obszarach	• Brak wystarczających środków finansowych na: - modernizację sieci wodociągowo-kanalizacyjnej oraz budowę nowej sieci, - ujęcie wody i stacji uzdatniania wody (budowa, modernizacja) - organizację i regulację systemu odprowadzania ścieków	• Brak dobrej jakości wody i jej stałym ciśnieniu w sieci • Brak zorganizowanej gospodarki ściekowej	• Pozyskiwanie środków na realizację niniejszego celu • Udostępnienie, zagwarantowanie środków pochodzących z UE oraz środków krajowych na realizację niniejszego celu
Zanieczyszczenie	• Niska świadomości mieszkańców dotycząca	• Degradacja środowiska naturalnego na terenie	• Badanie świadomości ekologicznej

środowiska - zanieczyszczenia gleby, wód gruntowych i powierzchniowych ściekami komunalnymi, - spalanie śmieci w piecach - wywożenie śmieci do lasu, (dzikie wysypiska)	ochrony środowiska (szczególnie na terenach wiejskich) • Nieprzystosowana infrastruktura w tym zakresie	partnerstwa • Niekorzystny wpływ na zdrowie mieszkańców • Obniżenie atrakcyjności turystycznej i jakości życia Partnerstwa	mieszkańców partnerstwa. • Wyciąganie wniosków i edukowanie. • Edukacja dzieci i młodzieży konieczności ochrony środowiska naturalnego w taki sposób, aby byli świadomi, że nie robią tego tylko dla siebie, ale także dla następnych pokoleń. • Akcje informacyjne skierowane do mieszkańców
Brak specjalistycznych poradni typu: pediatria, onkologia	• Wysokie koszty utrzymania specjalistycznych poradni • Brak współpracy uczestników partnerstwa w obszarze ochrony zdrowia, w tym brak koordynacji zlecania usług	• Brak możliwości korzystania z usługi specjalistycznej, publicznej na terenie partnerstwa • Dzieci przypisane są do lekarzy rodzinnych razem z dorosłymi pacjentami • Brak szybkiej i skierowanej typowo do dzieci usługi bez konieczności kontaktu u	• Wspólna polityka zdrowotna dla całego obszaru partnerstwa • Utworzenie poradni pediatrycznej publicznej • Zakontraktowanie powyższej usługi • Zatrudnienie lekarzy pediatrów • Zwiększenie nakładów finansowych na służbę zdrowia – poradnie

		lekarza rodzinnego z osobami dorosłymi • W przypadku szczepienia dzieci kontakt ich z osobami również dorosłymi, chorymi (brak takiej możliwości).	specjalistyczne.
Niedostateczna aktywność dzieci i młodzieży poza szkołą	• Brak oferty lub mało interesująca oferta zajęć w formach pozaszkolnych	• Alternatywnie dzieci spędzają czas przed komputerem, bez ruchu, • Brak możliwości rozwoju zainteresowań dzieci, integracji poza szkołą	• Zwiększyć ofertę dla dzieci i młodzieży w ośrodkach kultury, świetlicach, • Powiększyć bazę rekreacyjno – sportową (np. baza sportów zimowych).
Nieefektywna gospodarka odpadami komunalnymi	• Skomplikowane i zmieniające się przepisy prawne • Wysokie koszty odbioru odpadów w Instalacjach Przetwarzania Odpadów Komunalnych • Brak konkurencyjności	• Wysoka cena zagospodarowania odpadów	• Utworzenie zakładu przetwarzania odpadów, sortowni, utylizacji na terenie partnerstwa
Brak schroniska dla zwierząt bezdomnych na terenie partnerstwa	• Wysokie koszty utrzymania w schroniskach • Zwiększanie zadań własnych gminy przy jednoczesnym braku wzrostu dostępnych środków finansowych	• Zagrożenie bezpieczeństwa mieszkańców. • Niewypełnienie warunków ustawy o ochronie zwierząt	• Utworzenie miejscowego, międzygminnego schroniska dla zwierząt

		• Zmniejszenie szans na powrót zwierząt do właścicieli • Brak zapewnienia ciągłości działania	
Brak tras turystycznych, pieszych i rowerowych łączących miejscowości (nie tylko partnerstwa ale również miejscowości znajdujące się w województwie ościennym a posiadającym atrakcyjne tereny turystyczne)	• Ograniczona ilość środków finansowych na realizację zadań z zakresu modernizacji i rozbudowy infrastruktury	• Słabo rozwinięta sieć może blokować rozwój zarówno turystyki, poszukiwania inwestorów, jak i zainteresowanych osadnictwem w czystej i pięknej okolicy. • Niewykorzystanie w pełni możliwości agroturystycznych przede wszystkim w oparciu o interesujące otoczenie	• Wspieranie generowania dodatkowych źródeł dochodu mieszkańców poprzez wykorzystanie atrakcji przyrodniczych partnerstwa i obsługę ruchu turystycznego • Opracowanie koncepcji i wytyczenie szlaków • Opracowanie projektu technicznego • Uzyskanie niezbędnych pozwoleń • Budowa szlaków • Opracowanie spójnego systemu oznakowania szlaków, zautomatyzowany system informacji szlaków oraz działania informacyjno – promocyjne. np. reklama prasowa, internetowa,

			publikacje, przewodniki, mapy turystyczne, gadżety reklamowe i inne.
Niedobór kadr w - zawodach technicznych (np. mechanika, operatora maszyn, elektryka, informatyka, programisty, budowlańca), medycznych (np. lekarz, pielęgniarka, rehabilitant) oraz opieki społecznej itd.	• Niedostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb obecnego i na przyszłość rynku pracy Partnerstwa w zakresie szkolnictwa zawodowego, kształcenia dorosłych, podnoszenia kwalifikacji, staży i praktyk • Brak wysokokwalifikowanej kadry szkoleniowej w poszczególnych zawodach • Niewystarczające zaplecze szkoleniowe, warsztaty, laboratoria • Niewystarczająca współpraca z przedsiębiorcami w zakresie przygotowania kadr.	• Brak fachowców w usługach w poszczególnych branżach • Zmniejszenie ilości miejsc pracy • Ograniczenie liczby działalności gospodarczych • Załamanie rynku pracy • Emigracja młodych • Wysokie koszty pozyskania i brak wpływów podatkowych z pracowników przyjezdnych z zewnątrz Partnerstwa i z zagranicy • Obniżenie tempa rozwoju gospodarczego Partnerstwa • Spadek dochodów mieszkańców samorządów Partnerstwa.	• Analiza rynku pracy obszaru Partnerstwa pod kątem zapotrzebowania na kadry w poszczególnych branżach. • Opracowanie programu rozwoju szkolnictwa ponadpodstawowego ze szczególnym uwzględnieniem szkolnictwa zawodowego co najmniej do 2030 roku na terenie partnerstwa w oparciu o strategię i programy regionalne i rządowe. • Współpraca z sąsiednimi powiatami ustalenia i porozumienia w tym zakresie. • Cykliczne sprawozdania

			w zakresie monitorowania losów absolwentów szkół ponadpodstawowych • Koordynacja z poziomu regionu specjalizacji w obszarze szkolnictwa zawodowego • Współpraca szkół z przedsiębiorcami.
Niewystarczająca wizja rozwoju atrakcyjnego i innowacyjnego rolnictwa oraz tworzenia przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach	• Nieadekwatne do potrzeb wsparcie szkoleniowe i finansowe przedsiębiorców działających w sektorze przetwórstwa rolniczego • Niedostosowane do potrzeb doradztwo rolnicze (np. wsparcie małych gospodarstw rolnych, systemowe podejście, analiza liczby gospodarstw, przygotowanie projekty, dotarcie do wybranych gospodarstw, adresowana pomoc, upowszechnienie dobrych praktyk + rozwój obszarów wiejskich; a także doradztwo dla wysokospecjalizowanych	• Zmniejszenie zainteresowania młodzieży pracą w rolnictwie i w sektorze przetwórstwa rolniczego • Spadek konkurencyjności • Nadmierna koncentracja produkcji zagrażająca środowisku	• Promocja grup producentów rolnych • Ogólnopowiatowa aktywność/lobbying na forum województwa i branżowo w obszarze rolnictwa • Zacieśnienie współpracy samorządów lokalnych z ODR Szepietowo • Przygotowanie kampanii informacyjnej na temat specyfiki i korzyści odnoszonych dzięki zrównoważonemu rolnictwu (np. tworzenie grup

	gospodarstw, niewystarczająca współpraca ze spółdzielnią), niewystarczające doradztwo ekonomiczne, słaba współpraca z samorządem rolniczy • Grupy producenckie, słabość dotychczasowych działań, w zestawieniu w działalnością Mlekowity • Mała otwartość i brak zaufania do innowacji • Brak zaufania utrudniający współpracę		producenckich) adresowanie do mieszkańców • Rozwój sieci obsługi innowacyjnego rolnictwa
Niewystarczający rozwój energetyki odnawialnej na terenie powiatu	• Niewystarczająca infrastruktura przesyłowa sieci energetycznych. • Brak inteligentnego opomiarowania, co skutkuje niedokładnością w informacjach o profilu zużywanej energii elektrycznej. • Brak bilansu energetycznego Partnerstwa. • Niewykorzystane możliwości zagospodarowania odpadów rolniczych w produkcji zwierzęcej (gnojowica),	• Niewielka ilość energii elektrycznej produkowanej na terenie Partnerstwa • Pogorszenie jakości życia mieszkańców. • Pogorszenie atrakcyjności terenu Partnerstwa do zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej dla zainteresowanych z zewnątrz.	• Wspólne działania Partnerstwa na rzecz zapewnienia samowystarczalności energetycznej Partnerstwa poprzez rozwój energetyki rozproszonej i odnawialnej opartej na lokalnych zasobach”. • Utworzenie Klastra Energetycznego Partnerstwa (przykład Siemiatycze), jako najbardziej

	roślinnej i przetwórstwa rolno-spożywczego (odpady i ich utylizacja). • Brak wspólnych grup zakupowych zarówno energii elektrycznej jak i urządzeń do inwestycji w energetykę odnawialną. • Niezagospodarowane tereny inwestycyjne pod energetykę. • Niewielki udział energii odnawialnej w całkowitym zużyciu na terenie Partnerstwa. • Wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną i ciepłą. • Niewystarczające środki finansowe (własne) na inwestycję w system monitoringu i OZE. • Niestabilność przepisów prawa. • Brak świadomości ekologicznej mieszkańców • Brak wiedzy na temat racjonalnego gospodarowania energią i inwestowania w produkcję energii.	• Wysokie koszty energii elektrycznej i ciepłej dla mieszkańców, rolników i przedsiębiorców. • Pogorszenie się stanu środowiska. Niekorzystny wpływ energetyki konwencjonalnej na środowisko: zanieczyszczenie powietrza, gleby, wód. • Pogorszenie stanu zdrowia mieszkańców. Niekorzystny wpływ energetyki konwencjonalnej na zdrowie: zanieczyszczenie powietrza, gleb i wód. • Przeciążenie sieci energetycznych. • Niewykorzystane możliwości wzrostu gospodarczego Partnerstwa. • Mniejsza atrakcyjność turystyczna. • Mniejsza atrakcyjność	kompleksowego i dynamicznego sposobu podnoszenia kompetencji, poprawy konkurencyjności i rozwoju gospodarczego Partnerstwa. • <i>Stworzenie „Centrum Energii Odnawialnej” dla rolników i mieszkańców wsi w PODR Szepietowo</i> • Stworzenie pilotażowego projektu „Spółdzielni Energetycznej”. • Sporządzenie bilansu energetycznego, w którym dokładnie przeanalizowano by obecne zużycie i zapotrzebowanie na energię w przyszłości przez największe przedsiębiorstwa, rolnictwo i mieszkańców. • Modernizacja sieci energetycznych, dostosowanej do
--	---	--	--

	• Nieznajomość wyzwań, jakie stawiane są w zakresie ochrony klimatu na Ziemi.	inwestycyjna. • Mniejsza liczba zadowolonych mieszkańców i przedsiębiorców.	lokalnej produkcji, docelowo stworzenie własnej sieci energetycznej na terenie Partnerstwa. • Stworzenie innowacyjnych modeli wytwarzania, magazynowania i dystrybucji energii z wykorzystywaniem dostępnych lokalnie zasobów, w tym odnawialnych źródeł energii (współpraca z uczelniami, producentami energii i urzędów do produkcji, magazynowania, przesyłania i monitoringu energii) • Opracowanie modelu wykorzystania gnojowicy do produkcji biogazu w naszych warunkach i innych produktów rolniczych w gospodarstwach rolnych na terenie Partnerstwa.
--	---	--	--

			• Koordynacja systemu zarządzania energią w firmach, instytucjach i osobach prywatnych na terenie Partnerstwa • Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych pod OZE na terenie Partnerstwa. • Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców • Edukacja mieszkańców w zakresie racjonalnego gospodarowania energią i inwestowania w nią.
Niewystarczająca wizja rozwoju rolnictwa, dochodowego dla rodzin wiejskich i przyjaznego dla środowiska	• Niewykorzystanie możliwości rolnictwa ekologicznego i sprzedaży bezpośredniej z gospodarstw. • Nieadekwatne do potrzeb wsparcie szkoleniowe i finansowe rolników i przedsiębiorców działających w sektorze drobnego	• Brak alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców wsi Zmniejszenie zainteresowania młodzieży pracą w rolnictwie i w sektorze przetwórstwa rolniczego	• Zacieśnienie współpracy samorządów lokalnych z PODR Szepietowo w zakresie analizy, diagnozy i działania w zakresie rozwoju obszarów wiejskich • Współpraca lokalnych

Niewystarczająca wizja rozwoju terenów wiejskich jak atrakcyjne miejsce do życia i aktywności gospodarczej.	przetwórstwa rolniczego • Niedostosowane do potrzeb doradztwo rolnicze (np. niewystarczające doradztwo ekonomiczne dla wysokospecjalizowanych gospodarstw oraz małych gospodarstw rolnych, • Brak systemowego podejścia:	• Nadmierna koncentracja ziemi, likwidacja wielu gospodarstw, wyludnianie się miejscowości najbardziej oddalonych od ośrodków miejskich	samorządów z władzami województwa, uczelniami, przedsiębiorcami (Mlekovita) w zakresie programu, koncepcji „Dolina rolnicza 4.0”.
Niewystarczająca wizja tworzenia innowacyjnych usług i przedsiębiorstw okołorolniczych, opartych na zaawansowanych technologiach.	(analiza i diagnoza gospodarstw, przygotowanie projektów, dotarcie do wybranych gospodarstw, upowszechnienie dobrych praktyk pomoc dostosowana do konkretnych potrzeb). • Brak pracowników rolnych dla gospodarstw mleczarskich • Brak wspólnego działania i niewystarczająca współpraca rolników. • Słabość dotychczasowych działań w zakresie tworzenia grup producenckich (poza branżą mleczarską i produkcją mleka), • Niewystarczająca współpraca z samorządem rolniczym	• Nadmierna koncentracja produkcji zagrażająca środowisku i ograniczająca miejsca pracy na wsi • Spadek konkurencyjności rolnictwa na terenie partnerstwa • Degradacja obszarów wiejskich pod względem społecznym i gospodarczym	• Wzmocnienie doradztwa ekonomicznego dla gospodarstw rolnych i przedsiębiorstw około rolniczych i, rozwój sieci obsługi innowacyjnego rolnictwa • Ogólnopowiatowa aktywność/lobbying na forum województwa i branżowo w obszarze rolnictwa w ministerstwie rolnictwa. • Stworzenie pilotażowego programu przygotowania i zatrudnienia pracowników rolnych z

	• Mała otwartość i brak zaufania do innowacji • Brak zaufania utrudniającego współpracę		terenu Partnerstwa w gospodarstwach mleczarskich • Kampania informacyjna na temat specyfiki i korzyści odnoszonych dzięki zrównoważonemu rolnictwu (np. rolnictwa ekologicznego i sprzedaży bezpośredniej z gospodarstw) adresowane do mieszkańców wsi i miasta, jako potencjalnych konsumentów • Promocja i upowszechnienie dobrych praktyk w zakresie produktów lokalnych i tradycyjnych Partnerstwa Ziemi Wysokomazowieckiej. • Promocja i upowszechnienie dobrych praktyk w
--	--	--	--

			zakresie wspólnego działania, promocja grup producenckich
--	--	--	---

4. Spis rysunków

Ryc. 1. Szablon konturowy partnerstwa	13
Ryc. 2. Geograficzne położenie partnerstwa	15
Ryc. 3. Krajobraz Miasta Wysokie Mazowieckie	16
Ryc. 4. Krajobraz Powiatu Wysokomazowieckiego	17
Ryc. 5. Klasy pokrycia terenu.....	18
Ryc. 6. Delimitacja obszarów problemowych Śleszyńskiego. Typy gmin problemowych.	19
Ryc. 7. Delimitacja obszarów problemowych Śleszyńskiego. Typologia obszarów problemowych.	20
Ryc. 8. Szkielet układu komunikacyjnego.....	21
Ryc. 9. Cele strategiczne – podsumowanie.....	47
Ryc. 10. Wskaźniki MRL dla partnerstwa na tle kraju. Wymiar ogólny.....	50
Ryc. 11. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa.....	50
Ryc. 12. Ogólny wskaźnik rozwoju gmin 2019 w Partnerstwie.....	52
Ryc. 13. Ogólny wskaźnik rozwoju gmin w Polsce i jego dynamika w latach 2015-2019	53
Ryc. 14. Dynamika ogólnego wskaźnika rozwoju gmin 2015-2019 w partnerstwie.....	54
Ryc. 15. Pozycja gminy w partnerstwie (wymiar ogólny 2019).....	56
Ryc. 16. Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu	57
Ryc. 17. Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu	58
Ryc. 18. Wskaźniki MRL dla partnerstwa. Wymiar gospodarczy	58
Ryc. 19. Wskaźniki MRL dla partnerstwa. Wymiar społeczny.....	59
Ryc. 20. Wskaźniki MRL dla partnerstwa. Wymiar środowiskowy	60
Ryc. 21. Sytuacja demograficzna (partnerstwo - Ziemia wysokomazowiecka)	65
Ryc. 22. Zmiany liczby mieszkańców w wieku 20-24 i 60-64	67
Ryc. 23. Saldo migracji ogółem - Ziemia wysokomazowiecka.	69
Ryc. 24. Zmiany liczby ludności Ziemia Wysokomazowiecka.....	71
Ryc. 25. Prognoza GUS 2017-2030, zmiana liczby ludności ogółem	71
Ryc. 26. Liczba ludności	73
Ryc. 27. Zmiana liczby ludności w wieku 0-2.....	73

Ryc. 28. Zmiana liczby ludności w wieku 3-6 i 7-14.	74
Ryc. 29. Urodzenia żywe.	75
Ryc. 30. Urodzenia żywe w poszczególnych gminach.....	76
Ryc. 31. Sieć miejscowości OP na tle sąsiadujących ośrodków miejskich.....	77
Ryc. 32. Struktura osiedleńcza obszarów wiejskich partnerstwa.	77
Ryc. 33. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT przypadające na 1 mieszkańca (średnia 3 letnia).....	78
Ryc. 34. Dynamika wskaźnika wpływu JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT	79
Ryc. 35. Wartość wskaźnika wpływu JST z tytułu udziału we wpływach BP z PIT	79
Ryc. 36. Liczba podatników ogółem - różnica w latach (2019-2015).....	80
Ryc. 37. Struktura zatrudnienia.....	81
Ryc. 38. Dynamika liczby bezrobotnych w powiecie wysokomazowieckim.	82
Ryc. 39. Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych.....	82
Ryc. 40. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej – dynamika.	83
Ryc. 41. Osoby korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej.....	83
Ryc. 42. Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą.....	84
Ryc. 43. Liczba podmiotów gospodarczych.....	85
Ryc. 44. Liczba podmiotów gospodarczych.....	86
Ryc. 45. Liczba organizacji społecznych na 1000 mieszkańców.	87
Ryc. 46. Udział dotacji do zadań publicznych.....	87
Ryc. 47. Uczestnicy zajęć Centrów, Domów i Ośrodków Kultury.....	88
Ryc. 48. Czytelnicy bibliotek.....	89
Ryc. 49. Ogólny wskaźnik rozwoju partnerstwa.....	90
Ryc. 50. Pozycja gmin w partnerstwie (wymiar gospodarczy 2019)	91
Ryc. 51. Wskaźnik rozwoju w obszarach wymiaru gospodarczego na początku i końcu badanego okresu	91
Ryc. 52. Wskaźnik atrakcyjności miejsca zamieszkania.....	94
Ryc. 53. Nowo oddana powierzchnia użytkowa nie mieszkaniowa	95
Ryc. 54. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów szczególnie uciążliwych w latach 2008- 2018 w województwie podlaskim.	97

Ryc. 55. Wielkość emisji z sektora komunalno-bytowego i emisja punktowa w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego.	98
Ryc. 56. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji punktowej tlenków siarki SOX w województwie podlaskim w 2018 roku.	99
Ryc. 57. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji liniowej i punktowej tlenków azotu NOX w województwie podlaskim w 2018 roku.....	100
Ryc. 58. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji liniowej i powierzchniowej pyłu PM10 w województwie podlaskim w 2018 roku.....	101
Ryc. 59. Rozmieszczenie oraz ładunki emisji punktowej pyłu PM10 w województwie podlaskim w 2018 roku	102
Ryc. 60. Struktura zużycia wody na OP.	104
Ryc. 61. Stan/potencjał ekologiczny jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.....	106
Ryc. 62. Stan chemiczny jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.....	107
Ryc. 63. Stan jednolitych części wód powierzchniowych płynących w województwie podlaskim, na podstawie wyników badań z 2018 r.	108
Ryc. 64. Regiony gospodarki odpadami w województwie podlaskim, wraz z regionalnymi instalacjami przetwarzania odpadów komunalnych oraz instalacjami przewidzianymi do zastępczej obsługi regionów	110
Ryc. 61. Wyniki badań mieszkańców.	112
Ryc. 62. Porównanie wyników badań mieszkańców, uczniów i liderów.	113
Ryc. 63. Potencjał rolny.....	115
Ryc. 64. GDOŚ. Formy ochrony przyrody	118
Ryc. 64. Rozwój funkcji turystycznej	126

5. Spis tabel

Tabela 1. Wskaźnik rozwoju w obszarach na początku i końcu badanego okresu	57
Tabela 2. Struktura ludności - Ziemia wysokomazowiecka.....	66
Tabela 3. Ludność i struktura wieku-szczególne grupy wiekowe - Ziemia Wysokomazowiecka	66
Tabela 4. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób wieku przedprodukcyjnym.....	67
Tabela 5. Liczba mieszkańców w wieku 25-34 na 1000 mieszkańców ogółem	68

Tabela 6. Przyrost naturalny Ziemia Wysokomazowiecka – wskaźniki.....	68
Tabela 7. Współczynnik dzietności kobiet.....	69
Tabela 8. Saldo migracji ogółem	70
Tabela 9. Saldo migracji osób młodych w wieku 25-39 lat na 1000 osób	70
Tabela 10. Wpływy JST z tytułu udziału we wpływach budżetu państwa z podatku PIT przypadające na 1 mieszkańca.	79
Tabela 11. Podstawowe dane na temat zjawisk społecznych w latach 2009-2019.....	81
Tabela 12. Liczba osób prowadzących działalność gospodarczą w latach 2012-2019.	84
Tabela 13. Podmioty gospodarcze w REGON.....	92
Tabela 14. Liczba mieszkańców w wieku produkcyjnym.	92
Tabela 15. Deficyty siły roboczej.....	93
Tabela 16. Nowooddana powierzchnia komercyjna.	94
Tabela 17. Dochody podatkowe budżetów gmin.	96

6. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Powiązania funkcjonalne (gospodarczo-przestrzenne).

Edukacja i wychowanie		
Ciechanowiec	W gminie dostępne są przedszkola, szkoły podstawowe, ogólnokształcące, technika, szkoły branżowe i zawodowe, szkoła wyższa (Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska w Radomiu). Brak żłobka, usługa będzie dostępna od 1 września 2021 r. Brak szkoły specjalnej	Z usług z zakresu edukacji i wychowania zlokalizowanych w Ciechanowcu korzystają mieszkańcy Klukowa, Perlejewo, Grodziska, Bogut (woj. Mazowieckie, poza OP), Nura
Czyżew	W gminie jest: 1 przedszkole z siedzibą w Urzędzie Miejskim w Czyżewie, 2 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych i 1 punkt przedszkolny - korzysta poza gminą 8 osób: ze względu na bliskość zakładu pracy, oraz dogodność dowożenia, 3 szkoły podstawowe (po 1 w każdej parafii). W Czyżewie działa Zespół Szkół Ogólnokształcących i Zawodowych w Czyżewie – działa w nim klasa I liceum oraz klasy I – IV Technikum oraz klasy policealne. Brak szkoły wyższej. Brak szkół branżowych i zawodowych. Brak szkoły specjalnej.	W planie jest budowa oddzielnego budynku dla przedszkola z oddziałem żłobkowym. Z usług oświatowych korzystają pojedyncze osoby spoza gminy: najczęściej z gminy Szepietowo, Boguty, Andrzejewo, Szulborze Wielkie, Zaręby Kościelne. Szkoła średnia z racji położenia gminy przyciąga młodzież z woj. mazowieckiego. Młodzież z wyższymi aspiracjami wybiera szkoły poza gminą. Najczęściej korzystają z usług w miastach: Białystok, Warszawa, Łomża. Usługi z zakresu szkolnictwa branżowego i zawodowego młodzież najczęściej realizuje w szkołach w miejscowościach: Ciechanowiec, Wysokie Mazowieckie, Zambrów (poza OP). Szkoła specjalna, do której uczęszczają mieszkańcy z Czyżewa jest w Długoborze

		gmina Zambrów (poza OP)
Klukowo	W gminie dostępne są przedszkola, szkoły podstawowe. Brak szkół ogólnokształcących, techników, szkół branżowych i zawodowych, szkół wyższych. Brak szkoły specjalnej.	Zdarza się, że mieszkańcy posyłają dzieci do przedszkola w sąsiednich gminach (Ciechanowiec), ponieważ jest tam możliwość dłuższego pozostania dziecka np. do godz. 16.00. Wybór przedszkola wiąże się także z lokalizacją przedszkola w miejscowości, w której pracuje rodzic, np. w Ciechanowcu). Najczęściej wybierane szkoły wyższe - Filia w Ciechanowcu, Białystok, Warszawa, Łomża, Lublin Szkoły ogólnokształcące, technika, branżowe - Ciechanowiec, Wysokie Mazowieckie, Rudka, Białystok
Kobylin-Borzymy	W gminie dostępne są przedszkola, szkoły podstawowe. Brak szkół ogólnokształcących, techników, szkół branżowych i zawodowych, szkół wyższych. Brak szkoły specjalnej.	Mieszkańcy innych miejscowości nie korzystają z niniejszej usługi w naszej gminie. Miejsce realizacji usług, które nie są dostępne w Kobylinie-Borzymy: Białystok, Wysokie Mazowieckie, Sokoły (Krzyżewo), Łapy
Kulesze Kościelne	Funkcjonują 2 oddziały przedszkolne dla 3-4 latków, oraz przedszkole przy SP dla 5 latków. Łącznie ok 10 dzieci uczęszcza do przedszkoli w Wysokiem Mazowieckiem i w Sokołach najczęściej jest to spowodowane pracą rodziców w tych miejscowościach lub odległością z miejsca zamieszkania. Na terenie Gminy Kulesze Kościelne funkcjonuje jedna Szkoła Podstawowa, która zupełnie zaspokaja potrzeby	

	edukacyjne. Kilkoro uczniów uczęszcza do Szkół Podstawowych w mieście Wysokie Mazowieckie (ze względu na pracę rodziców) oraz na terenie Gminy Sokoły do Szkoły Podstawowej w Sokołach i Bruszewie (ze względu na odległość). Brak szkół ogólnokształcących, techników, szkół branżowych i zawodowych, szkół wyższych. Brak szkoły specjalnej.	Uczniowie z terenu Gminy Kulesze Kościelne najczęściej uczęszczają do szkoły ogólnokształcącej w mieście Wysokie Mazowieckie oraz w Białymstoku. Uczniowie z terenu Gminy Kulesze Kościelne najczęściej uczęszczają do techników w mieście Wysokie Mazowieckie, Krzyżewie – teren Gminy Sokoły oraz w Białymstoku. Uczniowie z terenu Gminy Kulesze Kościelne najczęściej uczęszczają do szkół branżowych i zawodowych w mieście Wysokie Mazowieckie oraz w Białymstoku. Uczniowie z terenu Gminy Kulesze Kościelne uczęszczają do szkół specjalnych zlokalizowanych na terenie Gminy Sokoły – Perki Karpie, Nowych Piekut – Kostry Noski, oraz poza partnerstwem powiat zambrowski – Długobórz i Białystok. Młodzież uczęszcza do szkół wyższych głównie w Białymstoku, Łomży, Olsztynie, Warszawie.
Nowe Piekuty	W gminie dostępne są przedszkola, szkoły podstawowe. Brak szkół ogólnokształcących, techników, szkół branżowych i	

	zawodowych, szkół wyższych. Brak szkoły specjalnej.	
Sokoły	W gminie dostępne są przedszkola, szkoły podstawowe, technikum i szkoła specjalna (funkcjonuje OREW w Perkach Karpiach). Brak szkół ogólnokształcących, szkół branżowych i zawodowych, szkół wyższych.	Zespół szkół Rolniczych oferuje szeroką ofertę ale brak jest chętnych.
Szepietowo	W gminie działa 1 Niepubliczne Przedszkole oraz 8 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych. Gmina Szepietowo prowadzi 3 szkoły podstawowe. Dzieci pobierają naukę również w szkołach podstawowych w gminach ościennych oraz za granicą – ok 90 dzieci. Brak szkół ogólnokształcących, techników, szkół branżowych i zawodowych, szkół wyższych. Brak szkoły specjalnej.	W oddziałach przedszkolnych w szkołach gmina może przyjąć do 200 dzieci (obłożenie około 60%), przedszkole niepubliczne posiada 75 miejsc dla dzieci przedszkolnych. Migracja dzieci do innych obwodów ma charakter incydentalny. Głównym powodem nauki dzieci z obwodów szkolnych Szepietowa w gminach sąsiednich jest przynależność do parafii (w miejscowościach parafialnych są siedziby szkół). Drugim ważnym czynnikiem jest emigracja zarobkowa, dzieci pobierają naukę za granicą.
Wysokie Mazowieckie Gmina	Usługa przedszkolna jest dostępna w Szkole Podstawowej w Jabłonce Kościelnej (oddziały przedszkolne). W przeważającej większości dzieci uczęszczają do przedszkola w Mieście Wysokie Mazowieckie. Dwie szkoły podstawowe w Jabłonce Kościelnej i Świątku Wielkim. Dzieci uczęszczają do szkół w Mieście Wysokie	

	Mazowieckie, w Gminie Sokoły, gminie Kulesze-Kościelne. Brak szkół ogólnokształcących, techników, szkół branżowych i zawodowych, szkół wyższych. Brak szkoły specjalnej.	Dzieci i młodzież korzystają z placówek w całym powiecie, województwie, w mieście stołecznym Warszawa.
Wysokie Mazowieckie Miasto	W gminie dostępne są przedszkola, szkoły podstawowe, ogólnokształcące - Zespół Szkół Ogólnokształcących i Policealnych, technika - Zespół Szkół Zawodowych i Centrum Kształcenia Zawodowego, szkoły branżowe i zawodowe. W Gminie Miejskiej Wysokie Mazowieckie funkcjonuje Samorządowa Szkoła Muzyczna I stopnia, będąca w strukturze Miejskiego Zespołu Szkół (oprócz Szkoły Podstawowej Nr 2), <u>bezpłatnie</u> uczęszcza do niej około 115 uczniów. Spośród tych uczniów część stanowią uczniowie z innych gmin z terenu powiatu. Brak szkoły specjalnej. Brak szkoły wyższej.	

Opieka zdrowotna i pomoc społeczna		
Ciechanowiec	W gminie dostępne są POZ, dzienne domy pobytu dla osób starszych (Środowiskowy Dom Samopomocy, Klub Seniora, Warsztaty Terapii Zajęciowej), całodobowe domy opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych (Centra Usług Mieszkalnych Zakład Pielęgnacyjno – Opiekuńczy), placówki opiekuńcze dla dzieci i młodzieży (Pogotowie Opiekuńczo Wychowawcze	Z usług POZ w Ciechanowcu korzystają mieszkańcy Klukowa, Wysokiego Mazowieckiego, Perlejewy, Grodziska

	Świetlica dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych) Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala), usługa dostępna w OP (szpital powiatowy w Wysokim Mazowieckim)	
Czyżew	W gminie dostępne są POZ, - mieszkańcy gminy korzystają z POZ dostępnej na miejscu (Gminny Ośrodek Zdrowia i placówka prywatna) - korzystają też z usług medycznych w ościennych gminach: Szulborze Wielkie, Wysokie Mazowieckie. Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych, całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala), usługa dostępna w OP (szpital powiatowy w Wysokim Mazowieckim)	Najbliższy DPS znajduje się w Kozarzach gm. Ciechanowiec (w OP). W gminie Czyżew działają 2 kluby Seniora. Najbliższe placówki opiekuńcze dla dzieci i młodzieży są w Gm. Wysokie Mazowieckie, Zambrów (poza OP). Mieszkańcy najczęściej korzystają z usług w miastach: Wysokie Mazowieckie, Zambrów (poza OP), Białystok (poza OP, stolica województwa)
Klukowo	W gminie dostępne są POZ. Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych, całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala), usługa dostępna w OP (szpital powiatowy w Wysokim Mazowieckim)	
Kobylin-Borzemy	W gminie dostępne są POZ.	

	Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych, całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala), usługa dostępna w OP (szpital powiatowy w Wysokim Mazowieckim)	
Kulesze Kościelne	W gminie dostępne są POZ. Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych, całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala), usługa dostępna w OP (szpital powiatowy w Wysokim Mazowieckim)	Mieszkańcy gminy korzystają ze specjalistycznej opieki zdrowotnej w mieście Wysokie Mazowieckie oraz poza partnerstwem – Białystok. Mieszkańcy korzystają z Warsztatów Terapii Zajęciowej w Starych Raciborach na terenie Gminy Sokoły (dla osób niepełnosprawnych).
Nowe Piekuty	W gminie dostępne są POZ. Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych, całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala), usługa dostępna w OP (szpital powiatowy w Wysokim Mazowieckim)	
Sokoły	W gminie dostępne są POZ.	Ok.5-10 % mieszkańców korzysta z podstawowej opieki zdrowotnej poza terenem gminy. Łapy, Wysokie Mazowieckie, Poświętne

	Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych, całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala).	Powód – korzystanie z bardziej doświadczonych, wykwalifikowanych lekarzy. Planowana jest budowa Centrum Opiekuńczo Mieszkalnego w gminie Sokoły z przeznaczeniem na pobyt dzienny i pobyt całodobowy.
Szepietowo	W gminie dostępny jest POZ. Gmina prowadzi Środowiskowy Dom Samopomocy. Brak całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży. Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala).	Z usług korzystają także mieszkańcy Nowych Piekut, Czyżewa i Klukowa.
Wysokie Mazowieckie Gmina	Na terenie miejscowości Jabłonka Kościelna znajduje się Ośrodek Zdrowia. Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych, całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży. Brak specjalistycznej opieki zdrowotnej (w tym szpitala), Mieszkańcy gminy ze względu na specyfikę lokalizacji gminy - okalającej Miasto Wysokie Mazowieckie w głównej mierze korzystają usług znajdujących się w Mieście Wysokie Mazowieckie.	
Wysokie Mazowieckie Miasto	W gminie dostępne są POZ. Brak dziennych domów pobytu dla osób starszych,	

	całodobowych domów opieki dla osób starszych i z niepełnosprawnościami, placówek opiekuńczych dla dzieci i młodzieży Jest zapewniony dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej - w Wysokiem Mazowieckiem jest Szpital Ogólny, w którym funkcjonują oddziały i poradnie, ale niestety niezbyt duży zakres.	
--	--	--

Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją		
Ciechanowiec	W gminie dostępne jest kino, organizowane są wydarzenia z zakresu kultury wysokiej np. Koncerty muzyki Chopina, wydarzenia o charakterze pop-kultury, imprezy i wydarzenia sportowe, powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej. Brak teatru	Na seanse w kinie przyjeżdżają mieszkańcy z całego powiatu, a także sąsiednie powiaty (o kryterium wyboru decyduje m.in. repertuar oraz charakter turystyczny gminy)
Czyżew	W gminie dostępne jest kino (kino działa okazjonalnie, w Sali kinowej GOK, także w sezonie letnim, na świeżym powietrzu – tzw. „Kino letnie”), organizowane są wydarzenia z zakresu kultury wysokiej np. w Czyżewie funkcjonuje izba regionalna „Muzeum Ziemi Czyżewskiej”, usytuowana w zabytkowym budynku dworca kolejowego, organizowane są wydarzenia o charakterze pop-kultury, imprezy i wydarzenia sportowe, powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej (Gmina dysponuje Stadionem Miejskim, OSA w Czyżewie i miejscowościach gminnych, placami zabaw, Orlikiem, halami sportowymi przy	z usług korzystają mieszkańcy innych gmin - Szulborze Wielkie, Boguty, Andrzejewo

	szkołach, zalewem miejskim z plażą. Popularnym miejscem rekreacji jest też Park Podworski w Czyżewie.) Brak teatru	
Klukowo	W gminie powszechnie dostępne są miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej. Brak teatru, kina, wydarzeń z zakresu kultury wysokiej, wydarzeń o charakterze pop-kultury, imprez i wydarzeń sportowych.	
Kobylin-Borzemy	W gminie powszechnie dostępne są miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej. Brak teatru, kina, wydarzeń z zakresu kultury wysokiej, wydarzeń o charakterze pop-kultury, imprez i wydarzeń sportowych.	
Kulesze Kościelne	W gminie powszechnie dostępne są miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej oraz odbywają się imprezy i wydarzenia sportowe. Brak teatru, kina, wydarzeń z zakresu kultury wysokiej, wydarzeń o charakterze pop-kultury.	
Nowe Piekuty	W gminie powszechnie dostępne są miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej oraz odbywają się imprezy i wydarzenia sportowe. Brak teatru, kina, wydarzeń z zakresu kultury wysokiej, wydarzeń o charakterze pop-kultury.	
Sokoły	W gminie powszechnie dostępne są miejsca do	

	uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej. Brak kina, teatru, miejsc kultury wysokiej, wydarzeń o charakterze pop-kultury, imprez sportowych.	
Szepietowo	W gminie dostępne jest kino, organizowane są wydarzenia z zakresu kultury wysokiej, wydarzenia o charakterze pop-kultury, imprezy i wydarzenia sportowe, powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej. Gmina Szepietowo jest, lub była organizatorem wielu wydarzeń z zakresu kultury wysokiej, m.in.: Międzynarodowego Festiwalu Piosenki Poetyckiej im. Bułata Okudźawy "Wiara, Nadzieja, Miłość", Podlaskiej Oktawy Kultur, Międzynarodowego Festiwalu Folkloru „Podlaskie Spotkania”, Międzynarodowego Festiwalu „GLORIA”, oraz koncertów i monodramów artystów z Polski i zagranicy. Brak teatru	
Wysokie Mazowieckie Gmina	W gminie powszechnie dostępne są miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej. W prawie każdej miejscowości znajduje się obiekt umożliwiający uprawianie sportu i rekreacji na świeżym powietrzu, oraz Orlik w Miejscowości Jabłonna Kościelna. Brak kina, teatru, miejsc kultury wysokiej, wydarzeń o charakterze pop-kultury, imprez sportowych.	
Wysokie Mazowieckie Miasto	W mieście dostępne jest kino, bardzo nowoczesne – 3D 4K z widownią na 224 miejsc, sala	

	klimatyzowana, organizowane są imprezy i wydarzenia sportowe, powszechnie dostępne miejsca do uprawiania sportu i rekreacji indywidualnej. Brak teatru, wydarzeń o charakterze kultury wysokiej i pop-kultury. Bywają organizowane bezpłatne występy Orkiestry Dętej Uniwersytetu Muzycznego w Białymstoku, Orkiestry Reprezentacyjnej Wojska Polskiego z Warszawy, Orkiestry Kameralnej Filharmonii Narodowej.	
--	---	--

Ochrona środowiska		
Ciechanowiec	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę, odbiór i oczyszczanie ścieków, odbiór odpadów komunalnych/PSZOK/składowisko odpadów Brak dostępu do ciepła sieciowego i sieci gazowej	Usługa z zakresu odbioru odpadów komunalnych/PSZOK dostępna tylko dla mieszkańców Gminy Ciechanowiec. Sieć wod-kan obejmuje także mieszkańców Grodziska
Czyżew	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę, odbiór i oczyszczanie ścieków, odbiór odpadów komunalnych/PSZOK/składowisko odpadów, sieć gazowa – w najbliższym czasie planowane jest podłączenie użytkowników indywidualnych Brak dostępu do ciepła sieciowego	
Klukowo	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę (Wodociągi są pod zarządem Zakładu wodociągów, Kanalizacji i Energetyki cieplnej w Wysokiem Mazowieckiem) i odbiór odpadów komunalnych/PSZOK/składowisko odpadów	

	Odbiór i oczyszczanie ścieków - kanalizacja w 2 miejscowościach, 2 oczyszczalnie ścieków, przydomowe oczyszczalnie ścieków, przydomowe zbiorniki bezodpływowe, odbiór nieczystości zapewniają firmy zewnętrzne. Brak dostępu do ciepła sieciowego (budynku publiczne – pompy ciepła, kotły olejowe, mieszkańcy we własnym zakresie). Brak dostępu do sieci gazowej.	
Kobylin-Borzymy	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę i odbiór odpadów komunalnych/PSZOK/składowisko odpadów. Odbiór i oczyszczanie ścieków - ścieki są odbierane i zagospodarowywane przez zewnętrzne firmy na podstawie indywidualnych umów. W większości SKR Sokoły. Brak dostępu do ciepła sieciowego. Zaopatrzenie mieszkańców w ciepło odbywa się za pośrednictwem indywidualnych pieców grzewczych. Brak dostępu do sieci gazowej.	
Kulesze Kościelne	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę (kilka miejscowości na terenie gminy zaopatrywanych jest przez sąsiednie gminy tj. Wysokie Mazowieckie, Sokoły, Kołaki Kościelne) W gminie dostępne są usługi związane z odbiorem odpadów komunalnych (Odpady komunalne odbierane są przez firmę zewnętrzną wyłonioną w drodze przetargu, mobilny	

	PSZOK czynny w pierwsze 4 soboty w miesiącu tylko dla mieszkańców gminy). Brak odbioru i oczyszczanie ścieków, dostępu do ciepła sieciowego i do sieci gazowej.	
Nowe Piekuty	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę. Gmina realizuje budowę przydomowych oczyszczalni ścieków w ramach dotacji dla mieszkańców. Gmina zleca odbiór odpadów komunalnych jak również prowadzenie PSZOK firmie zewnętrznej. Brak dostępu do ciepła sieciowego i sieci gazowej	
Sokoły	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę, odbiór i oczyszczanie ścieków, odbiór odpadów komunalnych/PSZOK/składowisko odpadów Brak dostępu do ciepła sieciowego i sieci gazowej	
Szepietowo	W gminie dostępne są usługi: zaopatrzenia w wodę (gmina w wodę zaopatruje ponad 98% mieszkańców, dodatkowo zaopatruje również jedną miejscowość z gminy Wysokie Mazowieckie), odbiór i oczyszczanie ścieków (do kanalizacji sanitarnej dostęp w 100% posiadają mieszkańcy 2 miejscowości, pozostałe korzystają z oczyszczalni przydomowych, pozostałe ścieki z nie odpływowych zbiorników częściowo dowożone są do miejskiej oczyszczalni), odbiór odpadów komunalnych/PSZOK/składowisko odpadów (gmina nie posiada składowiska odpadów, w gminie	

	działa punkt selektywnej zbiórki odpadów). Zbiornicze zaopatrzenie w ciepło funkcjonuje w ramach spółdzielni mieszkaniowej (kotłownia i sieć jest własnością spółdzielni), sieć gazowa w budowie (Inwestycja ma być zakończona w 2023 roku, w chwili obecnej zaawansowanie około 40%).	
Wysokie Mazowieckie Gmina	Gmina w 100% zwodociągowana. Administruje ZWKiEC Sp. z o. o. Wysokie Mazowieckie. Skanalizowana jest 1 miejscowość administruje ZWKiEC Sp. z o. o. Wysokie Mazowieckie, ok. 400 przydomowych oczyszczalni ścieków posiadamy i bezodpływowe zbiorniki na nieczystości płynne. Do odbioru odpadów gmina zapewnia firmę wyłonioną w drodze przetargu, Pszoki mobilne znajdują się na terenie Gminy, natomiast PSZOK stacjonarny znajduje się na terenie Miasta Wysokie Mazowieckie. Brak ciepła sieciowego (jedynie urząd gminy, który mieści się w Mieście Wysokie Mazowieckie). Brak sieci gazowej - niewielki zakres osób korzystających ok. 20 przyłączy, sieć występuje na niewielkim obszarze, zapotrzebowanie jest większe.	
Wysokie Mazowieckie Miasto	Miejska samorządowa spółka ZWKiEC Sp. z o.o. dostarcza wodę odbiorcom i realizuje zadania z zakresu odbioru ścieków. W mieście jest ograniczony dostęp do ciepła sieciowego, dostawcą ciepła jest ZWKiEC Sp. z o.o. a odbiorcami są mieszkańcy bloków Spółdzielni Mieszkaniowej i Zakładu Gospodarki Mieszkaniowej oraz	

	instytucje typu: Szpital, urzędy. Zapewniony jest odbiór odpadów, w mieście działa PSZOK. Prawie w 100% miasto zgazyfikowane (istnieje możliwość przyłączy na nowych powstających osiedlach domów jednorodzinnych).	
--	---	--

Transport publiczny		
Ciechanowiec	W gminie dostępna jest komunikacja autobusowa. Brak dostępu do linii kolejowej.	
Czyżew	W gminie dostępna jest komunikacja autobusowa. Czyżew jest położony na trasie kolejowej Warszawa - Białystok	Gmina nie jest organizatorem transportu publicznego autobusowego. Mieszkańcy gminy korzystają z usług organizatora zewnętrznego, np. PKS Nova Duża grupa korzystających z dostępu do sieci kolejowej to osoby z innych gmin: Boguty, Ciechanowiec, Andrzejewo
Klukowo	Dostępna jest komunikacja autobusowa prowadzona przez Urząd Marszałkowski. Komunikacja kolejowa nie jest dostępna w gminie, najbliższe stacje kolejowe: Czyżew i Szepietowo.	
Kobylin-Borzymy	Dostępna jest komunikacja autobusowa jedynie za pośrednictwem operatorów zewnętrznych (PKS Nova), lecz są to jedynie trasy liniowe, a nie wewnątrz gminy. Komunikacja kolejowa nie jest dostępna w gminie. Najbliższe stacje kolejowe: Białystok, Łapy.	
Kulesze Kościelne	W gminie dostępna jest komunikacja autobusowa. Brak dostępu do linii kolejowej.	

Nowe Piekuty	Autobusy przejeżdżające przez gminę na trasie Brańsk – Wysokie Mazowieckie. Gmina leży na linii kolejowej Warszawa- Białystok.	
Sokoły	W gminie dostępna jest komunikacja autobusowa. Komunikacja kolejowa jest dostępna.	
Szepietowo	W gminie dostępna jest komunikacja autobusowa i kolejowa.	
Wysokie Mazowieckie Gmina	Komunikację autobusową zapewnia PKS Zambrów. Komunikacja kolejowa nie jest dostępna w gminie, najbliższa stacja kolejowa w Szepietowie.	
Wysokie Mazowieckie Miasto	W gminie dostępna jest komunikacja autobusowa. Brak dostępu do linii kolejowej, najbliższej stacja w Szepietowie.	

Administracja		
Ciechanowiec	W gminie dostępne są usługi administracyjne szczebla podstawowego, w tym m.in. poczta/punkt opłat podatków lokalnych/ogólnodostępny internet, otwarte wifi. Dodatkowo w Ciechanowcu mieści się Biuro Zamiejscowe Starostwa Powiatowego w Wysokiem Mazowieckiem: Wydział Komunikacji Wydział Geodezji	
Czyżew	W gminie dostępne są usługi administracyjne szczebla podstawowego, w tym m.in. poczta/punkt opłat podatków lokalnych/ogólnodostępny internet, otwarte wifi. Brak usług szczebla powiatowego (najbliżej Wysokie Mazowieckie, Zambrów, Łomża)	Mieszkańcy innych gmin korzystają sporadycznie z usług poczty

Klukowo	W gminie dostępne są usługi administracyjne szczebla podstawowego, w tym m.in. poczta/punkt opłat podatków lokalnych/ogólnodostępny internet, otwarte wifi. Brak usług szczebla powiatowego (najbliżej Wysokie Mazowieckie, Zambrów, Łomża)	
Kobylin-Borzymy	W gminie dostępne są usługi administracyjne szczebla podstawowego – poczta. Brak usług szczebla powiatowego Dostępne jest doradztwo rolnicze ODR - dyżury doradcy w określone dni.	
Kulesze Kościelne	W gminie dostępne są usługi administracyjne szczebla podstawowego, w tym m.in. poczta/punkt opłat podatków lokalnych/ogólnodostępny internet, otwarte wifi. Brak usług szczebla powiatowego Poza gminą PODR w Szepietowie i Sąd Rejonowy w Wysokiem Mazowieckiem	
Nowe Piekuty	W gminie dostępne są usługi administracyjne szczebla podstawowego, w tym m.in. poczta/punkt opłat podatków lokalnych/ogólnodostępny internet, otwarte wifi. Brak usług szczebla powiatowego Poza gminą PODR w Szepietowie i Sąd Rejonowy w Wysokiem Mazowieckiem	
Sokoły	W gminie dostępne są usługi	

	administracyjne szczebla podstawowego, w tym m.in. poczta/punkt opłat podatków lokalnych/ogólnodostępny internet, otwarte wifi. Brak usług szczebla powiatowego.	
Szepietowo	W gminie dostępne są usługi administracyjne szczebla podstawowego, w tym m.in. poczta/punkt opłat podatków lokalnych/ogólnodostępny internet, otwarte wifi. Brak usług szczebla powiatowego. W gminie mieści się Podlaski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Szepietowie.	
Wysokie Mazowieckie Gmina	Mieszkań korzystają z punktów zlokalizowanych w miejscowości Jabłonka Kościelna – poczta, bank oraz w mieście Wysokie Mazowieckie.	
Wysokie Mazowieckie Miasto	Usługi kompletne, jak dla miasta powiatowego. Sąd Rejonowy, Prokuratura, Komenda Powiatowa Policji, Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej, ZUS, KRUS, ODR w Szepietowie Filia w Wysokiem Mazowieckiem, KAS (Urząd Skarbowy), Straż Miejska, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, Stacja Sanitarno-Epidemiczna, Powiatowy Inspektorat Weterynarii, Zarząd Dróg Powiatowych, Zakład Wodociągów, Kanalizacji i Energetyki Ciepłej Sp. z o.o., Przedsiębiorstwo Robót Drogowo-Mostowych TRAKT Sp. z o.o.,	

Usługi rynkowe

Ciechanowiec	W gminie dostępne są usługi finansowe, handlowe (sieci handlowe), handlowe (targowiska), usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi edukacyjne - szkoły językowe, kursy specjalistyczne, usługi z zakresu ochrony zdrowia – prywatne gabinety lekarskie, stomatologia, apteka, usługi gastronomiczne, sale weselne/bankietowe, usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy. Brak usług geodezyjnych	Usług handlowych, budowlanych i typu „beauty” korzystają mieszkańcy z Grodziska, Perlejewą, Klukowa Nura, Bogut (województwo mazowieckie). Z usług typu „beauty” korzystają turyści (z uwagi na turystyczny rodzaj miasta jakim staje się Ciechanowiec). Z usług gastronomicznych, sal weselnych/bankietowych korzystają mieszkańcy z całego powiatu i województwa, także z innych województw (np. mazowieckie). Są to usługi rozwinięte na dużą skalę w Gminie Ciechanowiec. Dobry stosunek jakości do ceny.
Czyżew	W gminie dostępne są usługi finansowe (działa Bank Spółdzielczy w Czyżewie i oddział PKO BP - pojedyncze osoby korzystają z usług poza gminą), handlowe (sieci handlowe - w gminie przeważają sklepy z branży spożywczo – rolniczej, działają też: Biedronka, Archelan, Chorten, Żabka i sklepy sieci „Lewiatan”), handlowe (targowiska), usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi z zakresu ochrony zdrowia – prywatne gabinety lekarskie, stomatologia, apteka, usługi gastronomiczne, sale weselne/bankietowe, usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy.	Duża część korzystających z usług pochodzi spoza gminy – Szulborze Wielkie, Boguty, Andrzejewo Usługi transportowe i logistyczne są rozbudowane, funkcjonuje w gminie dużo firm transportowych. Duża część mieszkańców gminy korzysta z gabinetów prywatnych poza gminą - wybierający gabinety poza gminą decydują się ze względu na brak określonych specjalności. Popyt na usługi gastronomiczne/sale bankietowe/weselne jest b. duży, realizowany głównie w okolicznych miejscowościach: w Ciechanowcu, Kuczynie, Wysokiem Mazowieckiem, Szulborzu Wielkim W gminie działają liczne zakłady mechaniki pojazdowej, blacharstwa i in. - wynika to z dużego popytu na usługę.

	Brak usług geodezyjnych, usług edukacyjnych - szkół językowych, kursów specjalistycznych.	Mieszkańcy korzystają z usług geodezyjnych w Wysokim Mazowieckim, z usług edukacyjnych w większych miastach: Łomża, Białystok.
Klukowo	W gminie dostępne są usługi finansowe, handlowe (sieci handlowe), usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi z zakresu ochrony zdrowia – prywatne gabinety lekarskie, stomatologia, apteka, usługi gastronomiczne, sale weselne/bankietowe, usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy. Brak targowiska. Brak usług edukacyjnych - szkół językowych, kursów specjalistycznych. Brak usług geodezyjnych	Usługi których dostępność jest ograniczona mieszkańcy realizują w Ciechanowcu i Wysokim Mazowieckim.
Kobylin-Borzymy	W gminie dostępne są usługi finansowe, handlowe (sieci handlowe), usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy. Brak targowiska. Brak usług edukacyjnych - szkół językowych, kursów specjalistycznych. Brak usług z zakresu ochrony zdrowia – prywatne gabinety lekarskie, stomatologia. Brak apteki. Brak miejsc realizacji usług gastronomicznych, sal weselnych/bankietowych. Brak usług geodezyjnych	
Kulesze Kościelne	W gminie dostępne są usługi	

	finansowe (Punkt Banku Spółdzielczego), usług z zakresu ochrony zdrowia –, stomatologia, usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi gastronomiczne, sale weselne/bankietowe. Jest dostępna apteka. Brak targowiska (mieszkańcy korzystają z targowisk zlokalizowanych na terenie miasta Wysokie Mazowieckie, Gminy Sokoły, Gminy Szepietowo oraz Białystok). Brak sieci handlowych - mieszkańcy korzystają z sieci handlowych zlokalizowanych na terenie miasta Wysokie Mazowieckie oraz Białegostoku). Brak usług edukacyjnych - szkół językowych, kursów specjalistycznych. Brak usług mechanicznych/serwisowych, np. warsztat samochodowy. Brak usług geodezyjnych.	
Nowe Piekuty	W gminie dostępne są usługi finansowe (SBR oddział w Nowych Piekutach), sieci handlowe - TOP Market oraz ARHELAN, w trakcie jest budowa sklepu „DINO”, usługi z zakresu ochrony zdrowia – stomatologia 2 gabinety, usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy. Jest dostępna apteka i weterynarz. Brak targowiska (najbliższe	

	targowiska znajdują się w Sokołach, Szepietowie, Brańsku). Brak usług edukacyjnych - szkół językowych, kursów specjalistycznych. Brak miejsc realizujących usługi gastronomiczne, sal weselnych/bankietowych. Brak usług transportowych, logistyki. Brak usług geodezyjnych.	
Sokoły	W gminie dostępne są usługi finansowe, handlowe (sieci handlowe), handlowe (targowiska), usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi edukacyjne - szkoły językowe, kursy specjalistyczne, usługi z zakresu ochrony zdrowia – prywatne gabinety lekarskie, stomatologia, apteka, usługi gastronomiczne, sale weselne/bankietowe, usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy, usługi geodezyjne.	
Szepietowo	W gminie dostępne są usługi finansowe (SBR Bank w Szepietowie Placówka PKO BP w Szepietowie), sieci handlowe (Biedronka, Stokrotka, Lewiatan), targowisko „Mój rynek” - targowisko o pow. 1ha z zadaszoną wiatą i wyposażone media, czynne jest w każdą sobotę i przyciąga mieszkańców z całego powiatu wysokomazowieckiego i nie tylko), usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp.), usługi z zakresu ochrony zdrowia –	

	prywatne gabinety lekarskie, stomatologia, apteka, usługi gastronomiczne, sale weselne/bankietowe, usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy. Brak usług geodezyjnych, usług edukacyjnych - szkół językowych, kursów specjalistycznych.	
Wysokie Mazowieckie Gmina	W gminie dostępne są usługi budowlane, remontowe, naprawcze, usługi transportowe, logistyka, usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, spa itp., apteka, weterynarz, usługi gastronomiczne, sale weselne/bankietowe, usługi mechaniczne/serwisowe, np. warsztat samochodowy. Brak usług finansowych, brak sieci handlowych, targowiska, brak usług edukacyjnych - szkół językowych, kursów specjalistycznych, usług z zakresu ochrony zdrowia – prywatnych gabinetów lekarskich, stomatologicznych. Brak usług geodezyjnych.	
Wysokie Mazowieckie Miasto	Usługi kompletne, jak dla miasta powiatowego.	Miasto pełni funkcję dostawcy usług dla gmin z całego powiatu i nie tylko.

Rynek pracy		
Ciechanowiec	W gminie działają firmy/zakłady pracy zarówno takie, których działalność nie jest związana z rolnictwem (np. Zakłady mięsne „Łuniewscy” - nowo powstały zakład w Gminie Ciechanowiec w listopadzie 2020 r.) oraz takie, które działają w branży rolnej (działalność związana z rolnictwem, skup, przetwórstwo, produkcja).	

	W gminie jest kilka gospodarstw rolnych zatrudniających pracowników	
Czyżew	W gminie działają firmy/zakłady pracy zarówno takie, których działalność nie jest związana z rolnictwem (np. Clovin (branża chemiczna), Krasbud (branża budowlana) oraz takie, które działają w branży rolnej (działalność związana z rolnictwem, skup, przetwórstwo, produkcja - „Sokołów” S. A. oddział w Czyżewie, Primator, Godagro, Rolwit). W gminie jest kilka gospodarstw rolnych zatrudniających pracowników	W gminie Czyżew znajdują się duże firmy/zakłady, w których pracują również mieszkańcy innych gmin. Duża grupa pracowników pochodzi z innych gmin - w przypadku „Sokołowa” z Sokołowa Podlaskiego, zwłaszcza kadra zarządzająca.
Klukowo	Zakłady mięsne „Łuniewscy” W gminie jest kilka gospodarstw rolnych zatrudniających pracowników	
Kobylin-Borzymy	W gminie jest kilka gospodarstw rolnych zatrudniających pracowników	
Kulesze Kościelne	W gminie działają firmy/zakłady pracy zarówno takie, których działalność nie jest związana z rolnictwem (stacja paliw, firma usługowa – podbudowa dróg kruszywem, wynajem sprzętu, usługi koparką, sprzedaż materiałów budowlanych) oraz takie, które działają w branży rolnej (działalność związana z rolnictwem, skup, przetwórstwo, produkcja - firmy zajmujące się sprzedażą paszy dla zwierząt oraz innych akcesoriów z branży rolniczej.	
Nowe Piekuty	W gminie jest kilka gospodarstw rolnych zatrudniających pracowników	
Sokoły	W gminie jest kilka gospodarstw rolnych zatrudniających pracowników.	
Szepietowo	W gminie działają 3 węzły	

	betoniarskie, firmy transportowe, kopalnie odkrywkowe żwiru (UNIMEX POLKRUSZ TRAKT). Teren gminy Szepietowo jest terenem typowo rolniczym (ROL POL Agro Frankopol Handel Środkami do Produkcji Rolnej Władysław Kostro). W gospodarstwach rolnych, szczególnie w tych wysokotowarowych, zapotrzebowanie na siłę roboczą jest bardzo duże, brak chętnych do pracy na rynku lokalnym.	
Wysokie Mazowieckie Gmina	Usługi rolnicze w Miodusach-Stok kombajny do buraków. Mystki - Rzym (cebula). W gminie jest kilka gospodarstw rolnych zatrudniających pracowników - duże gospodarstwa z bydłem i trzoda chlewną zatrudniają pracowników.	
Wysokie Mazowieckie Miasto	W gminie działają firmy/zakłady pracy zarówno takie, których działalność nie jest związana z rolnictwem oraz takie, które działają w branży rolnej (działalność związana z rolnictwem, skup, przetwórstwo, produkcja). Kluczowym pracodawcą jest SM Mlekowita.	

inne		
Ciechanowiec	Brak usługi prawniczych, notarialnych.	Z tego typu usług mieszkańcy Gminy Ciechanowiec najczęściej korzystają w Wysokiem Mazowieckiem.
Czyżew	Brak usługi prawniczych, notarialnych.	Z tego typu usług mieszkańcy Gminy Czyżew najczęściej korzystają w Wysokiem Mazowieckiem i Zambrowie

		(poza OP).
Klukowo	Brak usługi prawniczych, notarialnych.	Z tego typu usług mieszkańcy Gminy Klukowo najczęściej korzystają w Wysokiem Mazowieckiem.
Kobylin-Borzemy	bd	
Kulesze Kościelne	Usługi notarialne i prawnicze głównie w mieście Wysokie Mazowieckie	
Nowe Piekuty	bd	
Sokoły	bd	
Szepietowo	Brak usługi prawniczych, notarialnych.	
Wysokie Mazowieckie Gmina	bd	
Wysokie Mazowieckie Miasto	Dostępne są usługi notarialne i kancelarie adwokackie.	

Załącznik 2. Wyniki przeprowadzonych badań.

Badanie młodzieży w Partnerstwie Ziemia wysokomazowiecka

Celem badania było zdobycie i uzupełnienie wiedzy na temat planów życiowych i edukacyjnych młodzieży w kontekście ich zamieszkania na obszarach zagrożonych kryzysem i utratą kluczowych funkcji rozwojowych. Badanie diagnozuje trudności odnalezienia się młodych ludzi na rynku pracy, ich stosunku do przedsiębiorczości, i aktywności życiowej, plany zawodowe oraz atrakcyjność osiedleńczą danej gminy i obszaru Partnerstwa. Celowy wybór do badań uczniów ostatnich klas szkół średnich - tj. w wieku **17-19 lat**, wynika z faktu, że na tym właśnie etapie życia podejmują oni pierwsze kluczowe dla dalszego przebiegu jego ścieżki samodzielne decyzje. Liczebność i reprezentatywność badanej próby umożliwia określenie skali i struktury wymienionych problemów wśród młodzieży OP w tej kategorii. Liczba respondentów z terenu Partnerstwa wynosiła **239 osób**, w tym **50,63 %** stanowiły kobiety. Większość respondentów uczestniczących w badaniu - **66,53 %** pochodziła z miejscowości na terenie wiejskim na obszarze Partnerstwa. To samo badanie było realizowane w styczniu/lutym 2021 roku w 37 partnerstwach CWD na terenie kraju i wzięto w nim udział łącznie 14 507 osób. Jego uśrednione wyniki z tych 37 partnerstw przedstawione są w rubryce „Kraj”.

Ankieta składała się z 4 modułów: **gmina, edukacja, rynek pracy, aktywność życiowa.**

Pytania z modułu **gmina** pozwoliły na analizę sposobu postrzegania gminy i OP przez osoby młode.

1. Czy obszar partnerstwa gmin jest Twoim zdaniem dobrym miejscem do życia i rozwoju?

TAK: **62,34%** ; partnerstwa w kraju: 53 %

2. Co zachęca Ciebie do mieszkania (teraz i w przyszłości) w Twojej gminie/miejscowości, a co do jej opuszczenia? (po 7 najważniejszych)

L.p.	Cecha	Zachęca do		Partnerstwo	Kraj
		mieszkania	opuszczenia		
1	Więzi rodzinne	X		79,50 %	78 %
2	Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni)	X		76,99 %	63 %
3	Relacje z przyjaciółmi, znajomymi	X		76,57 %	75 %
4	Bezpieczeństwo	X		70,71 %	62 %
5	Sentyment, lokalny patriotyzm, historia	X		63,60 %	55 %
6	Estetyka otoczenia i jakość przestrzeni publicznych	X		62,34 %	55 %
7	Warunki do prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego	X		53,56 %	45 %
8	Wysokość zarobków i płac		X	62,34 %	73 %
9	Komunikacja i transport zbiorowy		X	60,25 %	53 %
10	Możliwości kontynuowania nauki,		X	59,83 %	63 %

	kształcenia się				
11	Oferty pracy, rynek pracy		X	58,16 %	67 %
12	Dostępność i ceny mieszkań		X	52,30 %	44 %
13	Oferta i infrastruktura kulturalna i rozrywkowa		X	49,79 %	50 %
14	Oferta usług społecznych (zdrowotnych, opiekuńczych, edukacyjnych)		X	48,95 %	51%

3. Gdzie najbardziej chciał(a)byś w przyszłości mieszkać?

Miejscowość w której mieszkam: - 25,52 % ; Kraj - 20 %

Inna miejscowość w ramach obszaru partnerstwa: - 7,95 % ; Kraj - 7 %

Inna miejscowość poza obszarem partnerstwa, ale w województwie: - 14,23 % ; Kraj - 13 %

Miejscowość w innym województwie: - 21,34 % ; Kraj - 23 %

Zagranica: - 14,64 % ; Kraj - 20 %

4. Gdzie najbardziej chciał(a)byś w przyszłości pracować?

Miejscowość w której mieszkam: - 17,15 % ; Kraj - 11 %

Inna miejscowość w ramach obszaru partnerstwa: - 10,46 % ; Kraj - 7 %

Inna miejscowość poza obszarem partnerstwa, ale w województwie: - 14,64 % ; Kraj - 14 %

Miejscowość w innym województwie: - 23,43 % ; Kraj - 21 %

Zagranica: - 15,06 % ; Kraj - 20 %

Drugi moduł **edukacja** zawiera pytania o plany zawodowe oraz ocenę posiadanych kompetencji. Poznanie źródeł wiedzy wpływających na plany edukacyjne i zawodowe, a także braków w zakresie umiejętności i kompetencji związanych z poszukiwaniem pracy lub wymaganych na rynku pracy pozwala na weryfikację/ modyfikację lub wypracowanie programu rozwoju/ doradztwa zawodowego w szkole. Poznanie planów edukacyjnych pozwala władzom samorządowym na rozpoznanie potrzeb rozwoju rynku kształcenia ustawicznego.

5. Jakiego rodzaju przedsięwzięcia powinny zostać zrealizowane na terenie Twojej gminy/miejscowości, aby młodzi ludzie - tacy jak Ty, chcieli tu pozostać lub wrócić po studiach i związać z tym miejscem/obszarem swoje plany życiowe? (4 najważniejsze)

- Więcej miejsc dobrej pracy (najemnej) - 69,87 % ; Kraj - 67,51 %

- Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi, itp. - 61,09 % ; Kraj - 49,81 %

- Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podst. i specjal.) - 56,90 % ; Kraj - 50,26 %

- Warunki i wsparcie dla rozwoju przedsiębiorczości, zakładania własnych firm, samozatrudnienia - 53,14 % ; Kraj - 48,14 %

6. Co zamierzasz po ukończeniu nauki w szkole średniej? (3 najważniejsze)

- Kontynuować naukę i pracować - 41,00 % ; Kraj - 43 %

- Kontynuować naukę - 25,10 % Kraj - 22 %

- Podjąć pracę - 22,59 % Kraj - 21 %

7. Gdzie chcesz kontynuować naukę? (3 najważniejsze)

- Na studiach licencjackich/inżynierskich a później magisterskich lub na studiach magisterskich - 33,89 % ; Kraj - 40 %

- Jeszcze nie jestem zdecydowany 22,18 % ; Kraj - 29 %

- Na studiach licencjackich/inżynierskich - 11,30 % ; Kraj - 18 %

8. W czym potrzebujesz pogłębić/ uzupełnić wiedzę/kompetencje aby znaleźć wymarzoną pracę?

L.p.	Wyszczególnienie	Partnerstwo	Kraj
1	Praktycznych umiejętności związanych z zawodem	51,05 %	44,60 %
2	Znajomości języków obcych	42,68 %	44,90 %
3	Wiedzy, jak i gdzie efektywnie szukać pracy	40,17 %	37,82 %
4	Wiedzy psychologicznej: jak wykorzystać własne predyspozycje, koncentrować się, znosić stres, itp.	30,96 %	32,33 %
5	Wiedzy z zakresu sytuacji na rynku pracy i w branży związanej w wyuczonym zawodem	30,54 %	25,14 %

Trzeci moduł **rynek pracy** zawiera pytania o plany zawodowe, problematykę dojazdów do pracy, ocenę atrakcyjności miejsc pracy, w tym przedsiębiorczości. Skupiamy się na planach prowadzenia własnej działalności gospodarczej, identyfikacji czynników zachęcających do prowadzenia własnej działalności oraz poznajemy plany wobec przedsiębiorczości rodzinnej.

9. Jak oceniasz atrakcyjność poniższych miejsc pracy?

L.p.	Wyszczególnienie	Partnerstwo (bardzo atrakcyjne, atrakcyjne)	Kraj
1	Praca w firmie zagranicznej	72,38 %	74 %
2	Praca w firmie rodzinnej (poza rolnictwem)	71,13 %	66 %
3	Własna działalność gospodarcza (pozarolnicza)	70,71 %	68 %
4	Praca w dużej firmie (powyżej 250 pracowników)	64,86 %	63 %
5	Praca w małej lub średniej firmie lokalnej	59,41 %	63 %
6	Telepraca, praca zdalna, wolny zawód (freelancer – praca bez etatu)	44,77 %	45 %
7	Prowadzenie własnego gospodarstwa rolnego	36,40 %	29 %

10. A jak oceniasz atrakcyjność pracy w poniższych sektorach/branżach?

L.p.	Wyszczególnienie	Partnerstwo (bardzo atrakcyjne, atrakcyjne)	Kraj
1	Praca w handlu	71,97 %	60 %
2	Praca w kulturze i rozrywce	66,95 %	62 %
3	Praca w branżach nowych technologii: IT, biotechnologii, itp.	64,85 %	62 %
4	Praca w usługach: hotele, restauracje/kawiarnie catering, fryzjer, kosmetyczka	57,74 %	54 %
5	Praca w nauce i technice	53,14 %	53 %
6	W administracji państwowej, wymiarze sprawiedliwości, inst. publicznych, itp.	52,72 %	53 %
7	Praca w transporcie, spedycji	52,30 %	46 %
8	Praca w admin. samorządowej (gmina, miasto, starostwo, urząd marszałkowski)	50,63 %	32 %
9	Praca w rolnictwie, ogrodnictwie	37,23 %	31 %

11. Ile czasu jesteś w stanie poświęcić, aby codziennie dojeżdżać do pracy?

- do 30 min. - 53,14 % ; Kraj - 50 %

12. Czy podjąłeś/podjęłaś już kiedykolwiek pracę, za którą otrzymałeś/eś wynagrodzenie?

- Tak - 67,78 % ; Kraj - 75 %

13. Czy Twoja najbliższa rodzina prowadzi firmę rodzinną lub/i gospodarstwo rolne?

- Tak - gospodarstwo rolne - 49,37 % ; Kraj - 26 %

- Nie - 33,89 % ; Kraj - 50 %

Czwarty moduł **aktywność życiowa** zawiera pytania odnoszące się nie tylko do aktywności, ale także do postaw i wartości życiowych. Pozwala identyfikować kanały komunikacji, przez które można docierać do osób młodych, kształtując ich postawy i świadomość.

14. W jakim stopniu masz zaufanie do:

L.p.	Wyszczególnienie	Partnerstwo (pełne zaufanie, raczej ufam)	Partnerstwo (ograniczone zaufanie, brak)	Kraj
1	Rodziny	90,79 %		90 %
2	Bliskich sąsiadów i znajomych	57,32 %		56 %
3	Osób, z którymi pracujesz/uczysz się	51,05 %		50 %
4	Nauczycieli z Twojej szkoły	49,79 %		41 %
5	Doradców zawodowych	31,38 %		27 %
6	Lokalnych mediów (prasa, radio TV, WWW)		59,83 %	57 %
7	Kapłanów z Twojej parafii		50,21 %	54 %
8	Instytucji państwa, służb porządku publicznego (policja, sądy, prokuratura)		46,44 %	50 %

9	Lokalnych społeczników (animatorów, liderów społ.)		44,77 %	47 %
10	Twojego Wójta/Burmistrza		40,59 %	44 %

15. Które z poniższych aspektów życia są dla Ciebie szczególnie ważne?

L.p.	Wyszczególnienie	Partnerstwo	Kraj
1	Rodzina, małżeństwo, dzieci	76,99 %	69,46 %
2	Dobrobyt, stabilność finansowa i niezależność ekonomiczna	64,85 %	55,70 %
3	Spokojne życie bez kłopotów, konfliktów	54,39 %	43,63 %
4	Znajomi i przyjaciele	49,79 %	46,27 %
5	Praca zgodna z zainteresowaniami	36,82 %	36,42 %

Badanie ankietowe Liderów Partnerstwa Ziemia Wysokomazowiecka

BADANIE LIDERÓW GMIN OBSZARU PARTNERSTWA (OP) przeprowadzone zostało za pomocą kwestionariusza ankiety online. Badanie liderów jest jednym z trzech badań empirycznych rekomendowanych w CWD koncepcji diagnozy obszaru partnerstwa. Ma na celu poznanie opinii LIDERÓW gmin OP: o miejscu w którym żyją, sposobach korzystania z usług publicznych i potrzebach w tym zakresie. Wyniki tego badania, podobnie jak pozostałych (tj. młodzieży, mieszkańców oraz warunków przedsiębiorczości) będą wykorzystane w pogłębionej diagnozie OP i pomocne w opracowaniu strategii jego rozwoju.

Liderów typowali członkowie Partnerstwa na podstawie wcześniej opracowanych list interesariuszy. Na potrzeby badania ankietowanego wyodrębnione zostały 4 kategorie liderów lokalnych:

- administracji - wójt, burmistrz, wyższy urzędnik JST, kierownicy instytucji współpracującej z JST, itp.,
- gospodarki - przedsiębiorca, członek kierownictwa firmy, menadżer, itp.,
- sektora społecznego - lider organizacji społecznej, fundacji, stowarzyszenia, znany społecznik, itp.,
- opinii - ksiądz, dziennikarz, popularny bloger, inny lokalny autorytet- lider opinii.

Uzyskane przy pomocy ankiety odpowiedzi (tj. opinie, oceny, preferencje, itd.) lokalnych liderów nie są oczywiście reprezentatywne dla całej społeczności. Opinia tych respondentów jest jednak szczególnie ważna ze względu na ich rolę i wpływ: zarówno na kształtowania właśnie lokalnej opinii społecznej, jak też podejmowane decyzje w sferze publicznej. Jest to, z definicji, kategoria mieszkańców najlepiej poinformowana, wpływowa i opiniotwórcza. W pracach diagnostycznych liderzy zostali potraktowani jako eksperci i źródło informacji oraz (współ)decydenci w badanych kwestiach.

Wyniki tych badań zostały wykorzystane w dyskusjach i na spotkaniach Grupy Roboczej i Rady Partnerstwa.

1. Liczba osób, które wzięły udział w ankiecie – przypisanie do gmin

lp	Gmina	Liczba uczestniczących w ankiecie
1	Wysokie Mazowieckie Miasto, Wysokie Mazowieckie Gmina *	33
2	Szepietowo	7
3	Kulesze Kościelne	11
4	Kobylin Borzymy	6
5	Sokoły	5
6	Czyżew	11
7	Klukowo	13
8	Nowe Piekuty	3
9	Ciechanowiec	11
10	brak informacji	9

*W zestawieniu łączny wynik dla Miasta Wysokie Mazowieckie i Gminy Wysokie Mazowieckie z uwagi na brak przypisania w metryczce ankiety

Ankietę adresowaną dla Liderów wypełniło 109 osób. Przy założeniu metodycznym, że każdą z czterech grup Liderów (gospodarczych, administracyjnych, sektora społecznego i opinii) powinny reprezentować co najmniej 2 osoby/Liderów wynik mniejszy niż 8 uczestniczących w ankiecie/gminę oznacza, że nie w każdej gminie udało się pozyskać zalecaną liczbę respondentów. Szczególnie mało (mniej niż 8) wywiadów zrealizowano w Nowych Piekutach, Sokołach, Kobylinie-Borzymy i Szepietowie.

Możliwa przyczyna: trudność w identyfikacji interesariuszy, trudność w identyfikacji liderów, niski poziom motywacji/zaangażowania członków partnerstwa do przeprowadzenia badania, niechęć liderów do udziału w badaniu ankietowym, niska świadomość liderów realizacji projektu CWD w obszarze partnerstwa, niski poziom zaangażowania liderów w życie społeczne gmin wchodzących w skład partnerstwa, brak czasu potencjalnych respondentów.

Komentarz:

- Dziewięciu respondentów nie wskazało danych metryczkowych, co może świadczyć o braku zaufania do organizatorów badania.
- Na dalszych etapach prac warto zwiększyć udział liderów w projekcie, w szczególności w gminach, w których nie osiągnięto minimum metodycznego. Do rozważenia szczegółowa analiza z poszczególnymi partnerami zidentyfikowanych interesariuszy i włączenie wójtów/burmistrzów w działania zwiększające świadomość liderów o

potrzebie ich udziału w projekcie. Na etapie opracowania strategii warto urozmaicić metody badawcze, np. zorganizować focusowe wywiady grupowe.

2. Liczba osób, które wzięły udział w ankiecie – podział na płeć

lp	Płeć wypełniającego ankietę	Liczba uczestniczących w ankiecie
1	Mężczyzna	39
2	Kobieta	61
3	brak informacji	9

Ankietę adresowaną dla Liderów wypełniło 109 osób, z czego dziewięciu respondentów nie wypełniło danych metryczkowych. Zdecydowana przewaga kobiet wśród respondentów.

Udział kobiet w badaniu – 55,96 %

Udział mężczyzn w badaniu – 35,78 %

3. Liczba osób, które wzięły udział w ankiecie – podział ze względu na wiek

lp	Wiek wypełniającego ankietę	Liczba uczestniczących w ankiecie
1	18-34	11
2	35-50	45
3	powyżej 50	44
4	brak informacji	9

Prawie 52% % ankietowanych to osoby w wieku od 18 do 50 lat, przy czym grupę 18-34 reprezentowało zaledwie 10% respondentów.

Na dalszych etapach prac warto zwiększyć udział liderów z przedziału wiekowego 18-34. Jest to grupa, która ma szczególne znaczenie z uwagi na problem malejącej liczby ludności z obszaru partnerstwa.

4. Liczba osób, które wzięły udział w ankiecie – rodzaj grupy, do której należy lider

lp	Rodzaj grupy	Liczba uczestniczących w ankiecie
1	Lider gospodarczy	14
2	Administracja publiczna	42
3	Sektor społeczny	37
4	Lider opinii	7

5	Brak informacji	9
---	-----------------	---

Największy udział (38,53%) przedstawicieli administracji w badaniu. Przedstawiciele administracji to najłatwiejsza do dotarcia grupa liderów. Zadowolający udział w badaniu przedstawicieli sektora społecznego (33,94%). Warto podtrzymywać zainteresowanie projektem ale szczególnie ważne jest dotarcie do większej liczby liderów opinii (6,42%) i przedstawicieli środowiska gospodarczego (12,84%).

5. Silne i słabe strony Partnerstwa oraz przedsięwzięcia pilne do realizacji

Poniżej zestawione jest porównanie odpowiedzi na pytanie otwarte pyt nr 2 „Jakie działania należy podjąć w ciągu najbliższych lat w gminach obszaru Partnerstwa, aby młodzi mieszkańcy wracali tu po zakończeniu edukacji/studiów i tu mogli budować swoją przyszłość?” i pyt 3 „Które czynniki są silną stroną (atutem), a które słabą stroną (deficytem) Waszej gminy? oraz pyt 5 „Jakiego rodzaju przedsięwzięcia powinny zostać zrealizowane w obszarze Partnerstwa w pierwszej kolejności, żeby poprawić warunki życia i zachęcić mieszkańców - zwłaszcza młodych, do pozostania bądź powrotu?”

Pytanie 2: W odpowiedziach na pyt 2 wskazano obszary, w których powinny zostać podjęte działania, których oczekiwanym efektem jest powrót młodych ludzi na obszar partnerstwa. Niemal 100% uczestników badania ankietowego jako najważniejsze działanie wskazało głęboką transformację rynku pracy, poczynając od konieczności unowocześnienia rolnictwa, dywersyfikację gospodarki i uruchomienie zachęt dla innych branż niż rolnictwo. Dodatkowo jako krytyczne wskazane zostały kwestie związane z tworzeniem nowych, wysokopłatnych, wyspecjalizowanych miejsc pracy oraz polityka inwestycyjna, sprzyjająca lokowaniu na terenie partnerstwa nowych inwestycji. Kolejnym czynnikiem o silnym wpływie na spowolnienie tempa wyludniania się obszaru partnerstwa jest gospodarka mieszkaniowa.

Poniżej kompletna lista działań/obszarów, na które liderzy uczestniczący w badaniu ankietowym zwrócili uwagę:

1. Obszar partnerstwa jest dobrym miejscem do życia ale już nie koniecznie dobrym miejscem na rozwój. Teren rolniczy skupiony na produkcji mleka, brak innych gałęzi przemysłowych. Tak silna koncentracja na rolnictwie, brak dywersyfikacji przemysłu/branż gospodarczych powoduje, że dostęp do innych źródeł utrzymania niż rolniczy jest ograniczony do minimum. Konieczny jest rozwój innych niż rolnictwo branż gospodarczych/przemysłu, konieczna jest dywersyfikacja przetwórstwa rolno-spożywczego. Obecny rozwój gospodarczy jest wybitnie monokulturowy, potrzeba indukowania dywersyfikacji w obrębie rolnictwa, które jest i będzie fundamentem rozwoju, a także przyciągnięcie inwestycji przemysłowej/przemysłowych, w tym opartych na zaawansowanych technologiach i na potrzeby rolnictwa.
2. Tworzenie nowych atrakcyjnych i dobrze płatnych miejsc pracy, wsparcie przedsiębiorczości i tworzenia nowych firm, wsparcie dla osób rozpoczynających

działalność gospodarczą, rozwój lokalnych firm gwarantujących zatrudnienie. Proces pobudzania przedsiębiorczości i aktywności mieszkańców, pomoc w tworzeniu nowych miejsc pracy, pomoc dla przedsiębiorców w zakładaniu i realizowaniu swojej działalności.

3. Przyciągnięcie inwestorów do obszaru Partnerstwa, udogodnienia finansowo – prawne dla inwestorów, w celu przyciągnięcia kapitału i inwestycji na teren gminy, większa dostępność terenów inwestycyjnych, najlepiej już z posiadanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Rozwój terenów pod inwestycje, stworzenie stref ekonomicznych, wspólna, skoordynowana polityka inwestycyjna, budowa stref inwestycyjnych.
4. Budowa mieszkań; opracowanie i wdrożenie planów budownictwa wielorodzinnego i jednorodzinnego; mieszkania komunalne lub socjalne; tańsze mieszkania; instrumenty finansowe, nisko procentowe dla mieszkańców na poczet zakupu własnego mieszkania;
5. Opieka dla dzieci pracujących rodziców - długo otwarte przedszkola, żłobki; rozbudowa infrastruktury żłobków i przedszkoli, stałe doposażanie przedszkoli.
6. Usługi społeczne:
 - lepiej rozwinięta oferta edukacyjna, rozwój bazy edukacyjnej (placówki, filie) aby młodzi ludzie nie musieli wyjeżdżać pogłębiać wiedzę; poprawa i unowocześnienie oferty edukacyjnej; stałe doposażanie szkół. Analiza poprawy dostępności szkół ponadpodstawowych i powołania filii szkół wyższych, możliwość studiowania miejscu.
 - Inwestycje w domy kultur i infrastrukturę sportową - stałe doposażanie instytucji kultury, podnoszenie jakości i atrakcyjności oferty kulturalnej, kompleksy rekreacyjno- sportowy; budowa pełnowymiarowej hali sportowej; rozwój bazy sportowej i rekreacyjnej; basen, lepszy park i sprzęt sportowy; infrastruktura rekreacyjna; rozwój klubów sportowych
 - Zapewnienia opieki dziennej dla seniorów;
 - Poprawa dostępu do lekarzy, w tym do lekarzy specjalistów,
7. Promocja obszaru partnerstwa, marketing miejsca, marketing terytorialny; wykreowanie kampanii informacyjnej pokazującej pozytywny wizerunek gmin obszaru Partnerstwa; stworzenie regionalnej marki-produktu, dotacje dla gospodarstw do tworzenia produktów regionalnych typowych dla obszarów wiejskich: sery , wyroby wędliniarskie itp. Promocja obszaru partnerstwa jako świetnego miejsce do zamieszkania i rozwoju z uwagi na walory środowiskowe, dobrą infrastrukturę techniczną, usługi społeczne.
8. Budowa szybkiej sieci internetowej (światłowody); zapewnienie bezpłatnego dostępu do internetu (wifi); sprawna komunikacja elektroniczna; konieczne jest zapewnienie dobrej infrastruktury teleinformatycznej do pracy zdalnej, nauki i aktywności społecznej; Rozbudowa infrastruktury telekomunikacyjnej
9. Usługi komunalne:
 - Budowa spalarni aby zmniejszyć koszty odbioru nieczystości stałych; ochrona środowiska na terenach wiejskich poprzez recykling odpadów powstających przy produkcji rolnej wykorzystanie środków z programu Czyste Powietrze w celu poprawy jakości powietrza na terenie miast

- Rozwiązanie problemu ścieków przydomowych tam gdzie jest brak oczyszczalni ścieków;
 - Ochrona wód powierzchniowych i gruntowych
 - Dokończenie gazyfikacji obszaru partnerstwa.
 - Dalszy remont dróg; modernizacja dróg; dalsza rozbudowa infrastruktury drogowej; poprawa stanu dróg; wykonanie dróg obwodnic dla pozyskania terenów pod budowy;
 - Rozwój transportu publicznego, który w obecnym stanie w zasadzie ograniczona mocno możliwość przemieszczania się; brak komunikacji autobusowej; zapewnienie szybkiego dogodnego dojazdu do miejsca pracy
10. Utrzymanie zatrudnienia i wsparcie rozwoju młodych rolników; pomoc młodym w prowadzeniu ich gospodarstw rolnych, ułatwienia w prowadzeniu działalności rolniczej i gospodarczej, obniżenie podatków.
11. **Dbałość o kapitał ludzki i społeczny, docenianie ludzi, którym się chce działać na rzecz pozostałych mieszkańców lokalnych społeczności.** Troska o wzrost zaangażowania społecznego i obywatelskiego mieszkańców, wsparcie organizacji pozarządowych i nieformalnych grup. Kształtowanie wśród dzieci i młodzieży umiłowania "Małej ojczyzny", patriotyzmu lokalnego.
12. Zwiększenie bazy lokalową na usługi. Obecny deficyt lokali usługowych powoduje wysokie ceny lokali w stosunku do zarobków mieszkańców. Przegląd zasobów lokalowych, nieruchomości, stworzenie bazy nieruchomości.
13. Potrzeba podniesienia poziomu jakości życia na tym obszarze, zapewnienie łatwiejszego dostępu do dóbr publicznych, budowanie wspólnoty oraz dumy z przynależności do tej Ziemi. Zapewnienie atrakcyjnych form zagospodarowania czasu wolnego; poprawa estetyki miast Wspólne inwestycje zmierzające do poprawienia atrakcyjności gospodarczej regionu.
14. Oferta dla młodych:
- Rozwój infrastruktury gastronomicznej, sportowej, miejsca gdzie młodzi ludzie mogliby spędzać czas po pracy; tworzenie miejsc spotkań/ rekreacji dla młodych ludzi; rozwój miejsc gdzie młodzież mogłaby rozwijać zainteresowania - warsztaty, kursy, nauka języków obcych itp
 - Stworzenie systemu stypendialnego dla młodzieży studiującej pochodzącej z obszaru partnerstwa. Większa współpraca z zakładami pracy - programy/praktyki studenckie w większych zakładach pracy, w celu wdrożenia młodych pracowników do podjęcia przyszłego zatrudnienia w firmach, objętych stażem/ programem.
15. Rozwój turystyki z wykorzystaniem historycznych aspektów regionu - stworzenie ścieżek edukacyjno-historycznych; wykorzystanie naturalnych walorów przyrodniczych do rozwoju turystyki - miejscowe rzeki , cieki wodne -kajakarstwo; stworzenie możliwości do pozyskania środków na tworzenie oferty agroturystycznej; wpisanie regionu w cykliczne imprezy w sezonie wakacyjnym poprzez organizację tematycznych festiwali, utworzenie miejsc do imprez sportowych, motorowych, wodnych; rozwój miejsc rekreacji i sportu,

Pytanie 3: w pytaniu 3 liderzy uczestniczący w badaniu ankietowym określili słabe i mocne strony Partnerstwa.

Oznaczenie zestawienia:

Słaba strona – kolor **czzerwony**, **bold** oznacza największą liczbę wskazań

Silna strona - kolor **zielony**, **bold** oznacza największą liczbę wskazań

Niezdecydowanie/wyraźne niezdecydowanie – znacznik **szary**

	Silna strona - atut	Słaba strona - deficyt	Trudno powiedzieć
Oferty pracy, rynek pracy	24 22,02%	52 47,71 %	30 27,52 %
Wysokość zarobków i płac	8 7,34 %	64 58,72%	34 31,19%
Oferta i infrastruktura kulturalna i rozrywkowa	29 26,61%	49 44,95%	28 25,69%
Możliwości kontynuowania nauki, kształcenia się	33 30,28%	51 46,79%	22 20,18%
Komunikacja i transport zbiorowy	17 15,60%	52 47,71%	37 33,94%
Dostępność i ceny mieszkań	11 10,09%	68 62,39%	27 24,57%
Oferta i infrastruktura sportowa i rekreacyjna	35 32,11%	43 39,45%	28 25,69%
Oferta handlowa i usług rynkowych dla mieszkańców i firm	41 37,61%	30 27,52%	35 32,11%
Oferta usług społecznych (zdrowotnych, opiekuńczych, edukacyjnych)	36 33,03%	39 35,78%	31 28,44%
Warunki do otwarcia i prowadzenia własnej firmy	42 38,53%	23 21,10%	41 37,61%
Atrakcyjność turystyczna: przyrodnicza i kulturowa, zabytki	39 35,78%	34 31,10%	33 30,28%
To z czego gmina jest znana: lokalne produkty, kultura, wyroby, usługi	42 38,53%	27 24,77%	37 33,94%
Warunki dla rolnictwa - prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego	86	4	16

	78,90%	3,67%	14,68%
Estetyka otoczenia i jakość przestrzeni publicznych	75 68,81%	12 11,01%	19 17,43%
Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni)	79 72,48%	5 4,59%	22 20,18%
Bezpieczeństwo	78 71,56%	5 4,59%	23 21,10%
Działania i jakość pracy samorządu lokalnego (urzędu gminy)	72 66,06%	3 2,75%	31 28,44%
Jakość i zakres usługi komunalnych (np. woda, gaz, parkingi, śmieci)	61 55,96%	14 12,84%	31 28,44%
Opinia o gminie i jej mieszkańcach	61 55,96%	7 6,42%	38 34,86%
Relacje międzyludzkie: z sąsiadami, przyjaciółmi, znajomymi	58 53,21%	7 6,42%	44 37,61%
Więzi i tradycje rodzinne	83 76,15%	4 3,67%	19 17,43%
Lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historia	81 74,31%	5 4,59%	20 18,35%
Aktywność społeczna i współdziałanie mieszkańców	44 40,37%	25 22,94%	37 33,94%
Skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami	50 45,87%	28 25,69%	28 25,69%
Skomunikowanie z większymi miastami	45 41,28%	33 30,28%	28 25,69%

Pytanie 5: ankietowani wskazali listę przedsięwzięć, które powinny zostać zrealizowane w obszarze Partnerstwa w pierwszej kolejności, żeby poprawić warunki życia i zachęcić mieszkańców - zwłaszcza młodych, do pozostania bądź powrotu (30 i więcej zgłoszeń w badaniu ankietowym):

1. **Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi - 52 zgłoszenia**
2. **Lepsza i szersza oferta edukacyjna (szkolnictwo zawodowe, podnoszenie kwalifikacji, studia, staże, praktyki)- 30 zgłoszeń**
3. **Lepsze warunki i wsparcie dla lokalnych firm (w tym gospodarstw rolnych) - ich inwestycji, produktów i konkurencyjności – 57 zgłoszeń**

4. **Wsparcie dla rozwoju postaw przedsiębiorczych, zakładania własnych firm, gospodarstw rolnych, samozatrudnienia – 51 zgłoszeń**
5. **Wsparcie rozwoju budownictwa mieszkaniowego, większa dostępność mieszkań – 46 zgłoszeń**
6. Aktywniejsza polityka prorodzinna: realne wsparcie dla rodzin, dzieci, matek (przedszkola, żłobki, itp.) - 34 zgłoszenia
7. Budowa i modernizacja infrastruktury gminnej: chodniki, ścieżki, rowerowe, parki, obiekty rekreacyjne i sportowe – 31 zgłoszeń
8. Stworzenie przez samorząd specjalnej oferty dla młodych: stypendia, granty, staże, ulgi, inkubatory, doradztwo zawodowe – 33 zgłoszenia
9. Bardziej atrakcyjna oferta kulturalna i spędzania czasu wolnego – 34 zgłoszenia
10. **Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna) – 55 zgłoszeń**

Komentarz:

Analiza odpowiedzi udzielonych na pytanie otwarte nr 2 i pytanie polegające na wyborze odpowiedzi z gotowej listy nr 5, co do zasady, wskazują na zgodność liderów biorących udział w badaniu w ocenie zjawisk deficytowych, które najsilniej osłabiają obszar partnerstwa i w szczególności emigrację osób młodych. Choć pewną niespodzianką jest wskazanie w pyt 5 przez 55 uczestników lepszej i bardziej dostępnej opieki zdrowotnej jako kluczowego deficytu do pilnej interwencji. W pytaniu nr 2 usługi związane z dostępem do ochrony zdrowia zostały wskazane zaledwie przez 3 ankietowanych. Dodatkowo w pyt 5 ankietowani podkreślają konieczność poprawy połączeń komunikacyjnych z regionem, co we wcześniejszych pytaniach nie było ocenione tak krytycznie. W zestawieniu silnych i słabych stron (pyt 3) Skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami i Skomunikowanie z większymi miastami oceniono w ponad 40 % jako silną stronę, w około 30 % jako słabą stronę, a 25 % ankietowanych nie potrafiło stwierdzić, czy jest to silna czy słaba strona obszaru partnerstwa

Analiza odpowiedzi wskazuje, że działania naprawcze, które pilnie należałoby podjąć w obszarze związanym z dywersyfikacją gospodarki, unowocześnieniem rolnictwa, rynkiem pracy, dostępnością dobrze płatnej, atrakcyjnej pracy, rozwojem lokalnych firm oraz obszarze budownictwa mieszkaniowego są kluczowe dla zatrzymania młodych na terenie partnerstwa.

6. Czynniki zewnętrzne, które wpływają na obszar partnerstwa

Ankietowani mieli do wyboru kafeterię 11 czynników oraz możliwość wskazania innych niż wymienione zjawisk i procesów zewnętrznych. Ocena była dokonywana w oparciu o 3 kryteria: sprzyja współpracy, utrudnia współpracę, nie ma wpływu. Gdyby wystąpiła sytuacja niezdecydowania ankietowanego na żadną z ww ocen, możliwe było zaznaczenie odpowiedzi „trudno powiedzieć”.

Sprzyja współpracy i integracji	Utrudnia współpracę/integrację
Warunki naturalne i geograficzne gmin w OP	Starzejące się społeczeństwo
Rozwój nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych	Niepewność sytuacji politycznej, gospodarczej i pandemicznej
Przemiany rynku pracy i zmiany struktury rolnictwa	Wzrost różnorodności i indywidualizmu w społeczeństwie
Rozwój mediów społecznościowych, oparty na wiedzy i danych (big data)	Depopulacja terenów wiejskich i małych miast

W kolejnych etapach projektu warto pogłębić analizę zjawiska związanego ze skutkami zmian klimatu, które ankietowali uznali jako nie mające wpływu na obszar partnerstwa.

Komentarz:

Ankietowani dostrzegli negatywny wpływ sytuacji wywołanej pandemią, co jako zagrożenie rozwoju obszaru partnerstwa powinno w dalszych pracach wywołać pogłębioną dyskusję na temat środków zaradczych i mechanizmów odbudowujących sytuację społeczno-gospodarczą obszaru. Zjawiska związane z depopulacją, w szczególności terenów wiejskich i małych miast oraz starzejące się społeczeństwo ocenione jako utrudniające współpracę, to zjawiska charakterystyczne dla kraju. Rosnąca liczba osób w wieku senioralnym wymaga pilnego dostosowania infrastruktury i usług, co może przekroczyć możliwości pojedynczych uczestników partnerstwa, dlatego też warto rozważać wspólne inwestycje w tym zakresie i optymalizację nakładów finansowych. W przypadku zagrożenia związanego z rosnącą liczbą opuszczających teren partnerstwa mieszkańców, pomocnym wydaje się być w dalszej pracy nad wspólnymi przedsięwzięciami wyraźne wskazanie na rozwój nowych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, jako zjawiska które sprzyja współpracy i integracji. Tu także wspólne działanie i wysokie standardy usług IT, opartych na wiedzy i wykorzystujących dane (big data) mogą przyczynić się do spowolnienia depopulacji. Dodatkowo przemiany rynku pracy i zmiany struktury rolnictwa oraz warunki naturalne i geograficzne gmin w OP uznane przez ankietowanych jako szanse rozwojowe zachęcają do podjęcia działań na rzecz dywersyfikacji działalności rolniczej, oparcia rolnictwa o zaawansowane technologie, jak również większego wykorzystania potencjału związanego z warunkami naturalnymi partnerstwa.

Badanie ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców

BADANIE MIESZKAŃCÓW GMIN OBSZARU PARTNERSTWA zostało przeprowadzone za pomocą kwestionariusza ankiety online. Celem badania było poznanie opinii mieszkańców gmin OP o miejscu, w którym żyją, sposobach korzystania z usług publicznych i potrzebach w tym zakresie. Wyniki tego badania, podobnie jak pozostałych (tj. młodzieży, liderów i warunków przedsiębiorczości) są wykorzystane w pogłębionej diagnozie OP i pomocne w opracowaniu strategii jego rozwoju.

Badanie internetowe (online) na „przypadkowej” próbie mieszkańców nie zapewnia reprezentatywności wyników. Ma charakter sondażu społecznego. Jego wyników nie można wprost uogólniać na całą społeczność. Jednak opinia respondentów - „internautów” jest szczególnie ważna. Jest to z reguły kategoria mieszkańców lepiej poinformowana, wykształcona, relatywnie młodsza, bardziej aktywna i opiniotwórcza. Można zaryzykować twierdzenie, że reprezentuje postępowy i prorozwojowy nurt opinii publicznej w społeczności lokalnej.

1. Liczba osób, które wzięły udział w ankiecie – przypisanie do gmin

lp	Gmina	Liczba uczestniczących w ankiecie
1	Ciechanowiec	65
2	Czyżew	77
3	Klukowo	76
4	Kobylin-Borzemy	39
5	Kulesze Kościelne	50
6	Nowe Piekuty	9
7	Wysokie Mazowieckie Miasto	132
8	Wysokie Mazowieckie Gmina	56
9	Sokoły	26
10	Szepietowo	58

Ankiety adresowaną dla Mieszkańców wypełniły 588 osoby (ankieta wypełniona w całości). Próbę wypełnienia podjęło w sumie 1086 osób, z czego 498 zrezygnowało w trakcie udzielania odpowiedzi.

Możliwą przyczyną tak małej responsywności może być: niski poziom motywacji/zaangażowania członków partnerstwa do przeprowadzenia badania, niesprawne kanały komunikacji z mieszkańcami, rzadkie używanie ankiet internetowych do poznawania opinii mieszkańców, niechęć mieszkańców do udziału w badaniu ankietowym, niska świadomość mieszkańców realizacji projektu CWD w obszarze partnerstwa, niski poziom zaangażowania mieszkańców w życie społeczne gmin wchodzących w skład partnerstwa, brak czasu potencjalnych respondentów.

Na dalszych etapach prac warto zwiększyć udział mieszkańców w projekcie. Do rozważenia włączenie wójtów/burmistrzów w działania zwiększające świadomość mieszkańców o potrzebie ich udziału w projekcie. Proces opracowania strategii terytorialnej powinien być uspołeczniony dlatego też na kolejnych etapach prac projektowych należy zorganizować debaty publiczne i wysłuchania obywatelskie, w tym w formie dostosowanej do sytuacji pandemicznej.

2. Liczba osób, które wzięły udział w ankiecie – podział na płeć

lp	Płeć wypełniającego ankietę	Liczba uczestniczących w ankiecie
1	Mężczyzna	184
2	Kobieta	405

Udział kobiet w badaniu – 68,88%

Udział mężczyzn w badaniu – 31,29 %

Sytuacja podobna jeśli chodzi o porównanie z udziałem kobiet i mężczyzn w badaniu ankietowym liderów, w którym wzięło udział 55,96% kobiet i 35,78 % mężczyzn.

3. Liczba osób, które wzięły udział w ankiecie – podział ze względu na wiek

lp	Wiek wypełniającego ankietę	Liczba uczestniczących w ankiecie
1	Poniżej 20 lat	7
2	20-30	101
3	31-45	252
4	46-55	134
5	56-65	76
6	Powyżej 65 lat	19

Zaledwie 1,19 % ankietowanych to osoby młode do 20 roku życia. Ich udział w projekcie jest szczególnie ważny z uwagi na zagrożenie problemem depopulacji obszaru partnerstwa. Dobrym sygnałem jest zaangażowanie w ankietę 60% osób w wieku 20-45 lat. Niski (16,16 %) udział osób w wieku 56+ może świadczyć o barierze kompetencyjnej w zakresie stosowania technologii IT (ankieta była dostępna tylko w wersji online).

Na dalszych etapach prac zdecydowanie należy zwiększyć udział młodych mieszkańców i dołożyć starań żeby nie wykluczyć z udziału w projekcie osób dla których forma udziału online jest barierą.

4. Sytuacja zawodowa osób, które wzięły udział w ankiecie

Wśród ankietowanych 234 osoby (39,8%) stanowią zatrudnieni w administracji publicznej, 206 (45,01%) to osoby pracujące w firmie prywatnej, z czego 59 (10,03%) jako właściciele. Mając na uwadze rolniczy charakter obszaru partnerstwa wynik 98 osób (16,67%) z grupy pracujących w rolnictwie nie jest zadowalający w kontekście responsywności tej grupy. W przedmiotowym badaniu ankietowym także emeryci nie byli zbyt licznie reprezentowani – 38 osób (6,46%).

Jeśli chcieć w przyszłości traktować badania wśród mieszkańców jako bardziej reprezentatywne to należy znaleźć inną formułę dotarcia/angażowania w sprawy partnerstwa osób pracujących w rolnictwie oraz emerytów.

5. Dostęp do usług

Rodzaj usługi	W gminie, w której mieszkam lub w innej na terenie partnerstwa	Poza partnerstwem, w tym w stolicy województwa	Nie korzystam
Usługi bankowe i finansowe (pożyczki, kredyty, doradztwo, itp.)	79,59%	10,2%	10,37%
Zakupy na targowiskach	71,09%	5,44%	23,64%
Zakupy w sieciach handlowych, większych sklepach, hurtowniach	47,54%	53,57%	3,06%
Zakupy - podstawowe artykuły gosp. dom. i żywność	94,00%	6,00%	0,00%
Zakupy artykułów przemysłowych, odzieży, AGD	55,61%	41,32%	3,23%
Usługi budowlane, remontowe, naprawcze z firm	73,98%	16,32%	9,86%
Usługi rolnicze i obsługi (dla) rolnictwa	51,53%	1,7%	46,94%
Edukacja podstawowa dzieci i opieka nad dzieckiem (przedszkole, żłobek)	69,73%	1,19%	29,25%
Dokształcanie się, edukacja własna, kursy, szkolenia	29,42%	45,58%	25,17%
Edukacja (dzieci) w szkołach ponadpodstawowych	40,14%	17,00%	43,07%
Doradztwo i pośrednictwo zawodowe, poszukiwanie pracy	42,18%	9,18%	48,81%
Usługi otoczenia i wsparcia biznesu oraz przedsiębiorczości (księgowe, doradcze,	46,09%	15,65%	38,95%

szkoleniowe, itp.)			
Usługi i doradztwo prawne (adwokat, notariusz, komornik, radca)	51,02%	18,19%	30,95%
Podstawowa opieka zdrowotna, przychodnia, lekarz, pielęgniarka, dentysta, apteka)	87,41%	11,39%	1,36%
Usługi lekarza specjalisty oraz specjalistyczne zabiegi	29,93%	63,77%	6,46%
Usługi rehabilitacyjno-opiekuńcze nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	34,18%	11,90%	54,08%
Usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, solarium, spa, itp.)	85,2%	9,01%	5,95%
Usługi i imprezy kultury popularnej i rozrywki	47,61%	36,73%	15,82%
Usługi z zakresu kultury wysokiej: teatr, koncert, wystawy	12,41%	70,41%	17,35%
Imprezy sportowe, mecze, zawody, itp.	30,27%	30,27%	39,63%

Z katalogu 20 usług mieszkańcy, którzy wzięli udział w badaniu ankietowym wybrali 12 kategorii usług, które większość ankietowanych realizuje w gminie, w której mieszka lub innej gminie z partnerstwa, 4 kategorii, które większość ankietowanych realizuje poza obszarem partnerstwa, w tym w stolicy województwa i 4 kategorii usług, z których większość ankietowanych nie korzysta.

Usługi w obszarze partnerstwa, które oceniono jako najłatwiej dostępne to:

- Zakupy - podstawowe artykuły gosp. dom. i żywność (94,00% ankietowanych)
- Usługi typu "beauty" (fryzjer, kosmetyczka, solarium, spa, itp.) (85,2% ankietowanych)
- Podstawowa opieka zdrowotna, przychodnia, lekarz, pielęgniarka, dentysta, apteka) (87,41% ankietowanych).
- Usługi bankowe i finansowe (pożyczki, kredyty, doradztwo, itp.) (79,59% ankietowanych)
- Usługi budowlane, remontowe, naprawcze z firm (73,98% ankietowanych)
- Zakupy na targowiskach (71,09% ankietowanych)

Jeśli zaś chodzi o usługi, których realizacja odbywa się poza obszarem partnerstwa, w tym w stolicy województwa to najczęściej ankietowanych wskazało:

- Usługi z zakresu kultury wysokiej: teatr, koncert, wystawy (70,41% ankietowanych)
- Usługi lekarza specjalisty oraz specjalistyczne zabiegi (63,77% ankietowanych)

Warto sprawdzić zgodność odpowiedzi mieszkańców z badaniem popytu i podaży usług.

Silne i słabe strony Partnerstwa, przedsięwzięcia pilne do realizacji

SŁABA STRONA	SILNA STRONA	Trudno powiedzieć
Oferty pracy, rynek pracy	Warunki do prowadzenia własnego gospodarstwa rolnego	
Wysokość zarobków i płac	Jakość i czystość środowiska naturalnego (powietrza, wody, zieleni)	
Oferta i infrastruktura kulturalna i rozrywkowa	Estetyka otoczenia i jakość przestrzeni publicznych	
Oferta i infrastruktura sportowa i rekreacyjna	Bezpieczeństwo	
Oferta handlowa i usług rynkowych dla mieszkańców i firm	Relacje z przyjaciółmi, znajomymi	
Oferta usług społecznych (zdrowotnych, opiekuńczych, edukacyjnych)	Więzi i tradycje rodzinne	
Możliwości kontynuowania nauki, kształcenia się	Lokalny patriotyzm, dziedzictwo i historia	
Warunki do otwarcia i prowadzenia własnej firmy	Działania i jakość pracy samorządu lokalnego (Urzędu Gminy)	
Atrakcyjność turystyczna: przyrodnicza i kulturowa, zabytki	Aktywność społeczna i współdziałanie mieszkańców	
Lokalne produkty, wyroby, usługi, z czego gmina jest znana	Opinia o gminie i jej mieszkańcach	
Komunikacja i transport zbiorowy	Jakość i zakres usług komunalnych (np. woda, gaz, parkingi, śmieci)	
Skomunikowanie z sąsiednimi miejscowościami		
Skomunikowanie z większymi miastami		
Dostępność i ceny mieszkań		

W ocenie mieszkańców, którzy uczestniczyli w badaniu ankietowym obszar partnerstwa ma więcej słabych (14), niż silnych (11) stron. Nie ma przypadku dominującego wskazania „trudno powiedzieć”. Powyższe oznacza bardziej krytyczną ocenę obszaru partnerstwa niż

wynika ona z opinii liderów. Szczególnie zastanawia fakt, że w pracy RP i GR nad potencjałem obszaru partnerstwa jako zasób wskazano atrakcyjność turystyczną: przyrodnicza i kulturowa, zabytki. Na dalszym etapie prac należy podjąć próbę identyfikacji przyczyn tej rozbieżności.

Warto pogłębić otrzymane wyniki i w kolejnych etapach projektu rozwinąć ankietę o pytania prezentujące przyczyny takich ocen. Szczególnie ważne będą otwarte debaty społeczne dotyczące kierunków strategicznych i działań operacyjnych, których podjęcie będzie niwelować negatywne zjawiska i powodować zrównoważony rozwój obszaru partnerstwa.

W kontekście długiej listy słabych stron, warto zwrócić uwagę na wybór kluczowych przedsięwzięć, które powinny zostać podjęte, w pierwszej kolejności. Rozkład głosów oscylował od 9,35% do 58,84% zgłoszeń. W przypadku czterech działań ponad 40 % ankietowanych zgłasza pilną ich realizację:

- Lepsze połączenia komunikacyjne z regionem i światem, drogi
- Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury i warunków życia mieszkańców: chodniki, ścieżki, rowerowe, obiekty sportowe, itd.
- Lepsza i bardziej dostępna opieka zdrowotna (podstawowa i specjalistyczna)
- Atrakcyjna oferta kulturalna i spędzania czasu wolnego

Analizując listę słabych stron ankietowani mieszkańcy bardziej krytycznie ocenili kwestie związane z rynkiem pracy, wysokością zarobków czy dostępnością mieszkań niż dostęp do infrastruktury sportowej czy usług z zakresu ochrony zdrowia. Być może ankietowani mieszkańcy potraktowali pytanie o pilne inwestycje jako uzupełnienie słabych stron. W przypadku przedsięwzięć z zakresu ochrony zdrowia włączono w ankietę w jeden katalog podstawową i specjalistyczną ochronę zdrowia. O ile w przypadku podstawowej opieki zdrowotnej 87,41% ankietowanych mieszkańców realizuje potrzeby w tym zakresie w gminie, w której mieszka lub innej z obszaru partnerstwa, to już w przypadku usług lekarzy specjalistów oraz specjalistycznych zabiegów prawie 70 % ankietowanych zaspokaja te usługi poza obszarem partnerstwa, w tym w stolicy województwa. Dodatkowo dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej został wskazanych jako jeden z kluczowych problemów w opracowaniu drzewa problemów.

